

GODS GROTE DADEN AAN ISRAËL
GEDENKBOEK UITGEGEVEN BIJ DE HERDENKING
VAN HET 50-JARIG BESTAAN
DER NEDERLANDSCHE VERENIGING VOOR ISRAËL.

1861 8 november 1911

Comité Herleving Gebed voor Israel

WADDINXVEEN

2013

Stichting Gihonbron, Middelburg
2014

INHOUD

Voorwoord Ds. J.G. van Tilburg, Pred. Herst. Herv. Gemeente te Waddinxveen

1. Inleiding, de braambos werd niet verteerd

2. “Ook een Israëliet”

3. Gods gang met Israël onder de volken

EERSTE HOOFDSTUK.	<i>Luther in betrekking tot de Joden</i>
TWEEDE HOOFDSTUK.	<i>Hoe heeft Calvijn over de Joden gedacht?</i>
DERDE HOOFDSTUK.	<i>Het ontstaan van de oudere zending onder de Joden</i>
VIERDE HOOFDSTUK.	<i>Von Zinzendorf en de Broedergemeente</i>
VIJFDE HOOFDSTUK.	<i>Ontstaan van de nieuwere zending onder de Joden</i>
ZESDE HOOFDSTUK.	<i>Eerstelingen uit Israël</i> RIDLEY HAIM HERSCHELL DR. ADOLPH SAPHIR PHILIP SAPHIR PROFESSOR PAULUS CASSEL
ZEVENDE HOOFDSTUK.	<i>Joseph Rabinowitsch</i>
ACHTSTE HOOFDSTUK	<i>“Na vele dagen.”</i>
NEGENDE HOOFDSTUK	<i>Een groot werk</i>
TIENDE HOOFDSTUK	<i>Het Zionisme</i>
DERDE DEEL	DE NEDERLANDSE VERENIGING VOOR ISRAËL
EERSTE HOOFDSTUK	<i>Belangstelling in het heil van de Joden</i>
ACHTSTE HOOFDSTUK	<i>De Arbeiders van de vereniging in Nederland</i>
NEGENDE HOOFDSTUK	<i>Zegen op de Arbeid</i>
BIJLAGE A	<i>Thirza of de aantrekkingskracht van het kruis</i>
BIJLAGE B	Toespraak van een Joods man, die tot het Evangelielicht kwam
BIJLAGE C	Salomon Moses FLESCH 1812-1862

Deze brochure is een verkorte uitgave van de originele eerste uitgave.

VOORWOORD

Door Ds. J.G. van Tilburg, Pred. Herst. Herv. Gemeente te Waddinxveen

Getroffen door de inhoud van het Gedenkboek ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de NEDERLANDSCHE VERENIGING VOOR ISRAËL in 1922, nu bijna 100 jaar geleden, heb ik de wens dat velen van de inhoud van dit boek kennis kunnen nemen. Het gedenkboek is uitgegeven door bovengenoemde vereniging die ontstaan is uit het Reveil. Da Costa en Capadose en Dr. Schwartz speelden een grote rol in zowel het Reveil als in de vereniging. Duidelijk komt in dit gedenkboek naar voren *dat God Zijn volk niet verstoten heeft!* In de 19^e en begin 20ste eeuw zijn veel Joden tot God bekeerd. *Werkelijk een handvol koren!* De volle oogst komt eraan. *Want God is machtig dezelve weder in te enten.*

We leven in een andere tijd dan in 1911. Veel is er gebeurd met betrekking tot het Joodse volk: de Holocaust, Israël een eigen Staat (1948), Jeruzalem heroverd (1967). Onvervulde beloften worden vervuld.

Het ganse schepsel tezamen zucht als in barensnood zijnde; verwachtende de openbaring der kinderen Gods. 'Doch over het huis van David en de inwoners van Jeruzalem, zal Ik uitstorten de Geest der Genade en der gebeden; en zij zullen Mij aanschouwen, Dien zij doorstoken hebben.' (Zach. 12: 10a)

Tenslotte dank ik dhr. F. Bakker uit Nijkerk en dhr. L. Oudenaarden uit Driebruggen voor hun bijdrage om deze uitgave tot stand te brengen.

Waddinxveen, zomer 2010.

Ds. J.G. van Tilburg

1. Inleiding, de braambos werd niet verteerd

Israël is het uitverkoren volk van de Heere. Ziedaar een waarheid, welke ons allerwegen in de Heilige Schriften wordt geleerd en welke wij duidelijk aanschouwen in de geschiedenis van het volk van de Joden, zoals wij die uit de boeken van het Oude en Nieuwe Testament leren kennen. Maar ook daarna, in deze langdurige ballingschap van Abrahams nakomelingen, heeft de Heere te midden van de oordelen, die over Israël gekomen zijn, Zijn bewarende hand niet van Zijn volk afgetrokken.

De Vereniging, die dit Gedenkboek bij haar 50-jarig bestaan uitgeeft, heeft tal van jaren in verband gestaan met de Vrije Kerk van Schotland. Het zegel van die kerk is een voorstelling van een braambos met het randschrift: *Nec tamen consumebatur (de braambos werd niet verteerd)*. Mag dat randschrift niet boven deze regelen geplaatst worden als een omschrijving van de toestand van Israël in deze lange, donkere nacht? Is niet het volk van de Joden eeuwen achtereen aan het vuur van de verdrukking blootgesteld geweest en toch niet verteerd geworden?

Jeruzalem had niet geluisterd naar de droeve klacht van de Heiland: “Jeruzalem, Jeruzalem, gij die de Profeten doodt, en stenigt die tot u gezonden zijn, hoe menigmaal heb Ik uw kinderen willen bijeenvergaderen, gelijkewijs een hen haar kiekens bijeenvergadert onder de vleugelen, en gijlieden hebt niet gewild. Zie, uw huis wordt u woest gelaten. Want Ik zeg u, gij zult Mij van nu aan niet zien, totdat gij zeggen zult: Gezegend is Hij die komt in de naam des Heeren.” En daarom verhaalt ons de Evangelist Lukas: “En als Hij nabij kwam en de stad zag, weende Hij over haar, zeggende: Och of gij ook bekende, ook nog in deze uw dag, hetgeen tot uw vrede dient! Maar nu is het verborgen voor uw ogen. Want daar zullen dagen over u komen, dat uw vijanden een verschansing rondom u zullen opwerpen, en zullen u omsingelen en u van alle zijden benauwen, en zullen u tot de grond neerwerpen, en uw kinderen in u, en zij zullen in u de ene steen op de andere steen niet laten, daarom dat gij de tijd uwer bezoeking niet bekend hebt.”

Wij kunnen natuurlijk niet in bijzonderheden afdalen en moeten ons wel bepalen tot het aanstippen van enkele grote feiten. Hoe ontzettend is het lijden van de Joden geweest bij de langdurige belegering van Jeruzalem en de verwoesting van hun stad en tempel! Toch, verteerd werd de braambos niet! Maar toen begon voor de ballingen Israëls die lange zwerftocht, die voortduurt tot op deze dag. Nog altijd zet “de wandelende Jood” zijn pelgrimstocht voort, en tot op deze dag zitten de kinderen Israëls, naar de beschrijving van Hosea, “zonder koning en zonder vorst, zonder offer en zonder opgericht beeld, zonder efod en terafim.”

Is de geschiedenis van de Joden in deze langdurige tweede ballingschap niet een geschiedenis geweest van bloed en tranen, één lange lijdensgeschiedenis? Het heeft niet ontbroken aan pogingen van hun vijanden, om dat verachte volk van de aarde te doen verdwijnen, maar God heeft Zijn volk bewaard. Herhaaldelijk werd in de middeleeuwen de menigte opgewekt tot Jodenmoord om de kinderen te straffen voor de misdaad, door de vaders bedreven, en ontelbaar is het aantal van de slachtoffers van deze vijandschap. Het verdwijnen van een Christenkind werd op het schuldregister van de Joden geplaatst, omdat men beweerde, dat zij het bloed van een Christenkind nodig hadden voor het bereiden van hun Paaskoeken, en een Jodenvervolging kostte velen het leven. Het uitbreken van pest of enige andere besmettelijke ziekte was, naar men meende, hiervan het gevolg, dat de Joden de waterbronnen vergiftigd hadden, en duizenden Joden werden dientengevolge gedood. Door allerlei belemmerende bepalingen trachtte men, het bestaan de Joden onmogelijk te maken; telkens werden zij, vaak met goedkeuring van de overheid, van

het hunne beroofd, en zoveel vijandschap hebben zij in de loop van de eeuwen ook van de zijde van de Christenheid ondervonden, dat zij in alle ernst tot de mening gekomen zijn: de leer van het Christendom brengt mede om ons te haten.

Maar toch, hoe ook aan het vuur van de verdrukking blootgesteld, de braambos werd niet verteerd. Hoe ook verdrukt, mishandeld, vervolgd, toch hieven de Joden telkens het hoofd weer op, en God bewaarde Zijn volk. Werden zij uit het een land verdreven, dan vonden zij in een ander weer een toevluchtsoord. En het voortbestaan van Israël te midden van zo vele, zo langdurige, zo telkens herhaalde vervolgingen bleef van eeuw tot eeuw voor de volkeren van de wereld een getuigenis van de almacht en trouw van Israëls God.

Het gezegende werk van de Kerkhervorming deed in het midden van de Christenheid een andere stemming jegens de Joden ontstaan. Van lieverlede scheen de kloof tussen Christendom en Jodendom te worden gedempt, en zeker in de 19e eeuw, die als de eeuw van de beschaving getekend werd, vermoedde men geen uitbarsting meer van de oude haat tegen de Joden. Maar hoe had men zich bedrogen! Toen de Joden droomden van een samensmelting van Joden en Christenen; toen velen instemden met het zeggen van één van hun: — “Wij, Joden en Christenen, moeten één worden in de erkenning van de Mens Jezus,” — toen werden zij opgeschrikt door het Anti-Semietisme, straks gevolgd door de ontzettende Jodenvervolging, die in 1882 in Rusland aanving en, enkele rusttijden uitgezonderd, voortduurt tot op deze dag. Wie had kunnen denken, dat de geschiedschrijver van het laatste kwartaal van de 19e eeuw zulke ontzettende tonelen van barbaarsheid en wilde vijandschap zou moeten beschrijven, en dat de eerste bladzijden van het geschiedboek van de 20e eeuw bezoedeld zouden moeten worden door de beschrijving van de woeste pogroms tegen de Joden? En toch, ook dit nieuwe oplaaien van de vuurvlam van de verdrukking heeft geen einde gemaakt aan het bestaan van het volk: de braambos werd niet verteerd. Israël staat nog in het midden van de volken als een opgericht teken, dat de onveranderlijkheid predikt van de raad en van het verbond van de Heere.

Zo was het dan niet ongegrond, als Israël in de loop van deze langdurige tweede ballingschap zich bleef vastklemmen aan de oude lang gekoesterde hoop, en dat het oog zich bleef richten naar de toekomst, uitziende naar de vervulling van de heerlijke Godsbeloften. Het ene geslacht heeft aan het andere de hoop overgeleverd op een tijd van rust na de storm; van troost na de smart; van heerlijkheid na de vernedering. En deze hoop is ten nauwste verbonden met zijn Messias. Zijn komst wordt door Israël verbeid en daarmee en daardoor de dag van het heil. Wie durft beweren, met de Schrift in de hand, dat deze verwachting ijdel zal zijn? Ons aangaande, wij verwachten, op grond van de Heilige Schrift, de wederkomst van Hem, die eenmaal kwam om te lijden en te sterven, maar andermaal komen zal om te heersen; Die eenmaal kwam als de Knecht des Heeren, maar andermaal komen zal als de Koning van Israël. ***En dan wordt Israël bekeerd, en wordt de wederaanneming van Israël voor de wereld als het leven uit de dood!***

Maar erkennen wij Israëls recht, om zijn hoop voor de toekomst vast te knopen aan zijn verwachting, dat de Messias komen zal, — dit geeft ons juist aanleiding om er op te wijzen, waarin Israël ongelijk heeft. Israël heeft geen oog voor de profetieën van het lijden. Door allerlei willekeurige verklaringen heeft men getracht, deze profetieën van haar kracht te beroven, en dientengevolge is de gedachte aan een lijdende Messias voor Israël een aanstoot geworden. “Het Evangelie des kruises van Christus is de Joden een ergernis”. Toch moet dat Evangelie altijd worden gebracht. Als de Messias in Zijn heerlijkheid komt, zullen zij Hem leren kennen als Dezelfde die in vernedering gekomen is. “Zij zullen Mij aanschouwen, Die zij doorstoken hebben” (Zach. 12: 10).

Ook tegenover Israël hebben wij “niets te weten dan Jezus Christus en Die gekruisigd.” Dat kruisevangelie veroordeelt alle eigengerechtigheid; het getuigt van het zondige van de zonde; maar het spreekt ook van het overvloedige van Gods genade. En welgelukzalig de mens, die aan de voet van dat kruis leert uitroepen: “O God! wees mij zondaar genadig!” Zonder de gekruiste en verheerlijkte Christus arm en ellendig, wordt de mens in Hem een kind van God en een erfgenaam van het eeuwige leven.

Israël met Hem bekend te maken: ziedaar het doel van de arbeid van de liefde, die onder Israël geschiedt; ziedaar ook het doel van de *Nederlandsche Vereniging voor Israël*. Een halve eeuw heeft zij nu in de mogendheid van de Heere getracht, eerstelingen uit Israël te brengen tot Christus, en tevens de Christenen gewezen op hun roeping jegens Israël. Onze Vereniging omvat gelovigen uit verschillende Kerkgenootschappen, die op de grondslag van Gods Woord willen samenwerken aan het heil van Israël. Wij hebben aan Israël niets anders te prediken dan de Christus van de Schriften, de Beloofde, de gekomen Messias, die wederkomen zal; wij kunnen tot Israël met niets anders komen dan met het “Daar staat geschreven.” Hij was de Verwachting van de vaders; in Hem alleen is voor de Israëliet van onze dagen vrede en zaligheid; in Hem is de hoop voor Israëls nakomelingen gewis. Van Hem wensen wij te getuigen, ook tot Abrahams nakomelingen. En, terwijl wij het Woord van de Heere tot Israël brengen, hebben wij ook voor de Christenen niets dan dat Woord. Door dat Woord alleen wensen wij ons te laten leiden; maar dan ook door dat Woord geheel. Dat Woord leert ons onze roeping; dat Woord opent voor ons een blij verschiep, omdat het de volle triomf voerspelt van Jezus Christus onze Heere, de Koning van de Joden, het Hoofd van de Gemeente, de Zaligmaker van zondaren, God, te prijzen in eeuwigheid, Amen.

2. “Ook een Israëliet”

Wanneer de Apostel Paulus een ontkennend antwoord gegeven heeft op de vraag: “Heeft God Zijn volk verstoten?” — voert hij een bewijs aan voor zijn recht om also ontkennend te antwoorden. “Dat zij verre”, zo lezen wij Rom. 11: 1, “want ik ben ook een Israëliet, uit het zaad Abrahams, van de stam Benjamin”. Het redebeleid van de Apostel is duidelijk. Wanneer God Zijn volk verstoten had, zou er geen genade-arbeid van de Heere in het midden van dat volk meer zijn, en wanneer die van Israël geweken was, zou ook geen enkele Jood meer tot bekering hebben kunnen komen. Maar zo was het niet, en zo zal het, God zij geloofd, nooit zijn.

Zeker, de schuld van de Joden is groot. In Jezus Christus is de hoogste openbaring van de Vader tot de mensen, tot Israël in de allereerste plaats, gekomen, maar de mensen hebben de duisternis liever gehad dan het licht, en Israël heeft in het verwerpen van Hem zijn schuld volkomen gemaakt. Voor de Christus Gods geen plaats bij Zijn volk! Hij wil de kinderen van Jeruzalem bijeenvergaderen, gelijk een klokken haar kiekens onder de vleugelen vergadert, maar zij weigeren zich door Hem te laten redden. Genade en waarheid zijn op zijn lippen uitgestort; barmhartigheid en ontferming gaan alom van Hem uit; de dank van de bewelddadigen volgt zijn schreden; maar toch, aan het eind verklaart Israëls zaad Hem des doods schuldig, en eist het volk Zijn dood aan het kruis.

En toch nog zoveel goedertierenheid tegenover zoveel ongerechtigheid! Aan het kruis nog een bede om vergeving van Israëls schuld; en na Christus' opstanding Zijn bevel, om te Jeruzalem aan te vangen met de prediking van het Evangelie. Duizenden uit Israël leren geloven in de verheerlijkte Zaligmaker, maar voor de massa van het volk is dat Evangelie van Christus slechts een ergernis. En ziet, als nu het Messiasbloed aan Israël wordt bezocht, Jeruzalem en zijn tempel in puin worden verkeerd, en over het volk een lijdensgeschiedenis komt, als geen ander volk ervaren heeft, gedenkt God ook in deze tweede, in deze langdurige ballingschap aan Zijn Woord: “Bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar Mijn goedertierenheid zal van u niet wijken, en het verbond Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de Heere uw Ontfermer” (Jes. 54: 10).

Was niet Paulus zelf een sprekend bewijs van die trouw en ontferming van de Heere? Had hij niet dreiging en moord geblazen tegen allen, die van de sekte van de Nazarener waren? En toch, al zou hij, bij de herinnering aan deze droevige tijd in zijn leven, nog in zijn laatste levensjaren moeten verklaren, dat hij de voornaamste van de zondaren was omdat hij de gemeente Gods vervolgd had, — toch mocht hij jubelen: “Mij is barmhartigheid geschied!” En dit was de Apostel een bewijs, dat God Zijn volk niet verstoten heeft.

Te midden van de vijandige volken heeft God de Joden bewaard. Onder alle volkeren van de aarde verstrooid, zijn Abrahams kinderen blijven voortbestaan als een afzonderlijk volk. En van eeuw tot eeuw zet de Heere in hun midden het werk van Zijn genade voort en toont Hij het, dat er in Zijn schuldig volk nog een overblijfsel is naar de verkiezing van Zijn genade.

Volgens **EUSEBIUS** waren van het jaar 70-120 van onze jaartelling te Jeruzalem veertien bisschoppen, die bekeerde Joden waren, en zonder twijfel mag men aannemen, dat in die tijd in het Heilige land tal van Joodse belijders van Christus gearbeid hebben. Toen in het jaar 135 te Aelia Capitolina, zo als toen de Heidense naam van Jeruzalem luidde, een gemeente uit de Heidenen gesticht werd, trokken zich de Joodse Christenen naar Pella terug. Werd daardoor de gemeente van Christenen uit

de Joden ongetwijfeld in verwarring gebracht, toch bleven volgens Justinus de Martelaar, Origenes en andere schrijvers haar leden onder de naam Nazareners en Ebionieten vasthouden aan hun geloof in Christus, en onderhielden daarbij enige Joodse ceremoniën.

De zo even genoemde Justinus de Martelaar, die omstreeks 160 de marteldood stierf, heeft in zijn Verhandeling met Tryphon een ernstige poging aangewend, om de Joden voor Christus te winnen. De Joods-Christelijke schrijver Hegesippus leverde in vijf delen een geschiedenis van de Kerk; Ariston van Pella schreef een Verhandeling tussen Jason en Papiscus aangaande Christus; en Origenes heeft niet alleen vele Heidenen, maar ook een aantal Joden tot de erkenning van de waarheid in Christus geleid.

Als regel hadden de geschriften over Joodse onderwerpen van 160-500 meer een polemisch dan een zendingskarakter; wij noemen Tertullianus, Gregorius van Nizza, Chrysostomus en Epiphanius, die o.a. de bekering verhaalt van de Joodse patriarch Hillel, een afstammeling van Gamaliël.

Van de zesde tot de zestiende eeuw werd er maar weinig in het belang van de Joden gedaan. Ongetwijfeld zijn er steeds hier en daar belijders van Christus geweest, die uit ware liefde tot de Heiland het goede zochten voor Zijn volk, maar de Kerk als geheel dacht er niet aan, dat zij een roeping te vervullen had jegens de verstrooide schapen van het huis van Israël. Het tekent de geest van die tijden, dat de provinciale synode van Canterbury in 1222 aan de Joden verbod, een Christelijke kerk binnen te treden.

Onder de pogingen, welke in het genoemde tijdperk zijn aangewend om de Joden met het Evangelie bekend te maken, behoort een geschrift van Pedro Alfonsi, die te voren als Rabbi Mozes van Huesca in Arragon bekend was, in 1106 op 44-jarige leeftijd was gedoopt en in één van zijn geschriften het Christelijk geloof tegenover het Joodse verdedigd heeft. — In de 12e eeuw deed Bernard van Clairvaux een edel protest horen tegen de schandelijke bejegening, welke de Joden van de Kruisvaarders ondervonden. — In de 13e eeuw vernemen wij van de krachtige pogingen die aangewend werden door twee Joodse Christenen, n.l. Nicolaas van Parijs en Paulus Christianus van Montpellier, om Joden voor het Christendom te winnen; en de 14e eeuw doet ons kennis maken met een Christen uit Israël, die een voorloper van de Hervorming genoemd mag worden.

NICOLAAS DE LYRA werd geboren uit Joodse ouders te Lyra, een stad in Normandië. Nadat hij in de Hebreeuwse taal onderwezen was en de Rabbijnse schriften had bestudeerd, ging hij tot het Christendom over, en studeerde vervolgens te Parijs, waar hij de graad van Doctor verkreeg en later aan de universiteit onderwijs gaf. Door zijn grote verdiensten klom hij tot de hoogste rang en verwierf hij de achting van de aanzienlijken. De gemalin van Filips van Frankrijk, Johanna, benoemde hem in 1325 tot één van de uitvoerders van haar testament. Op hoge leeftijd overleed hij de 23ste oktober 1340.

In het bijzonder is hij beroemd geworden door zijn Latijnse aantekeningen, of korte verklaring van de gehele Bijbel, waarin de schrijver zich loffelijk onderscheidt van velen van zijn tijdgenoten. Een beroemd kritisch schrijver zegt er van: “De commentaren van De Lyra openbaren niet alleen zorgvuldigheid, maar tevens buitengewone geleerdheid, en de schrijver verdient geplaatst te worden in de eerste rang van de Bijbeluitleggers van zijn tijd. Zij tonen, dat de schrijver zeer bekwaam was in de Hebreeuwse taal en goed bekend met de Rabbijnse geschriften, maar daar zijn kennis van het Grieks niet zo uitgestrekt was als van het Hebreeuws, verdienen zijn commentaren over het Oude Testament de voorkeur boven die over de boeken

van het Nieuwe Verbond. Onder de Joodse schrijvers volgde hij over het algemeen R. Salomon Jarchi, en menigmaal prees hij deze in zijn aantekeningen. In de uitlegging van de letterlijke zin van de H. Schriften heeft hij de meesten van zijn tijdgenoten overtroffen. Veel licht deed hij opgaan over die plaatsen in het N. Testament, welke door de kennis van Joodse oudheden worden verklaard. Niet gekluisterd door het gezag van de Vaderen, heeft hij voor zichzelf gedacht, gelijk zijn werken overvloedig aantonen, hoewel hij niet zonder gebreken was, daar hij somtijds onnauwkeurig was in hetgeen hij aan de Joden toeschreef, en somtijds onjuist de filosofie van Aristoteles overnam.”

Omstreeks het jaar 1430 werd 100 mark (f 60) betaald voor het overschrijven van zijn aantekeningen over de Bijbel. Zij werden gevoegd bij een uitgave van de Latijnse Vulgata, die te Rome in 1472 werd gedrukt, in zeven delen folio, en waren de eerste verklaring van de Bijbel, die ooit is gedrukt. Behalve zijn Bijbelverklaring schreef de Lyra onderscheiden andere werken, waarvan sommige nog niet uitgegeven zijn.

Wicklef heeft van de Lyra's commentaar veel gebruik gemaakt, en dat dit ook met Luther het geval geweest is, blijkt uit het versje dat in de tijd van de Hervorming in omloop kwam: “Si Lyra non lyrasset, Lutherus non saltasset”, d.i. “Als Lyra niet op de lier gespeeld had, zou Luther niet hebben gedanst.” Behalve de Lyra werd in diezelfde eeuw nog een andere Christen uit Israël een beroemd man, n.l. **PAULUS VAN BURGOS**, die in 1351 geboren werd, als rabbijn kennis maakte met het Evangelie, in 1391 werd gedoopt, opklom tot hoge ambten in de Kerk en als schrijver van verschillende werken krachtig de bezwaren van de Joden tegen het Evangelie bestreden heeft.

DR. M.C. CAUL heeft in de volgende korte woorden een onvolledig overzicht gegeven van wat in de middeleeuwen onder de Joden is geschied: “In het begin van de 5e eeuw lezen wij van de bekering van Joden in Candia; in de 6e eeuw van Joodse inwoners van Borium in Afrika; in de 7e eeuw van Joden in Cyprus en andere plaatsen; in de 9e eeuw van Joden in Frankrijk; in de 11e eeuw in Duitsland; in de 12e eeuw in Duitsland, Spanje, Normandië en Engeland. Op één van de rollen komen, onder de regering van Hendrik III, Koning van Engeland, niet minder dan 500 namen van Joodse bekeerlingen voor.”

Wij mogen ook niet zwijgen van de krachtige werkzaamheid van de Dominicaner monnik **VINCENT FERRER** van Valencia, die niet alleen in Spanje, maar ook in Frankrijk en Engeland, voor tal van Joden het middel is geweest om hen bekend te maken met de waarheid. Zijn ernst kan men leren kennen uit de traktaten, welke hij geschreven heeft: “De vita spirituali” en “Liber de fine mundi.”

Eer wij van dit onderwerp afstappen, willen wij gaarne verklaren, dat in de eeuwen, waarvan wij gesproken hebben, vaak verkeerde middelen zijn aangewend om de Joden voor Christus te winnen, en dat ook de drijfveren, die daartoe hebben geleid, menigmaal niet onberispelijk zijn geweest. Zeker was het niet in overeenstemming met de wil van de Heere, wanneer men de Joden plaatste voor de keuze: óf zich te laten dopen in de Naam van Jezus, óf een smadelijken dood te sterven. Met blijdschap en dankbaarheid mag worden erkend, dat sinds de gezegende Kerkhervorming zich een andere geest baan gebroken heeft. Maar eer wij daarop en op de vruchten daarvan onze aandacht vestigen, moeten wij nog even de naam vermelden van een man, die als op de drempel van het nieuwe tijdperk stond, **JOHANNES REUCHLIN**, hoogleraar te Ingolstadt, baanbreker op het gebied van de Hebreeuwse letterkunde die in 1522 overleden is. De nieuwe geest sprak zich al uit in zijn advies, dat de beste methode om

de Joden tot bekering te brengen is: aan elke hogeschool twee Leraren in de Hebreeuwse taal aan te stellen, opdat de theologen de Hebreeuwse Bijbel kunnen lezen en daardoor in staat zijn, de Joodse Leraars te wederstaan.

Maar al handhaven wij de bedenking, welke wij zo even uitspraken, toch zeggen wij: Ook in die donkere middeleeuwen is God Zijn volk niet voorbijgegaan met de arbeid van Zijn genade, en in iedere eeuw waren er Joodse mannen en vrouwen, die het woord van Paulus konden overnemen: “God heeft Zijn volk niet verstoten, want wij zijn ook Israëlieten, uit het zaad Abrahams. God heeft Zijn volk niet verstoten, hetwelk Hij te voren gekend heeft.”

3. Gods gang met Israël onder de volken

EERSTE HOOFDSTUK

Luther in betrekking tot de Joden

“Het uitgangspunt van het hervormingstijdperk van het Jodendom op maatschappelijk en godsdienstig gebied is niet het eerst in het Jodendom te zoeken, maar integendeel in het Christendom of eigenlijk in de Christenheid, en de Kerkhervorming is inderdaad dat uitgangspunt.” zo schreef **DR. J. STERN** in zijn “Geschichte des Judenthums”, nieuwe uitgave, 1870, en zo is het inderdaad. De Hervorming bracht een zó grote verandering teweeg in het gehele leven van de Christenheid, dat daaruit wel een wijziging in de verhouding tot de Joden moest voortkomen. Het werd op de duur onmogelijk, de Joden op de vroegere manier te beschouwen en te bejegenen. Natuurlijk heeft LUTHER niet kunnen denken, dat zij onder de Christenvolken een positie zouden innemen als thans het geval is. Maar zeker is, dat hij, althans in de eerste tijd van zijn werkzaamheid, vast overtuigd was van de noodzakelijkheid van een nieuwe regeling van de verhouding tussen de Joden en hun Christelijke omgeving. Zelf had hij al de druk van het Pauselijke stelsel gevoeld en daarom kon hij zo naar waarheid beseffen, hoe de Joden onder de gevolgen daarvan zuchtten. Met hartelijke deelneming wendde hij zich tot hen en hij vertrouwde, dat de Protestantse vrijheid, die de volken van het Pauselijk juk verlostte, ook hen zou aanlokken.

“Daarom”, zo schreef hij in 1521 in zijn verklaring van de Lofzang van Maria, “moeten wij de Joden niet zo onvriendelijk behandelen, want er zijn nog Christenen onder hen in deze tijd en in de toekomst. Wanneer wij Christelijk leefden en hen met goedheid tot Christus brachten, zou dit wel de beste verhouding zijn. Wie zou Christen willen worden, wanneer hij ziet dat de Christenen zo onchristelijk met de mensen omgaan?” — In een prediking, gehouden in hetzelfde jaar op Stephanus-dag, zei hij: “Zo is het dus zeker, dat de Joden nog tot Christus zeggen zullen: “Gezegend is Hij, die komt in de naam des Heeren!” Dat heeft ook Mozes verkondigd, Deut. 30: 5, 6. Zie ook Hos. 3: 4, 5 en 2 Kron. 15: 2-5. Deze uitspraken mogen alleen op de tegenwoordige Joden worden toegepast. Nooit te voren zijn zij zonder vorst, zonder profeet, zonder priester, zonder leraar en wet geweest. Paulus stemt hier ook mede in, als hij (Rom. XI: 25, 26) zegt: “De verharding is voor een deel over Israël gekomen, totdat de volheid van de Heidenen zal ingegaan zijn. En alzo zal geheel Israël zalig worden, gelijk geschreven is: “De Verlosser zal uit Sion komen, en zal de goddeloosheden afwenden van Jakob.” God geve dat die tijd nabij zij, zo als wij hopen. Amen.” Toen hoopte Luther dus op een algemene en nabij zijnde bekering van de Joden.

In 1523 ontving hij een nieuwe gelegenheid om in dit opzicht zijn mening te leren kennen. Zijn vijanden hadden hem beschuldigd, dat hij de maagdelijke staat van Maria loochende en ook de afstamming van Jezus uit het zaad van Abraham. Die beschuldiging gaf hem het geschrift in de pen: “Dat Jezus Christus een geboren Jood is.” Daarin zegt hij o.a.: “Ik heb echter gedacht, daarnevens ook iets nuttigs te schrijven. Daarom wil ik uit de Schrift verhalen om welke oorzaak Christus een Jood is, uit een maagd geboren, of ik wellicht ook enige Joden tot het Christendom mocht trekken want de Pausen, Bisschoppen, Sofisten en Monniken hebben met de Joden gehandeld alsof zij honden waren en geen mensen, en zij hebben niets meer kunnen doen dan hen uitschelden en van hun goed beroven. Wanneer men hen gedoopt had, heeft men hun geen Christelijke leer of Christelijk leven leren kennen, maar hen slechts aan de heerschappij van het Pausdom onderworpen. Zelf heb ik het van vrome,

gedoopte Joden vernomen, dat, wanneer zij niet in onze tijd het Evangelie gehoord hadden, zij hun leven lang Joden zouden gebleven zijn onder een Christelijke mantel. Ik vertrouw, dat, wanneer men met de Joden vriendschappelijk omgaat en hen zuiver de H. Schrift leert kennen, velen van hun ware Christenen zullen worden en tot het geloof van hun vaders, dat van de Profeten en Aartsvaders, terug zullen keren. Zij worden daarvan meer en meer afgeschrikt, wanneer men hun eigen bijzonderheden geheel verwerpt en hen slechts met hoogmoed en verachting bejegt. Wanneer de Apostelen, die ook Joden waren, zo met ons, Heidenen, gehandeld hadden als wij, Heidenen, met de Joden doen, er zou zeker geen enkel Christen uit de Heidenen gekomen zijn. Indien zij dan met ons, Heidenen, zo broederlijk gehandeld hebben, dan moeten wij op onze beurt broederlijk met de Joden handelen, opdat wij enigen uit hen tot bekering mogen leiden. Wij moeten toch altijd zelf erkennen: “Niet, dat ik het alrede gekregen heb of alrede volmaakt ben, maar ik jaag er naar, of ik het ook grijpen mocht”; en of wij ons nu al beroemen, wij zijn toch van nature Heidenen en de Joden zijn van hetzelfde bloed als Christus. Wij zijn slechts zwagers en vreemdelingen; zij zijn bloedverwanten, neven en broeders van onze Heere. Daarom, indien vlees en bloed willen roemen, zo behoren de Joden Christus nog meer toe dan wij. Zo leert het ook Paulus in Romeinen 9. God heeft het ook met de daad bewezen; aan geen volk onder de Heidenen is ooit zulk een eer te beurt gevallen als aan de Joden, want nooit is er een Patriarch, een Apostel of Profeet onder de Heidenen opgestaan; en hoewel het Evangelie in alle oorden van de wereld is verkondigd, heeft God toch aan geen volk, zoals aan de Joden alleen, de Heilige Schriften geschonken, te weten de Wet en de Profeten, gelijk Paulus zegt, Rom. 3: 2; en zoals het heet in Psalm 147: 19, 20: “Hij maakt Jakob Zijn woorden bekend, Israël Zijn inzettingen en Zijn rechten. Alao heeft Hij geen volk gedaan; en zijn rechten, die kennen zij niet. Hallelujah!”

“Daarom is het mijn verzoek en mijn raadgeving, dat men zachtmoedig met hen omga en hen uit de Schrift onderrichte, opdat menigeen onder hen toegebracht moge worden. Wil men hun waarlijk van dienst zijn, dan moet men jegens hen het gebod van de Christelijke liefde beoefenen en hen vriendschappelijk behandelen, hen mede laten werken en verdienen, en hun alzo de gelegenheid geven bij en met ons te zijn, onze Christelijke leer te horen en ons Christelijk leven gade te slaan. Wat zegt het, dat er in hun midden enigen wederspanning zijn? Wij zijn toch ook niet allen goede Christenen.

“Hierbij wil ik het voor ditmaal laten, totdat ik gezien zal hebben wat ik bewerken mocht.”

Hoe ver Luther wilde gaan om de Joden voor Christus te winnen, vernemen wij, wanneer wij hem in 1524 in een verhandeling “Over het gebruik van de Christelijke vrijheid” horen verklaren: “Die vrijheid zou ik willen gebruiken, wanneer ik met een Jood in aanraking kwam, die niet vergiftigd of verhard is, en die ik tot Christus wilde leiden. Hoewel het een noodzakelijk artikel is om te geloven, dat Christus de Zoon van God is, zou ik daarover toch in het begin zwijgen en mij zo jegens hem wenden en schikken, dat hij eerst liefde voor de Heere Christus opvat, en daarom hem zeggen, dat Hij een mens was als anderen, door God gezonden, en tot hem spreken over hetgeen God door Hem tot heil van de mensen gedaan heeft. Wanneer ik hem dit in het hart gebracht had, zou ik hem ook wel verder brengen, zodat hij leerde geloven, dat Christus God is. Zo zou ik met hem willen handelen, om hem er vriendelijk toe te brengen in Christus te geloven.”

Hij beval prediking voor de Joden aan, omdat hij geloofde: “Wanneer de Joden in onze prediking hoorden, hoe wij de teksten van het Oude Testament behandelen, dan

zouden velen van hun gewonnen worden.” Van twistgesprekken had hij geen verwachting: “daardoor maakt men hen slechts toorniger en hardnekkiger, want zij zijn veel te trotsch en vermetel.”

Volgens de verklaring van DR. STERN in zijn “Geschichte des Judenthums” is het dan ook voornamelijk aan Luthers invloed toe te schrijven, dat de Rijksdag van Augsburg (1530) de verordening gaf: “dat men het lichaam en het leven van de Joden beschermen moest in steden en dorpen, op de wegen, in de straten en op het water; dat men ook de Joden en Jodinnen niet bezwaren zou met bijzondere tolgelden of andere dingen; en dat men ook hun vrouwen en kinderen niet tot de Doop zou dwingen.” En dat diezelfde Rijksdag de wenselijkheid verklaarde van de opheffing van hun woekerprivilège, “in de plaats waarvan zij zich met handenarbeid en passende bedrijven zouden bezighouden.”

Van lieverlede is de Hervormer tot een andere beschouwing gekomen. Wanneer Joodse schrijvers dientengevolge hard zijn in het veroordelen van Luther en hem beschuldigen, alsof hij op ééne lijn stond met de voormalige vijanden van de Joden, dan meen wij, in ons oordeel over Luther de vermaning te moeten beoefenen: “Oordeelt een rechtvaardig oordeel.” Zeker, het zij zonder enige aarzeling gezegd: Luther heeft woorden gebezigd en beschouwingen voorgesteld, die ten enenmale in strijd zijn met de woorden van Christus en Zijn Apostelen, en dus ook in lijnrechte strijd met de roeping van de Christen. DA COSTA heeft gezegd, dat in Luthers latere tijd in diens toon en gedrag jegens de Joden “de Christen zich verloor in de van ouds tegen Israël vijandige Duitser.”

Maar nadat wij dit op de voorgrond hebben geplaatst, moeten wij ons de positie van de Hervormer indenken, om wel niet goed te keuren, maar toch te begrijpen wat geschied is.

Vooreerst is Luther teleurgesteld in zijn verwachtingen. Hij had vertrouwd, dat de Joden, wanneer zij het zuivere Evangelie hoorden, in groten getale zouden komen tot de belijdenis van Christus. Dat is echter niet geschied. Wel kwamen enkele Joden tot het erkennen, aannemen en belijden van de Heiland, maar de massa hield zich verre van het kruis van Christus. — Bij deze teleurstelling voegde zich een andere, die voor Luther nog wreder was. Om niet te spreken van bedriegerijen, welke hij van Joden ondervond, aanschouwde hij een groter kwaad, dat op een dreigend gevaar wees. Aanvankelijk hadden de Joden gemeend, dat de Kerkhervorming hun hulpstroepen zou toevoeren in hun strijd tegen Rome. Maar al spoedig was hun gebleken, dat deze mening een hersenschim was. Met veel groter nadruk dan Rome hield de Hervorming stand bij het kruis. Dat kruis was ook in die dagen de Joden een ergernis, en daarom deden zij al wat in hun vermogen was om aan de zaak van het Protestantisme schade te berokkenen. Die pogingen waren niet tevergeefs. Luther hoorde van Christenen die zich lieten besnijden, van Christenen die de Sabbat als rustdag wilden herstellen, enz. Toen gevoelde hij zich gedrongen, hiertegen te getuigen. Reeds in 1525, 1527 en 1537 had hij zijn stem verheven tegen dit werken van de Joden, maar, hoewel hij zich voorgenomen had, verder te zwijgen, verscheen in 1543 een ander geschrift, het scherpst van alle: “Over de Joden en hun leugens.” Hij gevoelt te moeten spreken. Hij zou ontrouw zijn én jegens de Joden én jegens de Christenvolken, wanneer hij zweeg, en hij zou dit voor God niet kunnen verantwoorden. Willen de Joden voor Christus niet buigen, dan moeten zij het oordeel dragen; en de Christenvolken mogen toezien, dat zij het pand, hun toebetrouwd, bewaren!

Maar al erkennen wij, dat het onrechtvaardig is, Luthers gestreng optreden tegen de Joden aan vleeselijke toorn toe te schrijven, toch kunnen wij niet anders dan het

betreuren, dat de Hervormer niet ten einde toe jegens de Joden de beginselen beoefend heeft van het Evangelie, waarvan hij zo schoon in zijn 62e Stelling verklaard heeft: “De rechte, waarachtige schat van de Kerk is het heilig Evangelie van de heerlijkheid en genade Gods.”

TWEEDE HOOFDSTUK

Hoe heeft Calvijn over de Joden gedacht?

In het Missions-Blatt van de West-Duitsche Vereniging voor Israël heeft onlangs Pastor W. ROTSCHEIDT LEHE op de bovenstaande vraag het volgende antwoord gegeven.

“Wij zijn het aan de gedachtenis van de vaak miskende man schuldig, het verzuimde te herstellen en daarom willen wij trachten aan te tonen, hoe CALVIJN inderdaad over de Joden gedacht heeft.

Vooreerst iets negatiefs. Bij het onderzoek van de werken van Calvijn hebben wij geen enkele uitspraak ontmoet, waarin hij in verachtelijke of hatelijke zin over de Joden spreekt. Dat zegt reeds veel. Hoe gans anders is het in dit opzicht met Luther, uit wiens werken zich gemakkelijk een hele bloemlezing van zeer krachtige en geduchte uitdrukkingen tegen de Joden laat samenstellen.

Wat de positieve inzichten van Calvijn aangaat, komt vooral in aanmerking zijn uitlegging van de Brief aan de Romeinen, vooral de uiteenzetting van de hoofdstukken 9—11. Laat ons naar enkele van de gewichtigste uitspraken van Calvijn luisteren.

“Het zou vreemd kunnen schijnen,” schrijft Calvijn, “dat de ondergang van Israël Paulus zulk een innige smart bereidt, daar hij toch wist, dat hier slechts de raad en de wil Gods geschieden. Wij zien daaruit, dat de gehoorzame onderwerping aan Gods voorzienigheid de vromen volstrekt niet belet, oprecht de ellende te beklagen van hen, die verloren gaan, al weten zij ook, dat hierin een rechtvaardig oordeel van God voltrokken wordt. Eén en hetzelfde hart heeft plaats voor een dubbele stemming: zien wij op God, dan schikken wij er ons gewillig in dat zij verloren gaan over wie Hij dat beschikt heeft; maar wanneer onze gedachte zich op de mensen richt, klagen wij met hen over hun ellende. Het is een groot onrecht, wanneer men van de vromen verlangt, dat hun gehoorzaamheid aan de ordeningen van God hen stomp en ongevoelig maken zal”.

Bij Rom. 4: 4 zegt Calvijn: “Volgen wij het voorbeeld van Paulus, die aan de Joden de lof geeft welke hun toekomt, om dan toch te verklaren, dat zonder Christus dit alles geen waarde heeft.”

Bij Rom. 9: 6: “Wil iemand zich daarover verwonderen, dat men bij de meeste Joden niets van deze eigenlijke vervulling (van de belofte) ziet, zo zegt Paulus: Dezen waren juist niet in Gods ware verkiezing begrepen. Met andere woorden: de algemene verkiezing van het Joodse volk verhindert niet, dat Gods verborgen raadsbesluit in dezen kring nog een bijzondere verkiezing doet, gelijk Hij wil. Het is reeds een heerlijke openbaring van vrije genade, wanneer God zich neerbuigt om met een heel volk een verbond voor het leven te sluiten. Maar nog veel groter is die genade in deze diepere en verborgen trap van een tweede verkiezing, die zich tot een engere kring beperkt.”

Bij Rom. 9: 11: “De Joden hebben de zaligheid niet nagenoeg geheel verspild, en zijn ook niet zodanig door God verworpen, dat iedere wederherstelling zou zijn uitgesloten of het Goddelijk genadeverbond geheel verbroken zou zijn. Want in dit volk is altijd gebleven het gezegende zaad. Zo verstaat men de schijnbare tegenstrijdigheid, dat eerst van verharding en volkomen verwerping (bij Paulus) sprake was, en dat thans toch een hoop op herstelling gegeven wordt. Die hardnekkig tegen Christus aanliepen, zijn gevallen en in het verderf gestort. En toch wordt de hoop van het volk niet op die wijze vernietigd, dat noodwendig iedere Jood verloren of van God verstoten zou moeten zijn.”

Bij Rom. 11: 25: “Ook in onze tijd willen wij niet vergeten, dat voor het overblijfsel (van het volk Israël), dat God nog eindelijk tot zich verzamelen zal, het heil als het ware onder een vast zegel bewaard ligt. Wel zou het menigeen tot vertwijfeling kunnen brengen, dat zulk heil zo lang vertoeft. Daarom spreekt Paulus van een “verborgenheid.” Dus zal het met deze bekering niet gaan gelijk met elke andere; men mag ze niet volgens de gewone ervaring beoordelen. Want wat kan meer verkeerd zijn dan niet te willen geloven wat zich aan onze zinnen onttrekt! Daarom juist is het een verborgenheid, omdat het verborgen en onbegrijpelijk blijft totdat het onthuld wordt. Nu wordt het ons met de Romeinen bekend gemaakt, opdat ons geloof zich met het woord van de belofte zou tevreden stellen en het daarop zou hopen, totdat het klaar en duidelijk vervuld wordt.”

Bij Rom. XI: 32: “Dat einde zal heerlijk zijn! Wie zelf in de hoop op de eeuwige zaligheid staat, behoeft dus voor de overigen niet te vertwijfelen. Want hoe het thans ook met ons gesteld moge zijn, eenmaal waren wij niet beter dan alle anderen. Heeft alleen de genade van God ons uit het ongeloof gered, zo kan dit ook bij de anderen geschieden. De Apostel schrijft de Joden geen andere schuld toe dan ook de Heidenen; zij kunnen beiden zien, dat ook voor de anderen de deur van het heil open staat. Het is één en dezelfde genade van God, die het heil schenkt: zij kan zich hier en daar mededelen.”

Deze bewijzen mogen volstaan! Zij bevatten een volheid van gedachten omtrent de zending onder de Joden en zij tonen, dat het ongegrond is om te beweren: “Deze Hervormer heeft niet de minste belangstelling in de Joden betoond.” Zijn karakter, dat de grootste nauwgezetheid openbaarde, is ons een waarborg, dat zijn erkentenis van het bestaan van een uitverkiezing uit Israël tot zaligheid hem de arbeid onder dit volk niet zou doen verzuimen.

Wanneer het waar is, dat hij de beste en krachtigste zendingsarbeid onder Israël verricht, die voor Israël bidt, dan heeft Calvijn daarin medegewerkt en anderen daartoe opgewekt, zoals een blik in de Liturgie van Genève van het jaar 1543 (La ferme des prières) ons toont, waar in het gebed na de prediking ook aan Israël gedacht wordt: “Uw volk Israël heeft U vaak tot toorn verwekt door zijn misdaden. U hebt naar Uw rechtvaardig oordeel hen gestraft, maar wanneer zij zich weer tot U wendden, hebt U hen in erbarming aangenomen. Hoe krenkend hun beledigingen ook waren, U hebt, uit liefde tot Uw verbond, dat U met Uw knechten Abraham, Izaak en Jakob gemaakt hadt, Uw roede en Uw vloek nog afgewend, zodat hun gebeden door U niet afgewezen worden.”

Of Calvijn ooit gelegenheid gehad heeft om zijn liefde tot Israël door het onderwijzen van Joden ook in de praktijk te betonen, is niet bekend, maar ook niet waarschijnlijk. In Zwitserland waren maar weinig Joden; slechts in enkele kantons werden zij geduld, maar in de meeste mochten zij zich niet vestigen. Men telt in Zwitserland van de Hervorming tot het begin van de 19e eeuw, dus in 300 jaren, 30 bekeringsen van Joden, waarvan 14 alleen in het kanton Bern.

In het jaar 1561 vroeg de Predikant van Winterthur, AMBROSIUS BLAURER, aan Calvijn, of in een Christelijke staat Joden geduld mogen worden. In zijn woonplaats was al vele jaren een Joods gezin, dat door de meeste bewoners werd gehaat. Velen eisten, dat het gezin zou uitgewezen worden, maar het bestuur van Winterthur was besluiteloos. Hoe jammer, dat het antwoord van de Hervormer op deze vraag niet bekend is!”

DERDE HOOFDSTUK

Het ontstaan van de oudere zending onder de Joden.

Wij zouden de grenzen, die ons gesteld zijn, ver te buiten gaan, wanneer wij, na over Luther en Calvijn gesproken te hebben, ook bij de andere mannen van de Hervorming wilden stilstaan. Thans gaan wij iets verhalen van de oudere zending onder de Joden, n.l. het werk in de 18e eeuw, en telkens zullen wij de heerlijke waarheid aanschouwen: God heeft steeds in het midden van Israël Zijn werk voortgezet.

Indien één man overtuigd was van de bezwaren, waarmede de Evangelieverkondiging onder de Joden te worstelen heeft, dan was het zeker de Apostel Paulus. Toch heeft hij zich daardoor nooit laten terughouden om te doen wat de Heere wilde dat hij zou doen. Het Evangelie van Christus, dat “een kracht Gods is tot zaligheid een iegelijk, die gelooft, eerst de Jood, en ook de Griek” (Rom. 1: 16), heeft hij, waar het slechts mogelijk was, ook aan de Joden gepredikt. Wel werd die prediking, helaas, door velen verworpen, maar er waren toch ook Joden, die door de prediking van de Apostel voor de Heiland werden gewonnen.

Waarom twijfelen velen in onze tijd aan de mogelijkheid, dat het Evangelie onder de Joden zijn werking zal doen? Verschillende oorzaken werken hiertoe samen. Over het algemeen wordt te weinig rekening gehouden met de waarachtigheid van de belofte van God: “Gelijk de regen en de sneeuw van de hemel neerdaalt, en derwaarts niet wederkeert, maar doorvochtigt de aarde, en maakt dat zij voortbrengt en uitspruikt, en zaad geeft de zaaier en brood de eter: also zal Mijn woord, dat uit Mijn mond uitgaat, ook zijn: het zal niet ledig tot Mij wederkeren, maar het zal doen hetgeen Mij behaagt, en het zal voorspoedig zijn in hetgeen waartoe Ik het zend.” (Jes. 55: 10, 11). Op grond van deze belofte mogen wij goede vruchten van de prediking van het woord verwachten. Maar het ongeloof neemt deze verwachting weg. In betrekking tot Israël komt daar nog iets bij. Sommige Christenen hebben de onschriftuurlijke mening gekoesterd, dat in deze tijd, door de prediking van het Evangelie, van lieverlede geheel Israël tot de Heiland zou worden bekeerd. Nu deze verwachting niet verwezenlijkt is, zegt men: “Ziet u wel, dat de Evangelieverkondiging onder de Joden een onvruchtbaar werk is? De Joden blijven nog altijd verre van het Christendom.” Volkomen waar! zo antwoorden wij op het tweede gedeelte van deze bedenking. Maar wanneer men uit het feit, dat de Joden als zodanig nog verre van het Christendom blijven, de gevolgtrekking wil afleiden, dat de Evangelieverkondiging onder de Joden een onvruchtbaar werk is, dan zeggen wij: Uw uitgangspunt is verkeerd, en daarom mogen wij uw gevolgtrekking niet aanvaarden. U had gemeend, dat allengs door de verkondiging van het Evangelie onder de Joden het gehele volk tot verandering komen zou. Maar een feit is het, dat het doel van de prediking van het Evangelie onder de Joden geheel anders is en zijn moet dan u hebt gemeend. Dat doel is hetzelfde, dat Paulus trachtte te bereiken, wanneer hij aan zijn volksgenoten Christus predikte. “Ik spreek tot u, Heidenen: voor zoveel ik de apostel van de Heidenen ben, maak ik mijn bediening heerlijk, of ik soms mijn vlees tot jaloersheid verwekken en enigen uit hen behouden mocht” (Rom. 11: 13, 14). Enigen uit hen te behouden, dat is het doel, dat de Gemeente van Christus ook in onze dagen moet trachten te bereiken.

Dat doel wordt dan ook bereikt. In elke eeuw heeft de Heere eerstelingen uit Israël gebracht tot de kennis van Christus, ook toen niemand van de Christenen er aan dacht, het heil, dat men door Israël ontvangen had, ook weer tot Israël terug te brengen. Maar vooral heeft God grote dingen onder Zijn volk gedaan, sinds Hij “Zijner Christenen liefde en leven tot de dienst van Juda aangenomen heeft “

Merkwaardig mag de wijze genoemd worden, waarop de eigenlijke zending onder de Joden in het leven geroepen is. Wij vernemen daarin het antwoord van de Heere op het gebed van Zijn dienstknechten. Laat ons een paar bijzonderheden daarvan mededelen.

In het begin van de 18e eeuw ontving Dr. HOCHSTETTER, Predikant te Bebenhausen in Zwaben, een zeer welkome gast, n.l. AUGUST HERMANN FRANCKE, Hoogleraar te Malle. Terwijl de beide mannen hun hart voor elkander openden, verhaalde Hochstetter, dat hij sinds lange tijd drie wensen gekoesterd en voortdurend voor de Heere gebracht had. Vooreerst had hij gebeden om een geestelijke ontwaking in het midden van de Christenheid, en de Heere had aanvankelijk zijn bede verhoord. Voorts had hij de wens van zijn ziel voor de Heer gebracht, dat de Protestantse kerk het bevel van de Zaligmaker ter harte zou nemen om aan de Heidenen het Evangelie te verkondigen. Ook deze begeerte was bij aanvang in vervulling gegaan, sinds Zendelingen van Halle vertrokken waren naar de Heidenwereld. Nu bleef nog de derde wens over, en hij vertrouwde dat ook in dit opzicht zijn gebed zou worden verhoord. Dit derde gebed betrof de Joden. “Want,” zeide Hochstetter, “het is voor onze Evangelische kerk een groot verwijt, dat er niemand is, die iets doet voor hun bekering. Zelfs, wanneer Joden zelf komen om Christen te worden, vinden zij nauwelijks iemand, die hun daarbij ernstig tot hulp is en hen met ijver in de evangelische waarheid onderwijst. Is dat eenmaal geschied, dan geeft men hun een bedelbrief in de hand en zendt hen daarmee de wereld in. Daardoor strekken zij iedereen tot verwijt en dat schrikt andere Joden af om zich tot ons te voegen. Indien dat niet het geval ware, zouden misschien nog vele Joden zich bereid tonen om tot het geloof in Christus en tot de erkenning van de zuivere evangelische waarheid te komen. Ach, dat wij hun slechts meer liefde bewezen en hen aannamen om hun de weg te leren kennen, die zij bewandelen moeten. Dat dit geschieden moge, is mijn innigste wens en mijn dagelijks gebed tot God”.

Deze mededeling werd door Francke niet vergeten, en toen hij te Halle teruggekeerd was, maakte hij er in een lezing voor zijn studenten melding van. Eén van deze studenten, JOHANN HEINRICH CALLENBERG, vroeg zich af, of hij ook iets voor de Joden zou kunnen doen, maar de bezwaren, welke er aan verbonden waren, hielden hem terug. Toch was hij bestemd, om het grote werk van de zending onder de Joden in het leven te roepen maar van schrede tot schrede zou hij daarbij geleid worden door de hand van zijn God. In 1727 werd Callenberg benoemd tot buitengewoon Hoogleraar in de filosofie aan de hogeschool te Halle; in 1735 tot gewoon Hoogleraar in de filosofie en in 1739 tot gewoon Hoogleraar in de theologie. Reeds als gymnasiast was hij door het onderwijs van de godzalige prediker JOH. MULLER, die veel belang in de Joden stelde, op het oude volk van de Heere geweest. In het jaar 1720 had hij als student in de theologie een uitvoerig gesprek met een Rabbijn gevoerd, en nu te Halle vernam hij dat Muller een handschrift gereed had voor een Joods traktaat “Licht am Abend,” dat bestemd was om in het Joods-Duits te worden uitgegeven. Op zijn verzoek ontving Callenberg dat traktaat in 1723; Prof. Francke gaf de eerste gift om het te laten drukken, en welhaast was het nodige geld bijeen, maar de onderhandelingen met verschillende drukkers leidden tot allerlei teleurstellingen.

Toch was de medewerker, die Callenberg nodig had, reeds gevormd. Hij was een Jood, die te Dessau een Joodse school voor Talmudstudie had bezocht. Op zekere tijd was hij bij zijn kleermaker gekomen om zich een kledingstuk te laten aanmeten.

Terwijl de kleermaker hiermede bezig was, sprongen deze eensklaps de tranen in de ogen.

“Wat scheelt u, meester?” vroeg de verwonderde Israëliet.

“Ach, ik moet wenen als ik u aanzie,” luidde het antwoord. “Zulk een jonge, frisse, ontwikkelde man! En die zal verloren gaan?”

“Wat! Ik verloren gaan! Hoe komt u daarbij?”

“En toch is het zo, omdat u geen Heiland hebt. Hoe wilt u zalig worden?” “Wat gaat u mijn godsdienst aan? Maak slechts mijn kleet; dat is uw werk. Verder hebt u met mij niet te doen.”

“Mijn lieve student”, hernam de kleermaker, die zich niet uit het veld liet slaan, “als u maar eens ons Nieuwe Testament wilde lezen! Dan zou u zeker tot de erkenning van de waarheid komen.”

Hoofdschuddend was de jonge man heengegaan, maar die tranen van de kleermaker had hij niet kunnen vergeten. “Wat heeft de man er aan, dat hij zich zo om mij bekommert! Wat ga ik hem eigenlijk aan? Ik moet toch eens zien, wat er in dat boek staat, dat hij mij zo hartelijk heeft aanbevolen” zo overlegde de student, en na verloop van enige dagen vroeg hij het boek van de kleermaker. Maar dat boek was in de Duitse taal gedrukt en de student was niet in staat het te lezen, zoals dat in die tijd bij vele orthodoxe Joden het geval was. Maar toen de jonge man het boek op de tafel wierp, sprak de kleermaker:

“U bent nog zo jong. Leer toch Duits lezen!”

Inderdaad was de student zó onder de indruk van de belangstelling van de Christen, dat hij naar een winkel ging om een Duits spelboekje te kopen. Maar toen men hem daarvoor een halve thaler wilde laten betalen, weigerde hij zich zó te laten bedriegen. De tranen van de kleermaker gunden hem evenwel geen rust, en ten laatste dacht hij: “Het onderzoek van de godsdienst is toch gewichtig genoeg. Waarom zou ik er niet een halve thaler voor geven?” zo kocht hij het boekje, leerde in het geheim 's nachts de Duitse taal, en vroeg toen aan de gelukkige kleermaker, hem zijn Nieuwe Testament te geven. Nu voorzag hij zich van water en brood, sloot zijn kamer en bleef daar twee dagen, het gehele boek doorlezende, de Brief aan de Romeinen tweemaal. Toen gaf hij het Nieuwe Testament aan zijn eigenaar terug en begaf zich kort daarna naar Gotha, waar hij in 1723 gedoopt werd als HEINRICH CHRISTIAN IMMANUEL FROMMANN.

Ziedaar de helper van Professor Callenberg! Deze was in verlegenheid, hoe het traktaat gedrukt te krijgen, toen Frommann, thans student in de medicijnen te Halle, hem de raad gaf, het nodige aan te schaffen en zelf het boekje uit te geven.

Aanvankelijk weigerde Callenberg, maar toen hij ook bij een andere drukker niet slaagde, zou Frommann voor hem een berekening van de kosten maken. In deze berekening ontbrak het loon voor de zetter, en toen Callenberg hem daarop wees, antwoordde hij, dat hij, de student in de medicijnen, zelf het zetten wilde leren, om de uitgave van het geschrift te bevorderen. Zijn plan werd uitgevoerd. Inderdaad leerde hij bij een drukker wat hij nodig had te weten, en na inspannende dagelijkse arbeid maakte hij in de nachtelijke uren de uitgave van het traktaat mogelijk. Kort vóór zijn dood vernam de Schrijver, dat zijn werk ter perse was, waarna de bijna 80-jarige uitriep: “Nu ik dit gehoord heb, kan ik met blijdschap sterven.” Kort daarna is hij ontslapen, maar zijn werk is uitgegeven, onder de Joden verspreid, en is voor velen uit Israël tot een eeuwige zegen geworden.

Dit boekje heeft echter nog een ander gevolg gehad. De datum van de uitgave, 3 april 1728, is door Callenberg zelf aangewezen als de eigenlijke aanvang van het door hem

gestichte Institutum Judaicum. een Joodse drukkerij was nu aanwezig, en daardoor was men in staat, het Joodse volk met meerdere traktaten te dienen. Daarom vroeg Callenberg letterkundige en geldelijke steun. Van verschillende zijden werd die steun gezonden. In oktober 1728 ontving hij op één dag uit Holland 58 Thaler, en G.A. Francke, zoon van Prof. A.H. Francke, gaf hem 73 Thaler, door deze voor dit doel ontvangen, met de wens, “dat hij met deze mooie som iets goeds zou tot stand brengen.”

Hoe langer hoe meer openbaarde zich belangstelling in het heil van de Joden. Verscheidene studenten te Halle legden zich op de studie van het Joods-Duits toe, ten einde straks in hun pastorale arbeid ook de Joden met het Evangelie te kunnen bereiken. Daaruit ontstond in 1729 een college, door Callenberg met het oog op de zending onder de Joden geopend. In 1731 verzocht de student in de theologie A. MANITIUS, dat een Seminarie zou worden gesticht, waar studenten voor het werk onder de Joden konden worden voorbereid. Aanvankelijk deinsde Callenberg hiervoor terug, maar de voortgezette studie van de studenten en de uitgave van verschillende traktaten in het Hebreeuws, Duits, Joods-Duits en Arabisch, waaraan behalve Frommann nog twee andere Joodse Christenen hun krachten wijdde, hebben van lieverlede geleid tot de verwezenlijking van de wens van Manitus. De eerste mannen, die door het Callenbergse Instituut werden uitgezonden, waren Johann George Widmann en Johann Andreas Manitus. Later zijn vele anderen in hun voetspoor getreden; in vele landen van ons werelddeel hebben de mannen van het Institutum Judaicum te Halle het zaad van het Evangelie in de Joodse akker gestrooid, en God heeft de wasdom niet onthouden.

Van één van de arbeiders van dit Instituut wensen wij nog enkele bijzonderheden mede te delen, n.l. van STEPHAN SCHULTZ.

Hij werd de 6e februari 1714 geboren te Flatow in West- Pruisen. Al vroeg toonde hij veel belang te stellen in de Joden. Als kind ging hij in zijn vrije uren in de Synagoge om daar van de Rabbijn onderwijs te ontvangen. zijn moeder vroeg hem eens: “Je wilt toch geen Jood worden?” — “Nee”, was zijn antwoord, “maar ik wil studeren, de Talmud leren en de Joden bekeren”. En wat het kind zich voornam, is door de jongeling en de man gedaan.

Al scheen het onmogelijk, dat hij zou kunnen studeren, — het geloof van zijn moeder, dat het voor God niet onmogelijk was, haar jongen daartoe te brengen, is niet beschaamd gemaakt. Na veel inspanning en veel gebed was hij op 19-jarige leeftijd zo ver, dat hij naar Koningsbergen kon gaan, om daar de hogeschool te bezoeken. Terwijl hij met buitengewone ijver zich aan de studie wijdde, kwam hem een geschrift in handen, dat uitgegeven was door het Callenbergse Instituut. Dat greep hem aan, en hij nam zich voor om door het geven van onderwijs zoveel te verdienen, dat hij een zendingsreis onder de Joden kon maken.

In 1736 kwamen Manitus en Widmann te Koningsbergen, en daar de Zweedse Minister von Degenfeld een jaarlijkse bijdrage van 50 thaler had toegezegd, wanneer een derde arbeider door het Instituut van Halle werd uitgezonden, vroegen zij aan de Hoogleraren, of onder de studenten niet iemand was, die voor dit werk lust en bekwaamheid bezat. Nu werd Schultz geroepen, die wegens zijn overvloedige arbeid slechts drie uur per etmaal sliep en dientengevolge zeer verzwakt was, en hem werd voorgesteld om tot herstel van zijn gezondheid enige tijd op reis te gaan.

Hij antwoordde, daartoe geen tijd te hebben, maar toen hem gezegd werd, dat de reis ten doel had, het Rijk van Christus onder de Joden te bevorderen, was hij dadelijk bereid om aan de roepstem gehoor te geven.

Op de proefreis ondervond hij vele moeilijkheden, maar had hij ook vele liefelijke

ontmoetingen. Van 1737-1739 was hij werkzaam als Leraar aan het Seminarie te Koningsbergen en als gevangenis-prediker. In 1739 kwam de roeping van Halle tot hem, om zich geheel te geven aan het werk onder de Joden. De faculteit te Koningsbergen maakte vele bezwaren, en allerlei eervolle aanbiedingen werden hem gedaan. Maar zijn liefde voor de Joden deed hem standvastig blijven in zijn keuze, en hij schreef aan de faculteit de volgende brief:

“Als God mij op de grote dag zal vragen:

“Heb Ik u niet van kindsbeen af lust gegeven, om aan de Joden de weg van de zaligheid te verkondigen?” Dan zal ik moeten antwoorden: “Ja, Heere!”

“Heb Ik u voor drie jaar op de proefreis niet getoond, dat Ik u de bekwaamheid kan geven om te arbeiden?” Dan zal ik weer moeten antwoorden: “Ja, Heere!”

“Heb Ik u niet laten zien, dat de oogst onder de Joden groot is, maar de arbeiders weinig zijn?” Dan zal ik hierop niet anders kunnen antwoorden dan: “Ja, Heere!”

“Heb Ik u op uw proefreis niet getoond, dat het niet onmogelijk is om ingang bij de Joden te vinden en dat bij verdere arbeid de ingang groter zou zijn?” Dan zal ik eveneens slechts kunnen antwoorden: “Ja, Heere!”

En als de Heere dan vraagt: “Waarom hebt u dan aan de roepstem geen gehoor gegeven?” wil dan de hoogwaardige faculteit het antwoord geven?”

“Nee, dat willen wij niet,” was het antwoord. “Ga dan in Gods Naam!”

Zo heeft Schultz in 1740 zijn levenstaak aangevangen. Hij legde zich op talenstudie toe en behalve Duits, leerde hij: Pools, Latijn, Oud-Grieks, Hebreeuws, Engels, Frans, Hollands, Italiaans, Illyrisch, Nieuw-Grieks, Turks, Arabisch, Perzisch, Syrisch, Armenisch en Koptisch.

Bijna geheel Europa heeft hij doorreisd en bovendien Klein-Azië, Egypte en Palestina. Als driejarig kind was hij van een trap gevallen, en iemand had toen gezegd, dat hij wel altijd op krukken zou moeten gaan. Maar in 1772 zei Schultz: “Zij was een slechte waarzegster, want ik heb nu meer dan 600 mijlen over bergen en door dalen zonder krukken afgelegd, en God lof, in mijn 58e jaar ben ik nog niet vermoeid.”

Overall heeft hij mogen getuigen van zijn Heiland en voor vele kinderen van Abraham is hij het middel geworden, waardoor zij voor Christus gewonnen zijn. Uit de schat van zijn reis-ontmoetingen geven wij hier maar een enkel voorbeeld.

In de stad Hannover werd hij in het voorportaal van de Synagoge door een twintigtal Joodse knapen omringd, die hem vroegen of hij dan wezenlijk geloofde dat de Messias reeds gekomen is. In antwoord op deze vraag verhaalde hij hun op voor hen begrijpelijke wijze wat het Oude en het Nieuwe Testament ons van de Messias leren. Met grote aandacht stonden de jongens naar hem te luisteren, toen eensklaps de Joodse onderwijzer woedend op de zendeling toekwam, hem in de borst greep en tot hem zei: “Vervloekte ketter, wat bemoeit u zich met de kinderen? U verleidt mijn kinderen!”

“Hoe kan ik dat?” antwoordde Schultz. “Ik heb slechts Mozes en de Profeten.”

“Maar u spreekt over niets anders dan over de Gehangene!”

“Alles hangt nu eenmaal aan de Gehangene en ook u moet Hem aanhangen. Zo niet, dan zult u ten verderve gaan,” antwoordde de zendeling met grote kalmte.

“Wat? Ik de Gehangene aanhangen!” riep de vertoornde onderwijzer, terwijl hij door een beweging van zijn hand te kennen gaf, dat hij zich liever van het leven zou beroven dan dat hij in de Gekruisigde geloven zou. In de hoogste opwindung stampte hij daarbij met zijn voeten op de grond. Schultz deed hem dit na en, had de Israëliet hem zo even in de borst gegrepen, thans vatte Schultz hem aan en zei: “En toch moet u de Gehangene aanhangen. Zo niet, dan zult u met voeten vertreden worden, en deze

kinderen zullen er getuigen van zijn.” Met deze woorden verliet de zendeling de woedende onderwijzer.

Maar al ging de zendeling heen, diens woorden kon de Israëliet niet uit zijn gedachten verbannen. Zij verwekten in zijn gemoed een ontzettende strijd. Twee jaren worstelde hij tegen de overtuiging, dat het woord van de zendeling de waarheid was. Toen kon hij de strijd niet langer volhouden. Hij liet zich door de waarheid vrijmaken en kwam tot de belijdenis van zijn geloof in de Heiland.

Zes jaren waren na het gesprek te Hannover voorbijgegaan, toen Stephan Schultz een bezoek ontving van een jonge man, die zich bekend maakte als een student in de theologie te Göttingen. Schultz, die in die tijd bijna geheel Duitsland, Denemarken, Zwitserland en een deel van Rusland doorreisde had, overal het Evangelie onder de Joden predikende, herkende hem niet. Toen verhaalde de student aan de zendeling, dat hij die voormalige Joodse onderwijzer was, die te Hannover zoveel vijandschap had geopenbaard, maar die de Gehangene als zijn Messias, als zijn Verlosser had leren erkennen en belijden, en die zich nu voorbereidde om een prediker te worden van het Evangelie van Jezus Christus en Die gekruisigd.

In 1760 nam Schultz na de dood van Prof. Callenberg de leiding op zich van de zendingswerkzaamheid onder Israël, die van Halle uitging. In 1772 kreeg hij een gevaarlijke oogziekte, maar daar hij overigens gezond was, kon hij zijn werkzaamheden onvermoeid voortzetten, ondersteund door zijn echtgenote, een zeer ontwikkelde vrouw, die hem in zijn letterkundige arbeid en in het schrijven van zijn brieven een uitnemende hulp geweest is. De 13e december 1776 is deze getrouwe dienstknecht van Christus in vrede ontslapen.

Toen gedurende zijn reizen een Jood te Rome hem naar zijn godsdienst had gevraagd, had hij geantwoord: “Ik heb de Bijbelse godsdienst, die daarin bestaat, dat ik, als een verloren en verdoemelijk zondaar, zonder toedoen van de werken, alleen uit genade, door de verdiensten van de Messias van al mijn zonden bevrijd ben, en de zekere verwachting heb, het eeuwige leven te beërven”.

VIERDE HOOFDSTUK

Von Zinzendorf en de Broedergemeente

Wanneer van de oudere zending onder de Joden gesproken wordt, mag niet gezwegen worden van de liefde, welke de Broedergemeente ook voor dit deel van de Zendingsarbeid betoond heeft. Wij beginnen te wijzen op de gezindheid van VON ZINZENDORF jegens de Joden.

Door de invloed van Spener en Francke ontwaakte al vroeg bij de jeugdige Graaf Von Zinzendorf de lust, om werkzaam te zijn in het belang van de bekering van Joden en Heidenen. Toen de knaap de mannelijke leeftijd had bereikt, heeft hij, zoals men weet, de stoot gegeven tot die krachtige zendingswerkzaamheid, die door de Broedergemeente ontwikkeld is. En van de aanvang af heeft hij niet alleen de arbeid onder de Heidenen bevorderd, maar zich ook de bekering van de Joden aangetrokken.

In zijn levensbeschrijving van de Graaf Von Zinzendorf verhaalt Spangenberg, dat de Joden in 1730 door hun afgevaardigden verzochten, de samenkomsten te mogen bijwonen, die te Berleburg gehouden werden. Toen dit verzoek was ingewilligd, kwamen somtijds ongeveer 20 Joden, mannen en vrouwen met hun kinderen, naar de prediking van het Evangelie luisteren. Von Zinzendorf werd daardoor zo getroffen, dat hij, hoewel zeer zwak, zich gedrongen gevoelde, om zelf te prediken, en wel naar aanleiding van Gen. 14: 17-20 in verband met Psalm 110. “Hierover sprak ik,” verhaalt de Graaf, “met inwendige aandoening en grote vrijmoedigheid van onze eeuwige Middelaar en Hogepriester. Al mijn bewijsgronden ontleende ik aan het Oude Testament, maar drong altijd aan op het getuigenis van het kruis, en op de strijd en de overwinning met Jakobs wapenen” (Hos. 12: 5). Sommigen van de Joden waren tot tranen toe bewogen.

In 1736 kwam Zinzendorf naar Wetterau, een streek tussen Darmstad en Giessen. Ook daar bleef hij het heil zoeken voor de Joden die in de omtrek woonden. In 1740 richtte hij tot hen de volgende brief:

Lieve Joden van deze streek!

“Ik zou u gaarne zeer loven wegens uw tegenwoordige en reeds zo veel honderd jaren betoonde stiptheid in de onderhouding van uw wet; ik zou mij met u over de verbazende hardheid van onze Koning en God willen verwonderen, die u, na uw grote en ten hemel schreiende afgoderij, overtredingen en gruwelen niet langer dan 70 jaren heeft laten spartelen, maar nu meer dan 1700 jaren u in de uiterste verlegenheid, zonder tempel en zonder offer laat, daar u in het geheel niets gedaan hebt en slechts ijveriger in uw godsdienst geweest zijt, dan voor en na uw verwoesting; wanneer u niet uw eigen hart zei, — voor zoveel u door zorgen voor uw levensonderhoud, door blindheid of afkeer tegen de zogenaamde, voor u met alle recht afschuwelijke Christenen, in staat bent om na te denken — dat uw tegenwoordige hardnekkige toestand op godsdienstig gebied de oorzaak van zijn gramschap over u is.

Want, dewijl het eigenlijke karakter van de Joden is, altijd te wederstreven — dit getuigenis geven u uw eigen profeten; Mozes noemde u reeds een hardnekkig volk —, zo hebt u altijd, wanneer u een God hebt willen aanbidden, er enigen willen hebben. Wanneer u hoorde, dat Hij onzichtbaar was, wilde u Hem zien. Sedert u hoort, dat Hij zich drievoudig openbaart, dringt u aan op de eenheid van Zijn natuur; en sedert men u zegt, dat Hij Zich onder de mensen heeft laten zien, staat u er op, dat Hem niemand zien kan. Toen Hij u naar de tempel wees, liep u uit op alle bergen; nu Hij u vrijheid

geeft overal te bidden; hadt u gaarne een bijzondere plaats.

Toen Hij u zijn geboden en rechten leerde, zeiden uw vaders tot Mozes: “Wij willen,” en het was u geen ernst; tot Jeremia: “Wij willen niet;” en wat zij ook deden, noemde men een last, een onverdragelijke last. Sedert Hij u beloofd heeft, dat Hij u niet meer wil dwingen, maar een verbond met u maken, dat geheel anders zal zijn dan het vorige, dat uw hart gewillig en heilig zal zijn, wilt u liever 600 wetten houden, dan het zalige hart aannemen, dat u zou kunnen hebben, en de vrijheid, die u gegund is.

U wilt liever Israël, dat toch een schepsel is, vergoden en hetzelfde namen geven (Jes. 53) die aan niemand dan aan God toekomen, dan dat u een Messias wilt aanzien, waar Hij is, en erkennen, dat Hij eerst in een arme gedaante en daarna eerst in heerlijkheid verschijnen zal.

Dat is de oorzaak, waarom ik u tot nog toe niets van mijn Lam gezegd heb, dat ik toch in zovele oorden van de wereld predik en laat prediken, en dat mij toch nooit uit hart en mond gaat. Dat is de oorzaak, waarom ik mijn Nunez d’Acosta zo min als u daarvan spreek, hoewel hij in mijn huis is, mijn brood eet, en mij gewis als zijn ziel lief heeft.

U moet eerst uw zin veranderen; u moet eerst kinderen worden; u moet eerst uw eigen gerechtigheid laten varen en geloven, dat u verloren zondaars bent, en iemand nodig hebt, die zich over u erbarme, tijdelijk en eeuwig.

Daarom, mijn om der vaders wil geëerde vaders, en om de wil van mijn, ook voor u, geslacht Lam, innig geliefde vrienden! wil ik u met tranen van blijdschap en liefde iets mededelen van Hem, zonder Wie ik noch leven noch zalig worden wil, en met Wie ik liever in de hel, dan zonder Hem in de Hemel wilde zijn. U weet wel Wie ik meen.”

LUDWIG VON ZINZENDORF

Van Nunez d’Acosta, over wie in bovenstaande brief sprake is, wordt ons bericht, dat hij, een Portugese Jood, de Graaf smeekte hem en zijn vrouw mede te nemen in het schip, dat dezen naar Europa zou terugvoeren, toen hij de pas gestichte gemeenten uit de Heidenen in Amerika had bezocht. Zinzendorf voldeed aan zijn verzoek, en betaalde niet alleen de reiskosten voor hem en zijn vrouw, maar toen de laatste ongesteld was, stond hij hun zelfs zijn eigene kajuit af, en behielp zich met een rustplaats van het gewone scheepsvolk. Gedurende de zereis en ook na hun aankomst was deze d’Acosta een begerig toehoorder van de Graaf, met wie deze vaak tot middernacht over godsdienstige onderwerpen sprak, zonder er echter ooit bij hem op aan te dringen, dat hij Christen zou worden. Ziek geworden ten gevolge van zijn zelfopoffering, vond Zinzendorf in d’Acosta een dankbare verpleger.

Elke zondag verenigde Zinzendorf zich met de zijnen in gebed en smeeking voor Israël. Maar in het bijzonder gedacht hij aan hen op hun Grote Verzoendag. Zo lezen wij b.v. dat 12 oktober 1739 een biddag voor de Gemeente was, daar het de Joodse Verzoendag was. Dan dacht hij in zijn prediking in het bijzonder aan Gods oude volk, en drukte het van de gemeente op het hart, “de arme Joden naarstig in het gebed te gedenken.” Daarna viel hij op zijn knieën, en stortte zijn ziel uit in een vurig gebed, vol van medelijden voor Israël.

Toen een aantal Joden zich bij de Broedergemeente aansloten, hoopte hij, dat een bijzondere Joods-Christelijke gemeenschap in het midden van de Gemeente tot stand zou komen, welke dan in het bijzonder Israël ten goede zou kunnen arbeiden. De ervaring heeft hem echter geleerd, dat de tijd voor de vervulling van deze verwachting nog niet daar was.

Toch vertraagde hij in zijn arbeid niet. Nog in 1759, dus een jaar voor zijn dood,

verklaarde hij: “De arbeid onder de Joden is ook voortgezet, en ik heb hem in geen jaar aangenameer gevonden dan in dit jaar.”

Laat ons nu ook nog iets verhalen van de zendeling van de Broedergemeente, die een groot deel van zijn leven in ons vaderland onder de Joden gearbeid heeft.

Merkwaardig is, dat de eerste Heidenzendeling van de Broedergemeente ook haar eerste zendeling onder de Joden is geweest. JOHANN LEONHARD DOBER, teruggekeerd uit West-Indië, waar hij onder de Negers gearbeid had, werd in 1738 naar Holland gezonden, om daar aan de Joden het Evangelie te verkondigen. En in welke stemming aanvaardde hij deze werkkring? Als ouderling van de gemeente te Hernhut schreef hij: “Hoe heerlijk het ook in de gemeente er uitziet, zo kan ik toch in mijn lot in het geheel niet vrolijk zijn, tot ik mijn doel ook in de Joden bereikt heb.”

In het jaar 1738 vestigde hij zich te Amsterdam, leefde midden in het Joden-kwartier van de arbeid van zijn handen, en nam vrolijk alle ontberingen op zich, om zijn Heiland in zijn broeders te dienen. Van zijn eenvoudige 1½-jarige arbeid onder de Joden van de hoofdstad van ons land meldt een oud bericht: “Hij leefde met zijn vrouw in grote armoede en onder zware arbeid, om zijn eigen brood te eten en bracht zijn tijd door met bidden, wenen en danken. Hij wilde zich van de vrijheid, om van het Evangelie te leven en onderhoud te vinden, niet bedienen om daaraan geen hindernis in de weg te leggen.” Spoedig echter werd hij naar zijn vaderland teruggeroepen, zodat zijn arbeid een meer voorbereidend karakter heeft gehad.

Zijn opvolger was SAMUEL LIEBERKUHN, geboren te Berlijn in 1710, met menigerlei voortreffelijke gaven door de Heere toegerust. Reeds als kind begon hij de Joden lief te hebben. Op zijn achtste jaar werd, bij een vaart op de Spree van Fürstenwalde naar Berlijn, zijn linkerarm, die hij in de slaap over de rand van de boot in het water gedompeld had, door een voorbijvarende, zwaarbeladen boot gewond. Enige medereizende Joden betoonden de knaap daarbij veel zorg, zodat hij spoedig zijn arm weer gebruiken kon, en deze ervaring van liefde heeft een gevoel van dankbaarheid bij hem achtergelaten, dat zich in wederliefde heeft geopenbaard.

Toch had deze liefde nog diepere wortelen. Nadat hij onderwijs ontvangen had in het Weeshuis van Francke en op de universiteit te Halle, vertrok hij naar Jena, om daar zijn studiën in de godgeleerdheid voort te zetten. Daar zijnde, werd in 1732 zijn aandacht opnieuw op de Joden gevestigd. Een duizendtal uit Salzburg verdreven Protestanten kwam op reis naar Pruisen door Jena, waar Lieberkuhn zich bereid verklaarde, hen als hun reisprediker naar Königsberg te geleiden. Overal liep het volk uit, om deze landverhuizers te zien. Eens waren er ook enige Joden, die hun bijzondere opmerkzaamheid verleenden, en een oude ernstige Jood riep uit: “Als wij dat zien, denken wij aan de tijd, waarin de Messias komen zal; dan zullen wij ook in zo grote menigten naar Kanaän trekken.” Dit woord wekte de verbazing op van Lieberkuhn, die zich uit het Oude Testament liet inlichten, op welke gronden de Joden hun verwachting bouwen, dat zij eens weer naar Kanaän zullen terugkeren. Hij begon met alle ernst de beloften van God aangaande Israël te onderzoeken, waardoor zijn belangstelling in de Joden zeer toenam, en hij hen gedurig in hun huizen bezocht, waarbij hij zich tevens toelagde op het spreken van de Joods-Duitse taal.

In 1735 werd hij lid van de Broedergemeente, en vergezelde Von Zinzendorf bij zijn werk onder de Joden in Wetterau. In 1736 bezocht hij de Joden in Brandenburg; in 1737 in Bohemen; en daar ontving hij de opdracht, naar Amsterdam te gaan, waar hij 23 augustus 1739 aankwam.

In het begin wisten de Joden, wier godsdienstoefeningen hij bijna dagelijks

bijwoonde, volstrekt niet, wat zij van hem te denken hadden. Velen meenden, dat hij het plan had Jood te worden. Anderen hielden hem voor een gedoopte Jood, omdat hij een zo volkomen kennis had van hun taal, godsdienst en gebruiken; of voor een verspieder, die er op bedacht was tegen hen te schrijven en derhalve alles zocht na te vorsen. Enigen meenden ook, dat hij proselieten wilde maken en het daarop toelegde, hen te bewegen het Christelijk geloof aan te nemen. Daardoor kwam hij eens in groot gevaar, daar een Jood, die dit van hem geloofde, en daarover zeer opgewonden was, hem op de openbare straat aanpakte en hem zonder twijfel zou mishandeld hebben, als hij niet door enige andere Joden, die hem kenden, uit zijn handen was bevrijd. En toen zij hem dan zelf naar de oorzaak van zijn verblijf onder hen vroegen, antwoordde hij, dat hij een vriend van de Joden was en zien wilde, of hij iemand vond, die de weg ten leven kende, om dan vertrouwelijk met hem te spreken. Door een Rabbi liet hij zich onderrichten aangaande de Joodse gebruiken, en zijn dagelijkse omgang met deze rabbijn oefende zulk een invloed op dezen uit, dat hij verklaarde geen Jood te kunnen blijven, wanneer hij naar de overtuiging van zijn hart handelen zou.

Over het algemeen vond Lieberkuhn zoveel vertrouwen bij de Joden, dat hij zelfs in een Joods genootschap als gewoon lid werd toegelaten, en hij maakte van deze vertrouwelijke omgang gebruik, om van tijd tot tijd een vraag op te werpen, die aanleiding gaf tot gesprekken over het heil van hun zielen. Gewoonlijk noemde men hem Rabbi Samuel, en op een zendingsreis door Nederland werd het hem zelfs eenmaal vergund, in de synagoge te Groningen in het openbaar een toespraak te houden. Ook aan de Joden in Engeland bracht hij een kort bezoek, en vond ook daar, veel ingang. In 1751 werd hij Predikant te Zeist, en hij had het voorrecht, dat vele Joden niet alleen hem kwamen bezoeken, maar ook naar zijn prediking kwamen horen. In 1756 predikte hij onder de Joden in Bohemen, en keerde in datzelfde jaar nog eenmaal naar Amsterdam terug, waar hij zich acht dagen onder de Joden ophield en met grote blijdschap ontvangen werd, waarna met een bezoek aan de Joden te Amersfoort zijn arbeid in Nederland besloten werd.

Hij was zo algemeen onder de Joden bekend, dat hij de volgende jaren van zijn leven, hoewel niet dadelijk onder hen arbeidende, door vele Joden werd bezocht. Vooral geschiedde dit door Poolse Joden, toen hij van 1765 tot aan zijn dood, 9 augustus 1777, als Predikant te Neusalz werkzaam was.

In 1764 verklaarde hij, dat “na dertigjarige omgang met de Joden” zijn methode om hen met het Evangelie bekend te maken, zich bepaalde tot deze vier punten:

1e. Dat Jezus de Gekruisigde de Messias is, die ons door Zijn dood met God verzoend heeft, en door Wie wij alleen genade en vergeving van de zonden verkrijgen. Van dit punt laat ik mij in 't geheel niet afbrengen, en wanneer zij mij op een ander gebied brengen willen b.v. van de Drieëenheid, zo toon ik hun aan, dat men daarover niet met hen spreken kan, voor zij eerst in Jezus, de Messias, geloven. De ervaring, dat het nutteloos is, het Messiasschap van Jezus uit de voorspellingen te bewijzen, (omdat de ongelovige Joden, ziende, dat de Christenen deze plaatsen tegen hen aanvoeren, ze alle verdraaid en op iets anders toegepast hebben), heeft mij er toegebracht, dat ik de waarheid van het Messiasschap van Jezus slechts met dit argument bewijs: “Omdat Hij zelf het gezegd heeft.” Dit zelf-getuigenis heeft Jezus met Zijn dood bezegeld, terwijl ontelbare Christenen de zekerheid van Zijn opstanding omdragen in hun hart.

2e. Dat ik hun toegeef, dat de beloften van het Oude Verbond aangaande hun verlossing uit de tegenwoordige gevangenschap nog niet vervuld zijn, maar eenmaal in vervulling gaan zullen, en wel door Jezus Christus, die hun alles goeds doen zal,

hoewel zij Hem thans nog niet liefhebben.

3e. Dat men hun moet toestaan, hun wet te behouden, wanneer zij in Jezus leren geloven, want de gerechtigheid komt niet door de wet, maar bij Joden en Heidenen door het geloof in Jezus.

4e. De Joden moeten een recht begrip hebben van het volk Gods onder de Gojim, opdat de ergernis ophoude, welke zij koesteren jegens de Christenen.

VIJFDE HOOFDSTUK

Ontstaan van de nieuwere zending onder de Joden

Het Callenbergse Instituut, waarvan wij in een vorig hoofdstuk gesproken hebben, had in 1760 door de dood van zijn stichter veel verloren. Na Callenberg werd de leiding overgenomen door Stephan Schultz, die een uitnemende zendeling was geweest, maar de gave miste om leider van het werk te zijn. Nog minder was dit het geval met zijn opvolger J.J. BEVER en, mede ten gevolge van de ongunstige tijdsomstandigheden en de verminderde inkomsten, hield het Institutum in 1792 op te bestaan. De laatste zendeling was MARTIN LITSKE.

Maar de Heer heeft Zijn volk niet vergeten, en in het begin van de 19e eeuw heeft Hij op merkwaardige wijze de nieuwere zendingsarbeid onder de Joden in het leven geroepen. JOZEF SAMUEL CHRISTIAAN FREDERIK FREY, een Christen uit Israëel, die te Berlijn de zendingsschool had bezocht, kwam met twee van zijn voormalige mede-leerlingen naar Londen, om als zendeling van het Londens Zendingsgenootschap naar de Heidenwereld te worden uitgezonden. Te Londen werd hij getroffen door de geestelijke nood van zijn broederen naar het vlees en daarom gaf hij zijn begeerte te kennen, te Londen te mogen blijven om onder zijn volksgenoten in het Evangelie werkzaam te zijn. Dit werd toegestaan, en na zich enigszins tot het vervullen van deze nieuwe taak te hebben voorbereid, begon hij in 1805 zijn werkzaamheid als zendeling onder de Joden. Spoedig bleek het, dat deze arbeid een afzonderlijke organisatie nodig had en niet als een deel van het grote zendingswerk kon worden behandeld. Daarom werd in 1808 een kleine vereniging opgericht door mannen van weinig invloed, met het doel zieken en ellendigen te bezoeken en te helpen en onwetenden te onderrichten, vooral uit het Joodse volk. De heer Frey was de Voorzitter van deze vereniging, die echter niet lang heeft bestaan, omdat de ervaring leerde, dat het in de praktijk ongeveer onmogelijk is, de arbeid onder de Joden te verbinden met die onder niet-Joden. Men begreep dat een afzonderlijke vereniging moest worden gesticht, om het werk onder de Joden te bevorderen, en de 15e februari 1809 was de geboortedag van het Londens Genootschap tot bevordering van het Christendom onder de Joden.

Grote steun en krachtige medewerking heeft dit Genootschap mogen vinden bij **Ds. LEWIS WAY**, wiens naam bij allen, die Israëel liefhebben, in dankbaarheid blijft voortleven. Op een merkwaardige wijze is zijn belangstelling in het heil van Israëel opgewekt. Met een vriend reed hij in de winter van het jaar 1811 van Exmouth naar Exeter, en op deze rit vestigde zijn vriend zijn aandacht op een groep eikeboomen en verhaalde hem, dat de overleden eigenares van het park “á la Ronde”, Miss JANE PARMINTER, in haar testament had bepaald, dat die eikebomen niet mochten worden uitgerooid vóór de Joden naar Palestina zouden zijn teruggekeerd.

Diep werd Lewis Way door deze mededeling getroffen, en het gevolg daarvan was, dat hij begeerde iets te doen in het belang van het volk, waarvan het Woord van de Heere leert, “dat er verwachting is voor hun nakomelingen.”

Zo luidt het verhaal, dat duizendmaal is medegedeeld, en het was geen kleine ontzuivering, toen de accountant van het Londens Genootschap, de heer B. Bradley, in de zomer van 1882 zijn vakantie in het graafschap Devonshire doorbracht en meende niet beter te kunnen doen dan een bezoek te brengen aan de eikebomen van “á la Ronde,” waardoor Way een vriend — en welk een vriend! — van het zendingswerk onder de Joden geworden was. Wat gaf het een schok, toen men vernemen moest, dat

in het testament van juffrouw Jane Parminster met geen enkel woord van de eikebomen gesproken was!

Intussen, al rustte het verhaal van de vriend van Lewis Way dan ook niet op historische grond, God had deze mededeling willen gebruiken om de ogen van deze Zijn dienstknecht te openen voor Zijn raad met Israël en daardoor hem te maken een getrouw arbeider voor Zijn oud, bemind volk. Hoeveel heeft deze man gedaan voor het volk van zijn Heere!

Hij begon te onderzoeken of er reeds iets gedaan werd in het belang van het geestelijk heil van de Joden, en toen hij vernam, dat het Londens Genootschap zo-even het werk had aanvaard, maar nog slechts geringe steun vond, sloot hij er zich bij aan en wekte hij zijn vrienden op, zijn voorbeeld te volgen. Hij begon met aan het Genootschap, dat een schuld had van fl. 168.000 gulden, fl. 120.000 ten geschenke te geven. Hij was zo overtuigd van de eigenaardige bezwaren, aan de arbeid onder de Joden verbonden, dat hij verklaarde, dat om die arbeid met goed gevolg te verrichten, nodig is “een geloof, groter dan het geloof van Abraham, een volharding, groter dan de volharding van Mozes, en een geduld, groter dan het geduld van Job”. Maar tevens was hij zó overtuigd van de roeping van de Christenen, om in dit werk hun Heiland te dienen, dat hij eerst alles, wat in zijn vermogen was, deed om in zijn eigen land grotere belangstelling en krachtiger medewerking voor de zending onder de Joden in het leven te roepen. Vervolgens ondernam hij met twee vrienden voor zijn rekening een reis naar het vaste land van Europa, en bezocht ons vaderland, Duitsland en Rusland, ten einde de Christenen op te wekken tot liefde voor Israël en tevens te onderzoeken waar het Londens Genootschap zendingsposten onder de Joden zou kunnen vestigen. Hij vond in ons land een geopende deur; hij noemde de arbeid onder de Joodse studenten te Berlijn een veelbelovend terrein, en hij stelde voor, ook in Polen het werk aan te vangen.

Wij kunnen op deze wijze niet voortgaan om verder de ontwikkeling gade te slaan van het zaad, dat met zo milde hand in de Naam van de Heere werd uitgestrooid. Op twee feiten willen wij evenwel nog wijzen. Vooreerst mogen wij als Christen-Nederlanders niet vergeten, dat de arbeid onder de Joden ook in ons vaderland door het Londens Genootschap is aangevangen. Lewis Way en zijn reisgenoten kwamen op hun reis, waarvan wij zo even spraken, te Rotterdam, waar Way en Salomon een prediking hielden voor een aantal Joden, en waar Way een jeugdige Jood doopte, die de naam Erasmus aannam. Te 's-Gravenhage voerde Way een belangrijk gesprek met de Opperrabijn, die ten slotte een Nieuw-Testament aannam. Maar vooral te Amsterdam, waar toen 25.000 Joden woonden, vonden zij veel belangstelling. Herhaaldelijk predikten zij in de Engelse Episcopale kerk, waar ook vele Joden naar de prediking kwamen luisteren, en ten gevolge van een en ander was Nederland het eerste land, waarheen het Londens Genootschap een arbeider zond om er aan de Joden Christus te prediken.

In 1820 vestigde zich te Amsterdam Ds. A.S. THELWALL als zendeling van het Londens Genootschap, bijgestaan eerst door E.H. Simon en later door Stockfeld en Chevallier. In 1827 vertrok Thelwall ten gevolge van zijn geschokte gezondheid, waarna Stockfeld, die inmiddels naar Keulen verplaatst was, nu en dan van daar Nederland bezocht. In 1829 werden J.G. Lange en J. Waschitscheck benoemd om te Amsterdam te arbeiden, maar reeds in het volgende jaar werden zij verplaatst naar Polen.

De heer West bezocht ons land in 1831 en vond zoveel aanmoediging, dat in het volgende jaar Ds. R. Bellson en de heer W. Davenport naar Amsterdam gezonden werden, maar ook zij werden in 1835 naar Polen verplaatst. In 1844 werd de post weer

bezet door Ds. C.W.H. PAULI, die na 30-jarige arbeid werd opgevolgd door Ds. A.C. ADLER.

In september 1907 is deze ontslapen, waarna zijn werk werd voortgezet door Ds. L. ZECKHAUSEN, die in december 1910 verplaatst is naar Bucharest, waarmede de zendingspost Amsterdam van het Londens Genootschap is opgeheven.

Voorts, eer wij van de oudste Vereniging voor Israël afscheid nemen, willen wij door ons Gedenkboek het verblijdende feit in de herinnering doen voortleven, dat die oudste Vereniging bij haar honderdjarig bestaan 222 arbeiders in haar dienst had, van wie niet minder dan 88 bekeerden uit Israël zijn. Spreekt dit alleen niet reeds boekdelen, die getuigenis afleggen van de grote daden van God. Maar bovendien zijn na die eerste Vereniging nog 114 andere verenigingen in de verschillende landen van de wereld gesticht, die te zamen 703 arbeiders onder de Joden uitzenden. Met grote dankbaarheid mag ons dus het feit vervullen, dat in onze dagen het Evangelie onder de Joden verkondigd wordt door 925 arbeiders, uitgezonden door 115 verenigingen.

En wat heeft deze arbeid nu tot gevolg gehad? Dat in de verschillende landen van de wereld niet minder dan 280.000 Joodse mannen en vrouwen zijn gekomen tot de belijdenis van de Christus. Hoevele uitnemende en rijk gezegende mannen zien wij onder deze Joodse belijders van de Heiland, Professoren, Predikanten, Zendingen! Om van de levenden niet te spreken, noemen wij van de ontslapenen slechts de beroemde geneeskundige Dr. LEV te Warschau, de veel geprezen hoogleraar in de wijsbegeerte en staatkunde te Erlangen en te Berlijn, Prof. STAHL, de grote geschiedkundige Prof. NEANDER, de vermaarde Dr. PAULUS CASSEL en de ook in ons land door woord en geschrift aan velen bekende Rabbi LICHTENSTEIN.

In het volgende hoofdstuk willen wij de herinnering aan een paar "Eerstelingen uit Israël" trachten levend te houden.

ZESDE HOOFDSTUK

Eerstelingen uit Israël

Grote dingen heeft de Heere gedaan! Wat zijn er velen uit Israël overgebracht uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht! Allerlei namen komen voor onze aandacht, en het is niet gemakkelijk, uit zo velen een keuze te doen. Beginnen wij met iets te verhalen van JOSEPH WOLFF, wiens leven in de volle zin een “gestadig verreizen en vertrekken” is geweest.

Hij werd geboren in 1795. Van zijn vader, die rabbijn was, ontving hij op vierjarige leeftijd te Halle het eerste onderricht, terwijl hij de Duitse taal leerde in de Christelijke school. In het huis van zijn ouders hoorde hij spreken over een zekere Jezus, Die Zich als Messias had uitgegeven en dientengevolge tot de dood veroordeeld was. Joseph kreeg door deze gesprekken de indruk, dat Jezus toch een Profeet was geweest, in welke overtuiging hij versterkt werd door een Christelijke barbier, die hem wees op Jesaja 53. Toen hij zijn vader naar de betekenis van dit hoofdstuk vroeg, gaf deze hem geen antwoord. Daarom ging hij twee dagen later naar een Lutherse Predikant, en gaf zijn verlangen te kennen om Christen te worden. Daar hij echter nog maar acht jaar oud was, gaf de Leraar hem te kennen, dat hij terug moest komen wanneer hij op rijpere leeftijd zou gekomen zijn. Hij kon zijn gevoelens voor zijn ouders niet verbergen, zodat zij vaak vreesden, dat hun zoon tot het Christendom zou overgaan.

Op zijn elfde jaar kwam hij ten huize van een rijke Jodin, die hem liet onderwijzen, opdat hij geneesheer worden zou. Hier leerde hij moderne Joden kennen, die met Mozes de spot dreven, maar ten gevolge van een ziekte keerde hij weer naar de ouderlijke woning terug. In die tijd ging hij in zedelijke zin achteruit, terwijl hij in het Joodse geloof geen rust vond. Vervolgens vertrok hij naar een oom te Bamberg. Daar ontving hij van een Roomse onderwijzer in het Latijn en in de geschiedenis, en deze onderwijzer leerde hem dat men zonder Jezus geen zedelijk mens zijn kan. Het lezen van de Evangelien vernieuwde bij hem het voornemen om Christen te worden, maar toen hij dit voornemen uitsprak, moest hij daarom het huis van zijn oom verlaten.

Ondanks zijn jeugd besloot hij nu, hoewel hij geen geld had, op reis te gaan. Hij begaf zich dan ook eerst naar Frankfort a/d Main en van daar naar Halle. Te Halle ging hij naar de Christelijke Leraar en gaf zijn wens te kennen om gedoopt te worden, waarna hij de oude talen wilde bestuderen om zelf het Evangelie te kunnen verkondigen. Maar de Predikant gaf hem te kennen dat hij even goed een zedelijk man worden kon, al werd hij ook geen Christen. Dat maakte hem erg onrustig. Drie maanden bestudeerde hij nu de oude talen, waarna hij ernstig ziek werd en veel dacht over de ernst van de eeuwigheid. In deze gemoedstoestand vond hem Professor KNAPP, die tot hem zei: “Kent u Christus? Hij is God boven alles. Als u dat niet gelooft; is het een grote zonde Christen te worden.” Dit woord deed hem besluiten in elk geval tot het Christendom over te gaan, ten gevolge waarvan hij door de Joden te Halle heftig vervolgd werd.

Met gunstige aanbevelingen van de Hoogleraren Knapp en Niemeyer verliet hij Halle, en kwam op zestienjarige leeftijd op het gymnasium te Weimar. Op zekere dag zei John FALK (die later tot andere gedachten gekomen is en medegearbeid heeft aan de verbreiding van het Evangelie onder de Joden) tot hem: “Laat u raden; blijf wat u bent. Als u Jood blijft, kunt u een beroemd man worden; als Christen daarentegen niet; want ontwikkelde Christenen zijn in de hele wereld in overvloed.” GOETHE daarentegen zei tot hem: “Jonge man! volg de stem van uw eigen hart en laat u niet leiden door wat Falk u gezegd heeft.”

Ook te Weimar vond Wolff niet wat hij zocht en daarom vertrok hij, 16½ jaar oud, naar Wenen. Daar werd hij knecht van een Oostenrijkse officier, wiens echtgenote hem een Nieuw-Testament gaf, waarin hij, vol van het verlangen om eenmaal prediker te worden, vlijtig las. Op de duur kon hij echter zijn heer niet bevredigen, zodat hij zijn dienst verliet en terugkeerde naar Beieren. Langs een klooster gaande, hoorde hij zingen ter ere van Jezus. Hij ging naar binnen en verzocht om dadelijk gedoopt te worden, maar daar hij nog geen 18 jaar was, durfde de abt zijn verzoek niet inwilligen. Te Munchen verklaarde de Roomse geestelijke hem het onderscheid tussen het Katholicisme en het Protestantisme en gaf hem boeken van Bossuet, Fenelon en anderen. Te Solothurn werd hij vriendelijk opgenomen door Pater Günther, maar om daar het onderwijs te kunnen bijwonen, moest hij verzwijgen dat hij een Jood was; maar toen een student, Biederman, aan wie hij zijn afkomst had bekend gemaakt, van dit vertrouwen misbruik maakte, moest Wolff de stad verlaten. Nu ging hij naar Praag, waar hij in 1812 door de abt van het klooster Emmaus gedoopt werd.

Na een paar jaar daar te hebben gestudeerd, vertrok hij in 1815 naar Tubingen, waar hij het Protestantisme nader leerde kennen. Dientengevolge ging hij in het volgende jaar naar Rome, ten einde het Catholicisme daar in zijn wezen gade te slaan. Hij werd er zeer vriendelijk door Paus Pius VII ontvangen en in een seminarie opgenomen, maar het duurde niet lang of hij geraakte met zijn medeleerlingen in strijd. Hij beweerde dat de Paus geen gestorvenen zalig en heilig kon maken, dat de Paus niet onfeilbaar was, en toen hij de stelling hoorde verdedigen dat de Paus God was, antwoordde hij: “De Paus is stof en aarde, gelijk ik ben.” Toen zijn correspondentie met Engelse Protestanten in handen van de inquisitie gevallen was, werd hij in 1818 ontslagen en door spionnen naar Ween gebracht. Toch hield hij nog vast aan de Roomse kerk, zodat hij in een klooster ging, maar na bestendige strijd met de monniken vertrok hij naar Lausanne en vandaar in 1819 naar Londen.

Hier werd hij door Dr. DRUMMOND aan het Londens Genootschap aanbevolen als zendeling voor Jeruzalem en het Oosten. Na twee jaren te Cambridge en Stansted doorgebracht te hebben, werd hij in 1821 uitgezonden, eerst naar Gibraltar. De Joden luisterden daar gaarne naar hem, maar de Roomsers dwongen hem na twee maanden verder te trekken. Achtereenvolgens bezocht hij nu Malta, Egypte, Joppe, Beiroet, Sidon, de Libanon, Jeruzalem en Mesopotamië, waar hij door de Mohammedanen gevangen genomen werd en 200 stokslagen op de voetzolen ontving. Daarna werkte hij onder de Joden in Perzië, de Krim, Constantinopel en Adrianopel, in welke laatste plaatsen hij aan vele gevaren blootstond. De kosten van de reis werden betaald door zijn vriend Drummond. In 1826 kwam hij te Londen terug.

Gedurende zijn verblijf te Londen kwam hij in aanraking met Georgina Walpole, dochter van de Graaf van Oxford, wie hij de hand van zijn dochter vroeg. De Graaf vroeg hem, hoe hij, een avonturier, een zendeling, een Jood, het durfde wagen naar de hand van een Walpole te staan. — “O, Mylord!” antwoordde Wolff, een kleine perkamenten rol te voorschijn halende, “laat mij aan uw lordschap de stamboom van uw onderdanige dienaar mogen voorlezen: Joseph de zoon van —, de zoon van —” en zo ging hij voort, totdat hij eindigde met “de zoon van David, Koning van Israël”, waarna hij zeide: “Welnu, mylord! wanneer u een geslachtsboom hebt die aan deze gelijk is, dan kunnen wij over afstamming gaan spreken.”

De Graaf van Oxford had niets tegen deze redenering in te brengen, en zijn dochter werd de vrouw van de zendeling, die hem op zijn verdere reizen trouw vergezelde.

In haar gezelschap ving hij in 1827 zijn tweede reis aan, nu voor rekening van het

Londens Genootschap. Op deze reis mocht hij zijn familie ontmoeten; te Düsseldorf hoorden zijn moeder en zuster hem prediken. Zijn broeder Johann en zijn zuster Jettel werden later te Elberfeld door Ds. Krummacher gedoopt; een andere broeder was reeds in 1821 tot het Christendom overgegaan, en een derde kwam te Dresden tot de belijdenis van Christus, terwijl hij zelf zijn broeder Matthias Levi heeft mogen dopen. Aan allerlei gevaren was hij op de reis blootgesteld, maar dit schrikte hem niet af. Te Alexandrië wierpen de Joden vergif in zijn koffie, maar hij genas; later viel hij in handen van zeerovers en kon eerst na vele moeilijkheden te Malta zich weer voegen bij zijn gade en zijn te Alexandrië geboren zoon. Daar hij zich niet wilde laten binden door de wensen van het Bestuur van het Genootschap, verbrak hij deze band, en, daartoe in staat gesteld door de bezittingen van zijn vrouw, zette hij naar eigen inzicht zijn werk voort; van een vriend ontving hij voor zijn reizen zesduizend gulden. Tegen het einde van het jaar 1830 vertrok hij van Malta en doorreisde Klein-Azië en Perzië, waar hij door rovers werd uitgeplunderd en gevangen genomen, maar nog in zijn boeien aan de aanwezige Joden Christus predikte. Door de Kroonprins van Perzië werd hij bevrijd, zodat hij zijn werk kon voortzetten. In 1832 kon hij te Bokhara 20 Joden dopen, die hij vele jaren later nog trouw aan hun eenmaal afgelegde belijdenis vond. Vervolgens predikte hij het evangelie in Afghanistan. Bij zekere gelegenheid wilden de Mohammedanen hem dwingen, hun geloofsbelijdenis na te zeggen, maar hij riep: "Er is geen God behalve God, en Jezus is Zijn Zoon". Vervolgens trok hij door Kaboel en Indië en keerde in 1833 vandaar terug.

In 1834 was hij weer te Alexandrië en bezocht ook Abessynië, maar werd door ziekte verhinderd, verder in Afrika door te dringen. In 1837 bezocht hij de Joden in Amerika, waar hij door de Bisschop van New Jersey werd geordend als Leraar van de Episcopale kerk. Van 1838-1843 was hij aan een gemeente in Engeland verbonden, waarna hij de reisstaff weer opnam en Bokhara bezocht. In 1844 vestigde hij zich weer als Predikant in Engeland, en gaf tot stichting van een kerk met pastorie en school een verhaal van zijn veelvuldige reizen uit. In 1862 is hij ontslapen.

Met onverdroten ijver heeft hij het heil van zijn volksgenoten gezocht en niet gering is het aantal van hen, die door zijn dienst voor de Heiland zijn gewonnen.

Zijn zoon, Sir HENRY DRUMMOND WOLFF, is later Engels Gezant in Spanje geworden.

Geheel anders is de levensgeschiedenis van de man, voor wie wij thans uw aandacht vragen,

RIDLEY HAIM HERSCHELL

HAIM HERSCHELL werd de 7e april 1807 te Strzelno geboren als de derde zoon van Juda van Strzelno. Na zorgvuldig te zijn opgevoed en nauwkeurig ingeleid te zijn in de inzettingen van de synagoge, volbracht hij als elfjarige knaap een stout plan. Hij had er zijn hart opgezet om rabbijn te worden en hij besloot, het huis van zijn vader te verlaten en alleen te reizen naar een rabbijnse school, die op grote afstand gelegen was. Na vele bezwaren op reis te hebben overwonnen, bereikte hij zijn doel, en werd op zijn verzoek aangesteld om aan twee jongens onderwijs te geven in het Hebreeuws, Duitsch en Pools. Na twee jaren keerde hij terug in de ouderlijke woning, studeerde vervolgens een paar jaren onder de leiding van een rabbijn, die tot de sekte van de Chasidim behoorde, en na nog een korte tijd bij zijn ouders te hebben doorgebracht, begaf hij zich naar de hogeschool te Berlijn. Van daar ging hij in 1825 te voet op reis naar Hamburg, maar toen zijn voeten zó pijnlijk geworden waren dat hij niet verder

kon gaan, verzocht hij een koetsier, hem een plaats op de bok van zijn rijtuig te geven. Daardoor kwam hij in aanraking met de heer Heintz, die in het rijtuig zat, en deze was zo met hem ingenomen, dat hij hem te Hamburg onthaalde, zijn overtocht naar Engeland betaalde en hem brieven van aanbeveling gaf aan verschillende personen te Londen. Van Londen keerde hij weer terug naar Berlijn en van daar begaf hij zich naar Parijs, waar hij een vrolijk leven leidde. Toen hij uit het ouderlijk huis vertrok om naar Berlijn te gaan, had zijn moeder hem in haar armen gedrukt en tot hem gezegd: “Als u in de wegen van God wandelt, zullen wij elkander zeker in deze of in de toekomstige wereld wederzien; maar als u van de wegen van God afwijkt en Zijn wet vergeet, zal het kwade u volgen reeds in deze wereld, en wij zullen elkaar nooit, nooit wederzien, noch hier noch in de toekomstige wereld!” Later in Engeland gekomen, woonde hij bij een Christin, die hem in ernstige ziekheid als een moeder verpleegde, hem onderhield over de slechte boeken, welke hij las, en die in het vuur wierp, en hem een Nieuw Testament aanbood, dat hij, zonder het in te zien, wegwierp. De dood van zijn geliefde moeder dompelde hem in zware droefenis en nergens vond hij troost, totdat hij op zekere dag in een winkel een artikel kocht, dat gepakt werd in een blad uit het Nieuwe Testament. Naar huis gaande, werd hij getroffen door het woord, dat hij las: “Zalig zijn die treuren, want zij zullen vertroost worden,” en hij was daardoor zo getroffen, dat hij al de zaligsprekingen las.

Hij vermoedde niet, dat dit een blad was uit het Nieuwe Testament, maar enige dagen later een bekende bezoekende, op wiens tafel een Nieuw-Testament lag, opende hij het uit nieuwsgierigheid en daar las hij dezelfde woorden. Nu kon hij niet nalaten het boek ter leen te vragen om het te lezen, en hoewel de Naam Jezus, Die hij telkens ontmoette, hem menigmaal het boek deed wegwerpen, zette hij toch de lezing voort en na langdurige strijd kwam hij er toe om uit te roepen: “Heere, ik geloof, dat Jezus de Messias is, de Verlosser, de Koning van Israël, Die om onze overtredingen verwond en om onze ongerechtigheden verbrijzeld is. Wees mij om Zijntwil genadig en geef mij vrede!” “Nauwelijks,” zo verhaalde hij later, “had ik deze bede uitgesproken, of mijn last werd afgewenteld. De vrede van God, die alle verstand te boven gaat, daalde neer in mijn ziel. Ik gevoelde dat ik van de ondergang was gered, dat God mij liefheeft, dat Christus voor mij gestorven is en mij van al mijn zonden gereinigd had in Zijn bloed; dat, schuldig en zondig als ik van nature was, ik nu gerechtvaardigd was uit genade door de verlossing, die in Christus Jezus is.”

Vroeger had hij zich al gewend tot de Aartsbisschop van Parijs en later tot een Jezuïet met het verzoek om onderwijs, maar door beiden was hij afgewezen. Toch hadden zijn bloedverwanten daarvan iets vernomen en daarom hadden zij hem alle ondersteuning onttrokken. Thans vond hij onder zijn papieren een oude brief, waarin de Christin, bij wie hij vroeger in huis gewoond en die hem zo liefderijk verzorgd had, hem had aanbevolen aan een Christin te Parijs. Bij haar vond hij om Christus' wil een vriendelijke ontvangst en door haar werd hij in staat gesteld, naar Londen terug te keren, waar hij in het “Tehuis voor onderzoekende Joden” werd opgenomen en, na het nodige onderwijs ontvangen te hebben, werd hij de 14e april 1830 gedoopt, bij welke gelegenheid hij de naam RIDLEY aannam naar één van zijn doopgetuigen, Ds. H.C. Ridley. In 1831 gehuwd met een dochter van de koopman Mowbray, richtte hij spoedig te Woolwich zelf een Tehuis voor onderzoekende Joden op, waarin in anderhalf jaar meer dan honderd Joden werden opgenomen. Een brief van zijn vrouw aan haar schoonvader te Strzelno had tot gevolg, dat er een verzoening tot stand kwam tussen Herschell en zijn familie. Gevolg daarvan was, dat hij een reis deed naar het vaste land, die hem gelegenheid gaf, aan honderden van zijn volksgenoten het Evangelie te verkondigen en die hem later bracht tot de uitgave van zijn werkje: Korte

Schets van de tegenwoordige staat en de toekomstige verwachtingen van de Joden.

Nadat hij enige tijd als Leraar in het Hebreeuws en Duits was werkzaam geweest, had hij in 1835 een plaats gevonden als Hulpprediker te Leigh in Schotland. Twee jaren later vertrok hij naar Founders' Hall Chapel in Lothbury. Hierop volgde een tweede reis naar het vaste land, om de Joden met het Evangelie bekend te maken; in 1841 opende hij een "Tehuis," dat in de loop van de jaren voor honderden Joden tot een grote zegen geworden is, waarna hij in het volgende jaar de stoot gaf tot de oprichting van het Brits Genootschap voor de Joden.

In 1844 teruggekeerd van een reis naar Palestina, waarvan hij een beschrijving het licht deed zien, begon hij de uitgave van het Tijdschrift "The Voice of Israël", in welke arbeid zijn vrouw hem ter zijde stond. In 1853 ontviel hem zijn gade. Kort daarna deed hij een tweede reis naar Palestina, en teruggekeerd in Engeland, hertrouwde hij met juffrouw Fuller Maitland, en werkte onvermoeid voort in het belang van zijn volksgenoten in Engeland en daarbuiten, totdat hij de 7e april 1864 ontslapen is.

Onder de menigte, die zijn stoffelijk overblijfsel naar de laatste rustplaats leidde, waren ook 300 politie-beambten, voor wie hij wekelijks een Bijbellezing gehouden had.

Gezegend en ten zegen! zo mag men het leven noemen van deze zoon van Abraham.

DR. ADOLPH SAPHIR

Zaterdag 4 april 1891 overleed te Londen na een ongesteldheid van weinige uren DR. SAPHIR, die door woord en pen veel gearbeid heeft voor zijn Heiland, ook in het belang van Israël. De dag te voren was zijn echtgenote begraven, en voorzeker had niemand vermoed, dat hij haar zo spoedig volgen zou. Hij had de 22e maart het laatst gepredikt over de tekst: "Henoeh wandelde met God."

Bij zijn ter aarde bestelling op 7 april bleek het, hoevelen deze dienstknecht van Christus hartelijk liefhadden.

Hoe was deze zoon van Israël tot de Heiland gekomen?

In 1839 werd door de Kerk van Schotland een gezantschap naar Palestina gezonden, om een onderzoek in te stellen naar de toestand van de Joden, en zo mogelijk enige zendingsarbeid onder hen aan te vangen. Op de terugreis moesten twee leden van het gezantschap, DR. BLACK en DR. KEITH, zich te Pesth [later Buda-Pest] enige tijd ophouden, daar beiden ziek waren. Vooral Dr. Keith was lang en ernstig ziek. Gedurende zijn ziekte kwam te Pesth een Schotse dame, die een aanbevelingsbrief had aan de echtgenote van de Oostenrijkse Aartshertog, die toen Gouverneur van Hongarije was.

Vernemende van de ziekte van Dr. Keith, maakte zij van haar aanbevelingsbrief gebruik, om de belangstelling van de Aartshertogin op te wekken voor haar landgenoot. Herhaaldelijk kwam deze de zieke bezoeken, en het gevolg van hun gesprekken was, dat de Aartshertogin groot belang begon te stellen in het doel van de reis van het gezantschap, en zij haar echtgenoot, hoewel hij Rooms was, wist over te halen om zijn toestemming te geven tot het verrichten van zendingsarbeid onder de Joden te Pesth.

De familie van de SAPHIRS was welbekend onder de 500.000 Joden van Hongarije. De vader van de latere Dr. Saphir stond aan het hoofd van een inrichting van onderwijs te Pesth, waaraan acht leraars verbonden waren, en die bestemd was voor kinderen uit de hogere stand. Niet tevreden met zijn grote kennis van de Hebreeuwse literatuur, had hij zich vertrouwd gemaakt met de beste Duitse schrijvers, en was begonnen de Engelse taal te bestuderen, opdat hij Shakespeare in het oorspronkelijke zou kunnen lezen.

Nu kwam DR. C. SCHWARTZ te Pesth, en hield daar lezingen; en, misschien aanvankelijk met het doel om de taal beter te leren kennen, kwam ADOLPH'S vader geregeld naar deze lezingen luisteren, en bracht dan steeds zijn 12-jarige zoon Adolph mee. Van lieverlede drong de waarheid in zijn hart, en werd hij innerlijk Christen, ofschoon niemand van zijn familieleden er iets van wist.

Op zekere morgen vroeg de kleine Adolph aan zijn vader of hij bij het ontbijt het gebed mocht doen, en toen hij daartoe verlof ontvangen had, sprak hij een kort, maar ernstig gebed uit in de naam van de Heere en Zaligmaker Jezus Christus. De ontsteltenis in het gezin, en kort daarna bij de Joodse burens, was zeer groot.

Nu en dan hoorde men Joden zeggen, dat de Heilige Geest was uitgestort op Saphir's zoon, en dat hij de Heilige Schrift verklaarde, zoals zij het nooit te voren hadden gehoord. Zijn vader stelde zijn eigen doop en die van zijn jongste zoon uit, totdat zijn gehele huisgezin voor Christus gewonnen zou zijn, en zijn aanhoudend gebed werd verhoord: zes maanden later, in mei 1843, werden al de leden van het gezin gedoopt, de ouders, hun beide zonen, PHILIP, de stichter van de grote zendingschool te Buda-Pesth, waar zovele duizenden Joodse kinderen het evangelie hebben gehoord, en

ADOLPH, en hun drie dochters, MARIA, ELISABETH en JOHANNA.

Adolph Saphir werd later naar Schotland gezonden, om zijn opleiding te voltooien als zendeling onder de Joden in zijn geboorteland. Maar toen hij te Pesth terugkwam, wilden de autoriteiten hem dwingen, om nu zijn militaire verplichtingen te vervullen. Het gevolg daarvan was, dat hij de vlucht nam naar Hamburg, waar hij hoopte onder de Joden te kunnen arbeiden, zonder eerst soldaat te moeten worden. Doch ook te Hamburg achtervolgde hem de Oostenrijkse regering, die op zijn uitlevering aandrong, en om hieraan te ontkomen vluchtte hij naar Schotland, vanwaar hij zich later naar Engeland begeven heeft. En hoewel dan niet bepaald als zendeling onder de Joden werkzaam, heeft hij toch zijn volk niet vergeten. Wij herinneren b.v. aan zijn belangstelling in de arbeid van RABINOWITSCH, en aan zo menig geschrift, waardoor hij Israël op de Heiland gewezen heeft. Meermalen hebben wij een opstel van zijn hand aan de lezers van “De hoop Israëls” medegedeeld, waaruit bleek hoe hij vasthield aan de verwachting voor Israël. Sprekende van de Oud-Testamentische beloften aan Israël, zei hij eens: “U, Heidenen, gelooft dat deze dingen u toebehoren: dat is zo niet. Zij werden aan Israël gegeven, en zullen aan hen ter juister tijd worden vervuld.”

Mogen, zolang die beloften nog niet vervuld worden, nog velen uit Israël de Heiland leren kennen en belijden!

Het bewogen leven van een Israëliet¹

PHILIP SAPHIR

In de herfst van 1842 kwam Carl Schwartz in Pest aan. Hij was op weg naar Constantinopel (Istanbul) in Turkije om daar als zendeling onder de Joden te gaan werken. Het Londens zendingsgenootschap had hem daarheen uitgezonden. Door Gods voorzienigheid werd hij gedwongen enkele weken in Pest te blijven. Spoedig kwam hij hier in aanraking met de meest ontwikkelde Joden. Schwartz, die zelf Jood was, sprak over waarheden die geheel nieuw waren voor zijn volksgenoten. Zij luisterden met open mond. Schwartz sprak gedreven en geëmotioneerd, wat hen fascineerde en hun belangstelling opwekte. De zaal waarin de zendeling zijn toespraken hield was van de ochtend tot de avond gevuld met vooral Joodse bezoekers. Na een paar weken hield Schwartz voor de Joden een aparte samenkomst, waar veertig tot vijftig personen aanwezig waren. Hij hield een toespraak over Jesaja 53, waarbij de noodzaak en het ware ambt van de Messias aan de orde kwamen. Toen hij deze leer behandelde, noemde hij de Naam van Jezus niet direct. Aanvankelijk beperkte hij zich ertoe eenvoudig de oud-Testamentische leer over de Messias uiteen te zetten, waarbij hij een ernstig appèl deed op het geweten en de gevoelens van zijn hoorders. Met deze samenkomsten ging hij een maand lang door; ze werden heel goed bezocht.

Philip Saphir was ook onder de luisteraars; de toespraken spraken hem zo sterk aan dat hij elke gelegenheid te baat nam om Schwartz te horen. De zendeling preekte ook vaak in de kerken van Boeda en Pest. Deze preken maakten op hem een meer dan voorbijgaande indruk, want hij begon steeds meer het kwaad van de zonde te voelen en in te zien wat voor enorme verwarring en kwalen deze heeft teweeggebracht. Hij had geen andere kracht in zich dan zijn eigen kracht, geen geloof in God en geen beginsel van liefde tot Hem. Daarom ook lukte het hem niet weerstand te bieden aan de vele verzoeken en die te overwinnen. Hij voelde er zich door omringd. En omdat hij van nature actief en wilskrachtig was, gaf hij op actieve wijze aan de zonde toe. Hoewel de zonde hem vaak overwon, hield zijn worsteling niet op. Zijn hart had geen rust, zijn geweten ging vaak open en dan vervulde hij weer de godsdienstige plichten die hij zo lang had verzuimd. Hij probeerde die zelfs angstvallig en streng na te komen. Later, toen zijn ziel de dag van verlossing meemaakte, beleed hij het: toen hij de last van de zonde voelde, had hij gevast en zich gekastijd om vergeving en vrede te verkrijgen, maar alles was tevergeefs geweest. Wat voor stukken nieuw kled hij ook gebruikte, de scheur in zijn eigen kled werd er alleen maar erger door. Hij kreeg rust noch kracht.

Zijn studie aan het college had hij nu voltooid, maar hij wist nog steeds niet wat voor beroep hij zou kiezen. Eigenlijk voelde hij zich nergens toe aangetrokken; het was nu zelfs zo dat hij nauwelijks meer nadacht over zijn verdere leven en een beroep. Nu hij op het keerpunt van zijn leven gekomen was, voelde hij zich het meest ellendig. Als hij op zijn leven terugkeek, vervulde dit hem met pijn en vrees. Hij werd aan alle kanten omringd door de zonden en boosheden van een volk dat zonder God leefde, van een massa waarin het ‘zout’ ontbrak dat alleen in staat is om voor verder verderf en afval te behoeden.

¹ Uit de brieven en het dagboek van Philip Saphir, beschreven door zijn broer Adolf Saphir. Vertaald en ingeleid door L.J. van Valen. Uitgave NV De Banier, 2010. Aanrader!

Nu kwam het Woord van God tot hem als tot een groot zondaar, die gedrukt wordt door het gewicht van de zonde in duisternis, twijfel en gewetenswroeging verkeert. Hij hoorde nieuwe opvattingen verkondigen. dat God gewillig is om zondaren te vergeven, te redden en te helpen; dat Hij Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft om zondaren met Zich te verzoenen; dat de hemel in Zijn Zoon wordt aangeboden; dat het hart vervuld behoort te worden met de liefde tot God en dat deze liefde het beginsel en de kracht van een heilig leven is; dat ons hele leven te allen tijde en onder alle omstandigheden voor God geleefd hoort te worden. Deze waarheden waren voor hem geheel nieuw. Te midden van de duisternis begon het licht te schijnen. Toen werden zijn ogen geopend en begeerde hij tot God bekeerd te worden.

Hij was erg teleurgesteld toen Schwartz, van wie hij de woorden van leven had gehoord, Pest ging verlaten om naar Constantinopel te gaan. Zijn onderwijs was zo belangwekkend, aantrekkelijk en van groot gewicht voor hem geweest. Voor zijn vertrek in oktober 1842 schreef hij Schwartz een brief, waarin hij zijn droefheid als volgt uitdrukte:

Hoe zou ik mij anders kunnen voelen? Wat moet er van mij terechtkomen? Hoe lang zou mijn ziel in duisternis zijn voortgegaan als ik van deze belangrijke waarheden verstoken zou zijn gebleven? Waardoor zou mijn ziel verlost zijn van de duisternis en op het ware licht geweest? Van wie hoorde ik over de Goddelijke heerlijkheid, heiligheid en genade van Jezus Christus? Was dit niet de boodschap die zo'n kracht had dat ze zelfs de hardheid van mijn hart overwon en daarin wortel schoot?

Door uw woorden zag ik mijn kwaal en mijn Geneesheer. Door uw vriendelijke waarschuwingen en vermaningen werden nieuwe gevoelens in mij geboren. Toen hoorde ik een hemelse stem, die tot mij sprak: 'Nu begint het mooie en edele deel van je leven.' Maar nu gaat u ons verlaten!

Aanvaard mijn hartelijke dank en de verzekering dat ik u en uw onderwijs nooit zal vergeten en dat ik dagelijks voor u zal bidden.

Het zaad van de waarheid was in zijn hart ontkiemd. En hoewel Schwartz wegging, bleef Philip niet alleen achter. Het behaagde God om hem de enige ware Leraar, de Geest der waarheid, te zenden. Ook andere uitleggers, om het goede werk dat in hem was begonnen, voortgang te doen vinden. Wingate en Smith waren zendelingen van de Kerk van Schotland die naar Pest kwamen. In een andere brief die Philip aan Schwartz schreef, noemde hij hun namen:

Pest, 23 november 1842

In uw komst naar Pest zag ik indertijd de hand van de wonderlijke voorzienigheid van God. Ik ben erg bedroefd nu u ons verlaten hebt. U bent voor mij het middel geweest om tot kennis van zulke heerlijke zaken te komen. Vaak denk ik aan het Woord van God dat u gesproken hebt. Ik dank God dagelijks dat Hij u tot ons gezonden heeft. Dat Hij mijn hart geneigd heeft om de boodschap die u bracht te ontvangen, om de enge poort in te gaan die tot God voert ... Ik voel de kracht en blijdschap van de Heilige Geest en dat is ook zo bij mijn zus en mijn broer. Toch wordt mijn ziel erg gekweld. U zult zeggen: Waardoor? Ik heb vrede, licht en leven in God; ik heb hoop op de eeuwige zaligheid, en toch bezorgt deze ene gedachte mij veel pijn en smart: 'Wat zal er terechtkomen van je ouders, je familie, je volk?' Hun harten zijn met een deksel bedekt; wanneer zullen zij het licht zien? Zij zijn vol van plagen; wanneer zullen zij naar een Geneesheer verlangen? Wanneer zal ik uit hun mond het gezegende woord horen dat 'de Zoon des mensen is gekomen om te zoeken en zalig te

maken dat verloren is?’ Zij weten welke weg zij behoren te kiezen, want dit hebben zij van u, als van een door God gezonden dienaar, gehoord. Maar zij wandelen daar niet op. Dit doet mij verdriet.

Dagelijks lees ik nu in de Bijbel en bid ik tot Jezus om mij niet alleen het Woord te doen verstaan, maar mij ook de kracht te geven om ernaar te leven en daarmee te sterven.

De heren Smith en Wingate doen er alles aan om mij tot de zaligheid te leiden. Ik kan niet genoeg voor hen bidden.

Onder aan het papier staat bij dezelfde datum het volgende gebed geschreven:

Het getal van mijn zonden is groot. Wat voor een boosheid, onoprechtheid en kwade begeerten zijn er in mij! O Heere, hoe gemakkelijk slaagt satan erin om mij tot zijn werktuig te maken! Hoe onwaardig ben ik om Uw kind genoemd te worden! Wees mij toch genadig! Mijn hoop is op U; U bent mijn Heil; U zult Israël verlossen van al zijn ongerechtigheden.

Ik kom tot U, o Jezus Christus, Die onze krankheden op U genomen hebt en voor ons gestorven bent. U wilt toch niet dat enigen verloren gaan? U wilt toch dat zij zich allen bekeren? Bent U niet gekomen om de werken van de duivel te verbreken? Bent U niet Degene van Wie Jesaja zegt: ‘Kan ook een vrouw haar zuigeling vergeten, dat zij zich niet ontferme over de zoon haars buiks? Ofschoon deze vergate, zo zal Ik toch u niet vergeten.’ Jes. 49: 15 Alle profeten getuigen dat allen die in Uw Naam geloven, vergeving van zonden zullen ontvangen. O Heere, hoor mij toch omwille van Uw eed: ‘Zo waarachtig als Ik leef spreekt de Heere HEERE, zo Ik lust heb in de dood des goddelozen! maar daarin heb Ik lust, dat hij zich bekere en leve.’ (Ezech. 33: 11) Vergeef mijn zonde! Schep in mij een nieuw hart! Ik bid U voor mijn volk, voor hen die in hun blindheid wandelen op de weg die naar de hel leidt; open hun ogen, dat zij hun zonde zullen zien, niet om te wanhopen, maar om te geloven, want ‘die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden.’ (Markus 16:16)

Zo worstelde Philip om steun te vinden in de beloften van vergeving en zaligheid. Hoewel hij deze soms op zichzelf durfde toepassen, had hij nog geen vrede ontvangen. Hij zag meer van zichzelf, van zijn zonde en schuld, dan van Christus. Toen hij op een dag bij Wingate was, maakte hij een heel terneergeslagen indruk. Wingate vroeg hoe het niet hem ging, waarop hij antwoordde dat hij geen rust had en zijn gemoed in duisternis gehuld was. Hij voelde alleen dat hij een groot zondaar was. ‘Het lijkt wel of de hele Bijbel over mijn zonde spreekt.’ Smith schreef kort hierna: ‘Hij blijft voordurend in diepe wateren. Toen hem juist de andere dag gevraagd werd of hij rust gevonden had, antwoordde hij: Nee, het duurt lang voordat deze komt.’

Zelf bevangen door angst en zorgen, vergat hij toch niet het grote gevaar waarin zijn vrienden en naaste kennissen verkeerden. Met bewogenheid voerde hij met hen gesprekken over de godsdienst. Een dergelijke liefde en zorg voor anderen bleef overigens zijn leven lang een opvallende karaktertrek. Hij werd door velen bespot en uitgelachen, maar droeg dat geduldig. Af en toe kwam er een oude kameraad naar hem toe om te vragen of het waar was wat hij over hem gehoord had: dat hij gek geworden was. Maar hij was zich zo bewust van het gevaar waarin hij en zijn vrienden verkeerden, dat hij niet kon nalaten hen op te roepen de toekomstige toorn te ontvlieden.

Al die tijd verzuimde hij geen gelegenheid om zich grondiger te verdiepen in de waarheden van het Evangelie. Een medestudent was in dezelfde tijd als hij onder de prediking van Schwartz ontwaakt. Hij ging met hem bidden en de Schriften lezen. Wat een prachtig gezicht was het om een Jood en een belijdend christen samen te zien

strijden om door de enge poort in te gaan, elkaar tot een hulp te zijn om Gods Koninkrijk in te gaan.

In die tijd was Neuhauss, een bekeerde Israëliet, in Pest. Hij was een Duitser. Omdat Philip geen Engels verstond, werd Neuhauss zijn voornaamste onderwijzer. Uit het vervolg zal blijken hoe de trouw van deze dienaar van God gezegend werd.

Philip begon het nieuwe jaar niet de volgende besluiten:

1 januari 1843. *Ik neem mij voor om dit jaargodvruchtig te leven en ik hoop dat de hemelse Vader, Die altijd gewillig is om Zijn kinderen te helpen, ook mij zal helpen en sterken. Ik wil de oude mens afleggen en Christus bidden mij te vernieuwen. God make mij heilig en rein. Ik wil niets ondernemen of ergens aan beginnen zonder Christus.*

Kort hierop schreef hij aan Schwartz:

Pest, 5 januari 1843

Ik dank God dat ik uw preken niet alleen uit nieuwsgierigheid heb aangehoord of om later mijn kritiek te kunnen spuien. Ik ben ten slotte ontwaakt vanuit de diepe zondeslaap waarin ik verkeerde. Ik voel mij nu alsof ik opnieuw geboren ben. Ik geloof zeker dat God mij zal verhoren. Ik wil zoeken, geloven, liefhebben en met mijn arme hart iets van Zijn hart kennen.

Fragmenten uit zijn dagboek laten zien in wat voor gemoedstoestand hij in die tijd verkeerde:

Vrijdag 13 januari. *Ik zal altijd aan deze dag blijven denken. Ik hoorde Neuhauss over Romeinen 10: 8-15. Ja, het Woord is nabij ons. Het vereist geen grote geleerdheid om Christus te belijden. Er is overal gelegenheid om Hem te belijden. Wat behoort ik dan te doen? 1. Te geloven met mijn hart; 2. Mij voor het Evangelie niet te schamen; 3. Elke gelegenheid te benutten om Hem te belijden; 4. Tot God te bidden in geest en in waarheid. Moge God mij door Zijn genade in staat stellen om het Woord te gehoorzamen en moge Hij ons een getrouwe dienaar zenden.*

15 januari. *De zondag doorgebracht in overdenking van Gods Woord en met zingen en bidden. 's Avonds heb ik een brief ontvangen van Schwartz. God geve mij de kracht om zijn raad op te volgen.*

Maandag 16 januari. *Neuhauss preekte voor een grote vergadering en God stond aan zijn zij. Hij legde Efeze 6 uit en liet zien dat een goed zedelijk leven de hemel niet verdient, maar dat alles door het geloof in Christus verkregen wordt.*

Ik besluit mijn plichten trouw, ijverig en precies te vervullen en mij steeds voor de geest te houden dat een christen actief moet zijn. Moge God, mijn heilige en goede Vader, mij in staat stellen om dit na te komen.

En in zijn dagboek schreef hij:

21 januari. *Neuhauss zei 's avonds tegen me dat ik al mijn zorg op God behoort te werpen, dat ik moet strijden om Christus te volgen en om alle zonde te verlaten. Hij voegde eraan toe: 'Je bent nog niet wedergeboren.' O God, ik heb niemand anders om naar toe te gaan dan U! Genadige Vader, zie toch op Uw arme kind neer! Geef mij een nieuw, rein hart.*

31 januari. *Ik heb een sterke begeerte om de heilige doop te ontvangen. Mogen de Vader, de Zoon en de Heilige Geest mij bewaren! Ik hoop spoedig lid van een christelijke gemeente te zijn.*

2 februari. *Als ik op deze dag terugzie, merk ik dat ik veel gezondigd heb, dat ik*

goddeloos heb gehandeld, onreine gedachten heb gehad en mijn hart niet méér in gebed heb opgeheven. O God, zend mij Uw Geest, dat Hij mij leide en mijn Gids zal zijn.

Hij besloot zijn studie in de geneeskunde, waar hij enkele maanden tevoren mee was begonnen, op te geven. Dat had hij trouwens toch meer uit tijdverdrijf gedaan dan dat hij vastomlijnde gedachten over de toekomst had. Hij dacht nu onderwijzer te moeten worden, vanuit het verlangen om de kennis van de waarheid onder zijn landgenoten te verbreiden. Zijn vriend, Carl Schwartz, had hij zijn verlangen meegedeeld. Deze schreef een vriendelijke brief aan het hoofd van de kweekschool voor onderwijzers in Karlsruhe om ervoor te zorgen dat Philip daar kon studeren. Philip schreef hierover in zijn dagboek:

Februari. *Ik heb nog niets gehoord uit Karlsruhe. Ik weet niet wat ik moet gaan beginnen. God weet hoe onwetend ik ben en hoeveel ik moet leren voordat ik nuttig kan zijn. Moge God mij helpen om de kennis te verwerven die nodig is om Jezus Christus te verkondigen.*

14 februari. *Ik verlang er nog steeds naar om onderwijzer te worden. Ik hoop dat God mij tot deze dienst zal roepen. Ik wil een werkzaam christen zijn.*

Toen hij in die periode enige tijd ziek was, schreef hij al:

God gaf dat ik ziek werd. Hij begeert mij uit mijn sluimer op te wekken en wil dat deze beproeving uitwerkt dat ik mij des te meer aan Hem zal toewijden. Ik moet schudden en beven als ik terugzie op mijn vorige, gezonde dagen. Maar nu beloof ik mijn hele leven aan God toe te wijden, als ik beter mag worden. Ik dank de Zoon van God, mijn Zaligmaker, dat Hij aan mijn bed is gezeten en dat Hij zo vol liefde is. Moge ik mijn rust en zaligheid alleen in Hem vinden; de echte zaligheid is: met Christus te zijn. Nu roep ik met Paulus uit: 'Het leven is mij Christus en het sterven gewin.'

Twee dagen later schreef hij:

Ik zie elke dag meer zonde in mij. O God, help me! Ik heb veel zachtmoedigheid en vriendelijkheid nodig in de omgang met anderen. Ik behoor niet onnodig aan het woord te zijn, niet aanmatigend te zijn in het geven van mijn mening, en moet niet toegeven aan grappen of neerslachtigheid. Ik behoor op God te vertrouwen, geduldig te zijn en Hem te vragen mij van slechte gedachten te bevrijden. Ik ben besloten mijn leven te veranderen. Jezus Christus leefde een heilig leven. God helpe mij om Hem te volgen.

Dergelijke besluiten komen vaak in zijn dagboek voor. Hij was ernstig bezig om naar gerechtigheid te jagen, maar misschien rustte hij nog op zijn eigen kracht. In deze ongelijke strijd tegen de zonde, de wereld en de duivel smachtte hij naar verlossing.

18 februari. *Ik besluit elke morgen om de dag op godvruchtige wijze door te brengen, maar 's avonds concludeer ik dat ik mijn beloften niet ben nagekomen. Help mij, o heilige Vader! Ik ben een verloren schaap, breng mij in de schaapskooi. Jezus is de Weg, het Lam Dat de zonde der wereld gedragen heeft. Hij is de ware Herder.*

O Heere! ik vraag vóór alle dingen om mij van de wereld te verlossen. Geef dat ik zal denken, spreken en leven in heiligheid, zoals U op aarde gedaan hebt.

20 februari. *Een ernstige toespraak van Neuhauss. Hij is erg benieuwd naar mijn welstand. God helpe mij, zodat daar verandering in komt!*

21 februari. *Ik heb de hele dag niets gedaan. Hoe kan ik dit tegenover God verantwoorden? Dit is toch net zo erg als stelen. Maar de overtreding van dit gebod herinnert mij eraan dat ik alle geboden heb overtreden. Mevrouw W. in Boeda vertelde me onlangs dat zij hoopte naar de hemel te gaan, omdat zij geen dief was noch een moord had begaan, maar ik moet betreuren en belijden dat ik beide zonden gedaan heb.*

Woensdag. *Ik moet alles op een Gode aangename manier doen. Ik moet voor elke onderneming bedenken: Zal ik hierdoor God en Jezus Christus behagen? Maar ik zie dat ik zonder God niets doen kan, nee, helemaal niets. Had God geen medelijden met mij gehad en Zijn Zoon niet voor mij gegeven, wat moest ik dan beginnen? Alles is uit Hem Ik ben niet tot Hem gekomen, maar Hij kwam tot mij.*

27 februari. *Neuhauss preekte vandaag. Er waren ongeveer veertig Joden aanwezig. Gij, getrouwe God van Israël, vervul in ons, die van Juda zijn, Uw genadige beloften! Neuhauss legde Jesaja 53 uit en gaf het bewijs dat Jezus de Messias is. Ik wilde dat de hoorders dit geloofden en hun knieën voor Christus bogen! Maar ik heb enige hoop en troost. De God Die zo'n verdorven goddeloze als ik ben, als een verloren schaap geroepen heeft, kan ook anderen roepen, ja geheel Israël, opdat zij geloven en gedoopt zouden worden.*

Zijn omgeving merkte dat hij veranderd was. Zijn leven, waarin voorheen eigen plannen centraal stonden, was nu gericht op de zorg voor zijn ziel en op het heil van anderen. Hij zocht Gods leiding in alles wat hij ondernam en het Woord van God was zijn grote vermaak Maar niets nam hem meer in beslag dan het besef van zijn zonde en zwakheid. Hij kon de zonden, waarvan hij geloofde dat God die vergeven had, niet vergeten. Dit besef maakte hem bescheiden en ootmoedig. Juist het laatste kenmerkte hem. Hij sprak weinig over de grote verandering die hij in zichzelf waarnam en over zijn voornemen en beslistheid om een godvrezend leven te leiden. Als hij terugzag op de jaren van zonde en dwaasheid, scheen het hem toe dat hij niet het recht had tegenover anderen hoog op te geven van zijn goede voornemens. Wat hij echter in de binnenkamer voor Gods aangezicht beloofde, werd later zichtbaar voor allen die hem kenden.

Ten slotte kwam de langverwachte brief uit Karlsruhe. Nu was alles geregeld voor zijn toelating tot de kweekschool.

29 maart. *Was vanavond thuis. Neuhauss kwam in grote haast met een brief uit Karlsruhe. Mijn weg is nu helemaal duidelijk. Ik moet Pest spoedig verlaten en zal binnen enkele dagen gedoopt worden. Ik heb een vreemd gevoel over me. Ik geef mij aan God over. Jezus Christus, mijn Rots, mijn Herder, doe met mij naar Zijn wil.*

Hij vond het raadzaam om voordat hij Pest verliet om naar Karlsruhe te gaan, door de doop toelating te verkrijgen tot de christelijke kerk. De dag waarop een Jood Christus openlijk belijdt is een plechtige gebeurtenis, waarvoor een bijzonder geloof en vertrouwen op God nodig is. Het is de dag dat hij Christus belijdt, Die door zijn vrienden veracht en gehaat wordt; de dag waarop hij van de gemeenschap waarin hij geboren en opgevoed is, wordt afgescheiden. Philip verkeerde in de gelukkige omstandigheid dat al de leden van het gezin waartoe hij behoorde in dezelfde Christus geloofden en hem spoedig zouden volgen in de openbare belijdenis van Jezus. Met grote blijdschap, waarin de vrees niet ontbrak, zag hij uit naar de dag waarop hij in het openbaar zou beloven zijn nieuwe Meester lief te hebben en te dienen. Bij het zicht op die wonderlijke genade en liefde, had hij een diep gevoel van zijn schuld en

onwaardigheid. Maar, 'gelijk de zonde geheerst heeft tot de dood, alzo zou ook de genade heersen door rechtvaardigheid tot het eeuwige leven.' (Rom. 5:21)

Zaterdag, 1 april. De heer Smith ontving mij heel vriendelijk en was blij om te horen dat ik een gunstig bericht uit Karlsruhe gekregen had. Hij sprak over de doop. Spoedig zal het uur aanbreken dat ik Jezus in het openbaar als mijn Heere en God zal belijden. Dan zal ik antwoord geven op de vraag: Geloofst gij in God, de Vader, de Zoon en de Heilige Geest? Dan zal ik dit doen met een blijmoedig 'ja'.

Ontvang mij in Uw genade door het bad der wedergeboorte. Moge de Geest in mij wonen! Maak mij tot Uw kind en tot een erfgenaam van Uw heerlijkheid.

Ik voelde een grote droefheid vanwege mijn zonden. O God, verlos mij van alle zondige gedachten en begeerten! Er zijn gedachten in mijn hart die vergif zijn en hatelijk voor God.

2 april. Ik huilde, huilde en deed belijdenis. Ik vroeg om Gods vergeving en gaf mij aan Hem over.

Ik verheugde mij in God en vertrouwde op Hem. Ik rust krachtig op de beloften van Jezus. God zegene mijn vrienden! Gij, getrouwe God van Israël, vervul in ons die van Juda zijn, Uw genadige beloften!

Zijn doop vond op 4 april 1843 plaats in de calvinistische kerk (de Hervormde Kerk) in Pest. Zij werd verricht door de predikant Paul Török. Er waren ongeveer honderd mensen aanwezig. Na de toespraak van Török en het gebed sprak de heer Neuhauss. Philip was op deze dag diep bewogen van vreugde.

Hij schreef op 6 april 1843 aan Schwartz:

Dinsdag was de belangrijkste dag van mijn leven. Ik werd toegelaten tot de Kerk van Christus. Ik kan niet beschrijven wat mijn gevoelens waren. O, de oneindige liefde van God! Hij heeft mij zulk een vrede gegeven. Niets kan mij hiervan beroven. Ik ben gelukkig en blij; mijn ziel is nabij God. Ik loof Christus ieder uur. Ik beschouw mijn leven slechts als een zaak van betrekkelijk belang, want ik heb de dood gedurig voor ogen. Daarom leg ik mijzelf elke avond in de armen van Christus, opdat ik in de Heere mag ontslapen als dit mijn laatste nacht zal zijn. Dit is nu mijn blijdschap, maar de week vóór mijn doop dacht ik aan bijna niets anders dan aan mijn zonden. Ik zag terug op mijn vroegere leven. Ik werd geheel overstelpt door de gedachte van de verlossende liefde van Christus. Ik weende en deed belijdenis. God heeft mijn tranen afgewist en ik heb Zijn stem gehoord: 'Mijn zoon, wees welgemoed, uw zonden zijn u vergeven.'

Ongeveer honderd personen waren bij mijn doop aanwezig. Oude, krasse Hongaren huilden van blijdschap. De goede heer Neuhauss sprak ons toe met woorden vol waarheid en kracht; hij was erg bewogen. O, was u maar hier, dan kon ik u aan mijn hart drukken en bedanken voor uw prediking en vriendelijkheid in woord en daad! God heeft u tot mij gezonden en door middel van u mocht ik van de dood tot het leven ontwaken.

Ik dank God dat Hij mij in het verbond der genade heeft opgenomen, om een kind van Zijn Koninkrijk te worden; dat Hij mij de verdienste van de heilige vleeswording, het lijden, de dood, de opstanding en de hemelvaart van de Heere Jezus heeft toegerekend; dat Hij mij in het uur van de heilige doop door Zijn goede en heilige Geest daarvan heeft verzekerd; dat ik de eeuwige zegen door het bad der wedergeboorte heb gekregen en dat ik het beloofde Koninkrijk, Zijn gave, door Jezus Christus zal ontvangen.

Op de zondag die volgde nam hij voor het eerst deel aan het avondmaal des Heeren en op 11 april verliet hij Pest om naar Karlsruhe te gaan.

‘De HEERE is mijn Licht en mijn Heil, voor wie zou ik vrezen? De HEERE is mijns levens Kracht, voor wie zou ik vervaard zijn?’ (Ps. 27: 5) ‘Zend Uw licht en Uw waarheid, dat die mij leiden, dat zij mij brengen tot de berg Uwer heiligheid.’ (Ps. 43: 3)

Met deze woorden begint Philip het verslag van zijn reis naar Karlsruhe, waar hij twee jaar aan de kweekschool voor onderwijzers zou gaan studeren. Eerst ging hij naar Wenen. Hij merkt met grote dankbaarheid aan God op dat hij daar christelijke vrienden heeft ontmoet:

God vergezelt Zijn kinderen waar zij ook heengaan en Hij zorgt voor hen. Ik werd door juffrouw T. aan de heer S. voorgesteld, maar ik was niet van plan bij hen te blijven. Het was de wil van God om mij, jonge christen, bij goede mensen te brengen, opdat ik door het zien van hun voorbeeld zou toenemen in genade. De heer en mevrouw S. zijn rooms-katholiek, maar door de heer Schauffier uit Amerika werden zij tot kennis van de waarheid gebracht. Zij moeten veel lijden voor hun belijdenis van Christus. Behalve zij zijn hier ongeveer acht gezinnen die Jezus liefhebben en Hem verkondigen. O God, wees deze kleine kudde genadig; houd hen af van de wereld en geef dat zij als een licht zouden schijnen in deze duistere plaats!

Ook in Linz ontmoette hij christelijke vrienden. Op de zondag die hij daar doorbracht, dacht hij aan het heilig sacrament dat hij had ontvangen voordat hij Pest verliet:

Moge de zegen die ik aan de tafel des Heeren ontving, voortduren! Moge God mij Zijn verzekering geven dat de liefhebbende Zaligmaker voor mij is gestorven, opgestaan en ten hemel gevaren, en dat daardoor mijn zonde is afgewassen, en dat het eeuwige leven mij wacht! Ik werd verkwikt in het huis van N.N., waar ik enkele toegewijde christenen ontmoette. Bijzonder belangwekkend was een gesprek met de jonge N.N. Zij had nog geen vrede met God verkregen en kon daarom geen toegang tot Hem vinden. Nooit zal ik vergeten hoe zij mij in tranen haar ongelukkige toestand beschreef God moge haar helpen. Zij zal de Zaligmaker vinden, want Hij laat Zich gaarne vinden.

Na een aangename reis kwam hij, versterkt in zijn geloof door de omgang met christenen, in Karlsruhe aan. In de volgende brief aan zijn ouders doet Philip verslag van zijn reis door Württemberg, een landstreek die sinds de Reformatie rijk gezegend is. Er hebben bekende kinderen van God gewoond en ook nu nog is deze regio een ‘hof des Heeren’.

Karlsruhe, 28 april 1843

... Ik kan u niet beschrijven wat voor een vriendelijke ontvangst mij te beurt viel bij christelijke vrienden in Ulm en Stuttgart en wat voor blijdschap en zegen ik hier mocht ondervinden. Ik bracht de zondag in Ulm door en hoorde het Woord van God met zulk een kracht en liefde preken, dat ik moest denken aan de gezegende uren waarin ik voor het eerst over Christus gehoord heb. 's Avonds was er een samenkomst in het huis van mijn vriendelijke gastvrouw. ... Enz.

Philip schreef aan ds. Csrl Schwartz in Berlijn de volgende brieven:
Karlsruhe, 14 januari 1845

Geliefde vriend,

Sinds kerstfeest ben ik door ziekte aan bed gebonden. Nu leer ik hoe de Heere ons liefheeft. Ik kan God alleen maar danken voor deze ziekte. Hoe zou het idee van te murmureren ooit in mij kunnen opkomen? Heb ik de dood niet verdiend vanwege mijn zonden? God verlangt dat ik Hem geheel zal toebehoren. Bid dan met mij dat dit de uitwerking van deze beproeving zal zijn. Ik ben erg ziek, zwak en mager. Ik denk dat ik naar huis ga, naar mijn Heere en Zaligmaker. Ik zie met vreugde uit naar mijn einde. Als ik beter word, ga ik terug naar Pest; er kan geen sprake van zijn mijn studie voort te zetten. Ik ben te zwak; wel wil ik onderwijzer blijven en in Hongarije proberen nuttig te zijn. Waarom hebt u het arme Hongarije vergeten? Is er een land dat zozeer arbeiders nodig heeft?

Ik lees vaak de brieven die u mij vanuit Constantinopel hebt geschreven. Het is precies zo gebeurd zoals u gezegd hebt. Wat heeft de Heere met mij van doen gehad, tot ik niet anders dan een arme, hulpeloze zondaar ben geworden.

Aan ds. Carl Schwartz

4 januari. Ik heb veel geleden; overdag heb ik geen rust en 's nachts komt er geen eind aan de pijn. Ik heb geleerd om de zesde Psalm te bidden. Ik zie dat ik tegen God gezondigd heb door niet beter voor mijn lichaam te zorgen, dat een tempel van God is. Bid voor mij, niet alleen voor mijn genezing, maar ook voor het heil van mijn ziel.

Aan ds. Carl Schwartz

9 februari 1845. Ik kan zelf niet schrijven en lig in bed en ben zwak. Mijn vriend B. uit Basel is zo goed om voor mij te schijfven: Ik kan u niet genoeg informatie geven over mijn toestand. Ik ben ziek, hoewel ik zo nu en dan een beetje verlichting ervaar. Het Woord van God is mij tot troost en steun en de beloften van Hem Die de Waarheid is, geven mijn ziel vrede.

Gedurende deze maanden werd hij steeds zwakker en leed hij veel pijn.

Maandag. Het gaat slecht. God kastijdt mij hevig, maar ik kan de kastijding door Christus zonder tegenspreken verdragen. Ik ken Zijn Vaderhart; Hij zou mij liever blijdschap geven dan kastijding.

Woensdag. Vandaag gaat het beter. God heelt mijn lichaam. Denk ook aan mijn ziel!

Enkele dagen later:

Het gaat weer slecht! 's Nachts uitgeput. O God, hoe lang! Kom, verlos mij!

Vrijdag. Professor Stem was bij mij, naar aanleiding van wat geschreven staat in Jacobus 5: 14, 15: 'Is iemand krank onder u? Dat hij tot zich roepe de ouderlingen der gemeente, en dat zij over hem bidden, hem zalvende met olie in de Naam des Heeren; en het gebed des geloofs zal de zieke behouden, en de Heere zal hem oprichten, en zo hij zonden gedaan zal hebben, het zal hem vergeven worden.' Dit gedeelte bracht mij ertoe hem te vragen bij mij te komen. Hij sprak erg vriendelijk met mij en vroeg me of ik vergeving van mijn zonde had en daarvan verzekerd was. Ook vroeg hij of ik dit altijd in mijn hart voelde. Ik zei: Ja. Hij zei dat het erg gemakkelijk is om zichzelf wijs te maken dat als er vergeving van zonde is, er ook blijdschap en vrede is. Hij voegde hieraan toe dat ik hierin vaak tekortschoot. Hij sprak van de gloed en het licht die een ware christen uitstraalt; hij sprak van mijn zonden, van mijn zwaarmoedigheid, wantrouwen en liefdeloze geest. Hij vroeg mij of ik met vreugde kon sterven als het God zou behagen mij weg te nemen. Ik zei: Ja. Hij zei mij dat het

nodig was God om vergeving te vragen voor elke bijzondere zonde. Ook merkte hij op dat uitzichtloosheid en droefheid van hart er de oorzaak van zijn dat wij soms dingen voor de Heere verborgen houden. Toen bad hij vurig met mij. Dit raakte mijn ziel diep. God zal hierop amen zeggen.

In het begin van maart knapte hij zo ver op dat het mogelijk werd naar huis terug te keren. Hij had zijn studie voltooid, met uitzondering van het laatste kwartaal. Hij verlangde vurig naar zijn ouders te kunnen gaan, in de hoop weer aan te sterken en zijn krachten terug te krijgen.

9 maart. Ik dank God dat Hij mij van de laatste ziekte heeft bevrijd en mij in staat stelt naar mijn geboortestad terug te keren. Voordat ik vertrok, smeekte ik weer om Zijn vergeving van alle zonden die ik had begaan. Directeur Stem was bij me en dankte God voor mijn genezing. Zondag was een gezegende dag. Ik nam afscheid van al mijn vrienden en broeders. Mijn kamer was vol. Mijn geliefde voorganger was er ook bij. Allen wensten mij Gods nabijheid toe op weg naar huis.

Op maandag 10 maart 1845 verliet hij Karlsruhe.

Eerst ging hij eerst naar Stuttgart, om daar twee zussen te ontmoeten die op weg waren van huis naar Kornthal. Zijn vrienden raadden hem aan zijn reis te onderbreken, omdat hij zo zwak was. Hij werd weer ziek en moest daarom tot 11 april in Stuttgart blijven.

Aan zijn ouders in Pest schreef hij vanuit Stuttgart:

Stuttgart, 17 maart 1845

Lieve ouders,

Evengoed als ik u verteld heb over mijn ernstige ziekte, acht ik het mijn plicht u in te lichten over de toestand van mijn ziel. U weet dat ik veertien weken lang behoorlijk ziek ben geweest. De Zaligmaker gebruikt geen andere middelen om mij tot Zich te trekken dan lijden, moeite, kruis, kastijding, omdat mijn trotse hart zich in de gezonde dagen niet wil vernederen.

In Karlsruhe is veel gebeurd. Daar heb ik veel geleden, ervaren en geleerd. Daar ben ik tot God bekeerd. In Pest hoorde ik het blijde nieuws, ontving ik het Evangelie, kwam ik tot geloof in Christus. Ik voelde de zware pijn van de zonde en had grote vreugde in Christus. Ik verlustigde mij in de Bijbel en in het gebed. Maar ik had in die tijd weinig kennis en bevinding van de vernieuwing en verandering van de innerlijke mens. Ik dacht dat ik die al gekregen had. In Karlsruhe heeft de Heere mij door een diepe bevinding geleerd wat genade is, wat vernedering is en wat het betekent een christen te zijn. Moge mijn huidige beproeving voor mijn ziel gezegend worden!

Ik hoop spoedig in staat te zijn mijn reis te vervolgen. Ik zie uit naar onze ontmoeting.

Uit zijn dagboek:

Vandaag is het Goede Vrijdag. Drie jaar geleden wist ik niets van de verzoening die christenen ontvangen; ik wist alleen van de Grote Verzoendag (Yom Kipoer). Ik vastte en kastijdde mijzelf. Mijn zonden drukten zwaar op mij en ik begeerde van deze last bevrijd te worden. Ik bad en huilde tevergeefs. Ik bleef met dit alles nog steeds de oude mens met de oude last. Ik had geen troost en geen vergeving van zonde. Hoe anders is dit nu, sinds God mij in Zijn grote genade ertoe gebracht heeft om te zien dat Jezus Christus, de Zoon van God, de beloofde Messias, op die grote vrijdag voor mij, in mijn plaats, aan het kruis gestorven is om mij voor eeuwig zalig te maken! Nu

kan ik zingen: 'Door Zijn striemen is mij genezing geworden.'

Heb ik vrede ontvangen? Ja.

Wat ik niet door de wet en mijn eigen gerechtigheid kon verkrijgen, heeft Hij mij geschonken in de gerechtigheid van het bloed van Christus, in Zijn oneindige liefde tot zondaars. 'Gerechvaardigd zijnde door het geloof in Christus Jezus, heb ik vrede met God.' (Rom. 5: 1) Ik ben een verlost kind van God.

Ik dank U, Heere, ik prijs U op deze dag, waarop zulk een wonderlijke liefde aan mij is geopenbaard.

Ik dank U dat U voor mij gestorven bent en mij van de zonde hebt verlost. Ik dank U dat U mij het eeuwige leven gegeven hebt. O God, wie heeft mij vanuit mijn arme, blinde broeders getrokken? Wie heeft de vreselijke vloek die zij over zich hebben uitgeroepen, dat Uw bloed over hen en hun kinderen zou komen, tot in eeuwigheid, naar Zijn belofte van mij weggenomen?

Philip verliet Stuttgart op 11 april en kwam na een afwezigheid van twee jaar in Pest aan.

Hij was zeer zwak en niet in staat om zonder pijn te lopen. Philip was nog maar enkele weken in Pest toen zijn ziekte in nog heviger mate terugkwam en hij genoodzaakt werd het bed te houden. Hij was heel zwak; de pijn in zijn voet was soms heel hevig. Door deze pijnlijke beproeving kon hij zelfs de geringste inspanning niet aan en was hij niet in staat wat voor handeling ook te verrichten. Dit was een grote teleurstelling, nu hij aan het einde gekomen was van zijn studie en het punt had bereikt waar hij zo vurig naar had verlangd: om met blijmoedige verwachting zijn werk in Gods Koninkrijk te beginnen.

Hij schreef aan Carl Schwartz in mei 1845:

Ik kan nu niets zeggen over mijn toekomstige roeping. Zal God het mij vergunnen, mij een klein hoekje in Zijn wijngaard toevertrouwen? Zal Hij mij de nodige gezondheid en kracht schenken om te werken? Of is het Zijn wil dat deze ziekte, die nu nu al vier volle maanden moeite bezorgt, voor mijn werk een voortdurend obstakel zal gaan betekenen? Ik weet het niet. Eén ding weet ik: ik ben terneergeslagen, zonder moed, bedroefd en aangedaan. Ik wil graag afscheid nemen van deze wereld, maar ik weet niet of dat goed is. Ik kan niet studeren en schrijven en zelfs niet Gods vrije natuur ingaan. Ik lig de hele dag op bed en kan me niet bewegen zonder te kreunen. Maar God is mijn vertrouwen in benauwdheid!

Enkele weken later schreef hij:

Excuseer mijn slechte handschrift. Ik lig in bed. God heeft mij bezocht in Zijn ongenoegen. Het is nu mijn roeping en dagelijkse betrachting om lijden te ondergaan. Mijn ziel dorst naar troost; mijn lichaam is vol van pijn. Hoe duister zijn Gods wegen! Hoe radicaal heeft Hij een einde gemaakt aan al mijn plannen! Maar ik wil mij rustig houden en mijn hart vernederen. Misschien zal God mij weer gezondheid en kracht geven. Maar indien niet, dan zal Hij deze uren van lijden zo zegenen, dat Zijn liefdevolle bedoelingen ermee worden bereikt.

In juli voelde hij zich een stuk beter en kon hij een beetje lopen, hoewel niet zonder pijn. Dit duurde echter niet lang. Spoedig kwam hij niet verder dan zijn kamer; zijn lijden nam toe en hij had weinig hoop dat hij nog eens actief in dienst van zijn Meester nuttig zou kunnen zijn.

Deze voortdurende en zware beproevingen knakten zijn vertrouwen in God echter

niet. Hoewel hij veel redenen had om somber te zijn, schreef hij aan zijn broer:

Ik heb geen gebrek aan troost van Boven. Hij is getrouw Die mij geroepen heeft. Hij zal doen wat Hij beloofd heeft en mij laten zien dat Hij trouw en heilig is. Zijn roede wordt gehanteerd door een hand vol liefde. Hoewel ik de pijn ervan ervaar, is mijn hart zich er met vreugde van bewust dat de Vader mij in liefde bezoekt. Dat te ervaren, gaat pijn en smart te boven. Ik weet bij ondervinding dat een christen onder beproeving en lijden de mooiste plaats krijgt toegewezen van waaruit hij Gods heerlijkheid mag zien. Daarom zijn deze pijnen mijn vrienden, hoewel zij op zich niets zeggen. Ja, zo is het met deze smarten. Niet alleen weerhouden zij mijn voeten ervan tot het kwade te snellen en het pad van de goddelozen te lopen, zij drijven mij ook uit tot de eenzaamheid, om God te loven, op Hem te wachten en uit Zijn genade kracht te ontvangen. De Heere heeft mij deze twee gebeden geleerd: 'Tegen U, U alleen, heb ik gezondigd. Ik beken mijn ongerechtigheid en mijn zonde is steeds voor mij'; en dit: 'Vergeef mij mijn zonde en bekeer mij tot U.' Ja, dit is het wat Hij van mij vraagt: op te houden met zondigen en heilig te worden. Wat jij voor mij doen kunt is niet alleen mee te leven, maar ook voor mij te bidden.

Zo ging de zomer voorbij. Er was geen hoop meer op genezing en Philip was verplicht rustig af te wachten wanneer en hoe God hem tot het werk zou bekwamen. Zijn energieke karakter verdroeg zich echter niet met werkeloosheid en luiheid. De uitbreiding van het Koninkrijk van God en het welzijn van zijn landgenoten hielden hem voortdurend bezig. In de herfst van dit jaar namen zijn gedachten vastere vorm aan en kwam hij tot een weloverwogen beslissing, die hij op praktische manier uitwerkte. Hij zag om zich heen heel veel ongelooft, atheïsme en onverschilligheid. Ook onder het christelijke volksdeel trof hij weinig geestelijk leven aan. Hij zou graag zien dat de gelovigen zich zouden verenigen, vooral zij die nog in de kracht en in het vuur van de jeugd waren, om onderling het groeien in Christus te bevorderen. Ook zouden zij het goede zaad van de waarheid op elke mogelijke manier moeten zaaien, voornamelijk onder jongeren, met wie zij veel omgang moesten hebben. Philip vond dit niet alleen wenselijk en nodig, maar gezien zijn zwakke gezondheid zou het voor hemzelf ook het beste zijn om op deze manier bezig te zijn.

Spoedig was dit plan rijp om ten uitvoer gebracht te worden. Op 19 oktober 1845 riep Philip een aantal christelijke jonge mensen bij elkaar, die hij als volgt toesprak:

“Ik heb jullie bij elkaar geroepen om met elkaar te bespreken op wat voor manier wij het beste de voortgang van het Koninkrijk van God onder ons, onze burens en in het bijzonder onder de jongeren kunnen bevorderen. Het is zeker waar dat het persoonlijk gebed en een heilige, standvastige wandel de krachtigste middelen zijn om het Evangelie te verbreiden. Maar ik denk dat ook een gezamenlijke inspanning onder Gods zegen heel erg nuttig kan zijn. Ik stel daarom voor dat jonge mensen elkaar twee keer in de week ontmoeten om te bidden, te lezen en met elkaar te spreken. Als we in de Naam van onze Zaligmaker beginnen en ons met al onze krachten richten op de verheerlijking van de Naam van Jezus Christus onder onze medeschepselen, zal de zegen van God zeker niet ontbreken.”

Na deze toespraak werd een vereniging opgericht, die het volgende reglement kreeg: De vereniging zal genoemd worden: ***‘De Vereniging van Christelijke Jongemannen’***. Haar doel is om de komst van het Koninkrijk van God, in het bijzonder onder de jeugd, te bevorderen. Een ondergeschikt doel is om christelijke broeders die in moeite

verkeren en arme mensen die de waarheid zoeken, bij te staan.

De middelen die de vereniging gebruikt zijn: het lezen van het Woord van God, het gebed en de inzameling van geld of andere gaven.

De vereniging zal drie keer in de week samenkomen om de Schrift te lezen en te bidden.

Alleen ware christenen, die oprecht verlangen dat Gods Koninkrijk zal komen en Zijn Naam geheiligd zal worden, en die hiervan getuigenis geven met hun leven, behoren leden van deze vereniging te zijn. Het is hun plicht om een goed gebruik te maken van de talenten die hun zijn toevertrouwd en om zich nuttig te maken door met jonge mensen over hun zielenheil te spreken. Ook moeten zij proberen jongeren naar onze samenkomsten te krijgen, opdat zij door dit middel tot God bekeerd mogen worden.

Iedere zaterdag zal een collecte gehouden worden.

Ieder jaar zal een jaarverslag worden voorgelezen en ook verslag van de financiën van de vereniging worden gegeven.

In dezelfde tijd werd een circulaire gezonden naar christelijke vrienden in Pest en Boeda met daarin de oproep om te helpen, ook in financieel opzicht, de nood in veel moeite en armoede te lenigen. Op deze wijze wilde de vereniging tot zegen zijn, zowel van de christenen die lid waren als van anderen die met het Evangelie in aanraking zouden komen.

Deze activiteiten verschaften Philip veel vreugde en waren hem in zijn lijden tot grote bemoediging. Hij ging eerst verder met zijn studie, maar moest hier plotseling mee stoppen, omdat zijn dokter hem had voorgeschreven in Boeda baden te nemen.

Hoe heeft het God behaagd Philip te vertroosten? Hij opende een weg waardoor Philip de gelegenheid kreeg anderen te vertellen over de liefde van Jezus Christus. De Heere had Philips gebed verhoord: 'Geef mij weder de vreugde Uws heils; en de vrijmoedige geest ondersteune mij. Zo zal ik de overtreders Uw wegen leren; en de zondaars zullen zich tot U bekeren.' (Ps. 51: 14, 15)

Toen hij op zijn ziekbed lag, dacht hij dat hij op geen enkele wijze de eer en het Koninkrijk van Christus kon bevorderen Maar er rijpte een plan bij hem: hij zou, zelfs vanaf zijn ziekbed, kinderen kunnen onderwijzen en zo het goede zaad van de waarheid zaaien.

Zondag, 16 augustus.

Ik sprak vandaag met de heer Wingate over het onderwijzen van kinderen. Ik heb hier lang over nagedacht. Moge de Zaligmaker mij de kracht geven om dit werk in Zijn Naam te beginnen! Als het Zijn werk is, zal het gezegend worden, maar ik zal Hem geen rust geven totdat ik weet dat het openen van deze school Zijn werk en zaak is. God geve mij wijsheid, volharding, geduld en geloof! Hoe gelukkig zou ik zijn als het Christus' bedoeling is dat ik, arme, zwakke man, toch iets kan doen! O, moge God mij op dit bed van lijden en ziekte tot zegen stellen en de beenderen helen die Hij gebroken heeft! (Ps. 51: 10) Ja, ik zal de beker des heils opnemen en de Naam des Heeren aanroepen. Mijn geloften zal ik de HEERE betalen, nu, in de tegenwoordigheid van al Zijn volk.' (Ps. 116: 13, 14)

Hij begon zijn onderwijsactiviteiten door het onderricht te verzorgen van een jongen, een zoon van een weduwe; zij was een bekeerde Jodin. Hij schrijft erover:

Augustus is een paar dagen naar mij toegekomen. Ik geef hem onderwijs met in mijn gedachten de volgende overwegingen: Liefde richt meer uit dan strengheid, maar

beide horen bij elkaar. Straf moet gegeven worden, maar dan als laatste optie. En dan altijd zo dat de leerling de straf van de meester niet beschouwt als doel in zichzelf maar als een middel om zich een voorstelling te maken van het ongenoegen en de straf die de Zaligmaker te dragen kreeg.

Als we vragen stellen, zoals: ‘Bid je elke dag?’; ‘Heb je de Zaligmaker lief?’; ‘Weet je dat je een zondaar bent?’ hebben deze vaak effect. Het is wel van belang ze op vriendelijke, bewogen toon te stellen. En daarbij te wijzen op de zegen die het vervullen van de plicht meebrengt, en op de vloek die er ligt in het nalaten daarvan. Luiheid, ongehoorzaamheid en ijdelheid zijn vaak eerder te wijten aan ouders en onderwijzers dan aan kinderen. Ze vloeien voort uit een verkeerde en zorgeloze opvoeding. Het zou goed zijn als de ouders inzagen dat zij hiervan de schuld zijn en hiervoor een zware verantwoordelijkheid dragen. Zij leggen vaak de schuld bij het arme kind, en dan volgen berispingen, harde woorden en straf. Dan is het te laat. Schelden heeft het kind wel gehad, maar het is nooit aangemoedigd om ijverig en punctueel te zijn. Zulke kinderen gaan dan al gauw te denken dat werken de moeilijkste zaak ter wereld is. Zij menen dat het heel veel moeite kost om ook maar één regel te houden. Zij barsten plotseling in huilen uit en raken om het minste of geringste geïrriteerd. Altijd een hartverscheurend schouwspel.

In onderstaande brieven, die ongeveer in dezelfde tijd zijn geschreven, weidt hij uit over zijn onderwijsactiviteiten en de moeilijkheden die daarmee gepaard gingen.

Aan ds. Carl Schwartz, Berlijn

Beste vriend,

Ik had nooit kunnen denken dat ik zo veel jaren ziek zou zijn. Maar wie kan tegen God zeggen: ‘Waarom doet U dat?’ Toen ik eraan dacht dat mijn ziekte waarschijnlijk erg lang zou duren, kwam het in mij op: Zou ik in deze tijd van beproeving niet iets voor Hem kunnen doen Die zo veel voor mij gedaan heeft? Ik bedacht een plan om kinderen te onderwijzen en ik begon daarmee met één jongen, vanaf mijn bed. In een paar dagen had ik vijf, zeven, tien kinderen, en op dit ogenblik heb ik er dertig: tien meisjes en de rest jongens. U ziet het, een hele school. Wij hebben boeken, kamers, papier en schoolborden. Vanwege het verschil in leeftijd heb ik drie klassen gevormd, maar er is slechts één onderwijzer. Ik heb hen nu een maand lesgegeven. Daarna zijn dr. Keith en de heer Grant uit Schotland gekomen om hen te testen. Ze waren zeer voldaan over de vorderingen van de kinderen.

Aan dr. Duncan, Edinburgh

Pest, 23 oktober 1846

Eerwaarde heer,

Het zal u bekend zijn dat de Heere mij met ziekte heeft bezocht. De afgelopen twee jaar heeft de Heere Zijn liefhebbende hand uitgestrekt om mij in de smeltkroes van lijden en beproeving te reinigen, tot keuzes te brengen en te bewaren. Dat doet Hij door Zijn genade en lankmoedigheid. De Heere zegende mij op mijn ziekbed boven bidden en denken en gaf mij kracht van boven, naar Zijn genadige belofte.

Na een lang en smartelijk lijden heeft de Heere mij een zekere mate van herstel gegeven. Ik voelde me spoedig gedrongen mijn lang gekoesterde wens om kinderen te onderwijzen, in vervulling te doen gaan. Mijn eerste leerling was een aangenomen kind van een broeder in het geloof. Ik lag in bed en hij zat naast mij; op deze manier gaf ik les. De tweede dag werden twee protestantse jongens door een goede zuster naar mij toe gestuurd en kwamen er ook nog twee Joodse kinderen. Binnen twee

weken had ik 23 kinderen aan mijn bed zitten, 14 Joodse en 9 christelijke. Ik kan nauwelijks beschrijven wat er door mij heen ging toen ik met mijn lessen begon.

Spoedig werd duidelijk dat de Bijbellessen indruk maakten op de kinderen. De jongens en meisjes leerden met zo veel liefde en ijver, dat een test die ik liet afnemen, tot tevredenheid leidde bij de vrienden uit Schotland en mijn voorgangers. Ik wil u laten weten dat ik aan geen van de ouders ben wezen vragen of zij hun kinderen aan mijn zorgen wilden toevertrouwen. Als ik dat had willen doen, zouden mijn kreupele gang en krukken mij dat verhinderd hebben. De ouders hoorden van anderen dat ik kinderen gratis les wilde geven en daarom stuurden zij hen naar mij toe. Nu de schoolklas groter wordt, word ik genoodzaakt een andere ruimte te zoeken. Ik probeerde mij ook te voorzien van de nodige leermiddelen. Die kon ik spoedig krijgen, met uitzondering van enkele boeken die uit Duitsland moesten komen. Zo kon ik de school met 52 leerlingen openen. Het zijn 8 protestantse jongens, 21 Joodse jongens en 23 Joodse meisjes. Ik heb alsnog besloten persoonlijk met de ouders te spreken, om er zeker van te zijn dat de kinderen met hun toestemming naar mij toe kwamen. Het trok onmiddellijk hun aandacht toen ik liet blijken niet langer Jood te zijn maar christen. En dat ik geloof in Jezus als de Messias Die reeds gekomen is, en dat mijn school daarom christelijk is. Ik zei dat ik onderwijs geef in de leer van het Evangelie, zoals ik die in het Woord van God vind geopenbaard. Ik vertelde dat ik de Joodse en de christelijke kinderen dezelfde lessen geef. Mijn belangrijkste doel is om de kinderen te brengen tot eerbied en liefde voor God. Ik maakte duidelijk hun kinderen graag te willen ontvangen, indien zij als ouders geen bezwaar hebben tegen het christelijk geloof.

Ik was verplicht om uitleg van zaken te geven, omdat ik zonder twijfel voorzien kon dat ik beschuldigd zou worden als ik met de vijandschap van de Joden in aanraking kwam. Er bleken slechts twee personen tot andere gedachten te komen toen ik zo duidelijk uiteenzette wat mijn opvattingen waren; zij trokken zich daarop terug. Eén van hen was een moeder, die haar kinderen later toch weer naar school bracht. Door al deze contacten kreeg ik de gelegenheid om Christus aan te bevelen, hoewel dat met veel zwakheid gepaard ging.

Spoedig begon satan, als de vijand van al het goede, tegen de zaak van Christus te strijden door zijn dienaren aan het werk te zetten. De Joden in Pest werden al gauw ingelicht over de school die ik geopend had, en deze werd zo het onderwerp van de dagelijkse gesprekken. De rabbijn hield in de synagoge een lange preek tegen de school. Ik hoorde dat hij de ouders met tranen had gesmeekt hun kinderen eraf te halen, anders zou het verwoestende zaad in de kinderharten worden gezaaid. Onmiddellijk hierop riep de voornaamste oudste van de synagoge de raad bij elkaar voor overleg. Op verzoek van de voorzitter werden boodschappers naar de ouders gestuurd om hun te vragen voor de raad te verschijnen. Eén van hen was zelfs naar mijn school gekomen om te vragen of ik als aanvulling op de godsdienstlessen het beknopte commentaar van leraar Rashi en het rabbijnencommentaar uit de Gemara kon behandelen. Ik nam de Heilige Schrift in de hand en zei hun dat ik alleen uit dit boek wilde onderwijzen, omdat dit het zuivere Woord van God is, zonder enige overlevering. Ik zei dat Rashi een groot geleerde was, maar dat ik hem als commentator van de Heilige Schrift niet als mijn gids kon beschouwen. Dat ik zijn uitleg als verkeerd en afwijkend moest verwerpen. 'Ik leer wat ik geloof en, om kort te zijn, ik geloof dat de Messias is gekomen en dat Jezus Christus de Messias is.' Toen hij genoeg gehoord had ging hij weg. Enkele dagen later had ik 22 leerlingen in plaats van 53. De rabbijn gebruikte elk middel om de ouders te overreden hun kinderen van school te halen.

Er werd een bericht verspreid dat alle schoolkinderen door mij gedoopt zouden worden. Doel hiervan zou zijn dat alle Joden in Pest het christelijk geloof zouden aannemen. Tegelijkertijd beloofde de rabbijn om de arme kinderen gratis op de Joodse basisschool toe te laten. Hij beloofde ook dat hij deze school persoonlijk zou leiden en per kwartaal een test zou afnemen. Ten slotte stelde hij voor om een school voor arme kinderen te stichten, waarvan ik begreep dat deze spoedig zou worden geopend. Dit waren de gevolgen van het beraad dat in oktober 1846 in de synagoge van Pest was gehouden.

Moet ik deze gebeurtenissen beschouwen als een opmerkelijk toeval, zonder opzet, of als een duidelijke nabootsing van mijn werk? Ik zal de Heere dankbaar zijn als de goede naam van mijn school onder Israël zal worden ervaren als een middel om beroering onder de dorre beenderen te verwekken. Israël wordt nu de gelegenheid gegeven om in aanraking te komen met de waarheid — en deze openlijk te bestrijden. Ik twijfel er niet aan dat inmiddels vele harten door deze strijd opgewonden zijn geraakt en heen en weer geslingerd worden. Ik ben niet bang dat het oorspronkelijke aantal leerlingen niet meer terug zal komen. Tot vandaag zijn er zes van hen die teruggehaald waren, weer verschenen, en ook waren er vijf nieuwe.

Ik zal u een paar interessante voorbeelden geven van ouders van wie de harten door de Heere omgebogen werden tot de waarheid, en ook van de liefde die de Joodse kinderen voor de school hebben. Een moeder hield haar kind thuis om te voorkomen dat zij voor de rabbijn moest verschijnen, maar later kwam zij toch weer met vreugde terug.

Een jongen begon hard te huilen toen hij hoorde dat hij niet meer naar school mocht.

Ik heb een klein Joods meisje op school dat niet anders dan christen genoemd wil worden. Toen een Jood haar onlangs vertelde dat Jezus geen God is, begon zij te huilen en deed ze bij haar moeder beklag over deze ongelovige.

Een andere moeder weigerde gehoor te geven aan de dreigementen van de rabbijn en stuurde haar kinderen als gewoonlijk naar school. Zij leest het Oude en Nieuwe Testament, bidt ernstig en komt al in de kapel.

Ik vroeg de kinderen of zij thuis de Bijbel lezen. Allen antwoorden met ja, behalve een klein kind, dat nee zei. Toen zei ik: ‘Hé, dat is opvallend! De Joodse kinderen lezen de Bijbel en jij, die een christen bent, veracht Gods Woord.’ Het dochtertje van de moeder over wie ik eerst geschreven heb, zei: ‘De Bijbel moet door iedereen gelezen worden, of het Joden of christenen zijn.’ Ik vroeg: ‘Waarom?’ ‘Omdat het een heilig Boek is. Mijn moeder leest er elke dag uit voor mijn broertje en voor mij. Mijn andere broer is er niet altijd bij, maar ik hoop hem stapje voor stapje zo ver te krijgen dat hij ook komt luisteren. De Bijbel is een prachtige geschiedenis’, zei deze kleine Jodin.

Ik vroeg een andere jodin of zij tot God bidt. Zij zei: ‘Ja.’ ‘Wat is je gebed?’ ‘Ik herhaal een lied dat ik op school heb opgezegd.’ Hetzelfde Joodse meisje over wie ik schreef, zei haar: ‘Dat is niet genoeg; we moeten bidden met ons hart.’

Een Jodin vroeg de rabbijn waarom hij nu bereid was het onderwijs gratis te geven. ‘Het afgelopen jaar’, zo zei ze, ‘smeekte ik met tranen of mijn gezin onderwijs kon krijgen, maar dit werd geweigerd. Moeten wij armen van de christenen les krijgen?’

U ziet uit alles wat ik geschreven heb dat de Heere Israël tot Zich begint te trekken. Bid met ons voor de bekering van Gods oude verbondsvolk. De Heere zegene Sion en bevestig het werk onzer handen. ‘Ja, het werk onzer handen, bevestig dat.’

In een brief aan Schwartz noemt Philip nog enkele feiten:

Een moeder kwam met haar dochter en vertelde mij dat de rabbijn tegen mij gepreekt

had en de ouders had verboden hun kinderen naar de school te sturen. 'Is dat niet erg?' 'Nee', zei ik, 'hij handelt naar zijn geweten, want zijn overtuiging geeft hem dit in. Hij is een Jood, ik ben een christen. Hij wil niet zien dat Joodse kinderen door het christelijk geloof worden aangetrokken.' 'Doet er niet toe', antwoordde zij; 'wees zo goed om mijn kinderen tot uw school toe te laten.'

Gisteren ontmoette ik een Joods meisje dat enkele dagen afwezig was geweest. Toen ik haar vroeg waarom zij niet gekomen was, antwoordde zij: 'Onze burens willen hun kinderen helemaal niet meer naar u toe sturen, omdat zij te veel over Jezus horen. Zij spraken hierover met mijn moeder: ik zou ook niet meer moeten gaan. Maar mijn moeder vindt het nu toch goed dat ik kom.' De volgende dag kwam het meisje naar school en bracht zij een ander kind mee.

Bij november staan in het dagboek nog enkele interessante bijzonderheden over het reilen en zeilen van de school.

Hij ging nu meer orde in het schoolleven brengen. De leerlingen werden verdeeld in klassen en nu hij door zijn zussen en twee andere onderwijzers werd geholpen, kon hij met regelmaat aan zijn plan werken.

Aan ds. Carl Schwartz te Berlijn
Pest, mei 1847

Ik heb het nu erg druk met het ordenen en het verbeteren van oude regels. Ik heb klassenindelingen gemaakt en ben nu bezig om lesroosters samen te stellen. God helpe mij. Ik heb mijn zorgen op Hem geworpen en Hij zegent mijn werk. Ik schrijf u als een eenvoudig feit dat mijn school onder de Joden veel ophef veroorzaakt, maar ook hun respect afdwingt. Ik ben heel passief en rustig; ik wil aan mijn school geen ruchtbaarheid geven. Zij prijzen me, maar ik weet te goed hoe betrekkelijk lof is, omdat een onwetende, ellendige zondaar die voortbrengt.

Tijdens het eerste deel van de zomer van 1847 werkte Philip Saphir met veel zegen op zijn school. In juni moest hij Pest verlaten, omdat zijn dokter hem had aangeraden naar een badplaats in het noorden van Hongarije te gaan. Ook in die tijd hield hij zijn dagboek bij, en uit wat hij schrijft wordt duidelijk dat hij iedere gelegenheid gebruikte om met zijn medemensen over de belangen van hun ziel te spreken. Hij voelde dat het nodig was om in elke situatie met vreugde betrokken te zijn op het werk van zijn hemelse Vader:

Op maandag 7 juni verlieten we Pest. Mijn ouders gingen naar Berlijn en ik naar Pösteny. We voeren met de stoomboot Nadar over de Donau. Het is voor een christen een onaangename ervaring om zo veel wereldse mensen, die in goddeloosheid zijn weggezonden, om hem heen te zien. 'Er is niemand rechtvaardig, ja niet één. Zij zijn geheel afgeweken en vragen niet naar God.' Het geeft mij veel smart dat de Heere der heerlijkheid zo wordt misverstaan en dat van Hem zo veel kwaad wordt gesproken. Een hart dat genade heeft gevonden, voelt zich in zulk gezelschap niet op zijn gemak. Het is in zo'n atmosfeer moeilijk om te ademen en te leven. Dan ondervinden we de waarheid en de reden van het gebod van God: 'Wijk van hen, want u bent niet van deze wereld.' Enz. Enz.

Op 26 juli keerde Philip naar Pest terug. Hij verkeerde in een beklagenswaardige toestand; de pijn aan zijn voet werd erger en zijn hele lichaam was verzwakt door dit

lijden. Hij ging twee weken naar het platteland, maar dat had geen goede uitwerking. Toen hij thuiskwam, stelde de dokter vast dat een operatie nodig was. Zes uur na de operatie deed hij hiervan verslag in een brief aan zijn ouders en aan vrienden in Berlijn.

30 augustus 1847, om vier uur 's middags

Lieve ouders, zusters en broer,

Ik was erg blij met jullie brief die ik vandaag ontving. God is genadig; laten we Zijn liefde erkennen en ons leven aan Hem toewijden. Het is waar, Hij brengt zo nu en dan bitter lijden en beproevingen over ons, maar er is zoetheid in de smart; het zijn gedachten van vrede en liefde. Lieve ouders, zo lang als ik de Heere ken, heb ik Hem leren kennen als de God Die Zijn verkoren kinderen door lijden beproeft. Sinds 1844 zijn ziekte en pijn m'n deel. Hij komt tot mij, zuivert en beproeft mij en het behaagt Hem om de beproevingen tot grote hoogte te doen komen.

Afgelopen zaterdag bezocht dr. I., een van de meest geleerde chirurgen, mij. Hij onderzocht de wond, een handeling die vreselijke pijn veroorzaakte. Hij vond het nodig om na het onderzoek twee kunstmatige openingen te maken. Hij wilde direct met de operatie beginnen, maar omdat ik tijdens het onderzoek was flauwgevallen, stelde hij deze uit tot vandaag. Onze goede vrienden baden zondag in de kerk voor mij. De heer Smith en de heer Wingate bezochten mij en bemoedigden mij. Vandaag om tien uur werd ik geopereerd. Eerst sneed de chirurg op twee plaatsen in de voet, waar de openingen eindigen. Hij liet me zien dat dit gelukt was; daarna zette hij een onderzoeksmes in de oude wond en trok hij deze opnieuw open. Ik dacht dat ik nu alles had ondergaan. 'Nee', zei hij, 'ik zal doorsnijden tussen de twee openingen.' Daarna zei hij: 'Nu zal ik dit met mijn vinger aanraken en het bot onderzoeken.' Ik voelde dat hij dit deed. Toen werd de wond afgedekt ... Op dat moment leed ik vreselijke pijn. Mij werd verteld dat die pijn zal aanhouden totdat de ontsteking begint. De dokter troostte mij door mij te verzekeren dat het bot niet aangedaan was. Lieve ouders, één ding kan ik u uit ervaring verzekeren: dat een mens veel lijden kan verdragen. Bid voor uw lijdende zoon en beveel alle dingen Hem Die voor ons zorgt.

Vrijdag 3 september schreef hij in zijn dagboek:

Ik lijd intense pijn maar ik heb me voorgenomen daarover niets te zeggen. Laat mij in stilte en eenzaamheid lijden, tot het God behaagt mij verlossing te schenken.

Hij knapte geleidelijk op en kon ook weer lopen.

21 september. *God zij gedankt dat ik weer kan lopen en dat ik weer les kan geven op mijn school. Vier maanden lang ben ik daar niet geweest.*

23 september. Mijn wonden brandden elke dag door bijtende etter, maar zij namen geen notitie van mijn gebrul. Het is beter om hier te branden dan straks. Ik wenste dat ik in deze vreselijke ogenblikken de pijn geduldiger kon dragen. God heeft mij in diepe engten gebracht, maar ik dank Hem dat Hij mij voorbereidt op de hemel. Zijn wegen zijn donker. Zo lang wij hier in dit tranendal zijn, is het onmogelijk om een helder zicht te hebben op Gods plannen en wegen, maar van de top van de berg zullen wij in staat zijn alles te zien. Dan zal duidelijk worden hoe in alles wat God ons doet meemaken, Zijn wijsheid, zegen en liefde aanwijsbaar zijn.

Op 4 oktober werd zijn school weer geopend.

Toen ik na lange tijd de school bezocht, bevond ik mij in een ernstige toestand. O, wat een pijn en smart heb ik ondervonden! Moge God mij helpen, want ik ben erg zwak En, Heere, laat mij de vrucht van mijn werk zien! Veel kinderen zijn serieus, anderen

wispelturig en lichtzinnig. Gelukkig dat ze allemaal van mij houden. Zij voelen dat ik hen ondanks mijn grote strengheid hartelijk liefheb. Zij zijn zo gehoorzaam als ik maar kan wensen. Eén blik is genoeg om veertig kinderen rustig te houden. Ik geef hun op zaterdag geen les. Dan komen zij om negen uur naar me toe en dan lees ik met hen uit de Bijbel. Dit zijn heerlijke uurtjes. Ik moedig hen aan om vragen te stellen over wat zij lezen, waarbij vaak doorklinkt dat zij over Gods waarheid nadenken.

Het was zijn ernstige begeerte en gebed dat zijn werk onder deze kinderen tot zegen zou zijn en dat zij tot Jezus, de grote Kindervriend, zouden gebracht worden. Dit verlangen werd boven verwachting vervuld. In november vonden op zijn school weer enkele belangrijke gebeurtenissen plaats. Enz.

Laatste ziekbed en dood

De bemoedigende gang van zaken met betrekking tot de school verlichtte het lijden van Philip enigszins. Het zou de vele uren van pijn die hij naar de mens gesproken nog moest meemaken, dragelijk maken. Maar deze hoop dreigde te worden verijdeld door donkere wolken die zich rondom de school samenpakten.

Te midden van alle pijn en lijden beleefde hij veel vreugde en voldoening aan het onderwijzen van de kinderen. Het werk ging gestaag en rustig voort en alles wees erop dat het sterk in omvang zou toenemen. Hij voelde zich getroost en blij in het vooruitzicht dat het laatste deel van zijn leven ongestoord zou worden doorgebracht in het onderwijs aan deze jeugd, waaraan God Zijn zegen zou verbinden. Maar een nieuwe beproeving zou hem van buitenaf treffen, want God beschikte een sombere tijd, oorlogen en verschrikkingen. Daarbij moest hijzelf zware pijnen lijden.

In de herfst van 1848 brak de vreselijke Hongaarse oorlog uit. Het was, zoals Philip in een niet-gedateerde brief schreef:

‘Een vreselijke tijd, waarbij elk uur wat nieuws brengt. Zo leven wij in voortdurende afwachting, twijfel, bezorgdheid, angst en smart.’

De volgende brieven laten zien hoe in zwaar lijden en onder zeer moeilijke omstandigheden het geloof en de blijdschap zijn leven stempelden:

Aan ds. Carl Schwartz

Pest, november 1848

Lieve broeder,

Het is voor mij onmogelijk om veel te schrijven. Mijn gezondheidstoestand is erg ellendig. Ik heb u nog niet geschreven over wat ik de laatste tijd heb geleden, maar dat was erg zwaar. Ik had bijna besloten naar Wenen te gaan om mijn voet te laten amputeren. Momenteel is de toestand in ons land vreselijk en ik maak mij constant grote zorgen; deze bezorgdheid werkt heel nadelig op mijn lichaam.

Aan Robert Smith

Pest, november 1848

Geliefde leraar in de Heere,

Ik kan er niet toe komen om ondanks de zwakte van mijn zieke lichaam met schrijven te stoppen. Ik voorzie dat ik heel lang zal moeten wachten tot ik vrij ben van lichamelijk lijden, om dan zonder inspanning en pijn brieven te schrijven zoals ik deed toen ik nog gezond was. Mijn huidige toestand is zodanig dat ik naar de mens gesproken weinig hoop heb op herstel. Mijn lichaam wordt dagelijks zwakker. Mijn voet doet erg pijn en bijna elk deel van mijn lichaam is in een ongezonde toestand. Ik ben door het zitten en liggen zo verzwakt, dat ik op mijn benen sta te trillen als ik

probeer te lopen. Met moeite sleep ik mij naar en van de school, waarbij ik veel pijn heb.

Toch ga ik daar, geliefde leraar, met blijdschap naartoe. De Heere weet dat ik de waarheid spreek. Mijn geweten kan er getuigenis van geven. Mijn onophoudelijk gebed is dat Hij mij zoveel kracht zal geven dat ik mijn schoolwerk kan doen. Hoewel dit met veel pijn gepaard gaat, zal ik gaarne Zijn Naam prijzen. Ik dank en loof God dat Hij tot hiertoe mijn gebed heeft verhoord. Ondanks mijn ellende en zonde, mijn vele zware overtredingen tegen Hem, Die zo getrouw voor mij is, en ondanks de verschrikkelijke stormen om mij heen, heeft Hij mij nog niet weggenomen uit de kring waarin ik nuttig mag zijn. Hij heeft Zijn genade zo overvloedig gegeven. De uren van lesgeven zijn voor mij uren van ontspanning. Ze vervullen mijn hart met troost en blijdschap. Als ik kon, zou ik altijd wel bij de kinderen willen zijn, want deze uren zijn voor mij gezegende uren.

Hij vertelt over moeilijkheden met de verhuurder van de school, een zaak die niet meer kon worden goedge maakt, en voegt eraan toe:

Wij zijn het zwakke van deze wereld. Ons motto en wachtwoord zijn: lijden, ondergaan, hopen en geloven, want dan zijn wij innerlijk gelukkig, zelfs vorstelijk verblijd. Als ik van de Heere vrede krijg, zing en fluit ik ondanks een zware uiterlijke beproeving. Ik zou dan kunnen opspringen van vreugde, als ik geen pijnlijke voet had. De kinderen zien aan mij hoe ik lijden moet en zij beseffen dat het door zwakte komt dat ik soms nauwelijks ben te verstaan. Maar als ik zie hoe zij hun best doen, maakt dat mij stil en ik ben gelukkig met hun meeleven. Eén blik van mij is genoeg om hen stil te houden. Dan kun je zelfs een speld horen vallen. Er is in die kinderharten opening voor de waarheid. Hun ijver is groot en ze letten steeds goed op. Vaak wordt het goede zaad dat gezaaid is, door de ouders schaamteloos vertreden. De ondeugden die bij de ouders de overhand hebben, zoals het liegen, maken vaak kapot wat wij hebben opgebouwd.

Dit zijn teleurstellende werkelijkheden en het is voor mij als onderwijzer moeilijk om hier met wijsheid mee om te gaan. Ik heb 57 kinderen en heb nog niemand wegens wangedrag van school hoeven te sturen. Alle kinderen zijn Joods. Zij zingen prachtig en hebben al vijftien liederen geleerd. Iedere zaterdag hebben wij zangles. De onderwijshulpen (mentoren) zijn dan heel actief. De kinderen komen op tijd naar school. Elke groep heeft zijn eigen mentor, die toetst wat ze geleerd hebben. Je ziet dat ze goed samenwerken. Zij gaan in militaire orde de school uit, compleet met 'officieren' en drummers. Ik verzeker u dat de Oostenrijkse troepen mijn kleine soldaten alleen maar zouden kunnen bewonderen. Bid voor hen en voor mij. Het gevaar neemt toe.

Aan ds. Carl Schwartz, Berlijn
Pest, 16 februari 1849

Ik zou u eerder geschreven hebben, maar ik kan slechts met de grootste moeite mijn pen op het papier krijgen. Elke dag, ieder uur moet ik het kruis dragen; helaas niet altijd met het geduld dat mij betaamt. U zult blij zijn om te horen dat het goed gaat met mijn school. Iedere dag geef ik drie uur les. De kinderen zingen goed; zij zijn dol op hun schoolwerk, dat zij heel nauwgezet doen.

Aan zijn broer schreef hij:
Pest, 21 februari 1849

Wij leven voortdurend in gevaar en onzekerheid en het ziet er niet naar uit dat de oorlog spoedig ten einde zal zijn. Wij ervaren dat deze oorlog een groot oordeel is dat God over ons brengt. Ja, onze God heeft Zijn machtige hand op ons gelegd, maar wij wachten op Zijn hulp. Hij zal ons verlossen.

Met mijn school gaat het nog steeds goed. Het is waar dat ik er haast niet meer naar toe kan gaan vanwege de brandende pijn. Ik sleep mijzelf naar school, maar ik ben er tevreden onder. Ja, lieve broeder, mijn enige gebed is: 'Heere, dat ik alleen nog dit mag doen, deze kinderen onderwijzen, al is het onder duizend pijnen.' Het is mijn levensvreugde om de kinderen les te geven; bid daarom dat God mij dit in genade wil blijven toestaan. Soms is het me beslist onmogelijk om naar de school te gaan; dan komen de kinderen naar mij toe en geef ik hun vanaf mijn bed les. Het aantal leerlingen is afgenomen. Dit is heel normaal, gelet op de bewogen tijd waarin we leven en op de toestand in onze stad. Ik heb nu 57 kinderen, maar ik moet er wel bij zeggen dat ik er een groot aantal heb moeten wegsturen wegens onordelijk gedrag, gebrek aan orde en onregelmatigheid in het schoolbezoek. Ik moet wel streng en vasthoudend zijn om het kwaad, dat zo schadelijk is voor de school, te bestrijden. Ik heb hierover heel nadrukkelijk met de ouders gesproken, zodat ik inmiddels voor het grootste deel punctuele scholieren heb, al zijn het er een stuk minder. De orde op school is inderdaad heel goed. Iedere opdracht wordt nauwkeurig uitgevoerd. De leerlingen zijn erg ijverig en hebben ook veel met mij op. Als je deze kinderen hoort praten, zou je nauwelijks kunnen geloven dat zij tot de laagste volksklassen behoren en zich aanvankelijk onbeschaafd gedroegen. Het is wel moeilijk werk, maar God zegent het. Op zondag hebben wij voor deze Joodse kinderen een speciale dienst. De meisjes naaien en breien goed. Deze week hebben zij het erg naar hun zin. Ik heb aan enkelen van hen kleren gegeven. Onder hen zijn heel begaafde kinderen.

Enkele maanden na deze brief ging het met zijn gezondheid hard achteruit. Zijn lijden nam toe. Ongetwijfeld deed de toestand waarin de inwoners van Pest tijdens de oorlog verkeerden, de pijn verergeren. Zijn vader schreef in april 1849 aan zijn jongere zoon:

Onze Philip is er heel slecht aan toe. Wij zijn allen terneergeslagen. Wat wij rondom ons zien, vervult ons ook met een diepe smart, medelijden en vrees. Alles is gespannen, maar het is niet zozeer het gevaar dat ons terneerdrukt. Ieder menselijk hart moest wel uitroepen: 'Daarna wendde ik mij en zag aan al de onderdrukkingen die onder de zon geschieden; en zie, er waren de tranen der verdrukten en dergenen die geen trooster hadden; en aan de zijde hunner verdrukters was macht, zij daarentegen hadden geen vertrooster.' (Pred. 4: 1)

Tot tweemaal toe waren wij in groot gevaar en vreesden het ergste, maar God heeft ons verlost. Op 28 maart werden op Philips school de testen afgenomen. Ondanks zijn zware lijden en grote zwakte, vooral door de brandende pijn aan zijn voet, konden wij hem er met geen mogelijkheid van afhouden. Hij werd in een wagentje naar school gebracht, hoewel dit met veel moeite gepaard ging. De hele morgen was hij bezig om de kinderen te testen. Hij bad met hen en ze zongen veel psalmen en gezangen. Het was prachtig om dat aan te horen. Drie weken vóór het schoolonderzoek kwamen de kinderen dagelijks naar zijn kamer thuis en gingen dan om zijn ziekbed zitten. Hij onderwees hen met zichtbaar genoegen en blijdschap. Bij het schoolonderzoek was hij net zo vrolijk en sprankelend van geest als toen hij in blakende gezondheid verkeerde. Dat God toch zijn hulp zou zijn, alleen al met het oog op het welzijn van de kinderen!

In mei werd Pest gebombardeerd. Vader Saphir schreef hierover:

Om aan het doodsgevaar te ontsnappen waaraan wij in dit stadsdeel waren blootgesteld, vluchtten we naar een dorp een kleine 50 kilometer bij Pest vandaan. Hier verbleven wij zeventien dagen in een armzalige hut. We hadden alles thuis achtergelaten, zo groot was de schrik en zo onverwacht kwam deze catastrofe. Maar wat onze vrees deed toenemen en de beker van ons lijden deed overlopen, was de zeer ernstige toestand van Philip. Hij lag in bed, had geen kracht om zijn voet te bewegen en leed nu niet alleen pijn in de voet maar in zijn hele lichaam. Denk je deze situatie eens in, temeer omdat ons leven nu aan een zijden draad hangt. Na een nacht in doodsangst doorgebracht te hebben, zijn wij ten slotte gevlucht. We lieten de stad onder een regen van kanonskogels, granaten en bommen achter ons. Je zus is naar Pest teruggekeerd om poolshoogte te nemen, maar zij beseft dat zij groot gevaar liep. We hadden niets van haar gehoord totdat we op de 23e van deze maand terugkeerden. Met Philip, die in Czegled was, werd het steeds erger: een hevige hoest, die met geen enkel middel was te bestrijden, verhinderde hem om ook maar tien minuten achtereen te slapen. Dit was het ergste wat we ooit hadden meegemaakt: een armzalige kamer voor ons allemaal, Philip in zwaar lijden en medicijnen die niet helpen. Nu zijn we hier. Philip neemt baden, maar de verschijnselen zijn nog alarmerender dan zij tot op heden geweest zijn. Ondanks alles heeft hij jullie gisteren zelfgeschreven. Je ziet dat we in een smeltkroes verkeren, maar God is met de zachtmoedigen der aarde. Met de school gaat het goed, ondanks alles wat er gebeurt. We hebben 62 leerlingen. Eén van onze jongens, twaalf jaar oud, is in die vreselijke nacht van 4 mei door een bom in bed gedood. Zijn beenderen werden verbrijzeld en konden later slechts met moeite verzameld worden. Zo lang hij kon spreken heeft Philip lesgegeven, maar nu is dat onmogelijk.

Twee aantekeningen uit deze brief worden door Philip in de volgende brieven aan zijn broer genoemd:

Pest, 22 juli 1849

Beste broer,

Hier volgen een paar woorden. God heeft mij op een ziekbed gelegd waarvan ik niet meer zal opstaan. Verblijd je in de wetenschap dat ik verlost zal worden, bevrijd van pijn, gered, voor eeuwig gezaligd! Ik zal met Christus zijn. Wat een blijdschap! Ik ben bereid heen te gaan; ik verheug me in God. Bid voor me; vraag ook of je vriend dit doet. Mijn longen zijn aangedaan, wat blijkt uit het opgeven van bloed. Mijn hele lichaam is geruïneerd. In de hemel zal er geen pijn zijn. Ik prijs het Lam, Dat voor mij is geslacht. Vaarwel.

Pest, 24 juli 1849

Beste broer,

Bij alle moeiten die ik meemaak, komt ook nog dit: het weinige geld dat ik had heeft geen waarde meer, omdat het Hongaarse bankbiljetten zijn. Ik heb geen hoop meer op genezing. Vaarwel; we zullen elkaar in de hemel weerzien. Bid; lees de Spreuken; verlaat God niet; beijver je om alle zonden, zowel in het openbaar als in het verborgen, zowel grote als kleine zonden, te mijden. God zegene je.

In dezelfde maand schreef hij aan Schwartz:

Pest, 16 juli 1849

Het gaat vandaag wat beter met me. Als u een juiste indruk van mijn toestand wilt hebben, lees dan Psalm 38 en Psalm 88. Laten we bereid zijn voor de wederkomst van

Christus.

Aan zijn broer schreef hij:

Pest, 22 juli 1849

Beste broer,

Je brieven zijn mij tot grote troost. Het hoesten is niet zo erg meer, maar wel geef ik nog bloed op. Beste broer, ik ben geheel voldaan en bereid heen te gaan en met Christus te zijn. Verblijd je in de Heere. Wat een vooruitzicht is het om voor altijd bij Hem te zijn! Ik heb genade gevonden in het bloed van Christus. Ik ben verzekerd dat ik door Zijn bloed de eeuwige vreugde zal ingaan.

Aan ds. Carl Schwartz,

Pest, 24 juli 1849

Mijn ziel looft God. Hosanna zij de Zoon van David. Hij verlost mijn ziel en troost mij, 's morgens en 's avonds. Ik ben gelukkig; God heeft grote dingen voor mij gedaan. Mijn lichaam wordt afgebroken, maar mijn inwendige mens leeft en wordt versterkt. Ik ben zwak en ellendig, verzengd door de hitte van benauwdheid, maar van binnen ben ik krachtig in mijn God, en rijk in Hem Die voor mij is arm geworden. De hitte neemt de droesem weg en bereidt mij een onvergankelijke blijdschap. Ik wacht geduldig en houd mij stil onder Zijn hand. Ik ben niet bang om te sterven. De Overwinnaar van de dood heeft de prikkel van de dood weggenomen. Ik verlang om van het lichaam der zonde verlost te worden. Ik verlang naar het huis dat niet met handen gemaakt is, maar eeuwig in de hemel. Het gaat helemaal niet goed met mijn lichaam en het bloed spuwen neemt toe. Mijn enige hoop is het Woord van God. Wat is het voor mij liefelijk en dierbaar! Wat voor een rijke troost brengt het voor mij mee! Ik lees in het Woord zo vaak ik kan, maar veel lezen is nu niet meer mogelijk. O! als ik u of de heer Smith kon zien en met u kon spreken over mijn ziel! Dat zou spoedig onmogelijk kunnen zijn, want zelfs nu kan ik alleen maar fluisteren.

Hierop laat hij wat zakelijke dingen volgen en legt hij met de hem eigen duidelijkheid en beslistheid alle omstandigheden in detail uit.

Negen weken later schreef hij aan de heer Smith:

Geliefde leraar in de Heere,

Ik heb geen rust; ik moet u nu schrijven, hoewel ik het nauwelijks kan. Ik lig op het bed waarvan ik, naar de mens gesproken, niet meer zal opstaan. Het lijkt erop dat God mij thuis zal halen. Kom, Heere Jezus, kom! Een arme zondaar wacht op U om in de eeuwige woningen van vrede te worden opgenomen. O! had ik toch maar meer bekering, meer geloof. Bid voor mij dat ik een gezegende dood zal sterven. Ik zoek de Zaligmaker nu met tranen en ik verblijd me in Zijn Woord. Ik voelde me van God verlaten, maar door alle moeite heen heb ik Hem nu weer gevonden. Ik kan alleen maar zuchten; ik kan niet spreken door het hoesten. Ik kan niet spreken, maar ook niet eten, slapen of lopen. Toch is mijn ziel vertroost en verlang ik naar de hemel.

Geliefde broeder, ik omhels u nu in de geest. Dank onze Heere met mij. God is mijn gerechtigheid en sterkte. Hierop wil ik getroost sterven. Het bloed van Jezus is mijn gerechtigheid en zal mij van al mijn zonden verlossen en mij aan de Vader als een reine bruid voorstellen. Halleluja!

Zijn lijden nam toe, totdat het God behaagde hem op 27 september 1849 tot Zich te

roepen. Zijn vader deed van deze droevige gebeurtenis verslag in een brief aan zijn jongere zoon:

Het heeft Hem Die de Heere van leven en dood is, behaagd onze geliefde Philip tot Zich te roepen. Hij is de Vader van alle geslachten der aarde, heilig in al Zijn wegen en rechtvaardig in al Zijn werken. Na een pijnlijke en ernstige ziekte, die hem van april tot 27 september sloopte, ontsliep hij die dag in de Heere. 'Zalig zijn de doden die in de Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid.' (Openb. 14: 13) Wat een rijke troost zijn deze woorden voor ons, in het bijzonder in het geval van onze lieve, onvergetelijke Philip. Ja, wij zagen het werk van het geloof in hem, en zijn arbeid van liefde, met zijn geduld in hoop. Wij waren er getuige van hoe hij tot het einde toe standvastig bleef in het geloof; hoe hij liefhad tot het einde en hoe hij hoopte tot het einde. Omdat wij geloven dat Gods beloften ja en amen zijn, zijn wij ervan verzekerd dat hij nu de kroon des levens mag dragen en dat God hem, die in weinig getrouw is geweest, over veel zal zetten. (Matth. 25: 21)

Ik kan je geen volledig verslag geven over de laatste maanden van zijn leven. Je weet hoe hij alleen met zware pijn en dankzij krukken kon lopen; hoe hij zijn plichten als onderwijzer op school met grote ijver en liefde heeft vervuld; hoe het de lust van zijn hart was om te onderwijzen, te zingen en met de kinderen te bidden. Tot midden april ging hij zonder onderbreking naar de school, totdat hij op een nacht ontzettende pijn kreeg in zijn voet. Deze pijn ging niet over, ondanks al de medicijnen die werden toegediend. Hij leed enkele dagen lang intense pijnen. Toen volgde er wat verlichting; maar hij kon niet van bed komen of zijn voet bewegen. De minste beweging of aanraking veroorzaakte een brandende pijn. In die tijd vond het fatale bombardement plaats. Verdriet en angst vervulden ons. Hij was aan groot gevaar blootgesteld en lag daar geheel hulpeloos. Er was geen sprake van dat we konden vluchten, maar we bleven een volle nacht bij hem waken, steeds bezet met vrees voor de dood. De volgende morgen vluchtten wij onder een regen van granaten, kogels en bommen naar een dorp, Czegléd. Daar hadden wij met de grootste moeilijkheden te kampen. Philip leed heel erg, toch was hij geduldig, zelfs goed gestemd en opgewekt. Nu werd hij door een zware hoest gekweld, die zo hevig en hardnekkig was dat hij nog geen tien minuten achter elkaar kon slapen.

Wij brachten zeventien smartelijke dagen door in een armzalige kamer in de hut van een keuterboer. Daar lag Philip in een ellendige toestand. Ten slotte keerden wij naar Pest terug. De doktoren raadden aan om baden te nemen in Boeda. Het kostte veel moeite om daar te komen, maar uiteindelijk lukte toch. Maar in plaats dat er verlichting van de pijn optrad, verergerde zijn toestand. Hij kwam weer thuis en werd in dezelfde nacht, tussen elf en twaalf uur, door een vreselijke aanval getroffen. Na een hevige hoestbui gaf hij bloed op, wat hem en ons met schrik vervulde. Wij lieten de dokter komen; ik zag op zijn gezicht dat er geen hoop meer was. De volgende morgen vertelde professor B. mij onder vier ogen dat de patiënt niet meer kon genezen en dat zijn einde elke dag verwacht kon warden. Dit was eind juni, en begin juli begon de laatste fase van zijn ziekte, een ononderbroken, vreselijk lijden. Hij had niet alleen pijn aan zijn voet, maar ook in de borst; daarbij een ononderbroken, hevige hoest, een zere keel en zware koorts vanwege de tuberculose. Hij lag steeds op dezelfde plaats, dertien weken achtereen, zonder zich te bewegen. Er hadden zich twee open wonden gevormd, en dan had hij ook nog maagkrampen en diarree. Zo ging het van juli tot eind september.

Geliefde zoon, hoor en bewonder dan de kracht van liefde, geloof en hoop. Zó leed

Philip, zulke pijnen moest hij lijden, maar hij klaagde niet en werd niet opstandig. Hij bleef rustig, kalm en geduldig, en dat onder zware pijnen. De artsen konden niet begrijpen hoe hij zulk lijden met zo'n groot geduld en onderwerping kon dragen.

De Bijbel, met daarin zijn lievelingsboek, de Psalmen, was zijn onafscheidelijke metgezel. Zelf bad hij vele uren per dag in stilte. Onze huisgodsdienst hielden we bij zijn bed. Hij troostte ons allen. 'Wees niet bedroefd', zei hij, 'God hielp me in Karlsruhe en Hij zal mij opnieuw helpen.' Toen de pijn weer hevig werd, begon hij te fluisteren: 'Heere Jezus, ontvang mijn geest!' Op andere momenten verheugde hij zich erin dat hij spoedig met Christus zou zijn.

Hij dacht aan jullie en las jullie laatste brief met zichtbare vreugde voor aan onze vrienden ... Hij had een groot verlangen om een prediker van Christus te zien. De voorgangers van deze stad waren allen van huis. Hij schreef naar Schwartz en Smith met het verzoek om naar hem toe te komen en zag met groot verlangen naar hun komst uit, maar dat was tevergeefs. Hij zei vaak tegen mij: 'Het is rechtvaardig van God om mij zo te laten lijden, want ik ben een zondaar. Ik was een groot zondaar, maar nu ben ik gelukkig. God troost en sterkt me wonderlijk. Ik ben werkelijk bekeerd tot God.'

Tijdens zijn ziekte sprak hij met de Joden die hem bezochten over het Koninkrijk van God. Slechts twee keer was hij in staat om hardop te bidden. Toen zei hij: 'Deze ziekte is niet tot de dood, maar tot eer van God.' De laatste avond van zijn leven vroeg hij mij het gedeelte van Job te lezen waar staat: 'Ik weet dat mijn Verlosser leeft.' Toen glimlachte hij en was zichtbaar bemoedigd. Enkele dagen voor zijn dood liet hij zijn boeken komen die hij aan vrienden wilde nalaten. Hij schreef daarin enkele regels, zoals voor Neuhauss:

Voor mijn lieve broeder Neuhauss,

Als aandenken bied ik je een verhandeling aan over de heiligmaking.

Let bijzonder op de volgende Schriftgedeelten:

I - Leer, 1 Timotheüs.

II - Belofte, Jakobus 1: 12.

III - Gebed, Psalm 27: 4.

In de nacht voor zijn dood kon hij niet slapen. Toen hij zijn zus Elizabeth zag huilen, riep hij haar. Hij omhelsde en kustte haar en zei: 'Waarom huil je? Kijk me eens aan; het gaat een heel stuk beter met me. De Heere Jezus, onze Zaligmaker, is genadig en van grote barmhartigheid. Heb goede moed. Vertrouw op Hem. Als we elkaar op enig tijdstip onrecht hebben aangedaan, zullen we nu voor eeuwig verzoend zijn.'

De laatste dag van zijn leven had hij niet veel pijn. Om ongeveer vier uur in de middag vroeg hij aan je moeder om zijn kussen op te schudden. Toen keerde hij zich om en bleef rustig liggen. Ik keek naar hem en dacht dat hij zich voor zijn laatste slaap voorbereidde. Ik knielde met twee vrienden neer en wij baden. Ik zag dat hij ons hoorde. Toen wij van onze knieën opstonden, merkten wij dat zijn aardse, pijnlijke leven ten einde was.

Hij leefde in de Heere en hij stierf in Hem. Dit is ons tot troost en bemoediging. Jullie zullen treuren en bedroefd zijn. Dat is natuurlijk en goed, maar matig wel je smart. Onze Philip, mijn lieve zoon en jullie trouwe broer, is in de hemel. Wij zullen hem terugzien. Dit is zeker en troost ons.

Op 29 september brachten we hem naar het graf. Een groot aantal mensen, Joden en christenen van verschillende kerkgenootschappen, woonden de begrafenis bij. Pastor

Bauhofer hield een passende toespraak. De schoolkinderen, vijftig in getal, waren er ook en hun tranen vormden een sprekende uitdrukking van hun liefde en oprechte droefheid.

Ik kan niet onder woorden brengen wat wij voelden toen wij hem toevertrouwden aan de koude aarde. Hij was onze lieve zoon en broer, die in de bloei van zijn leven (26 jaar oud) was weggenomen. Hij had een krachtig en beproefd geloof, een grote kennis, deed nuttig werk en had een reine levenswandel, in alle ootmoed, gehoorzaamheid en liefde. Hij was onze hoop, eer en heerlijkheid. ‘De Heere heeft gegeven; de Heere heeft genomen; de Naam des Heeren zij geloofd.’

Jullie toegenegen vader,
Alexander S. Israël Saphir

PROFESSOR PAULUS CASSEL

Deze, ook in ons vaderland bekende, geleerde uit Israël, ontsliep de 23e december 1892 in de ouderdom van ruim 71 jaar.

SELIG CASSEL werd de 27e februari 1821 te Glogau in Silezië uit Joodse ouders geboren. Te Schweidnitz bezocht hij eerst een Rooms en later een Protestants gymnasium. Vervolgens studeerde hij te Berlijn onder leiding van de grote geschiedkenner Leopold von Ranke geschiedenis, en weldra bleek het, welke grote gaven hem geschonken waren. Door zijn omgang met Christenvrienden, maar vooral door zijn bestudering van de geschiedenis van Israël kwam hij er toe, het Christendom te omhelzen. De 28e mei 1855 werd hij te Bilssleben, een dorp in de nabijheid van Erfurt, gedoopt en ontving daarbij de namen Paulus Stephanus. Zijn doopdag, dien hij zijn “tweede geboortedag” noemde, werd steeds door hem te midden van zijn gemeente en zijn vrienden feestelijk herdacht.

Zeven jaar was hij bewaarder van de stadsbibliotheek te Erfurt en secretaris van de hogeschool aldaar. Koning Frederik Wilhelm II van Pruisen verleende hem de titel van Professor. De universiteit van Erlangen schonk hem de graad van Licentiat Theologiae. Te Ween verkreeg hij later de titel van Theologisch Doctor.

In 1866 werd hij tot lid van de Pruisische Landdag gekozen en was daar één van de aanvoerders van de conservatieve partij. Daar deze werkzaamheden echter te veel tijd aan zijn letterkundige arbeid ontroofden, legde hij zijn mandaat spoedig neer.

Den 5e januari 1868 werd hij Predikant aan de Christus Kirche te Berlijn, welk ambt hij tot April 1891 vervulde, toen hij op de lijst van de rustende zendelingen werd geplaatst. In verband met deze kerk had hij een zondagsschool met 60 onderwijzers en 1.000 leerlingen. Behalve zijn herderlijke en letterkundige arbeid, van welke laatste tal van werken getuigenis geven, arbeidde hij met grote zegen als zending onder zijn broeders naar het vlees. In een brochure gaf hij een schets van zijn zendingsarbeid. Daarin deelde hij mede, dat hij van 1880 tot 1885 het voorrecht had om zestig Joden te dopen. In 1886 doopte hij 22 volksgenoten, waaronder geneesheren, schrijvers en kooplieden. Gedurende de volgende vier jaren doopte hij 111 leerlingen.

Eens reisde Dr. Cassel van Berlijn naar Maagdenburg. Toen hij aan het station uitstapte, gaf een eerbiedwaardig Israëliet aan zijn dienstknecht bevel, om zijn eigen bagage naar het hotel te dragen, en daarna zei hij tot Cassel: “*Vergun mij, doctor, uw bagage te dragen!*” Ziende dat Dr. Cassel aarzelde, zei de man: “*U hebt een veel zwaarder last voor ons volk gedragen; ik mag daarom toch zeker wel deze kleine last voor u dragen?*”

De heer Urbschat van Königsberg, die enige jaren onder Dr. Cassel te Berlijn gearbeid heeft, schreef: “Prof. Cassel was een hoogst ontwikkeld zendeling en bezat de buitengewone bekwaamheid, om door zijn voorlezingen en door zijn pleiten in hun belang de hogere standen van de Joden ten gunste van het Christendom te stemmen. Hij was een man van grote geleerdheid en van rusteloze ijver, om het Evangelie van zijn Zender onder Joden en Christenen te verbreiden.”

De gedachtenis ook van deze rechtvaardige zal tot zegening zijn.

Eindelijk, want wij moeten ons beperken, schrijven wij boven de geschiedenis, waarmede wij dit hoofdstuk willen besluiten:

De kracht van het Woord van God

RUDOLPH HERMANN GURLAND

RUDOLPH werd de 29e juni 1831 geboren te Wilna, waar zijn vader Rabbijn was. Opgeleid om hetzelfde ambt te bekleden, werd hij in 1854 als zodanig beroepen te Brest in Litowsk. De gedachtegang van de school van Mendelssohn baande zich in die dagen een weg door het orthodoxe Jodendom van Rusland. Aanvankelijk behoorde Gurland tot de grootste tegenstanders van die richting, maar van lieverlede werd hij geschokt in zijn vroeger zo vaste geloof aan de ingeving van de Talmud. Een poging, om de twee stelsels met elkaar in overeenstemming te brengen, mislukte, en door twijfelingen gefolterd, legde hij in 1857 zijn betrekking neer. Hij nam zich voor, om door het geven van onderwijs en door letterkundige arbeid in zijn onderhoud te voorzien, en vooral om te trachten, door woord en geschrift het Jodendom en het geloof en de eredienst van de synagoge weer te bezielen.

In de herfst van het jaar 1862 kwam hij te Kischinew en op zekere dag begaf hij zich naar de Lutherse Predikant FALTIN en vertelde hem dat hij gaarne onderwijs wilde geven in het schoonschrijven en tekenen. Hij toonde enige proeven van zijn bekwaamheid, en verzocht de Predikant, hem bij enige families aan te bevelen.

De Predikant beloofde hem dit gaarne, maar toen de Rabbijn enige dagen later kwam vragen of zijn aanbeveling reeds enig gevolg had gehad, moest Ds. Faltin een ontkennend antwoord geven, maar hij voegde er bij: “Ik zou gaarne onderwijs van u ontvangen, niet in het schoonschrijven of tekenen, maar in de Hebreeuwse taal. Ik zou gaarne met meer gemak het Oude Testament in de grondtaal willen lezen. Wilt u mij daartoe les geven?”

“Ja,” antwoordde de Rabbi, “maar onder één voorwaarde. U mag nooit met mij spreken over de betekenis van hetgeen wij lezen zullen.”

De Predikant nam deze voorwaarde aan. Hij begreep dat het onverstandig zou zijn, de jonge Rabbijn tegen te staan; hij vertrouwde op de kracht van het Woord van God; en mocht hij met de Rabbi niet spreken over de Heere, des te meer sprak hij tot de Heere over zijn Joodse onderwijzer, biddende dat God door Zijn Geest diens hart mocht openen voor Zijn Woord.

Week aan week werd het onderwijs voortgezet. Het gehele Oude Testament hadden zij samen gelezen, en voor de tweede maal kwamen zij aan Jesaja 53. Bij de lezing bespeurde Ds. Faltin, dat de Rabbijn zichtbaar bewogen en nu en dan in diep nadenken verzonken was. Toen zij het hoofdstuk gelezen hadden, vroeg de Rabbi: “Zullen wij het nogmaals lezen?”

Gaarne willigde de Predikant dit verzoek in, waarna de Rabbijn in ernstige stemming vertrok. Meer dan ooit werd nu door de Christelijke voor de Joodse Leraar gebeden, en toen deze terugkwam voor de volgende les, vroeg hij: “Zullen wij Jesaja 53 nog

eens lezen?” En toen dit geschied was, zei hij: “Ik weet niet wat dat is. Ik vind thans zoveel in de Schrift dat ik er vroeger niet in vond. Dat alles is zo van toepassing op uw Jezus, dat ik bijna geloven moet dat Hij de beloofde Messias is.”

Ds. Faltin begon nu verschillende profetieën aan te halen die in Jezus zijn vervuld, en hoe langs zo meer werd het de Rabbi duidelijk dat de Messias gekomen is. Hij kon maar niet begrijpen hoe het mogelijk was, dat hij dit niet vroeger had ingezien, daar hij de Schrift zo ijverig bestudeerd had, dat hij grote gedeelten daarvan van buiten kende.

Hij, die tot hiertoe de onderwijzer was geweest, werd nu leerling, want hij wilde zich voorbereiden om Christus te belijden. Hij sprak over zijn geloof tot zijn vrouw, maar deze werd boos en wilde er niets van horen. Doch het middel, door Ds. Faltin gebezigd, werd nu ook door de Rabbijn beproefd. Hij bad tot God om de bekering van zijn vrouw, en de Heere opende haar hart en zij luisterde naar Zijn Woord, en beiden, man en vrouw, zagen verlangend uit naar de dag, waarop zij de doop zouden ontvangen.

Inmiddels had de gedurige omgang van de Predikant met de Rabbijn de aandacht van velen getrokken, en op zekere dag zei een Jood tot een Christen: “Ik heb gehoord, dat uw Predikant Jood wil worden. Onze Rabbijn komt dagelijks bij hem om hem te onderwijzen.”

De Christen snelde naar zijn Leraar, maar werd spoedig gerust gesteld. Maar toen de ene week na de andere verliep, zonder dat de Joden iets hoorden van de overgang van Ds. Faltin tot het Jodendom, gingen zij naar hun Rabbi om inlichtingen te ontvangen. En toen zij nu vernamen dat hun Leraar beslist verklaarde, welhaast Christen te zullen worden, kende hun woede geen grenzen. Met alle kracht zochten zij het getuigenis van de Rabbijn te wederleggen, maar het was hun niet mogelijk hem van ongelijk te overtuigen, en daar zij voor de waarheid niet buigen wilden, gingen zij in heftige vijandschap heen.

Met grote spanning zag men de doopdag tegemoet. Algemeen werd gevreesd, dat de Joden uitvoering zouden geven aan hun bedreiging, dat zij de afvallige na zijn doop wel spoedig uit de wereld zouden helpen. De Predikant vroeg daarom aan de Rabbi, of hij bij de doop ook de bescherming begeerde van de gewapende macht. “Geenszins,” was zijn antwoord. “De Heere is mijn Beschermmer; aan Hem zal ik mij toevertrouwen.” En onder een ademlooze stilte ontvingen man en vrouw in tegenwoordigheid van vele Joden de H. Doop.

Met innig medelijden dacht de gelukkige voormalige Rabbijn aan zijn arm volk, en aan zijn geestelijke vader, Ds. Faltin, gaf hij zijn verlangen te kennen, om onder zijn volksgenoten Christus te prediken. De Predikant keurde zijn voornemen goed, en na een daarover gevoerde briefwisseling zou hij naar Berlijn vertrekken. de dag vóór zijn vertrek kwamen acht Joden tot hem. Zij boden hem 600 roebels aan, als hij in plaats van naar Berlijn naar Constantinopel wilde gaan. Zij bedreigden hem, dat hij de stad niet levend verlaten zou, wanneer hij aan hun verlangen niet voldeed. Hij weigerde echter beslist. In de hoede van God vertrok hij de volgende dag van Kischinew en reisde veilig naar Berlijn, waar hij eerst de lessen volgde in het Seminarie tot opleiding van zendelingen en later zijn studiën aan de hogeschool voltooide, waarna hij in 1867 als zendeling onder de Joden geordend werd. Naar Rusland teruggekeerd, moest hij te Petersburg andermaal examen doen in de theologie, teneinde vergunning te verkrijgen, in Rusland als prediker van het Evangelie werkzaam te zijn.

Tot 1870 heeft hij met veel toewijding en rijke zegen Pastor Faltin te Kischinew bijgestaan in diens werk onder de Joden. Daarna gaf hij gehoor aan de uitnodiging om als zendingsprediker werkzaam te zijn in de Baltische provinciën. Onder de vele

volksgenoten, die hij tot Christus heeft mogen leiden, behoorde ook zijn oude Talmudleraar.

Toen in 1887 de heer James Adler in Rusland het grote werk van de Mildmayzending, de verspreiding van het Hebreeuwse N. Testament onder de Joden, aanving, vond dit bij Gurland dadelijk hartelijke belangstelling. In 1894 legde hij zijn werkkring neer, teneinde de laatste jaren van zijn leven geheel te kunnen wijden aan de verkondiging van het Evangelie onder zijn maagschap naar het vlees. Dat heeft hij met rijke vrucht gedaan, totdat hij de 6^e mei 1905 moest schrijven, dat hij niet in staat was naar Warschau te reizen om er de conferentie van Russische arbeiders onder de Joden bij te wonen. Toen de conferentie gehouden werd, 27-30 mei 1905, was zijn ziekheid van ernstige aard, en de 4e Juni is hij in vrede ontslapen. De vorige dag had hij het H. Avondmaal genoten en vol vreugde riep hij uit: "Loof de Heere, mijn ziel, en al wat binnen in mij is Zijn Heilige Naam!" In de laatste uren van zijn leven waren de woorden van Ps. 122: 1-3 en Ps 17: 15 herhaaldelijk op zijn lippen.

Gaarne zouden wij uit de rijke schat van zijn ervaringen nog iets mededelen, maar ons wacht nog zoveel, dat wij genoodzaakt zijn, dit na te laten.

ZEVENDE HOOFDSTUK

Joseph Rabinowitsch

JOSEPH RABINOWITSCH werd de 11^e september 1837 te Resina aan de Dnjestr in Bessarabië geboren. Daar zijn vader zich in het dorp Maschkowicz had neergezet en zijn moeder reeds vroeg gestorven was, zorgde zijn grootvader van moederszijde, Nathan Neta, die in Resina woonde, voor zijn opvoeding. Zijn grootvader boezemde hem liefde in voor de Talmud, en week geen enkele dag van zijn zijde. Hij at en dronk met hem en sliep met hem in één bed. Hij werd niet moe het denken van de jonge Joseph te scherpen en diens geest te voeden met verhalen uit het leven van beroemde geleerden. Driemaal 's jaars bezocht hij de Tzaddik te Raschkov, Rabbi Salmina, en nam dan zijn kleinzoon mee, die zich lang daarna nog levendig herinnerde, hoe hij eens als zevenjarige knaap in de dagen van het Loofhuttenfeest in de op het dak gebouwde loofhut stond voor de Tzaddik, en het gehele traktaat Suqqooth woordelijk opzeide, en hoe de Tzaddik zijn grootvader waarschuwde voor het nijldige oog op zijn hoede te zijn, opdat het zijn kleinzoon niet vóór de tijd zou doen verouderen. Vóór alles ried hij aan, dagelijks enige hoofdstukken uit de H. Schrift te lezen en ze met Raschi's commentaar uit het hoofd te leren. Reeds toen hij zes jaar oud was, kende hij het gehele Hooglied van buiten, en troffen hem diep de woorden in Raschi's inleiding op het Hooglied, dat Salomo in de geest had voorzien hoe Israël één en andermaal in ballingschap zou trekken, en dan in de vreemde de vroegere liefde van God gedenken zou, toen zij nog uit alle volken Zijn verkoren volk waren, zodat zij dan eindelijk spreken zouden: "Ik zal gaan en wederkeren tot mijn eerste man, want toen had ik het beter dan nu."

Toen in 1848 de krachten van zijn grootvader voortdurend afnamen, bracht zijn vader hem naar Orgejew. Hier bestudeerde hij dag en nacht de Talmud onder Rabbi Joseph, die de Chasiddische denk- en levenswijze was toegedaan. De sekte van de Chasidim had tot stichter Baffl-sjemtob, "Bezitter van de goede Naam," die uit Polen naar Podolië gekomen was in het laatst van de 18e eeuw. Talrijk was zijn aanhang in Zuid-Rusland. Hij en zijn opvolgers dragen de reeds genoemde titel van Tzaddik, d.i. Vrome. De Tzaddik wordt afgodisch vereerd; hij beslist in godsdienstige en maatschappelijke zaken en de gewone chasied stroomt alle wijsheid en licht toe van de Tzaddik. In Rabinowitsch studietijd was R. Pinehas uit Korecz de toongever van de

Chasidim, die verkondigde, dat, als de leugen onder de mensen voor een even grote zonde zal gehouden worden als de ontucht, de Messias, de Zoon van David, verschijnen zal. De studenten trachtten zich de denkbeelden van de Tzaddiks eigen te maken, en, door in verbinding te treden met God en zijn Sjechina, de hoogste graad van kennis te bereiken. “Meer dan eens,” schreef later Rabinowitsch, “stond ik te middernacht op, om tranen te storten over de Galoeth (gevangenschap) van de Sjechina, en om de Heilige Geest te smeken van Hem, die op dat nachtelijk uur, volgens de Sohar, met de zielen in de hof van Eden rondgaat.”

Hij vermeed de omgang met zijn makkers en hun spelen. Toen hij vijftien jaar oud was, kwamen de huwelijkmakelaars, de sjadchaniem, en weldra werd hem geboodschapt dat hij verloofd was met Golde, de dochter van Daniël uit Orgejeb, welke verloving naar Joods gebruik buiten de jongelieden zelf omging en naar oude gewoonte, die de verwoesting van de tempel in herinnering bracht, door de vaders was gevierd door het stukwerpen van kostbare voorwerpen van aardewerk en glas.

In die tijd kwam een ukase, waarbij voorgeschreven werd, dat alle kinderen van de Joden in Rusland Russisch spreken en schrijven zouden leren, en dat alle Joodse leraren hun leerlingen zouden onderwijzen in de H. Schrift naar de verklaring en de Duitse vertaling van Mozes Mendelssohn. Naarmate hij een meer redelijke verklaring van de Schriften las, daalde gaandeweg het gezag van de Tzaddik en van de chasidiese opvattingen. De lust tot wetenschappelijk onderzoek werd bij hem wakker, en een vriend, Herschensohn, opende hem de ogen voor de dwalingen van de Joodse geheimleer. Herschensohn toonde hem, dat er grote mannen geweest waren onder de Joden, die uitgemunt hadden in verschillende takken van wetenschap; maar de grootste dienst bewees deze vriend aan Rabinowitsch door hem uit Kischinew een boekje mede te brengen: het te Londen gedrukte Hebreeuwse Nieuwe Testament, dat hij van een Predikant te Kischinew gekregen had om daaruit te leren wat Jezus van Nazareth had geleerd en wat de Gojim geloven. “Wie weet,” zei hij, “of Hij het misschien werkelijk is, van Wie de Profeten gesproken hebben!”

Geheel brak Rabinowitsch met het chasideïsme toen hij de werken van de oudere Joodse godsdienstwijzgeren, Maimonides, Albo en Saadja onder de ogen gekregen had. Nu kon hij het te Orgejeb niet langer uithouden, daar hij door allen als een vrijdenker werd geschuwd, en hij nam daarop zijn intrek bij zijn vader te Maschkowicz. Hier leerde hij het leven van de Moldavische boeren kennen, hun arbeid op de wijnbergen en op hun landerijen, en begreep hij dat op aarde nog iets anders te doen was, dan in Talmudische kwesties dag en nacht zich te verdiepen. Intussen trad hij in 1856 in de echt met zijn zeventienjarige DOLDE, en weer naar Orgejeb teruggekeerd, begon hij daar een winkel op te zetten. Onder de 66 huizen, die door de brand van 1859 vernield werden, behoorde helaas ook het zijne, zodat het volgende jaar kommervol werd doorgebracht.

Toch had dit onheil goede invloed op Rabinowitsch, “want” — zo schreef hij — “toen zag ik dat vertrouwen op aards gewin de vuurproef niet kan doorstaan.” Van die tijd af dagtekent zijn onvermoeide arbeid om zijn geloofsgenoten uit hun diep verval en uit hun onkunde op te beuren. Als advocaat bezorgde hij de zaken van de Joden voor de gerechtshoven te Orgejeb en Kischinew, en reeds einde 1860 kon hij zich een fraai huis te Orgejeb laten bouwen. De Joodse tijdschriften, die toen te Odessa het licht zagen, bevatten gewaardeerde artikelen van zijn hand. Alexander Zederbaum, de grondlegger van de Joodse journalistiek, nam hem gaarne als medewerker aan; en spoedig werd hij als Joodse volksvriend geëerd toen hij te Orgejeb een Talmud-Thora-inrichting in het leven geroepen had om Joodse jongelingen in 't Hebreeuws en 't

Russisch, in Schrift- en Talmudkennis volgens de wetenschappelijke eisen van de nieuwe tijd te doen onderwijzen. Hij had toegang tot de aanzienlijkste families te Kischinew; eervolle onderscheidingen vielen hem ten deel uit de hoogste kringen te Kischinew en Odessa, en het Genootschap “tot verbreiding van kennis onder de Joden in Rusland” benoemde hem tot ere-lid. In 1866 richtte hij een grote zaak op van koloniale waren, die hij uit Odessa ontving, waar hij met de eerste handelshuizen in betrekking stond. Zijn aanzien steeg meer en meer, zodat hij in 1869, toen er een nieuwe indeling kwam van de rechtsdistricten in Rusland, in de Landraad van het district Orgejeb werd gekozen en tevens tot lid van het comité, dat de gezworenen benoemen moest. Deze eer was nog nooit aan een Jood in Bessarabië te beurt gevallen.

Door zijn eigen lijden in vroeger jaren geleerd, was het zijn ideaal, de Joden in Rusland door onderwijs als anderszins te vormen tot staatsburgers, die op gelijke hoogte konden staan met de Russen zelf. De emancipatie van de duizenden lijfeigenen onder Keizer Alexander II, en van de negerslaven in Amerika verspreidde het verlangen naar vrijheid alom, en versterkte in Rabinowitsch de verwachting, dat de Joden in Rusland ook weldra mensen zouden worden. Doch spoedig zag hij in, dat verstandsontwikkeling alleen de verlossing niet aan Israël brengen zou. Bovendien deed een heftige Jodenvervolging in 1871 te Odessa hem zien, dat de ontwikkeling van de Joden hen tot gehate mededingers in plaats van broeders van de Christenen maakte, welk laatste hij toch gehoopt had. Juist de Joden van Odessa hadden hun namen, kleding en taal veranderd ter wille van de Christelijke omgeving, en vervolging en plundering was hun beloning. “Weemoed” — zo schreef hij — “zette zich op de grond van mijn hart vast en verdreef de vreugde van mijn geest. De toekomst van de Joden in Rusland scheen mij een hemel vol zwarte wolken. De medewerking aan de verlichting van mijn broeders begon mij tegen te staan. De eerbewijzen, te Orgejeb mij ten deel gevallen, maakten mij niet langer gelukkig. Ik wilde mij voor allen verbergen, en in 1871 stond ieder verbaasd, dat ik Orgejeb ging verlaten om mij te Kischinew te vestigen.”

Zijn gezin bestond toen uit zeven personen. Hij had vier dochters, Sara, Rebekka, Rachel-Lea en Tikwa. Zijn zoon Wladimir was te Kischinew reeds op het gymnasium. Wederom wilde hij een handel beginnen, maar de stem van God sprak: “Werp de handel weg, daar is geen zegen in! Word de mond en helper van het volk, ga en Ik zal met uw mond zijn.” Gezegend was aldaar zijn werkzaamheid als advocaat. Alles stroomde tot hem om raad en bijstand, en elke sabbatdag kwamen de voornaamsten uit Kischinew hem bezoeken om te handelen over godsdienstige en wetenschappelijke vraagstukken.

In dien tijd trok Zeoerbaum, de redacteur van de Joodse tijdschriften, uit Kischinew naar St. Petersburg. Nu hij zelf tot de hoogste regeringskringen in Rusland toegang had, bezwoer hij Rabinowitsch, opnieuw mededeelingen te zenden aan zijn bladen over de toestand van de Bessarabische Joden. Rabinowitsch gaf niet alleen aan die roepstem gehoor, maar zorgde er voor dat in Kischinew en omstreken goede lectuur onder de Joden verspreid werd, en daar men zijn onbaatzuchtigheid kende, vonden zijn pogingen veel ingang. Om deze tijd brak de Servisch-Bulgaarse oorlog uit tegen Turkije. Alexander II steunde de Slavische volken aan de overzijde van de Donau, en Kischinew werd de hoofdverzamelplaats van de troepen. Toen ontbrandde de ijver voor zijn bijna tweeduizend jaar lang vernederd en veracht volk opnieuw, en toen Rabinowitsch hoorde hoe de notabelen van het Bulgaarse volk in de oude dom te Tirnova God gedankt hadden voor de bevrijding uit vijfhonderdjarige slavernij,

stroomden tranen uit zijn ogen en sprak hij: “O Heer, God van Israël, wanneer zal het Uw wil zijn de hoorn van het volk van Israël te verheffen? En wanneer zult U de heerschappij aanvaarden over Uw reeds zo lang woest liggend en met smaad bedekt Zion?”

In 1878 schreef hij zijn opstel: Sabri maranan werabbanan (d. i. Wat meent u, onze Heren Rabbijnen?), waarin hij wenken gaf ter verbetering en veredeling van het rabbinaat. Vele nachten beraadslaagde hij met Dr. Levinton hoe de Joden er toe gebracht zouden kunnen worden de landbouw weer te beoefenen; en door zijn bemoeiingen kwam een Joods genootschap tot stand, dat ten doel had armen te ondersteunen, die zich aan de tuinbouw wilden wijden. Ook aan de godsdienst-oefening wijdde hij zijn aandacht. In het schoolhuis te Kischinew liet hij in vereniging met de aanzienlijkste gemeenteleden een schone gebedszaal inrichten. Geoefende zangers zouden de godsdienstplechtigheden door koraalzing opluisteren en al wat aanstotelijk was, werd verwijderd. Rabinowitsch zelf werd tot de voornaamste opziener van dit bedehuis gekozen. Dagelijks werd het hem duidelijker, dat de vloek van het Joodse volk bestaat in het maken van theoriën, terwijl het in de praktijk dood is voor God. Bij elke gelegenheid predikte hij, dat voor allen, die Israël liefhadden, nu de tijd van handelen gekomen was. De pen moest worden verruild voor ploegschaar, bijl en houweel. Hij zelf ging voor met zijn in 1874 en '76 geboren zonen David en Nathan, in het bearbeiten van de tuin bij zijn huis. Arbeiden in het zweet des aanschijns en weerstand bieden aan de zielverdervende pronkzucht: dat alleen kon de Joden redden. Want volgens Rabinowitsch waren zij ten achter bij de andere natiën. Zelfs in de handelswereld bezitten zij, volgens hem, (met weinige uitzonderingen), geen bekwaamheden zoals heden ten dage vereist wordt, en blijven zij steeds op een lage trap staan. Nog steeds geldt, volgens hem, het woord van de profeet Amos: “Jakob is klein” (7: 2, 5).

* * *

Wat heeft deze vriend van zijn volk bewogen, om het land van zijn geboorte te verlaten en te gaan naar het land van de Vaders? Ook deze reis heeft hij ondernomen in het belang van zijn volk. Toen in 1882 de ontzettende vervolging tegen de Joden in Rusland uitbrak, reisde hij naar Palestina, om te onderzoeken of het land geschikt was voor de ontvangst van de vervolgte Russische Joden. De treurige toestand van het land, eenmaal overvloeiende van melk en honig, en nu sinds zovele eeuwen vertreden door de voet van de Heidenen, maakte op hem een diepe indruk. Gezeten op de Olijfberg, de blik gericht naar Jeruzalem, waar de toestand van de Joden nog zoveel te wensen overliet, voorgelicht door het Nieuwe Testament, werd het hem duidelijk: “Slechts Jezus kan helpen!” Hij had in de Heilige Schrift gelezen, hoe een vruchtbaar land, overal vloeiende van melk en honig, aan zijn voorvaders door God was gegeven. Hij bezocht Palestina, en zag hoe het in een geheel andere gesteldheid was dan hij er van had gelezen; het was een woest en onvruchtbaar land. Toen hij op de Olijfberg neerzat, dacht hij bij zichzelf: “Hoe kan dat zijn? Is het mogelijk, dat Jezus Christus waarlijk de Messias was, en dat, omdat wij Hem verworpen hebben, deze verwoesting over het land gekomen is?” Hij nam zijn Bijbel en las, en de woorden van het leven spraken tot hem, zodat hij Christus leerde kennen als de Ene, Die was voorspeld, en Die kwam om de zonden van de wereld te dragen. Merkwaaardig! Terwijl de Heilige Geest dus met hem bezig was, had zijn zoon, die voor civiel ingenieur te St. Petersburg studeerde, iets dergelijks doorgemaakt. Deze gevoelde dat het Joodse geloof hem niet voldeed, en, onderzocht de vader de Heilige Schrift in

Palestina, de zoon deed hetzelfde te St. Petersburg, en werd daar geleid tot het aannemen van Jezus als de beloofde Messias.

Zo keerde dan Rabinowitsch naar Kischinew terug, (naar hij zelf verklaarde, zonder de invloed van zendelingen), met de dubbele overtuiging 1e. dat voor alsnog van kolonisatie in Palestina geen heil te wachten was; en 2e. dat de sleutel tot het Heilige Land in handen was van “onze Broeder Jezus”, zoals hij zich uitdrukte.

Het kon wel niet anders, of Rabinowitsch moest zich gedrongen gevoelen, om zijn overtuiging aan zijn volksgenoten mede te delen. En merkwaardig heeft de Heer zijn getuigenis gezegend. een schaar van Joodse mannen, van wie de Predikant Faltin getuigenis geven kon van hun goede bedoelingen en van hun ernstig zoeken naar de waarheid, besloot zich te stellen onder de banier van Jezus, zich tot een Joods-Christelijke gemeente te verenigen en Hebreeuwse godsdienstoefeningen te houden. “Wij verheugen ons,” zo verklaarde Prof. DELITZSCH, “in dit begin, en het heeft ons onuitsprekelijk verkwikt, in de dertien stellingen, waarin deze kleine gemeente haar geloofsovertuiging heeft uitgedrukt, door Joodse monden Jezus te horen noemen: “onze Broeder.”

In een brief, gedateerd 24 oktober 1884, had Ds. Faltin aan Prof. Delitzsch geschreven, dat Rabinowitsch bij hem was geweest, en dat zij tezamen onder biddend opzien tot God beraadslaagd hadden over de verdere voortgang van het werk. En welhaast zond Rabinowitsch een schrijven aan de Russische regering, waarin door de 15 ondertekenaars verzocht werd, dat de regering mocht goedvinden, dat hun vrijheid gegeven werd, om als “Israëlieten van het Nieuwe Verbond” in een afzonderlijk bedehuis samen te komen, om aldaar het Woord van God, zowel het Nieuwe als het Oude Testament, te onderzoeken, en toe te nemen in kennis van en liefde tot Jezus van Nazareth, Die zij erkenden als de Heiland van de wereld. Aanvankelijk sloeg de regering met argwaan de beweging gade. Maar welhaast kwam zij door nauwkeurig onderzoek tot meerdere waardering van het pogen van Rabinowitsch. Zij willigde het verzoek in, terwijl tevens een Joodse begraafplaats werd afgestaan aan Rabinowitsch en zijn volgelingen, opdat zij daar hun doden zouden kunnen begraven. Het huis van zijn broeder was inmiddels in gereedheid gebracht, en de 24ste december 1884, 's avonds te 9 uur verenigden zich aldaar vele Israëlieten en Christenen, en nadat een openingswoord was uitgesproken en een jongenskoor een lied gezongen had, sprak Joseph Rabinowitsch anderhalf uur over het Kerstevangelie.

Maakte die beweging al dadelijk grote indruk op de Christenen, die er van hoorden, het is te begrijpen, dat er vooral onder de Joden te Kischinew veel over gesproken werd. De vijandschap tegen de prediking van Rabinowitsch bleef natuurlijk niet achterwege. Allerlei smaad en spot moest hij van zijn volksgenoten ondervinden, en een blad, te Odessa uitgegeven, verhaalde in zijn nummer van 25 januari 1885, hoe Rabinowitsch met zijn dochter op straat was vervolgd door meer dan 200 Joden. Maar te midden van het gejoel verloor hij zijn tegenwoordigheid van geest niet, maar sprak tot de menigte: “Wat wilt u, onverstandigen? Indien ik het niet doe, dan zal een ander u datzelfde verkondigen. De tijd is gekomen: u moet geloven.” De menigte werd na dit woord kalmer en ging uiteen. Aan het bedehuis van de nieuwe Gemeente, Bethlehem genaamd, werd al spoedig een Gemeenteschool verbonden, onder leiding van Karl Joseph Gottlieb van Sadagora.

Nog was Rabinowitsch zelf niet gedoopt, en de omstandigheid, dat de Russische regering wenste, dat de beweging zich geheel zelfstandig ontwikkelen zou, maakte dat hij het raadzaam oordeelde, zich niet door de Predikant Faltin te Kischinew te laten

dopen. Reeds in september 1884 was hij in briefwisseling getreden met JOHN WILKINSON, Directeur van de Mildmay-Zending te Londen. Teneinde deze persoonlijk te ontmoeten, en om Prof. DELITZSCH te raadplegen, en om gedoopt te worden, reisde Rabinowitsch naar Duitsland, en wel allereerst naar Berlijn. De 15de en 16de maart werden aldaar ernstige beraadslagingen gehouden, die de 18de te Leipzig werden voortgezet. Nadat de Engelse Heren, Zending Wilkinson, Zending J. Adler en Dr. Dixon reeds waren afgereisd, verklaarde Rabinowitsch, dat hij zo spoedig mogelijk, in elk geval vóór zijn terugkeer naar Rusland, wenste gedoopt te worden. Over de plaats, waar dit geschieden zou, werd de 19de maart beraadslaagd door Prof. Delitzsch, Prof. H.L. STRACK, Zending W. FABER en Dr. LHOTZKY. Toen men na afloop van de vergadering hem kwam mededelen, dat Prof. Delitzsch oordeelde, dat Berlijn de meest geschikte plaats was, haalde hij zijn zakboekje te voorschijn, waarin hij, terwijl de vergadering gehouden werd, in het Hebreeuws geschreven had: “Ik ben besloten om te doen, wat mijn Koning Messias over mij bestemmen zal.” Hij verenigde zich dus dadelijk met het besluit van de vergadering, vertrok nog dezelfde dag naar Berlijn, en werd aldaar de 24ste maart, in tegenwoordigheid van een klein getal vrienden van Israëel, gedoopt door Prof. Charles Marsh Mead van Andover.

Dadelijk gaf Rabinowitsch als een gehoorzaam Russisch onderdaan hiervan kennis aan de Russische regering, en daar dit bericht in het regeringsblad werd medegedeeld, was het te Kischinew reeds algemeen bekend, dat hij gedoopt was, vóór hij zelf nog was teruggekeerd. Welke indruk zou dit maken op zijn volgelingen? Horen wij het van Rabinowitsch zelf, die onder dagtekening van 27 maart, Russische stijl, aan Prof. Strack schreef: “Op de eerste Sabbat na mijn terugkeer was ons bedehuis met aandachtige hoorders gevuld. Evenzo werden ook gedurende de hele zondag, de eerste Paasdag, vele Joden in ons bedehuis door mij gewezen op de opstanding van hun Messias, Jezus Christus, en voor de eerste maal weerklonken in een Joods bedehuis de heerlijke woorden: “Christus is opgestaan!”

Gedurende de laatste twee weken van januari en de eerste twee weken van februari 1885 vertoefde de zending FABER te Kischinew. Uit zijn mededelingen bleek duidelijk, dat de bewering van de Joodse pers te enenmale onwaar was, dat n.l. de beweging slechts bestond in de persoon van Rabinowitsch en geen weerklank vond bij de Joodse bevolking van Bessarabië. Integendeel, de godsdienstoefeningen, die door Rabinowitsch werden geleid, werden zo druk bezocht, dat het bedehuis menigmaal de toehoorders niet bevatten kon. Ja, ook buiten Kischinew werden de gevolgen van Rabinowitsch' optreden openbaar. Te Batum, Elisabethgrad, Jekatarinislav, Berditschew en Schitomir ontstonden kringen van Israëlieten, die Jezus als de Messias erkenden, en vele Joden te Petersburg volgden met grote spanning de arbeid te Kischinew. Het moet ook opgemerkt worden, dat zowel de politieke als de orthodoxe bladen in Rusland vriendelijke belangstelling aan de beweging bewezen.

Prof. Delitzsch schreef dan ook: “De Joodse pers, hoewel niet zonder eervolle uitzondering, beijvert zich, om de geestelijke bekwaamheid van Rabinowitsch onder nul voor te stellen, en hem zedelijk te vernietigen. Wij vinden het begrijpelijk, dat zij de voortgaande invloed van de beweging zoekt te stuiten, maar zij gebruikt daartoe het slechtste middel. In Kischinew en omstreken wedijveren lasterlijke en boosaardige tongen met elkaar om de man, die aan het hoofd van de beweging staat, van zijn eer te beroven. Gelijk het Anti-Semietisme zijn Christelijke tegenstanders als Joden gelieft te bestempelen, zo noemt onbeschaamde leugen de Christelijk gelovige Rabinowitsch een half-Jood, zoon van een Joodse moeder, maar van een Griekse vader. En omdat Christelijke belangstelling de beweging met uitwendige middelen ondersteunt, roept

men, dat Rabinowitsch voor zijn overgang tot het Christendom is betaald, en verzint men, dat hem grote sommen zijn toegestroomd. En na aangespoord te hebben, om Rabinowitsch veel in het gebed te gedenken, ging Prof. Delitzsch aldus voort: “Wachten wij er ons voor, om hetgeen reeds geschied is, gering te achten of het ons te laten verkleinen; het is, ondanks alle menselijke zwakheid, een door God gewerkte Pinkster-geschiedenis”.

Evenals bij vorige bezoeken te Petersburg, Leipzig en Berlijn, heeft Rabinowitsch ook bij zijn bezoek aan Londen, januari 1887, de gunstigste indruk gemaakt op alle Christenen, die met hem in aanraking zijn gekomen gedurende de zes of zeven weken welke hij er heeft doorgebracht. zijn nederigheid, zijn zachtmoedigheid, zijn broederlijke liefde, zijn open karakter, zijn ijver en toewijding en de geestdrift, waarmede hij het Evangelie verkondigde, deden hem kennen als “een uitverkoren werktuig, om de Naam des Heeren te dragen voor de kinderen Israëls.” Hij heeft vele malen het woord gevoerd, nu eens voor bekeerden uit Israël, dan weer voor onderzoekende Joden, of ook wel voor onbekeerde Israëlieten. Bij één van deze laatste samenkomsten ontstond aan het einde zulk een beweging onder de toehoorders, dat het noodzakelijk bleek, dat Rabinowitsch onder bescherming van de politie naar zijn woning werd geleid. Gedurende zijn verblijf te Londen mocht hij er vijfmaal getuige van zijn, dat een Israëliet door de Doop werd opgenomen in de kerk van Christus.

Slechts enige dagen heeft hij zich kunnen ophouden te Edinburg en Glasgow, waar hij eveneens een uitnemende indruk heeft gemaakt en een liefelijke herinnering heeft achtergelaten. De 9de februari werd te Londen een zeer treffende afscheidssamenkomst gehouden. De vrienden van Rabinowitsch spoorden hem aan, om te volharden in zijn arbeid, uitsluitend Christus te prediken, en zijn werk, gelijk tot hiertoe, onafhankelijk te houden van elke kerk en van iedere bijzondere vereniging; voorts, om nauwkeurig rekening te houden van het geld, dat hij ontvangen zou, naar de Apostolische regel 2 Cor. 8: 20, 21, terwijl zij hem herinnerden, dat hij, zo doende, niet slechts het vertrouwen en de sympathie van zijn Christelijke vrienden behouden zou, maar ook verzekerd kon zijn van de zegen van de Heere.

In een brief, gedateerd 1 Maart, deelde Rabinowitsch aan de heer Wilkinson zijn behouden aankomst te Kischinew mede. Nadat hij Londen verlaten had, was hij naar Petersburg gegaan. Verschillende invloedrijke personen, die hij daar ontmoet had, beloofden hem, dat zij alles, wat in hun vermogen was, in het belang van zijn arbeid wilden doen, opdat hij van de regering de vrijheid zou ontvangen, om de Sacramenten te bedienen, om het Nieuwe Testament onder de Joden te verspreiden, en om in de plaatsen, waar Joden wonen, door personen, die hij daartoe zou aanbevelen, Christus te laten prediken. Men verzekerde hem, dat het verbod om te dopen slechts tijdelijk was, en wat hem betrof, geboren was uit de vrees voor de invloed, die een sekte van gedoopte Joden op de andere Russische sekten zou kunnen uitoefenen. Daarom hadden deze personen hun blijdschap er over uitgesproken, dat het werk onder de Joden rustig voortging, en zij hadden aan Rabinowitsch gezegd, dat dit de enige wijze was, waarop de Jodenkwestie kon worden opgelost, tot blijdschap van allen, die het goede voor Israël zoeken en de wederkomst van de Heere Jezus Christus verwachten. Niet lang daarna heeft de Russische regering een besluit genomen en bepaald, dat de Israëlieten, die daartoe door Rabinowitsch, werden voorgesteld, gedoopt konden worden door de heer VÉNÉTIANER, Predikant te Rohrbach bij Odessa, onder de drieledige bepaling, dat het fotografisch portret van iedere doopcandidaat verbonden zou zijn aan het doopbewijs; dat dit doopbewijs in de Russische taal zou worden gesteld; en dat de doop niet bedoelde, lid te worden van het één of andere bestaande

kerkgenootschap, maar alleen de aansluiting aan de Joods-Christelijke gemeente. Dientengevolge zijn dan ook een drietal Joden als eerstelingen van deze Joods-Christelijke gemeente door de Predikant Vénétianer gedoopt. Duizenden, van nabij en van verre toegestroomd, woonden deze plechtigheid in de kerk te Rohrbach bij. De aanwezigen waren diep getroffen, velen tot tranen toe bewogen. Ook de drie dochters van Rabinowitsch werden nu gedoopt.

Aan Zendeling SCHCWBERGER schreef Rabinowitsch d.d. 30 jan. 1888 o.a.:

“Bij het einde van het oude jaar ontving ik ook een lange, liefderijke en bemoedigende brief van de geachte en geliefde Dr. A. Saphir. Moge de Heer hem zegenen en bewaren.

“Tot mijn blijdschap kan ik u melden, dat het ons welgaat, dat het Woords van God zijn loop heeft en dat zijn invloed toeneemt, en dit zowel te Kischinew als in andere plaatsen waar Joden in Rusland wonen. Er is een gestadige en uitgebreide briefwisseling tussen mij en velen van onze broeders uit het huis van Israël, die de Heere hun God en David hun Koning zoeken. Iets daarvan straalt door in de brief, die ik hierbij insluit en die ik op de laatste dag van het oude jaar van een van onze Joodse broeders ontving.

“In mijn eigen woonplaats Kischinew neemt het aantal onderzoekers van dag tot dag toe, en velen wensen met ons “Bethlehem” verbonden te worden. Hierdoor heb ik veel te doen en groot is de arbeid, die mij is toevertrouwd. Behalve de openbare godsdienstoefening en prediking, die van rustdag tot rustdag voortgaat en door honderden wordt bijgewoond, heb ik sedert het begin van de winter een wekelijkse Bijbeloefening in mijn huis, en vele mannen en vrouwen komen, die wensen uit het Nieuwe Testament onderwezen te worden in de weg van het heil en de verlossing door het bloed van de Messias.

De harten van velen van onze broederen werden verblijd door het bezoek van onze geliefde broeder Vénétianer, die mij kwam raadplegen over verschillende zaken in betrekking tot onze gemeente en inzonderheid over de doop. Velen voelden zich aan hem verbonden, toen zij de vertroostende en liefderijke woorden hoorden, die hij in ons “Bethlehem” tot hen richtte.

Omstreeks tien dagen na zijn vertrek gingen vier van onze broederen naar Rohrbach, om de H. Doop uit de handen van de heer Vénétianer te ontvangen. Deze vier mannen zijn handwerkslieden en hebben een oprecht gemoed; ofschoon arm, zijn zij toch in staat om door hun arbeid voor zichzelf te zorgen. Deze week ontving ik van één van hun een brief, waarin hij zijn blijdschap uitdrukte, dat zij bij de heer Vénétianer zijn, en tevens meldde, dat zij zich voor de H. Doop voorbereiden, maar tegelijkertijd hun beroep uitoefenen om in hun levensonderhoud te voorzien.

“Het is best mogelijk dat ik weer naar St. Petersburg zal moeten gaan in het belang van onze arbeid onder Israël en tot welzijn van de zonen van Israël van het Nieuwe Verbond, maar ik wil niet gaan of ik moet genodigd worden om te komen door mijn vrienden daar, en dan zal ik het u laten weten.

“U verzoekende mij van tijd tot tijd iets van u te doen horen en mijn ziel door uw brieven te verblijden, blijf ik biddend en liefhebbend de uwe in de Heere Jezus.”

Daar kwamen echter moeilijkheden, die de uitbreiding van de Joods-Christelijke Gemeente belemmerden. Reeds was het voor de Joden van Kischinew een groot bezwaar, om enige tijd naar Rohrbach te gaan, ten einde daar gedoopt te worden. Maar bovendien werd de Russische regering opmerkzaam gemaakt op een oude wet, die voorschrijft, dat in Rusland Joden niet in dorpen, maar alleen in steden gedoopt mogen worden, ten gevolge waarvan de Predikant Venétianer de volgelingen van

Rabinowitsch niet meer dopen mocht. Later werden die dan ook gedoopt door Ds. Faltin in de Lutherse Kerk.

Tot 1899 heeft hij zijn gezegende arbeid mogen voortzetten. Toen had hij een plan beraamd, om door middel van een Bijbelwagen, die aan de spoortreinen verbonden kon worden, het Evangelie in nog ruimere kring onder de Joden te verbreiden. Dit plan heeft hij echter niet mogen ten uitvoer brengen. Hij was al een poos zwak en lijdende en daarom ging hij op bevel van de geneesheer naar Meran om in verandering van lucht en volstreekte rust herstelling te zoeken. Een half uur vóór zijn vertrek vergaderde hij de zijnen rondom zich, las het gehele 38ste hoofdstuk van Jesaja en bad de Heere of het Hem behagen mocht ook aan zijn dagen nog vijftien jaren toe te voegen. Daarna zegende hij de zijnen en zei hun, dat, wanneer de Heere hem mocht wegnemen, zij op een door hem genoemde plaats zijn testament zouden vinden, dat aanwijzingen gaf betreffende zijn begrafenis. Aanvankelijk scheen hij van zijn verblijf te Meran een gunstige uitwerking te ondervinden. Zo gauw hij enige vooruitgang bespeurde, is hij vandaar teruggekeerd en toen hij te Kischinew kwam, gevoelde hij zich werkelijk iets beter. Hij heeft echter zijn kracht overschat, en zijn begeerte om op het Paasfeest te Kischinew aan zijn Joodse broeders het Evangelie te prediken, werd niet vervuld, want dadelijk na zijn terugkomst gevoelde hij de nadeligen invloed van het klimaat van Bessarabië. Toch bleef hij nog hopen, weer voor zijn hoorders te mogen optreden, maar de ziekte nam toe en de dokter beval dat hij zo spoedig mogelijk weer zou vertrekken.

Hij had er geen vermoeden van dat hij aan het einde van zijn taak gekomen was. De gedachte, niet voor de Heere te arbeiden, was hem ondragelijk. Hij had zijn Heiland, hij had zijn volk zo lief! Hoewel hij zich zeer zwak gevoelde, nam hij al de boeken en papieren mede, die hij nodig had voor de overzetting van het Nieuwe Testament in het Jargon.

Zijn oudste dochter en zijn jongste zoon geleidden hem naar Odessa en bleven daar bij hem, totdat hij de 17e mei 1899 in vrede ontsliep met een gebed en een Hebreeuwse Psalm op de lippen de dag vóór zijn ontslapen predikte hij Christus nog aan zijn Joodse dokter en drie uren vóór zijn dood vermaande hij een bediende, die zijn dochter in de verpleging van haar vader ter zijde stond, om de Heere Jezus lief te hebben. "Heb Hem daarom eeuwig lief!" Dat waren de laatste woorden van zijn laatste prediking. De volgende dag brachten de treurende kinderen het lijk van hun vader naar Kischinew, waar het geleid werd naar de zaal en geplaatst werd nabij de kansel, vanwaar hij zo menigmaal het getuigenis van Jezus had doen horen. De zaal was geheel gevuld en toen Pastor Kornman aldaar een toespraak hield, gaven ook vele Joden uiting aan hun droefheid. Op de begraafplaats van de Israëlieten van het Nieuwe Verbond werd zijn stoffelijk overblijfsel ter aarde besteld.

Thans is Zendeling Friedmann onder de Joden te Kischinew werkzaam.

ACHTSTE HOOFDSTUK

“Na vele dagen.” (Pred. 11: 1)

Werp uw brood uit op het water (of op de wateren; reik het met milde hand uit aan hen die hongeren; vraag niet te zeer of hij, die het ontvangt, het wel waardig is; en hoop vooral niet op enige vergelding); want gij zult het vinden na vele dagen. (De vergeldende hand van God zal het u ongedacht en onverwacht doen wedervinden, en door Zijn zegen zal het uitgestrooide zaad een rijke oogst opleveren.)

Dat dit waar is ook op geestelijk gebied, is op het grote terrein van de uit- en inwendige zending herhaaldelijk gezien. Dat dit woord ook waar is in betrekking tot de zending onder de Joden, willen wij thans doen zien in de geschiedenis van Rabbi IGNATZ LICHTENSTEIN, zijn bekering en zijn gezegende arbeid.

De naam van deze Rabbijn, die door zijn persoonlijk getuigenis en door zijn geschriften onder het Joodse volk een loflied ter ere van Christus heeft aangeheven als in geen eeuwen is vernomen, is ongetwijfeld aan duizenden Christenen en een groot aantal Joden over de ganse aarde bekend. De geschiedenis van zijn bekering is één van de bemoedigendste verschijnselen in de geschiedenis van de zending onder Israël sedert de Apostolische tijd. Laat ons beginnen te luisteren naar hetgeen de Engelse zendeling onder de Joden, DAVID BARON, aangaande hem verhaalt.

“Bij mijn eerste bezoek aan Wenen, in 1887, stelde de eerwaarde heer C.A. SCHÖNBERGER, nu mijn geachte medearbeider in het Getuigenis van Christenen uit Israël tot Israël, maar die destijds in de hoofdstad van Oostenrijk arbeidde, mij twee geschriften ter hand met de opmerking: “U bent ter rechter tijd gekomen.” Eén van deze geschriften was getiteld: “Mein Zeugnis” (Mijn Getuigenis) en het andere: “Die Liebe und die Bekehrung” (De Liefde en de Bekering).

Ik zag ze in en keek naar de naam van de schrijver en deze was: I. LICHTENSTEIN, Districtsrabbijn van Tapio-Szele, Hongarije. Ik begon te lezen en keek weer naar het titelblad om mij te vergewissen of ik goed had gezien. Ik las de geschriften door en legde ze toen neer met de uitroep: “Dit is van de Heere geschied en het is wonderlijk in onze ogen.”

Hier was een Districtsrabbijn, nog altijd in zijn ambt, zo hoog geacht als het maar mogelijk was door allen die hem kenden, Joden en Christenen, die zich niet schaamde om op zijn banier de verachte naam te schrijven van Hem, Die Israël in zijn verblindheid als onrein uitwierp en die het godslasterlijk tot op de huidige dag de Toole (Gehangene) of de “Grote Overtreder” noemt. Deze banier omhoog heffend, riep de Rabbijn allen op om op Hem te zien en te worden behouden.

“Ik ben gedwongen deze regels te schrijven,” zegt de Rabbijn in “Mein Zeugnis,” “want als ik zou zwijgen, zouden de steen spreken.”

Zie hier hoe hij van Christus spreekt: “Ja Hij is het vaste fundament van de waarheid, de heerlijkste schat van de hemel, en het meest trotse sieraad van de schepping, de meest verheven Mensenzoon die ooit deze aarde betrad, de verpersoonlijkte Gerechtigheid, de Messias van de wereld. Gelijk alle grote stromen in de zee uitlopen, zo vinden wij al de heerlijke eigenschappen van God in de Persoon van Christus verenigd.”

Dan doet hij een beroep op zijn volk om de aanspraken van Hem, Die zij tot hertoe veracht hebben, te overwegen en hij zegt: “Moeten wij verklaren dat de belofte van de oudheid, die God zo lang geleden aan onzen vader Abraham gaf: “In u zullen alle geslachten van de aarde gezegend worden,” niets dan bedrog of een voorbijgaande

droom is? Is de Sterkte van Israël een Man dat Hij zou liegen of een Mensenkind dat Hem iets berouwen zou? Is Jezus het niet, Die duizenden jaren later Zijn zegen over de hele aarde heeft uitgestort, zoals het uitspansel zich over de aarde welft?”

“Waarom, o mijn volk,” zo roept hij uit, “is deze eenvoudige, verlichtende waarheid voor u als een verzegelde brief gebleven? Maar alles heeft zijn bestemde tijd naar de voorbeschikking van God en bij de Heere is een dag als duizend jaar en duizend jaren als een dag.”

De zaak staat niet zo, dat de Rabbijn de gehele waarheid vatte toen hij deze eerste geschriften uitgaf, want men ziet daarin duidelijk, dat zijn beschouwing over vele hoofdleerstukken van het Christendom nog gebrekkig was. Hij was pas bezig, al tastende, aan de duisternis te ontkomen; zijn aangezicht was werkelijk naar het licht gekeerd en hij was betoverd door de Zon van de gerechtigheid; toch hunkerde hij nog naar de donkere, maffe vertrekken van het Talmudisme, waarin hij zo vele jaren van zijn leven had doorgebracht. Tevergeefs hoopte hij, dat in plaats van die te moeten verlaten er niets anders nodig was dan dat de stralen van het Nieuwe Testament daar binnen zouden dringen en die zouden veranderen, zodat het Rabbijnse Jodendom een behagelijke woning zou worden voor het hart en het ontwaakte geweten van een godvrezenden Jood. Hij had nog niet de betekenis van de gelijkenis van Christus omtrent nieuwe wijn in oude lederen zakken, of die andere omtrent het zetten van een nieuwe lap op een oud kleed, verstaan; anders had hij van de aanvang af tot het besluit moeten komen, dat “het nieuwe met het oude niet overeenkomt.” Ja er waren toen vele dingen die Rabbi Lichtenstein slechts door een nevel, of in het geheel niet zag, doch hij zag Christus. Gelijk een ontzaglijke Zon rees Hij aan zijn horizon en Zijn heerlijkheid vervulde het hart van de oude man met vreugde.

Sedert die tijd heeft Rabbi Lichtenstein nog een aantal geschriften uitgegeven, waarvan duizenden bij duizenden exemplaren in verschillende talen onder de Joden in bijna alle landen van de wereld verspreid zijn. Voor hen, die hem van de aanvang af gekend hebben, is het heerlijk en leerzaam om te zien hoe hij door het lezen van het Woord van God van lieverlede geleid is tot al meerder en voller licht en kennis van al de hoofdwaarheden van het Christendom, zodat hij, ook toen hij nog altijd meende dat hij enkel van de synagoge uit de meeste invloed op zijn volk kon uitoefenen, op alle hoofdpunten juist zo geloofde als het evangelisch Christendom.

Maar laat ik terugkeren tot het verhaal van mijn kennismaking met hem. De heer Schönberger en ik vertrokken uit Buda-Pesth om Rabbi Lichtenstein te Tapio-Szele te bezoeken. Wij kwamen in het zonderlinge, verstrooid gebouwde Hongaarse stadje, met zijn lage huizen, met stro gedekt, omstreeks in het midden van de dag aan en spoedig daarna heette de eerbiedwaardige oude Rabbijn ons op zijn eigenaardig vriendelijke manier welkom in zijn huis. Ik ben sedert die tijd nog tweemaal in Tapio-Szele geweest, maar dit eerste bezoek zal ik nooit vergeten zolang ik leef. Wij waren de eersten die hem in zijn eigen huis opzochten. Het ogenblik daarvoor was allerplechtigst, want de schaduw van de dood zweefde over het huis om spoedig daarop neer te dalen: de oudste zoon, de hoop en steun van zijn ouders, lag op zijn sterfbed. Hij was een veel belovende, jonge dokter en had reeds een benoeming als zodanig te Buda-Pesth van de regering ontvangen, maar de vreselijke storm, die zich tegen de vader, dien hij hoogachtte, verhief, en de laster, waaraan deze blootstond als gevolg van zijn vrijmoedig belijden van Christus, hadden de jonge man zo aangegrepen dat hij ziek werd. Hij kwam thuis om een korte poos in het huis van zijn vader te vertoeven, maar werd slimmer en weldra werd het bekend dat zijn toestand hopeloos was. Het was ongetwijfeld de Heere Die ons toen juist zond, niet alleen om

de oude Rabbijn te troosten, maar ook boodschappers van vrede voor de stervende te zijn, want twee dagen later ging deze jeugdige Joodse dokter met de naam van Jezus op de lippen van hier om in de tegenwoordigheid van de Heere te verschijnen.”

Maar hoe was deze oude Rabbi het eerst tot Christus gekomen? Laten wij een paar schijnbaar toevallige, op zich zelf staande gebeurtenissen, die toch schakels van dezelfde keten bleken te zijn, verhalen. Zij doen ons de wonderbare wegen van God kennen en tevens zien hoe Hij zelfs de toorn van de mensen dienstbaar maakt tot Zijn lof.

IGNATZ LICHTENSTEIN was de 9e april 1825 geboren als de zoon van orthodox-Joodse ouders, rijk in hun geloof in de God van Israël en in hun eenvoudige vroomheid, maar arm aan aardse goederen. In zijn jeugd was hij een Bachoer (rabbijns student), die zich van de een Jesjibah, (Talmudische zetel van de geleerdheid) tot de andere wendde om kennis op te doen. Dikwijls vervulde hij letterlijk de Talmudische vermaning, gericht tot hen, die hun leven aan de studie van de wet gewijd hebben, namelijk: “Eet een bete brood met zout, drink een weinig water, slaap op de grond, en lijd een leven van verdrukking, terwijl u zwoegt in de Thorah” (wet).

Nog geen twintig jaar oud, werd hij tot Rabbijn geordend. Na verscheidene jaren in verschillende gemeenten in Noord-Hongarije als zodanig werkzaam te zijn geweest, vestigde hij zich ten slotte als Rabbijn van het district te Tapio-Szele. Hier was hij meer dan 35 jaren werkzaam. Hij leefde naar de wet en naar het licht hem geschonken. Op zijn wandel was niets aan te merken. Hij werkte onvermoeid en onbaatzuchtig in het belang en het welzijn van zijn volk. In het jaar 1883 had de grote verandering van zijn leven plaats. De wonderbare leidingen van de Goddelijke Voorzienigheid met hem zijn uitnemend geschikt om duidelijk te doen zien wat de Schriften van het Nieuwe Testament in het hart van een eerlijke Jood vermogen. Ook blijkt er zonneklaar uit de waarheid van het woord: “Gijlieden hebt het ten kwade gedacht, maar God heeft het ten goede beschikt.” Omstreeks 30 jaar vóór de gebeurtenis, waarvan wij spreken, toonde een onderwijzer in de gemeenteschool van het district aan Rabbi Lichtenstein een Duitse Bijbel, die dus ook het Nieuwe Testament bevatte. Tot dat ogenblik kende deze alleen het Oude Testament in het Hebreeuws. Hij doorbladerde de Bijbel, totdat hij de woorden “Jezus Christus” opmerkte. Hij werd zeer toornig, bestrafte de jongen man dat hij zulk een boek in zijn bezit had en ontnam het hem.

Want even als bij andere duizenden vrome Joden waren de woorden “Jezus Christus” naar de mening en overtuiging van Rabbi Lichtenstein gelijklopend met twee dingen, namelijk Afgodendienst en Wreedheid. Het is droevig dat men het zeggen moet, maar het uiterlijk afgodisch voorkomen van het afgefallen Christendom en de eeuwen met haar jaarboeken van ellende van de Joden in dusgenaamde Christelijke landen, rechtvaardigen voor een groot deel de Joden in hun beschouwing van wat men hun als Christendom heeft voorgesteld, hoewel dit slechts een op zich zelf staande karikatuur van het Evangelie is.

Vreemd genoeg, maar in plaats van het boek te vernietigen of het Nieuwe Testament er uit te scheuren en te verbranden, legde de Rabbijn het boek op een plank in zijn boekenkast. Daar bleef deze kostbare schat vergeten en ongelezen gedurende dertig jaar.

Na die tijd kwam er een zware ramp over de Joodse gemeente. Die ramp had haar oorsprong in een stadje in Hongarije in het district waar Rabbi Lichtenstein woonde. Een Christenmeisje werd vermist en terstond werd de kreet aangeheven: “De Joden

hebben een Christenmeisje gestolen en gedood om haar bloed voor de plechtigheid van het Paasfeest te kunnen gebruiken.” In de eerste tijd van de gemeente werden de Christenen dikwijls door de Heidenen beschuldigd dat zij mensenbloed bij hun godsdienst oefeningen nodig hadden. In latere tijd wierpen onwetende Christenen, die vergaten hoezeer zij zelf door deze laster geleden hadden, deze beschuldiging op de Joden, en in de middeleeuwen zijn duizenden bij duizenden Joden gepijnigd en wreedaardig vermoord als een gevolg van deze duivelse, valse beschuldiging. Wij hadden zeker mogen verwachten dat in de beschaafde 19e eeuw het volk niet meer zo dwaas zou zijn om zo iets te geloven, maar helaas! het was zo niet. Het Tisza-Eslar proces en andere van nog latere datum doen zien dat “De Rode Haan,” zoals de Bloedbeschuldiging in de mond van het volk heet, onder de grote menigte van Rooms-Katholieke en Griekse Christenen nog niet gestorven is. In deze zaak werden elf Joden, de hoofden van de gemeente, in een ellendige gevangenis te Nieregyhaza geworpen. Eén van de ongelukkige mannen stierf daar eer het proces begon.

Er was in deze zaak een bijzonder droevige en tragische omstandigheid. Een Joods jongetje werd door de Jezuïetische priester van het stadje aan zijn ouders ontnomen. Later deed men hem als getuige tegen zijn vader optreden met het opdissen van een uitvoerig verhaal van de moord van het vermiste meisje en hoe haar bloed voor godsdienstige oogmerken was aangewend. Weinig tijd daarna werd het lijk van het meisje gevonden. Zij was verdrongen en deskundigen uit Wenen verklaarden dat er aan het lijk geen spoor van geweld van welke aard dan ook of van bloedverlies was waar te nemen; maar in weerwil van dit alles ging het onderzoek zijn gang en de Joden werden schuldig verklaard. Dit was echter een zaak die niet in een hoek kon worden gesmoord. Zij trok de aandacht van heel Europa. Overal werd de eis vernomen om een nieuw onderzoek in te stellen, want men meende terecht dat dit nu eens een goed geval was om uit te maken of Joden mensenbloed voor godsdienstige oogmerken gebruiken, ja of nee. De Keizer van Oostenrijk zond een bijzondere commissie van rechtsgeleerden en bij het nieuwe onderzoek werd het weldra openbaar dat het geheel een weefsel van leugens was, door de Anti-Semieten van professie listig bedacht.

Tengevolge van deze opzienbarende gebeurtenis in Hongarije, en mede van de haarkloverijen van rechters en advocaten in het gerechtshof van Nieregyhaza, wijdde de pers van geheel Europa haar kolommen en haar aandacht aan het onderwerp. De gehele letterkundige wereld schreef destijds over de Joden, hetzij om hen te beschuldigen of vrij te pleiten.

In de voorste rij van hun verdedigers stond Professor Frans Delitzsch te Leipzig, die de valsheid en de ongerijmdheid van de beschuldiging aantoonde. In zijn geschrift, aan dit onderwerp gewijd, riep hij de volkeren op om hun houding jegens de Joden te veranderen; hij beriep zich daarbij op het voorbeeld van Christus en op de Geest van het Nieuwe Testament en toonde aan hoe één en ander in strijd was met de houding van het Christendom. Een dagblad met uitvoerige uittreksels uit het werk van de Hoogleraar kwam in handen van Rabbi Lichtenstein en de indruk, die hierdoor op hem werd gemaakt, was geweldig. Steeds gewoon zich in orthodox Joodse kringen te bewegen, en door een dood en vervalst Christendom omringd, had hij nooit kunnen denken dat een Christen zó zou kunnen spreken of dat het Nieuwe Testament zulke edele gevoelens zou kunnen bevatten. Een geheim verlangen kwam bij hem op om zelf de beginselen van het Christendom te onderzoeken. Maar hoe en waar? Op zekere dag zijn bibliotheek naziende, kwam het oude en lang vergeten boek, dat hij vóór dertig jaar toornig de onderwijzer ontnomen had, hem in de hand. Hij begon te lezen,

in het eerst met vrezende en beven en het hart vol vooroordeel. Maar laat ons, wat er nu volgde, Rabbi Lichtenstein zelf laten verhalen.

“Ik herinner mij nog hoe wij Joden, als wij de synagoge verlieten, met stenen werden geworpen. Grote droefheid maakte zich van mij meester en ik stortte hete tranen, toen ik zag, dat mijn vader eenvoudig tegen de grond werd geworpen door een dusgenaamde edelman, omdat hij op een smal voetpad voor dezen niet vlug genoeg was uitgeweken. Het is niet te verwonderen, dat ik op de gedachte kwam, dat Christus zelf de pest en de vloek van de Joden was, de oorzaak en de bevorderaar van onze smarten en vervolgingen. In deze overtuiging groeide ik op tot de mannelijke leeftijd, en ik koesterde die nog, toen ik reeds oud begon te worden. Ik kende geen onderscheid tussen Christenen in naam en Christenen met de daad. Van Christus, de Stichter van het Christendom, wist ik niets. Vreemd genoeg was het juist de vreselijke bloedbeschuldiging, in het Tisza-Eslar proces tegen de Joden ingebracht, die mij het eerst naar het Nieuwe Testament deed grijpen. Dit proces deed de vijanden van de Joden uit al hun schuilhoeken tevoorschijn komen. De aloude kreet “Slaat de Joden dood” werd opnieuw vernomen. Een algemene waanzin scheen op dit punt de mensen aan te grijpen. Onder de aanvoeders waren er velen, die de naam van Christus gebruikten als dekmantel om hun afschuwelijke daden te verbergen.

Deze praktijken riepen de verontwaardiging van de ware Christenen wakker, die met woord en pen heftig tegen de leugenachtige woede van de Anti-Semieten opkwamen. In de artikelen, door deze ware Christenen tot verdediging van de Joden geschreven, vond ik telkens Christus aangeduid als de Vrededorst en de Verlosser, Die de mens vreugde brengt, en het Evangelie werd daarin als de boodschap van liefde en van vrede voor alle volkeren aangeprezen.

Ik was verrast en ik vertrouwde mijn ogen niet. Ik haalde het Nieuwe Testament tevoorschijn uit de hoek, waar ik het dertig jaar geleden had verborgen. Ik begon te lezen. Hoe zal ik de gewaarwordingen beschrijven, die bij mij oprezen? De helft was mij niet aangezegd van de grootheid, kracht en heerlijkheid van dit boek, dat vroeger voor mij verzegeld was. Het scheen alles zo nieuw, en toch deed het mij weldadig aan, als het gezicht van een vriend die zijn bestoven en versleten reiskleed heeft afgelegd en in feestgewaad verschijnt. Uit het Nieuwe Testament straalde het licht mij tegen. Ik begreep, dat, gelijk de God van onze vaders in lang vervlogen dagen vóór hen uitging in een wolkkolom om hun de rechte weg te wijzen, zo ook in deze lange en moeilijke lijdensnacht, die over ons was gekomen, zonder dat wij er iets van wisten, Christus Zelf vóór ons was uitgegaan om de weg van de verlossing te bereiden. Ik verwachtte doornen, en ik vond rozen; ik ontdekte parels in plaats van keisteen. In plaats van haat vond ik liefde; in plaats van vergelding vergeving; in plaats van gebondenheid vrijheid; in plaats van hoogmoed nederigheid; in plaats van vijandschap verzoening; in plaats van de dood het leven, zaligheid, opstanding, hemelse schatten.

Twee jaar achtereen hield de Rabbijn het geheim zorgvuldig voor zich, want er was voor iemand in zijn positie, wiens ganse leven en wiens denkwijze zelfs geheel en al in het Talmudisch Jodendom opgingen, niet weinig genade nodig om openlijk en eensklaps te belijden dat hij een volgeling van de gehate Nazarener was. Hij begon echter in zijn synagoge rechtstreeks te prediken als nooit tevoren. Zonder de naam van Christus te noemen, aan Wiens voeten hij in werkelijkheid gezeten was, predikte hij Diens leringen en verklaarde Zijn gelijkenissen. De Joden ontdekten een merkwaardige verandering in hun Rabbijn, maar konden het geheim daarvan niet raden. Maar eindelijk werd deze het hart te vol; hij kon zich niet langer bedwingen en toen hij op zekere Sabbat predikte over de vergelijking van Christus van de “witgepleisterde graven,” erkende hij openlijk, dat dit een woord was uit het Nieuwe

Testament, en ging hij voort om Jezus te tekenen als de ware Messias en Verlosser van Israël.

Omstreeks deze tijd kwam hij in aanraking met Dr. ANDREW MOODY (Zendeling van de Verenigde Vrije Schotse Kerk te Buda-Pesth). Deze maakte diepe indruk op hem, en spoorde hem aan om zijn eerste drie geschriften uit te geven, die elkaar snel opvolgden en een geweldige beweging deden ontstaan onder de Joden, niet alleen in Hongarije, maar ook in andere landen van Europa. Geen wonder, want hier was een oude, eerbiedwaardige Rabbijn, die nog als zodanig werkzaam was, aan het woord. Hij deed een beroep op het Joodse volk in gloeiende bewoordingen en in een stijl en in een taal, die dit volk wel moesten doen denken aan de aloude Profeten. Hij riep de Joden op om zich te scharen onder de banier van de gekruisigde en lang verachte Jezus van Nazareth, en Deze te begroeten als hun ware Messias en Koning. Hier volgt een uittreksel uit één van zijn eerste geschriften. Na Maléachi 3: 1 te hebben aangehaald, zegt hij:

“Terstond bij de aanvang belijd ik eerlijk en in het openbaar, wat de uitkomst is van mijn ernstig nadenken en van mijn inwendige strijd, dat het mijn standvastige en onveranderlijke overtuiging is, dat met deze woorden van de Profeet Christus en niemand anders wordt bedoeld, en dat door Zijn komst deze profetie is vervuld. Sterker nog: als Rabbijn, vergrijpsd in het ambt, als een oude Israëliet, getrouw aan de wet, belijd ik in alle oprechtheid, dat Jezus de Messias is, aan Israël voorspeld. Christus en niemand anders is de Engel van het Verbond, Die wij zoeken, en Wiens komst ons volk steeds heeft verwacht. HIJ IS GEKOMEN. Dit is nu mijn vreugdekreet. Mijn lippen en mijn pen zullen dit verkondigen, en als God mijn levensdagen wil verlengen, zullen ook die aan deze taak zijn gewijd.

“Hij is de waardigste opvolger van Abraham, van Mozes en de Profeten, want Hij zag in ongerepte glans, wat zij slechts schemerachtig als door een mist zagen, en waarnaar zij met heilig voorgevoel en ontzag hebben verlangd. Ja, Hij is het vaste fundament van de waarheid, de heerlijkste hemelse schat, het kostelijkste sieraad van de schepping, de verhevenste Zoon des mensen, die ooit deze aardbodem betrad, de Messias van de wereld. Zoals in de grote zee alle rivieren samenvloeien, vinden wij ook de heerlijke eigenschappen Gods verenigd in de persoon van Christus.”

Maar keren wij tot de geregelde gang van de geschiedenis terug. Zoals onvermijdelijk moest geschieden: zodra werd het aan het officiële Jodendom niet duidelijk van hoe grote betekenis het getuigenis van Rabbi Lichtenstein en diens geschriften waren, of een storm van vervolging brak tegen hem los. Zo iets was nog nooit gehoord: een districtsrabbijn in zijn ambt, die een beroep deed op de Joden om in Christus te geloven! Wel, de gehele wereld zou hem nagaan, tenzij de beweging snel werd onderdrukt. Banvloeken werden naar hem geslingerd. Nog weinige weken tevoren werd hij tot de edelste leiders en onderwijzers van het volk gerekend. Nu werd hij als een schandvlek en vloek voor zijn volk aangeduid, en dit alles, omdat hij de gehate naam van Christus had durven uitspreken. Eerst publiceerden de Rabbijnen een rapport dat de gehele zaak een grappig verzinsel was: Eén of ander bekwaam zendeling had deze geschriften vervaardigd en, om de Joden tot het lezen daarvan te krijgen, er de naam van Rabbi Lichtenstein aan verbonden. Toen het duidelijk werd dat dit niet het geval kon zijn, werd de laster verbreid dat de bejaarde Rabbijn zelf die geschriften niet had geschreven, maar was omgekocht om zijn naam er op te laten zetten. Daarna werd beweerd dat Rabbi Lichtenstein van de Engelse Koningin en van de regering van Groot-Brittannië onderstand had bekomen door middel van de

Engelse zendelingen, ten einde de Joden voor de Engelse Staatskerk te winnen.

Spoedig bleek het dat ook dit onwaar was. Rabbi Lichtenstein schreef niet als de Kampioen voor een Kerk of voor het Christendom. Hij sprak op de wijze en in de taal van een vrome Jood en wendde zich eenvoudig tot zijn broeders als Joden om te geloven in Hem, van Wie Mozes en de Profeten gesproken hebben. Zo spoedig mogelijk kwam te Buda-Pesth een synode van al de Rabbijnen, door de Opperrabbin geïmpresideerd, bijeen en Rabbi Lichtenstein ontving een oproeping om daar te verschijnen.

Het was waarlijk een enig en allermerkwaardigst oogenblik in de geschiedenis van het Jodendom op het vasteland van Europa.

Rabbi Lichtenstein verscheen. Van alle kanten klonk de kreet: "Herroepen! Herroepen!"

"Heren," zei de Rabbijn, "ik ben volkomen tot herroepen bereid als u mij overtuigt dat ik ongelijk heb."

"Het is geen kwestie van overtuigen," hernam de President, "al wat u te doen hebt is herroepen."

Maar dit was niet zo gemakkelijk gedaan te krijgen als zij gehoopt hadden. Noch hun bedreigingen noch hun overredingen konden de oude Rabbijn in het minst aan het wankelen brengen. Hij stond vast als een rots en hield vol dat hij, door uit het Nieuwe Testament te prediken, niets leerde dat in strijd was met Mozes en de Profeten. Ten slotte stelden zij een vergelijk voor. Rabbi Lichtenstein kon in zijn hart geloven wat hij wilde als hij maar naliet om die verachte Naam tegenover anderen uit te spreken. Wat de geschriften aanging, die hij reeds uitgegeven had, het kwaad daardoor gesticht kon door een eenvoudige handeling worden uitgewist. De Synode van de Rabbijnen zou een document opstellen van deze inhoud, dat de Rabbijn één en ander geschreven had in een tijdelijke vlag van zieke-zinnigheid. Hij had hieronder slechts zijn naam te zetten en dan kon hij dezelfde ereplaats als vroeger blijven bekleden. Rabbi Lichtenstein gaf kalm maar verontwaardigd ten antwoord, dat dit een wel wat vreemde voorslag was, daar hij nu juist tot het rechte inzicht was gekomen.

Toen zij zagen dat er niets aan te doen was, eisten zij dat hij zich zou laten dopen en formeel tot de Christelijke kerk zou overgaan. Zij wisten maar al te goed dat, als hij dit deed, het grootste deel van zijn invloed op zijn volk verloren zou zijn. Hij antwoordde dat het zijn voornemen niet was om zich bij de Roomse kerk of bij enige andere kerk aan te sluiten; dat hij, naar hij geloofde, in het Nieuwe Testament het ware Jodendom van Mozes en de Profeten had gevonden en dat hij evenals vroeger onder zijn volk zou blijven en zo in de synagoge zou prediken. Wat het ontzetten uit zijn ambt betrof, hij wist dat, daar in Hongarije de Joodse godsdienst door de Staat erkend is, zij geen macht hadden dit te doen, uitgezonderd wanneer zijn eigen gemeente te Tapio-Szele daarom verzocht. Op deze wijze bleef hij gedurende 6 jaar zijn ambt als Rabbijn te Tapio-Szele vervullen. Het was waarlijk iets geheel nieuws in Israël voor een Rabbijn, ambtshalve, Christus in zijn synagoge te prediken en sabbat op sabbat voor zijn volk de waarheden van het Nieuwe Testament te verklaren. De genegenheid van de leden van zijn eigen gemeente voor hem was meer dan aandoenlijk. Elke invloed werd op hen uitgeoefend opdat zij om de terugroeping van hun Rabbijn zouden vragen, maar tevergeefs. Eindelijk wilden de andere Joden van Hongarije, vooral die van Buda-Pesth, geene handelsbetrekkingen meer onderhouden met die van Tapio-Szele. Hierdoor werden enigen uit de gemeente van de Rabbijn geruïneerd, maar toch bleven zij hem aanhangen en het lijdt geen twijfel of ten minste enigen van hen kwamen tot hetzelfde geloof als hun Rabbijn.

Rabbi Lichtenstein en zijn geschriften werden spoedig wijd en zijd bekend en verschillende kerken en zendingsverenigingen zochten hem in haar dienst te krijgen. Het pausdom leerde ook het bestaan en de betekenis van de man kennen en een bijzondere afgezant van de Paus bezocht Tapio-Szele en deed schitterende aanbiedingen, indien de Rabbijn in dienst van de Roomse kerk wilde treden. Maar voor allen had hij maar één antwoord: “Ik blijf onder mijn eigen volk. ik heb Christus lief; ik geloof in het Nieuwe Testament; maar ik gevoel geen lust om mij bij het Christendom aan te sluiten. Juist zoals de Profeet Jeremia, na de verwoesting van Jeruzalem, in weerwil van de edelmoedige aanbiedingen van Nebukadnezar en de bevelhebber van diens leger, liever verkoos om te blijven en te klagen op de puinhopen van de heilige stad en onder het verachte overschot van zijn volk, zo wil ik onder mijn eigen volk blijven, als een wachter in hun midden, om hen te waarschuwen en bij hen te pleiten om in Jezus de ware heerlijkheid van Israël te zien.”

Bij de aanvang van het jaar 1892 werd de Rabbijn echter door de voortdurende vervolging door zijn tegenstanders gedrongen, zijn ambt neer te leggen. Deze vervolging openbaarde zich op verschillende wijzen. Enige nabestaanden van de Rabbijn en de leden van zijn gemeente werden volkomen tot de bedelstaf gebracht, omdat de Joden te Buda-Pesth weigerden verder handel met hen te drijven, wegens hun trouw aan hun Leraar. Rabbi Lichtenstein was nu wijd en zijd bekend geworden, en verschillende organisaties wilden van zijn diensten gebruik maken. Zijn antwoord was voortdurend: “Ik wil onder mijn eigen volk blijven.” Toen hij echter in de aanvang van het jaar 1892 bij de pogingen, om enigen van zijn gemeenteleden voor ondergang te behoeden, zelf alles had verloren, en zijn gezondheid door de vele beproevingen, die over hem kwamen als het resultaat van zijn standvastig opkomen voor de waarheid, was geknakt, legde hij vrijwillig zijn ambt als Districtsrabbijn neer, en ging heen, als Abraham, niet wetende waar hij komen zou. Gedurende zijn eerste bezoek aan Engeland werd er een klein comité gevormd, dat op zich nam voor zijn onderhoud en voor de uitgave van zijn geschriften te zorgen. Lichtenstein had zich gevestigd te Buda-Pesth, waar hij door zijn persoonlijk getuigenis zowel als door zijn geschriften Christus aan de Joden gepredikt heeft. Enige malen heeft hij Engeland bezocht en in 1896 in enige plaatsen van ons vaderland met beslistheid en blijmoedigheid van Christus getuigd. Wij bewaren aangename herinneringen aan zijn vertoeven in ons land.

De volgende brief schreef hij kort nadat hij zich te Buda-Pesth gevestigd had.

“Het zal binnenkort een jaar zijn sedert ik mij gedwongen gevoelde om mijn rustige en vreedzame werkkring te Tapio-Szele op te geven en mijn verblijf te Buda-Pesth te vestigen, om daar een meer uitgebreiden werkkring tot verheerlijking van onze Verlosser te aanvaarden. U kunt wel begrijpen dat ook hier mijn pad met doornen bestrooid is. Kort na mijn aankomst alhier verzamelde zich een grote menigte volk om mij heen, nieuwsgierig om mij te horen; onder hen waren ook velen die dorstten naar het Woord van God. Op verzoek hield ik in een van de nevensynagogen een toespraak en vond veel aanmoediging. Leerlingen van het rabbijnse seminarie kwamen in groot aantal; studenten verdrongen zich om mij en luisterden naar mijn rede, maar tot mijn onuitsprekelijke smart werd alles spoedig anders. De Voorzitter van de Synagoge ontving van het Hoofdcmité het strenge bevel mij nooit weer het gebruik van zijn kansel aan te bieden. De leerlingen, die door de Instelling worden ondersteund, werden met ontslag bedreigd indien zij, hoe verwijderd dan ook, op enige wijze met mij in gemeenschap bleven. De vaders van de studenten werden ook gewaarschuwd bij monde en bij geschrifte, dat ik de jeugdige gemoederen door dwaalleringen

vergiftigde. Het werd de studenten, die mij bezochten, uitdrukkelijk aangezegd, dat zij geen certificaat van godsdienstwetenschap zouden verkrijgen (zonder dat was het certificaat van hun seminarie zonder kracht), en dat ieder, die mij kwam bezoeken, opgetekend werd. Tot dit doel wordt een jongman uit Groswardein gebruikt, die juist tegenover mij een woning gehuurd heeft. Mijn dweepzieke huisheer slaat eveneens mijn gasten met afgunstige ogen gade Maar gelijk een rivier, in haar loop gestuit, zich nieuwe beddingen veroverft om door te stromen, zo word ik op alle wegen en kruispunten aangesproken en aldus genoodzaakt om het Evangelie in zijn onovertrefbare verhevenheid te prediken. “De opperste Wijsheid roept overluid daar buiten, zij verheft haar stem op de straten.” Ik heb ook vertrouwelijke omgang met doctoren, professoren en ambtsdragers, ja ook met beschaafde dames bij wie de woorden, aan mijn hart ontsprongen, gereede ingang vinden. Vele aanzienlijke families bezoeken ons, die de harde handelwijze van het rabbinaat alhier jegens mij afkeuren; vele vreemdelingen komen eveneens tot mij. Ik heb dikwijls ernstige, belangrijke discussies met Talmudisten en Rabbijnen van buiten, die mij gaarne tot het sluiten van een verdrag willen brengen, en het verdient te worden opgemerkt dat velen, die vroeger niets van het Nieuwe Testament wisten en mij verbaasd en ongelovig aanstaarden, wanneer ik zijn verheven leerstellingen aanhaalde, mij later gevraagd hebben om een exemplaar te mogen bezitten.”

Op zijn zeventigste verjaardag, 9 April 1895, schreef de Rabbijn, zinspelende op de moeilijkheden welke hij had doorgemaakt: “Ik heb onder mijn tranen kunnen glimlachen. Mijn hart verblijdt zich in de Heere; mijn mond is wijd opgedaan over mijn vijanden omdat ik mij verheugd heb in Uw heil. Ik hoop nog in de avond van mijn leven met mijn eigen ogen het Koninkrijk van God, zoals het in de Psalmen en de Profeten voorzeggd is, te aanschouwen en met mijn eigen oren een Hosanna te horen door heel Israël aangeheven. Hosanna de Zone Davids! Gezegend is Hij die komt in de naam des Heeren! Hosanna in de hoogste hemelen! In elk geval zal, zolang God mij adem geeft, mijn geroep als dat van een wachter weerklinken als een bazuin, en mijn zwanenzang zal zijn: “Waak op, schud u uit het stof, trek uw sierlijke klederen aan, o mijn volk! Door de Zoon van Isai de Bethlehemiet komt verzoening tot mijn ziel.”

Gedurende de eerste jaren gaf het werk van Rabbi Lichtenstein te Buda-Pesth veel goeds te hopen. Hoewel hij veel tegenspoed en vervolging moest verduren, werden toch vele Joden in Europa en daaronder enigen van hun leiders en leraars zeer door zijn invloed beheerst. Het zegenrijkste werk voor Christus deed hij echter met zijn pen. Zijn geschriften werden in verschillende talen overgezet en bij duizenden exemplaren in alle oorden van de wereld verspreid. Zij werden het middel in Gods hand om de aandacht van duizenden Joden te vestigen op de grote vraag: “Wat dunkt u van de Christus?” en zij brachten er ook enigen toe om zich een eigen Nieuw-Testament aan te schaffen en dit te gaan bestuderen.

Zijne gezondheid liet in de laatste jaren veel te wensen over. Vooral in de laatste tijd moest hij veel lijden, maar hij bleef vol geloof en vol blijdschap in Christus tot de einde.

Dit bleek ook gedurende zijn ziekheid. Zendeling FEINSILBER schreef hierover: “Zijn aangezicht straalde dikwijls van vreugde, als wij tezamen over Christus spraken. Eenmaal, alsof hij reeds in de heerlijkheid was, riep hij uit: “Ik zie reeds het land aan de overzijde, en Christus, de Koning in zijn heerlijkheid. Zeg aan mijn broeders Baron en Schönberger, dat ik vooruitga. U moet nog hier blijven terwille van het werk van de Heere; weest niet lafhartig. Zeg tot mijn broeders: Weest geen lafaards, vertraagt

niet om het rijk van Christus, de Messias, te doen komen.”

Dikwijls riep hij Christus als Zijn Verlosser aan.

Op een keer zei hij in tegenwoordigheid van al zijn betrekkingen: “Mijn hele leven is slechts een zaad geweest. U zult de vrucht er van zien tot verheerlijking van de gekruisigde Koning van de Joden.”

Op zekere nacht scheen hij stervende. Alleen zijn vrouw, de verpleegster en de heer Feinsilber bevonden zich aan zijn sponde. Hij riep zijn vrouw tot zich, kuste haar, en dankte haar voor al de liefde hem gedurende hun 55-jarig huwelijk bewezen. Toen kuste hij ook, naar Duits gebruik, zendeling Feinsilber, en zei: *“Dank en groet mijn broeders en vrienden hartelijk van mij. Vaarwel, mijn kinderen! Vaarwel, mijn vijanden, u kunt mij niet meer schaden. Vaarwel mijn twijfelingen, u hebt geen plaats meer in mijn hart. Wij hebben één God en één Vader van allen, die kinderen genaamd worden in de hemel en op aarde, en één Christus, die aan het vloekhout Zijn leven gaf om de zondaren zalig te maken. In Uw handen beveel ik mijn geest.”*

Gedurende de laatste veertien dagen van zijn leven lag hij volkomen bewusteloos terneer. Maar er was één helder ogenblik, toen hij zendeling Feinsilber begroette met de woorden: “Gezegend zij uw komst, lieve broeder, in de Naam van Jezus Christus.” Met de dierbare Naam van Jezus op de lippen is deze merkwaardige Leraar in Israël de 16e oktober 1908 ingegaan in de vreugde van zijn Heere.

Is de geschiedenis van Rabbi Lichtenstein niet een levende illustratie van het woord van de Prediker, dat wij boven dit hoofdstuk geschreven hebben? Maar dan is zij ook tevens een rijke belofte voor de toekomst, dat ook het brood, dat door deze getuige uit Israël geworpen is op het water, na vele dagen gevonden zal worden! En daarom spoort een geschiedenis als die van deze Leraar van Israël ons zo ernstig aan, om geen gelegenheid, welke God ons geeft om door het gesproken of geschreven woord het getuigenis van het heil tot de Joden te brengen, ongebruikt te laten voorbijgaan. *Zaaien wij ook op deze akker ons zaad in de morgenstond, en trekken wij onze hand des avonds niet af* (Pred. 11: 6), en bidden wij God, dat Hij de wasdom schenke tot eer van Zijn Naams en tot heil van velen uit Zijn volk!

NEGENDE HOOFDSTUK

Een groot werk

Onder dit gemeenschappelijk hoofd gaan wij over een drietal mannen spreken, die voor Israël een groot werk hebben gewrocht, waarover in een Gedenkboek van Gods grote daden niet gezwegen mag worden. Wij beginnen naar tijdsorde met

PROFESSOR FRANS DELITZSCH

Den 23ste februari 1813 werd hij te Leipzig geboren als kind van eenvoudige ouders. De belangstelling, welke hij zijn hele leven in Israël heeft gesteld, heeft somtijds doen vermoeden dat hij oorspronkelijk Israëliet is geweest, of althans de zoon van Christenen uit Israël. Toch is dit niet zo. Hij werd de 4e maart 1813 als Christenkind gedoopt in de Kerk van St. Nicolaas te Leipzig. Hij werd vroeg wees, maar een Israëliet, Hirsch Levy genaamd, nam de knaap onder zijn hoede. Delitzsch zei, dat zonder de vaderlijke zorgen van deze vriendelijke man het hem niet mogelijk zou geweest zijn om zijn studiën te voltooien. Mogen wij aan deze omstandigheden niet de toegenegenheid toeschrijven, welke Delitzsch altijd voor het Joodse volk heeft geopenbaard? In ieder geval bleven de weldaden, van een Israëliet ontvangen, in het hart van de jonge man gegraveerd en werden in zijn later leven rijkelijk vergolden.

In verband met het doel van dit opstel zwijgen wij hier over zijn opleiding, zijn studietijd en zijn arbeid aan de hogeschool. Wij bepalen ons tot wat in nauw verband staat met het grote werk, waarop wij doelden.

Hij kwam in aanraking met een tweetal zendelingen van het Londens Genootschap tot bevordering van het Christendom onder de Joden, Goldberg en Becker, en zij hebben mogen voortbouwen op het fundament, door de Joodse weldoener van de jeugdige wees gelegd. Zij hebben hem bewogen tot ijver voor de Evangelieverkondiging aan Israël.

Zij vestigden zijn aandacht op de Joodse letterkunde. Een verandering in de richting van zijn studiën ging samen met de verandering in zijn persoonlijke verhouding tot de godsdienst. De ijver, tot nu toe aan de filosofie gewijd, werd thans geschonken aan het Hebreeuws. De winst van een levend geloof, de geestdrift voor het behoud van Israël en de keus van Oosterse geleerdheid als zijn levensdoel gingen hand aan hand.

De hoeveelheid van zijn geschriften, groot en klein, is buitengewoon. Zij bewijzen zowel een zeldzame buigzaamheid als buitengewone naarstigheid en vruchtbaarheid. Taal, uitlegkunde, inleiding van de Bijbel, tekstkritiek, apologetiek, Bijbelse psychologie, beschouwing van leerstukken, godsdienstige schriften, historische studiën, populaire verhalen, zijn allen door zijn werkzame, geleerde, onvermoeide pen behandeld.

Als Hebraïcus stond hij in het eerste gelid van de geleerden van zijn tijd.

Zijn recht op die plaats zal niet ernstig bestreden worden, en kan hem slechts door bevooroordeelden worden ontzegd.

Zijn grootste daad in deze is misschien wel zijn Hebreeuwse vertaling van het Nieuwe Testament. Deze moeilijke taak werd ondernomen op verzoek van een Genootschap van Vrienden van Israël, en in 1870 kon hij als eerste proef de Brief aan de Romeinen uitgeven. Zeven jaar later had hij het werk volbracht, en kwam het in het licht onder de bescherming van het Brits- en Buitenlands Bijbelgenootschap. zijn voortreffelijkheid boven vroegere uitgaven als van Hutter, Mc. Caul en Reichardt werd spoedig erkend; de ene uitgave volgde de andere, en wat vooral merkwaardig is, zijn naam had bij de Joden zulk een goede klank en van zijn kennis van de

Hebreeuwse taal waren zij zó overtuigd, dat vele exemplaren door Joden, vooral in Rusland, gekocht zijn.

Voorts heeft de Hoogleraar een werkzaam aandeel genomen in de arbeid van zijn Kerk, en vooral in het werk onder Israëel. In 1863 begon hij de uitgave van het drie-maandelijks tijdschrift *Saat auf Hoffnung*, waarin hij veel geschreven heeft en dat nog zijn loop vervolgt. Bovendien heeft hij zich vrijwillig gegeven voor persoonlijke bemoeiingen met vele Joden en veel geduld, tijd en liefde hun ten beste gewijd. Aan hem vooral is het te danken dat het denkbeeld “Institutum-Judaicum”, waarvan wij in het derde hoofdstuk gesproken hebben, weer opgewekt is en dergelijke stichtingen in het leven geroepen zijn te Leipzig, Erlangen, Berlijn, Christiania en andere plaatsen.

In 1890 is hij ontslapen.

De bekering van Joseph Rabinowitsch, en het gehele werk, door deze verricht, waarover wij in het 7e hoofdstuk gesproken hebben, zijn onder Gods zegen het gevolg geweest van het lezen van één exemplaar van Delitzsch' vertaling van het Nieuwe Testament.

Thans gaan wij iets verhalen van een zoon van Abraham, die een vertaling van het Nieuwe Testament heeft tot stand gebracht, namelijk

IZAAK E. SALKINSON

die als kind van Joodse ouders te Wilna werd geboren. zijn ouders waren streng orthodox en wensten dat hij Rabbijn zou worden. Nog zeer jong, werd hij met zorg onderwezen, zodat hij als kind van vier jaar de Hebreeuwse Bijbel lezen kon. In zijn kinderjaren stierf zijn vader, en toen hij zeven jaar later ook zijn moeder verloren had, besloot hij naar Amerika te gaan om onder de leiding van een beroemd Rabbijn zijn studiën voort te zetten. Van aanbevelingsbrieven voorzien, begaf hij zich op reis en kwam te Londen. Daar kwam hij in aanraking met zendelingen, die hem het Evangelie verkondigden en hem een Nieuw-Testament in de Hebreeuwse taal gaven. Zijn ogen werden geopend; hij beleed zijn geloof in de Heiland en werd gedoopt.

In 1849 begon hij zijn studie in het college van het Brits Genootschap; na het eindigen daarvan bracht hij acht maanden door bij Ds. W. Yonge, waarna hij door een Schotse Vereniging “De Vriend van Israëel” als zending onder de Joden werd aangesteld. Tegelijkertijd volgde hij de colleges te Edinburg, waarna hij in 1859 te Glasgow als Presbyteriaans Leraar geordend werd. Sinds 1864 heeft hij tot aan zijn dood gearbeid in dienst van het Brits Genootschap.

Dr. SCHWARTZ heeft eens van de heer SALKINSON gezegd: “Zijn naam is Izaak, en ik kan geen betere aanmoediging voor hem vinden, dan in het woord, door Abraham gesproken tot zijn enige zoon Izaak: “Mijn zoon, God zal voorzien.” Welnu, God heeft voorzien en Hij heeft deze Zijn dienstknecht uit Israëel verwaardigd, een groot werk te doen tot Zijn eer en tot zegen voor Zijn volk.

Toen Salkinson voor het eerst met het Hebreeuwse Nieuwe Testament kennis maakte, gevoelde hij dadelijk hoe grote behoefte er bestond aan een vertaling, die in overeenstemming was met het Hebreeuwse taaleigen. En zo gauw hij later in staat was, het Nieuwe Testament in het Grieks te lezen, vertaalde hij de Brief aan de Romeinen in het Hebreeuws, welke vertaling in 1853 werd uitgegeven. Dit was zijn eerste proeve, die hem geleerd had, dat langdurige en ernstige oefening nodig was om de kunst van vertalen meester te worden. In iedere eeuw hebben de Joden grote Hebreeuwse schrijvers voortgebracht, maar slechts zelden een goed vertaler. Daarom oefende hij zich in het overbrengen in het Hebreeuws van klassieke stukken. Op

aandrang van zijn medestudenten vervaardigde hij een Hebreeuwse vertaling van de “Philosophie van de Raad tot zaligheid”, welke vertaling in 1858 werd uitgegeven en door bijna alle zendingsverenigingen voor Israël onder de Joden verspreid is. Dr. Ginsburg spoorde hem vervolgens aan, om MILTON’S Verloren Paradijs in het Hebreeuws over te brengen, omdat hij veronderstelde dat de Joden in hun eigen taal dat boek wel zouden willen lezen, ook al wilden zij met een ander Christelijk boek geen kennis maken. Salkinson ondernam deze taak en het eerste boek verscheen in 1861. Hij ondervond veel aanmoediging om deze taak te voltooien. Zo schreef een Joodse recensent: “In de dichtelijke wereld behoeft MILTON zich over de Hebreeuwse vertaling niet te schamen, maar mijn vrome Joodse ouders zullen zich over deze Christelijke poezie in de andere wereld wel schamen over hun zoon.” En Dr. Eadie, Predikant te Glasgow, schreef aan de vertaler: “Ga voort en voltooi het “Verloren Paradijs” en verkondig de lof van de Zoon van God in het midden van Israël en u zult hier en hiernamaals geprezen worden.” In 1870 was het gehele werk voltooid.

Om van andere stukken, door hem in het Hebreeuws overgebracht, nu maar niet te spreken, willen wij een ogenblik stilstaan bij het grote werk van zijn leven. In 1877 werd hem opgedragen, een nieuwe vertaling gereed te maken van het Nieuwe Testament. Met blijdschap aanvaardde hij deze arbeid, te meer daar geleerde Joden hem al dikwijls hun verwondering hadden te kennen gegeven, dat hij het niet al lang gedaan had.

In 1882 kon hij mededelen, dat zijn vertaling nagenoeg gereed was voor de pers. “Te vertalen in het Hebreeuws,” zo schrijft hij, “schijnt het enige talent te zijn, dat mij gegeven is, en ik heb het de Heere gewijd. Het is mijn albasten fles met kostelijke zalf, die ik uitstort ter ere van mijn Zaligmaker, opdat de welriekende geur van Zijn Naam het ganse huis van Israël vervulle.” De volgende bijzonderheid verdient wel medegedeeld te worden. In 1881 kwam een jeugdige geneesheer uit Rusland naar Wenen om daar een paar jaren werkzaam te zijn. Hij was grondig bekend met de Hebreeuwse taal en kwam elke dag bij de heer Salkinson, om met deze het handschrift van de vertaling te lezen. Beiden hadden hiervan voordeel, want de heer Salkinson verhaalde, dat de vertaling beter werd door de kritiek van de Dokter, terwijl deze door de dagelijkse lezing van het Nieuwe Testament meer en meer tot de Heiland getrokken werd.

Over de uitgave van deze vertaling werd menig woord gewisseld. Het Brits- en Buitenlands Bijbelgenootschap wilde er niet toe overgaan met het oog op de vertaling van Prof. Delitzsch. Deze zelf wenste, dat Salkinson’s vertaling het licht zou zien. In één van zijn brieven schreef Salkinson: “De heer Schönberger vertelde mij, dat Prof. Delitzsch hem meer dan eens er over gesproken heeft en geschreven ook, om hem te vragen, dat hij ons Bestuur zou uitnodigen om mijn Hebreeuws Nieuw-Testament uit te geven, en dat hij (Delitzsch) de eerste zal zijn om het welkom te heten. Dat is een Christen, een edele geest!”

Nu werden onderhandelingen gevoerd met het Trinitarische Bijbelgenootschap. Geldelijk voordeel zocht Salkinson niet. “Het was een zware arbeid,” schreef hij, “maar een werk van de liefde. Eigenlijk gezegd is het het werk van het Genootschap, daar het een deel was van mijn zendingsarbeid, waarvoor het Genootschap mij onderhield.” En wederom: “Ik ben niet voornemens, mijn handschrift en kopijrecht te verkopen, maar het vrij over te geven. Het Brits Genootschap onderhoudt mij; voor het Genootschap volbracht ik dit werk; bovenal in liefhebbende gehoorzaamheid jegens mijn Heere en Meester, die mij geholpen heeft om het te voltooien; en ook tot

een getuigenis voor en in het belang van het Joodse volk.” Laat ons, nu wij toch een paar aanhalingen geven uit Salkinson’s brieven, nog deze er aan mogen toevoegen: “Een Jood, die belijdt dat hij mij aan de ene kant liefheeft en aan de andere kant haat, zei mij onlangs: “Dat u zoveel aan uw ogen lijdt, is een billijke straf voor uw werk (lezen en schrijven bij nacht) aan het Nieuwe Testament, waardoor u het licht van Israël gaat verduisteren.” Ik antwoordde: “Als de tegenwoordige verduistering van mijn gezicht door dat werk veroorzaakt is, ben ik getroost door de hoop, dat dit werk menig oog in Israël verlichten zal.”

De vertaler heeft echter de uitgave van zijn werk niet mogen beleven. De 5e juni 1883 is hij ontslapen, niet vertrouwend op iets dat hij gedaan had, maar alleen op het volbrachte werk van Christus. Maar zijn werk is gebleven. Zijn vertaling van het Nieuwe Testament heeft het licht gezien, en, om maar één beoordeeling mede te delen, een rabbijn te Wilna, die een exemplaar ontvangen had, schreef aan zendeling Dworkowicz, die het hem gezonden had: “Duizendmaal dank ik u, dat u mij een kostelijk geschenk vereerd hebt, namelijk de vertaling van de boeken van het Nieuwe Testament, het werk van de grote en geleerde man Izaak Salkinson; gezegend zij zijn gedachtenis. Ik heb deze uitgave van het begin tot het eind gelezen, en zie, het is buitengewoon goed, zowel wat de taal als de vorm betreft.”

En als wij nu ten slotte zeggen, dat Salkinson’s vriend, de heer J. WILKINSON, deze vertaling in duizenden exemplaren in alle landen onder de Joden heeft laten verspreiden, en wij denken dan aan zovele berichten van Gods rijke zegen op de verspreiding van dit Hebreeuwse Nieuwe Testament, geeft dit ons dan geen reden om God te danken voor de zegen, die Hij door deze zoon van Israël aan Zijn volk geschonken heeft?

Wij hebben tot hiertoe opzettelijk alleen gesproken van mannen, die reeds in de heerlijkheid zijn. Wanneer wij wilden gewagen van de mannen, die nog op aarde zijn, zou onze ruimte veel groter moeten zijn dan waarover wij nu kunnen beschikken. Slechts één uitzondering maken wij thans, als wij over een derde Bijbelvertaler gaan spreken, namelijk

MARKUS S. BERGMANN

In de Babylonische ballingschap hebben de Joden de Hebreeuwse taal verloren. Sinds die tijd wordt deze taal slechts verstaan door de geleerden, de Schriftgeleerden. In de regel heeft het gewone volk de taal aangenomen van het volk waaronder zij leefden. Wel kunnen vele Joden Hebreeuws lezen, gelijk zij de Hebreeuwse Psalmen en gebeden lezen, maar de betekenis van de woorden verstaan de meesten niet. Daardoor is bij het Joodse volk in zijn geheel de kennis van Zijn Heilige Schriften verloren gegaan.

In de middeleeuwen leefden vele Joden in “het heilige Roomse, Duitse rijk,” en deze spraken Duits. Door zware vervolgingen gedreven, trokken zij uit en vonden in het Poolse rijk, dat toen zeer liberaal geregeerd werd, en nieuw tehuis. Hun Duitse taal, die met Hebreeuwse woorden en uitdrukkingen vermengd was, behielden zij. In hun nieuwe omgeving werd zij nog met Slavische woorden verrijkt, en zo ontstond een nieuwe taal die Yiddisch genoemd wordt. In haar wezen is zij dus Duits, met Hebreeuwse en Slavische woorden vermengd. De Yiddisch sprekende Jood zal dus ieder, die goed Duits spreekt, verstaan. Meer dan zes miljoen Joden wonen tegenwoordig in het voormalige Poolse rijk, dat thans voor het grootste deel tot Rusland behoort, en Yiddisch is hun moedertaal. Een ander dialect is het Joods-Spaans. Terwijl Yiddisch door de Joden van Noordelijk Europa gesproken wordt, spreken de Joden van Zuidelijk Europa en Noord-Amerika Joods-Spaans, dat van

Spanje uit verbreid wordt en thans door 2 à 3 miljoen Joden gesproken wordt. Dientengevolge is de Bijbel in de Hebreeuwse taal slechts voor weinig Joden nuttig, evenals de Bijbel in het Latijn slechts weinig Nederlanders nut zou doen. Van honderd Joden verstaan gemiddeld maar vijf Hebreeuws. De vertaling van de Bijbel in het Yiddisch en Joods-Spaans heeft tot gevolg, dat negen tiende delen van het Joodse volk daardoor met de Bijbel bereikt kunnen worden. Deze taak heeft MARKUS BERGMANN te Londen ondernomen. De overzetting in het Yiddisch is voltooid en wordt reeds in duizenden exemplaren verspreid.

Bergmann verhaalt zijn geschiedenis aldus:

“Ik werd in 1846 te Wieruszow in Rusland geboren in de nabijheid van de grenzen van Silezië. Mijn vader stierf toen ik ongeveer een jaar oud was. Hij was een degelijke kenner van de Talmud en behoorde tot de Chasidim, de strengste sekte van de Farizeërs. Mijn goede moeder stierf, toen ik zes jaar oud was. Ik kan mij haar nog maar flauw voorstellen. Ik had een broeder, ouder dan ik, en een zuster. Mijn broeder had een grote zaak te Ltiben bij Breslau, en mijn zuster werd opgevoed bij Rabbi Oedalia Tiktin, Opperrabbijn te Breslau. Ik kwam bij mijn oom, Wolf Bergmann, te Wieruszow, die even als mijn vader een Chasied was. Bij hem bestudeerde ik de Rabbijnse literatuur.

Toen ik nog een kleine jongen was, gebeurde er iets, dat ik nooit vergeten zal. Op een zondag namelijk kwam ik in grote opwinding naar huis uit de “Stibel,” de gebedskamer van de Chasidim. Ik vroeg mijn oom, waarom wij niet aan de Gekruisigde geloofden, daar toch in de Psalm, die wij heden gelezen hadden, Psalm 24, Jehova en Jezus naast elkander staan: Jehovah Esus (in onze taal: “de Heere, sterk”). Ik wist, dat Jehovah “Heere” betekent, de God van Abraham, Izaak en Jakob, maar ik wist nog niet, dat Ezus “sterk” betekent. Daar dit woord echter doet denken aan Jezus, meende ik, dat dit woord wees op Hem, die de Christenen als hun God beëerbiddend. Het enige antwoord op mijn vraag was een flinke oorvijg, ten gevolge waarvan mijn linkeroor tot deze dag toe doof is.

In die tijd trouwde mijn zuster. Haar man, een bekwaam en gewild geneesheer, was tevens Talmudist. Ik kwam bij hem in zijn woonplaats, Kalisch. Met hem samen bestudeerde ik de Talmud, waarvoor wij dagelijks de vroege morgenuren en de nacht gebruikten, b.v. bijna geregeld de gehele Donderdagnacht.

Toen ik 14 jaar oud was, kwam ik naar Breslau, om onder leiding van de Opperrabbijn aldaar mijn studiën voort te zetten. Daar ik nu mijn Chasidisch gewaad voor Duitse kleding verwisselen moest, kon ik mij in de aanvang in de nieuwe verhoudingen niet goed schikken, maar het is toch gegaan. Na drie jaren kwam ik bij mijn oom te Frankenstein, die daar Rabbijn was en bij wie ik gelegenheid had, mij in dit beroep te oefenen. Na enige tijd keerde ik echter tot mijn zuster terug, waar ik mij nu meer dan vroeger aan de studie van de Talmud wijdde, omdat ik dit de meest eervolle bezigheid achtte, die het meest de eer van God bevordert en onze zonden uitdelgt, die, zoals ik gevoelde, mij aankleefden zelfs wanneer ik mijn heiligste godsdienstplichten vervulde.

De woorden, door God tot Abraham gesproken: “Ga uit uw land en uit uw maagschap naar het land, dat Ik u wijzen zal,” klonken mij in die dagen bestendig in de oren, zodat ik onrustig werd en ik mijn gedachten niet meer op iets bepalen kon. Ik volgde die stem, verliet in 1866 mijn vaderland en ging naar Engeland.

Korte tijd nadat ik te Londen was aangekomen, stichtte ik een kleine synagoge, waarin ik kosteloos als geestelijke diende. Mijn zuster zond mij geld van mijn vermogen, dat

mijn vader mij nagelaten had.

In die tijd behaagde het God, Zijn hand op mij te leggen. Ik werd ziek en moest zes weken naar het Duitse ziekenhuis. Toen ik iets beter was, las ik de Hebreeuwse Bijbel, die zich op het boekenrek in de ziekenzaal bevond. Daar ik voorlezer in de synagoge was, kende ik de vijf boeken van Mozes en andere gedeelten van het Oude Testament letterlijk van buiten. Een plaats uit Daniël 9 maakte toen een zeer diepe indruk op mij. Verscheidene verzen uit dat hoofdstuk, de schuldbelijdenis van Daniël, worden door iedere Jood elke maandag en dinsdag herhaald; maar het tweede gedeelte van het hoofdstuk, dat zo duidelijk over het lijden van de Messias spreekt, wordt nooit gelezen. Ja, de Rabbijnen hebben zelfs een vreselijke vervloeking geslingerd tegem hem, die de profetie van de zeventig weken wil navorsen. “De beenderen”, zeggen zij, “van hen, die het einde van de tijd berekenen willen, zullen verrotten.” Ik las daarom deze plaats slechts met vreze en beving. Toen ik aan het 26ste vers kwam en de woorden las: “de Messias zal uitgeroeid worden, maar het zal niet voor Hem Zelfen zijn”, wierp ik de Bijbel op de grond, niettegenstaande de Joden zeer veel zorg dragen, dat de Bijbel niet op de grond valt. Ik meende namelijk, dat het een Bijbel was van de zendelingen. Doch al had ik de Bijbel weggeworpen, die woorden kon ik niet wegwerpen: zij drukten zich voortdurend dieper in mijn ziel, en waar ik ging en stond, zag ik de Hebreeuwse letters van die tekst in vlamvend schrift voor mijn ogen, zodat ik geen rust had.

Op een morgen greep ik weer naar de Bijbel en mijn oog viel op de woorden: “Hij is afgesneden uit het land der levenden: om de overtreding mijns volks is de plaag op Hem geweest” (Jes. 53: 8). Ook dit hoofdstuk wordt niet door de Joden gelezen. Deze woorden waren een antwoord op de vraag, welke in mijn ziel was opgerezen bij de overdenking van de woorden: “De Messias zal uitgeroeid worden, maar het zal niet voor Hem Zelfen zijn.” “Waarvoor dan?” had ik gevraagd. Hier vernam ik het duidelijke antwoord: “om de overtreding mijns volks”, en ik behoorde toch zeker tot Zijn (Gods) volk. Derhalve is Hij om mijnentwil afgesneden.

Kort daarna was ik weer onder mijn Joodse vrienden, maar kon de genoemde Bijbelplaatsen niet uit mijn gedachten verwijderen.

Op zekere morgen schikte ik, om mijn dagelijks gebed te doen, mijn gebedsriemen en mijn gebedsmantel terecht, maar ik kon geen woord van het voorgeschreven gebed uitspreken. Voortdurend kwamen mij de woorden in de gedachte: “Open mijn ogen, dat ik aanschouwe de wonderen Uwer wet,” en bijna twee uren achtereen herhaalde ik ze gedurig. Het was de kreet van mijn ziel. Nadat ik gebedsriemen en mantel had afgelegd, ging ik, zonder iets genoten te hebben, de straat op, steeds de woorden van de Psalmist herhalende: “Leid mij in uw waarheid en leer mij, want Gij zijt de God mijns heils; U verwacht ik de ganse dag.” Zonder twijfel was het de Geest van God, die mij naar het Palestina-plein voerde, waar Dr. Ewald woonde. Aarzelend naderde ik zijn huis en klopte eindelijk aan. Ik werd binnengelaten, en nu opende ik mijn hart voor deze eerwaardige dienaar van de Heere. Hij vroeg mij of ik in zijn huis, dat hij voor heilbegerigen gesticht had, wilde gaan om daar onderwezen te worden in de waarheid, die in Jezus is. Ik antwoordde dat dit juist was wat ik nodig had, en dadelijk, zonder dat ik nog eenmaal tot mijn Joodse vrienden terugkeerde, maakte ik van zijn goedheid gebruik. Het was juist een week vóór Pasen.

De eerste dag van dit feest kwamen enigen van mijn gemeenteleden, die ontdekt hadden waar ik was, en baden mij dringend de Zending te verlaten en met hen mee te gaan. Toen ik weigerde, zeiden zij, dat zij mij zo spoedig mogelijk met smaad en schande van hier zouden wegvoeren. Na korte tijd kwamen zij terug en lieten mij als

een dief gevangen nemen, waarna men mij naar de gevangenis leidde. Ik was daar nog maar kort, toen enige Joden mij kwamen smeken, om tot hen terug te keren, terwijl zij mij beloofden, dat zij niet tegen mij getuigen zouden, wanneer ik hun dit wilde beloven. Met Davids woorden antwoordde ik: “Laat mij in de hand des Heeren vallen, want zijn barmhartigheden zijn vele; maar laat mij in de hand van de mensen niet vallen.” Ik voegde er nog bij: “Gij zult geen valse getuigenis spreken tegen uw naaste.” Zij verlieten mij boos, maar ik had in mijn cel de gelukkigste nacht, die ik tot hiertoe beleefd had. Voor de eerste maal in mijn leven knielde ik neer en bad tot God in de Naam van Jezus Christus, en ik gevoelde dat Hij mij nabij was. Ofschoon ik toen nog weinig of niets wist van het Nieuwe Testament, was het mij toch alsof de Heere Jezus tot mij sprak, zoals Hij tot Zijn eerste discipelen gedaan had: “Zij zullen u uit de synagogen werpen; ja, de ure komt, dat een iegelijk, die u zal doden, zal menen God een dienst te doen. En deze dingen zullen zij u doen, omdat zij de Vader niet gekend hebben noch Mij.”

“Wanneer zij u overleveren, zo zult gij niet bezorgd zijn, hoe of wat gij spreken zult.” zo kwam het ene woord van de Schrift na het andere in mijn gedachten, en het was mij, alsof de Heere Jezus naast mij stond en deze woorden hoorbaar tot mij sprak om mij te bemoedigen, pal te staan voor Hem en aan Hem mij vast te klemmen. Zo bracht ik de nacht wel slapeloos, maar toch gelukkig door. 's Morgens kwamen weer Joden, die mij voedsel brachten en mij baden toch tot mijn vrienden terug te keren.

Toen ik dit verzoek afwees, zeiden zij, dat zij mensen hadden, die de beschuldiging, tegen mij ingebracht, bewijzen zouden, en dat ik dan minstens drie maanden gevangenisstraf krijgen zou. Te tien uur werd ik voor de Burgemeester gebracht. Vele Joden begeleidden mij en de rechtzaal was met Joden gevuld. Mijn hoofdaanklager bezwoer, dat ik hem bestolen had, en drie anderen bezwoeren hetzelfde. De Burgemeester liet mij, omdat ik nog niet goed Engels kon spreken, door een tolk vragen, wat ik tot mijn verdediging te zeggen had en of ik een getuige had, die mijn onschuld bewijzen kon. Ik antwoordde dat ik daar alleen stond omdat ik in Jezus Christus geloofde, en dat ik alleen beschuldigd werd omdat ik Christen wilde worden. De Burgemeester vroeg toen de aanklager, of deze wist dat ik Christen wenste te worden. Maar eer hij zijn mond opende, toonden zijn grimmige gebaren en evenzo die van de andere Joden, dat dit hun bekend was. In het kruisvuur van vragen, dat nu volgde, spraken de getuigen zichzelf en elkaar zodanig tegen, dat mijn onschuld bewezen en ik dadelijk in vrijheid gesteld werd. Ik moet hier bijvoegen, dat de vervolging niet uit persoonlijke vijandschap voortkwam, maar integendeel uit vriendschap jegens mij. Tot elke prijs wilden de Joden verhinderen, dat ik Christen zou worden.

Uit de rechtzaal begaf ik mij weer naar Dr. Ewald. Nadat ik hier grondig in de H. Schrift onderwezen was, werd ik de 7e juni 1868 door de Doop in de Christelijke kerk opgenomen.

Gedurende deze tijd moest ik de zwaarste beproeving ondergaan, namelijk de scheiding van mijn familie. Van mijn geliefde zuster ontving ik een hartverscheurende brief, waarin zij mij smeekte, ons oude geloof toch niet te verlaten en daardoor schande te brengen over de gedachtenis van onze vader en van onze familie. Ik moest toch niet tot de “afgodendienaars” overgaan. Zo oordeelde zij over de Christenen, omdat zij slechts de godsdienstgebruiken van de Roomse kerk kende. Mijn oom kwam zelfs naar Engeland om mij te overreden, met hem terug te keren. Hij beloofde mij volkomen vergiffenis, wanneer ik het Christendom verlaten en tot het ware geloof

terugkeren zou; in het tegenovergestelde geval zou de familie mij verstoten en onterven. Het was een hoogst smartelijke onderhandeling, en alleen de genade van God was in staat, mij sterk te maken, om aan zijn tranen en gebeden weerstand te bieden, en Hem getrouw te blijven, die Zijn dierbaar bloed voor mij vergoten heeft.”

“Na mijn doop,” zo eindigt de Schrijver zijn verhaal, “werd ik opgenomen in een Instituut, dat voor bekeerde Joden gesticht was, en twee jaar later, mei 1870, verkreeg ik een aanstelling bij de Londense stadszending. Mijn werkkring was onder de arme Joden van Oost-Londen. In de eerste jaren moest ik veel vervolging ondergaan, doch door de genade van God is dit later anders geworden. Het was mij een grote smart, de ellende te aanschouwen, waarin de meeste Russische Joden verkeren, die, om aan de verdrukking in Rusland te ontkomen, een nieuwe woonplaats te Londen zochten. Toen in 1890 die verdrukking haar hoogtepunt bereikt had, wendde ik mij tot de toenmalige Burgemeester van Londen, Sir H. A. Isaacs, een Jood, en verzocht hem zijn invloed aan te wenden om de verdrukking te stuiten. Het gevolg van onze briefwisseling en samenspreking was een samenkomst in het Stadhuis van Londen, waarin besloten werd een smeekschrift te richten tot de Czaar, die het echter niet wilde ontvangen.

Al dadelijk bij het begin van mijn arbeid onder mijn broederen vond ik het moeilijk, hun te bewijzen dat Jezus de Messias is, omdat zij hun Heilige Schriften niet kenden. En de grote massa kent ze niet, omdat zij de Hebreeuwse taal niet kent. Zo werd het mij van dag tot dag duidelijker, dat het nodig was, het volk de Bijbel te geven in het Yiddisch met Hebreeuwse letters. Een en twintig jaren heb ik gebeden, dat God iemand verwekken zou die deze taak zou ondernemen, maar toen het een jaar na het andere verliep, zonder dat iemand hiermede begon, ofschoon het mij niet aan dringende uitnodigingen ontbrak, besloot ik, het te ondernemen in het vertrouwen dat God mij zijn genade schenken zou. Mijn arbeid, waaraan ik slechts snipperuren kon wijden, verrichtte ik zonder geldelijke vergoeding. Een klein comité zorgde voor het geld, dat voor de druk nodig was. Eerst werden de vijf Boeken van Mozes uitgegeven. Het Brits- en Buitenlands Bijbelgenootschap bezorgde de tweede uitgave. Toen verzocht mij een vriendin, die even als ik ernstig begeerde zonder uitstel de Heilige Schrift aan de Joden in handen te geven, dat ik de Psalmen zou overzetten, opdat men die kosteloos aan elke Jood zou kunnen verschaffen. Zij heeft van die tijd af de kosten voor de druk gedragen. Na de uitgave van deze Schriften ontving ik vele bemoedigende brieven. Ik laat er maar één volgen, namelijk van mijn oom, die voor mij van grote waarde is. Het was de eerste tijding, welke ik na vijftwintig jaren van hem ontving.

“Geliefde Neef.

Gedurende de laatste vijftwintig jaren heb ik vele brieven van u ontvangen. In iedere brief hebt u plaats en uit de heilige Wet en de Profeten aangehaald, alsmede uit de geschriften van de Nazareners, waardoor u wilde bewijzen, dat de Gekruisigde de Messias zou zijn. Daarom heb ik uw brieven niet beantwoord. Nu u mij echter deze prachtig gedrukte bladzijden gezonden hebt van onze heilige Wet, welke de verheven God van de berg Sinaï door Mozes onze Leraar — vrede zij over hem! — ons gegeven heeft, en wel overgebracht in de zuiverste en eenvoudigste taal, zodat allen, zowel kinderen als geleerden, het kunnen verstaan, nu geeft dit ons nieuwe hoop, en dat u dit werk ondernomen hebt, overtuigt ons, dat u de God van de vaderen niet verlaten hebt. Mijn gebed is, dat u nogmaals overwegen mag, wie en wat u bent — en laat het verleden vergeten zijn. Moge dit God behagen!

En wat nu uw vraag betreft, of deze vertaling voor ons arm, verdrukt en verstrooid volk van enig nut kan zijn, moet ik u zeggen: Ik ben overtuigd, dat zolang één uit ons

volk nog de heilige Wet lezen zal in deze taal, waarin u haar hebt overgezet, de naam Bergmann — onze familienaam — leven zal.

Ik heb enige van de bladen gezonden aan mijn broeder Kalman, die Rabbijn te F. is, en ook aan uw neef Nathan, die Rabbi is te P. bij B. Ik weet echter niet, of zij u schrijven zullen, want u moet weten, dat u grote schande over ons gebracht hebt, daar u de God van onze vaders verlaten en het geloof van de Heidenen aangenomen hebt. Maar er is nog hoop voor u en er is nog tijd voor berouw. God zal u aannemen ter wille van uw goede werken, dat u onze Wet hebt vertaald. Ik zal zeer verblijd zijn, de overzetting van de hele Wet en de Profeten te zien.

Uw u liefhebbende Oom
WOLF BERGMANN

Nog even wil ik opmerkzaam maken, hoe God de middelen geschonken heeft voor de uitgave van deze Bijbelvertaling. Van de aanvang af was ik besloten, geen schulden te maken, maar te wachten op God. Ik heb reeds verhaald dat God een vriendin gewillig gemaakt heeft, de Psalmen te verspreiden. Een andere ervaring, korte tijd later, toont ons hoe God de gebeden verhoort. Ik had nog maar 93 Mark (ruim f 55) en toch wachtte ik een rekening van de drukker. Daar ontving ik een brief van een vriend, die mij vroeg, hoe ik met mijn werk vorderde. Ik deelde hem mede, dat ik in staat zou zijn het ten einde te brengen en dat ik geen penning schuld had. Van de rekening, welke ik wachtte, schreef ik niets. Wie begrijpt echter mijn verwondering en blijdschap, toen ik per volgende post een wissel van 2.000 Mark van hem ontving met de mededeling, dat God hem de vervulling geschonken had van een ernstige begeerte van zijn hart en dat hij daarvoor een dankoffer wilde brengen. In het gebed had God hem doen verstaan, dat hij eerst aan mijn uitgave van de Bijbel denken zou. — Eens (het was de eerste maal) was ik letterlijk zonder geld, ten gevolge waarvan ik enige dagen het handschrift van Jesaja terughield, omdat ik bang was schulden te maken. Terwijl ik nu bad, dat God mij een blijk van Zijn gunst mocht schenken, kwam het mij in de gedachten, dat het geen bewijs van mijn geloof was, wanneer ik het handschrift eerst dan zou laten drukken als ik het geld zag. En daarom bad ik, dat God mij geven zou het geloof van een kind, dat Zijn beloften vertrouwt. Toen bracht ik het handschrift naar de drukker en in hetzelfde uur, waarin de zetter zijn werk begon, ontving ik 1.000 Mark.

Met dank aan God deel ik mede, dat reeds tien duizend exemplaren van het Oude Testament in alle delen van de wereld onder de Joden verspreid zijn, terwijl het Nieuwe Testament in het Yiddisch in tienduizenden exemplaren gelezen wordt, die hoofdzakelijk door de Mildmay-zending verspreid zijn. De honger naar Gods Woord neemt onder de Joden toe, en de deuren voor de verbreiding staan open. Pas onlangs ontving ik door de Russische Gezant te Londen een gunstig antwoord van de Czaar, wie ik gevraagd had, de verspreiding van de Bijbel onder de miljoenen Joden in zijn rijk toe te staan. Laat ons daarvoor zorg dragen, dat de reizende Joden in het bezit komen van de Heilige Schriften, die hen wijzen op het Lam van God. Zijn zij eenmaal met Mozes en de Profeten vertrouwd, dan zal het de Evangelist gemakkelijker zijn om te doen, wat de Apostelen deden, namelijk uit deze Schriften hun te bewijzen, dat Jezus de Messias is. Laat ons echter bovenal voor dit volk bidden, even ernstig als de Apostel Paulus, die zeggen kon: “Broeders, de toegenegenheid mijns harten en het gebed, dat ik tot God voor Israël doe, is tot hun zaligheid.”

Zo was het in 1906. Thans mag met dankbaarheid worden medegedeeld, dat meer dan een miljoen exemplaren onder de Joden verspreid zijn.

The Christian van 15 dec. j.l. deelde mede, dat Bergmann, omdat de belangstelling in

de Hebreeuwse taal bij de Joden toeneemt, thans bezig is een uitgave van de Bijbel gereed te maken in Hebreeuws-Yiddisch, de beide vertalingen nevens elkander. Breng het Woord des Heeren velen uit Israël een eeuwigen zegen!

TIENDE HOOFDSTUK

Het Zionisme

Moeten wij deze bladzijde aanvangen met een verontschuldiging? O.i. nee! Zeker, wij weten het ook wel: hier is geen godsdienstige beweging. Maar toch geloven wij, in een Gedenkboek van Gods grote daden in het midden van Zijn Volk althans een enkele bladzijde aan deze merkwaardige beweging te mogen, ja te moeten wijden.

Het is algemeen bekend, dat de vader van deze beweging Dr. THEODOR HERZL is, die door de uitgave van zijn boekje “De Jodenstaat” een poging waagde tot oplossing van de Joodse kwestie. De ontzettende en voortdurende Jodenvervolging, in 1882 in Rusland aangevangen, had deze kwestie bij vernieuwing aan de orde gesteld. Waarheen met die vervolgde en uitgedreven Joden?

Verschillende antwoorden zijn op die vraag gegeven. “Naar de nieuwe wereld!” sprak de Commissie voor de emigratie naar Noord-Amerika; en Baron HIRSCH heeft er schatten voor besteed.

“Naar Palestina!” verklaarden vele Joden in Zuid-Rusland, die zich op veldarbeid toeleghden en zich voorbereidden, om, zo spoedig het land van de vaders open zou zijn, derwaarts te gaan, en ROTHSCCHILD heeft er schatten voor besteed.

“Naar Palestina!” riep het Syrian-Comité, dat door de Graaf van SHAFTESBURY en de Burggravin de STRANDFORD werd opgericht, uitsluitend door Christenen werd beheerd en ten doel had, Joden, die zich in Syrië wilden vestigen, daarbij op allerlei wijzen behulpzaam te zijn. En het Hoofdbestuur van onze Vereniging werkte naar vermogen mede.

“Waarheen?” bleef Dr. HERZL vragen. Hij zag geen land, waar men gaarne enige duizenden, elders verdreven, Joden zou ontvangen, en zijn antwoord luidde: “Naar Zion!”

Merkwaardig was het, hoe dit antwoord insloeg! Bij honderdtallen kwamen de blijken van instemming in, en in 1897 werd het eerste Zionisten-Congres te Bazel gehouden. Na langdurige beraadslagingen werd het volgende programma vastgesteld:

Het Zionisme streeft voor het Joodse volk naar de verkrijging van een openlijk rechtens verzekerde woonplaats in Palestina.

Ter bereiking van dit doel zouden de volgende middelen worden aangewend:

- 1e. Doelmatige bevordering van de kolonisatie van Palestina met Joodse landbouwers, handwerklieden en industrieelen;
- 2e. Het tot elkaar brengen van het gehele Jodendom door geschikte plaatselijke en algemene samenkomsten op de grondslag van de landswetten;
- 3e. Versterking van het Joodse nationaliteitsgevoel en volksbewustzijn; en
- 4e. Voorbereidende stappen tot het verkrijgen van de toestemming van de Regeringen, welke nodig is om het doel van het Zionisme te bereiken.

Ons doel kan natuurlijk niet zijn, om hier een overzicht te geven van alles wat op de congressen, die later gehouden zijn, behandeld is. Slechts kunnen wij ons niet bedwingen, om even mee te delen, hoe wij op het derde congres Dr. MAX NORDAU te Bazel het Zionisme hebben horen rechtvaardigen. Na er op gewezen te hebben, dat “de algemene inventaris van het Joodse volk” in de vorige samenkomsten was opgemaakt en daarin geen verandering gekomen was, zeide de spreker: “Ons lot is het lot van elke minderheid, die gemakkelijk in het oog valt en zonder macht en zonder prestige is. Er zijn slechts drie middelen ter verbetering. In de eerste plaats een hartgrondige verandering van de menselijke natuur, zoals die zich in de houding van elke meerderheid tegenover iedere weerloos aan haar overgeleverde minderheid

openbaart. Oordeelt nu zelf of in de naaste toekomst zulk een verandering waarschijnlijk is. — In de tweede plaats het onkenbaar maken van de minderheid. In ons geval zou dit betekenen het afleggen van al onze eigenaardigheden, van ons geloof, van onze gebruiken, onze overleveringen, zelfs van de uitdrukking van ons gelaat. Oordeelt nu of dit mogelijk en tevens of dit wenselijk is. — In de derde plaats het bijeenvergaderen van alle Joden op de geschiedkundige bodem van hun aloud vaderland!” Verwondert het u, dat een stormachtige en langdurige toejuiching de spreker ten deel viel?

Het aantal Zionisten is steeds toegenomen, en zolang Herzl leefde, is het aan zijn machtige persoonlijkheid gelukt, allen bijeen te houden. de 3e juli 1904 is hij door de dood aan de beweging ontvallen, maar zijn verwachting voor het welslagen stond zo vast dat hij gezegd heeft: “Het Zionisme zal nooit sterven.” De eenheid is echter na zijn dood niet bewaard gebleven. ZANGWILL en zijn volgelingen hebben zich los gemaakt van het Bazeler-programma, en trachten, ook buiten Palestina, aan verdreven Joden een toevluchtsoord te verschaffen.

Met de vorige Sultan van Turkije heeft Dr. Herzl meer dan eens gesproken over de verwezenlijking van de wens van de Zionisten. Toch heeft ook hij het verlangde charter niet gegeven, dat aan de Joden vrijheid moest geven om zich in het land van de vaderen te vestigen en te organiseren, zonder dat zij iets te vrezen zouden hebben van de Turkse ambtenaren. Voor deze vergunning wilden zij dan een som ineens of een jaarlijkse cijns, afhankelijk van het aantal Joden, dat zich in Palestina gevestigd zou hebben, in de schatkist van de Sultan storten. Maar nu de Jong-Turken het roer van Staat in handen hebben, schijnt, althans in de eerstvolgende tijd, de politieke verwachting van het Zionisme niet verwezenlijkt te zullen worden. Toch kan het Zionisme nog veel goeds doen, wanneer het voortgaat, de belangstelling bij de Joden te verlevendigen in het land van de vaderen en de toestanden in Palestina te verbeteren, gelijk in de laatste tijd reeds is geschied door het stichten en ondersteunen van scholen enz.

De omstandigheden in het Heilige Land zijn in deze halve eeuw op merkwaardige wijze veranderd. Joodse handen bearbeiden de grond; tal van Joodse kolonisatiën zijn in het leven geroepen; spoorwegen zijn en worden aangelegd; van jaar tot jaar neemt de uitvoerhandel toe van artikelen, die in Palestina gegroeid of vervaardigd zijn. De Palestina-tentoonstelling gaf ons te zien dat het land van Israël ontwaakt. Dat land is het erfdeel van het oude volk van de Heere, en de dag zal komen, waarop de belofte van de Heere geschiedenis worden zal:

“Ik zal u uit de Heidenen halen en zal u uit al de landen vergaderen, en Ik zal u in uw land brengen. Dan zal Ik rein water op u sprengen en gij zult rein worden; van al uw onreinheden en van al uw drekgoden zal Ik u reinigen. En Ik zal u een nieuw hart geven, en zal een nieuwe geest geven in het binnenste van u; en Ik zal het stenen hart uit uw vlees wegnemen, en zal u een vleses hart geven. En Ik zal Mijn Geest geven in het binnenste van u, en Ik zal maken dat gij in mijn inzettingen zult wandelen en mijn rechten zult bewaren en doen. En gij zult wonen in het land dat Ik uw vaderen gegeven heb, en gij zult Mij tot een volk zijn en Ik zal u tot een God zijn” (Ezech. 36: 24-28).

DERDE DEEL DE NEDERLANDSE VERENIGING VOOR ISRAËL

EERSTE HOOFDSTUK

Belangstelling in het heil van de Joden

Wie een oog heeft voor de raad des Heeren met Zijn oude Bondsvolk, kan niet nalaten er zich hartelijk over te verblijden, dat onze vaders gastvrijheid hebben bewezen aan de Joden, die uit Spanje en Portugal verdreven werden. Reeds vóór die tijd moeten er Joden in ons land gewoond hebben, want in 1444 werd hun “ten eeuwigen dage” het wonen in de stad Utrecht verboden. Maar toch zijn ze eerst later in groter aantal herwaarts gekomen. Zij wisten, dat Luther het verbranden van de ketters afkeurde en reeds in 1521 was getracht, zijn geschriften uit Antwerpen in Spanje binnen te brengen. In het voorjaar van 1593 kwamen enige Joden naar Amsterdam en huurden een huis in de Jonkerstraat, en toen later de Schout zocht naar verboden vergaderingen van Roomsens, vond hij daar een samenkomst van Joden, die de Grote Verzoendag hielden. De Schout nam enkelen gevangen, maar één van hen, Jacob Tirado, trad kloek voor zijn volksgenoten op en wees er burgemeester en schepenen op, dat de Joden aan de stad een groot voordeel zouden kunnen verschaffen, wanneer men hun verlof gaf, er zich te vestigen. Aanvankelijk werd hun oogluikend toegestaan, hun godsdienstplichten te volbrengen, en op de Houtgracht werd hun eerste synagoge ingericht. Steeds meerdere Portugese Joden kwamen herwaarts en vestigden zich in de nieuwe stadsgedeelten, waar zij een eigen wijk stichtten. Later kwamen ook de zogenaamde Duitse Joden, vooral na de vervolgingen te Frankfort en te Worms, 1615 en 1616, en na de ontzettende vervolging in Polen in 1648 kwamen ook van daar vele Joden herwaarts.

Vele bezwaren werden er tegen hen ingebracht. Hier werd geklaagd: “Daer seyn die scholen houden, besnijdenissen doen, Christen-dienstmeiden houden, Christenen verleyen.” Ginds beweerde men, “dat de Joden gewent syn alle dagen tot drye verscheyden reysen toe Christum te vloucken.” Elders zuchtte men, “dat de Joden haar seer familiaar maken met de Christenen, ende onder andere oock met de lantlieden, daer se onder deksel van casen op haar wijze te maken dickwils ten huysse comen ende bij die oecassie de lieden soucken te verleyden.” Toch werd in 1619 bij besluit van de Staten van Holland van 8 juli aan de Joden toegestaan een openbare synagoge te stichten, hoewel er vrees bestond, dat deze vrijheid schade zou kunnen doen aan het Christendom. Wagenaar deelt dan ook mede, dat het aanvankelijk aan de Joden verboden was om tegen het Christendom te spreken of te schrijven; maar omdat de drukpers vrij was, kon men ook van dit verbod niet zoveel goeds verwachten. Vandaar dat de Synode van Dordrecht aan “de Doorluchtige Hoogmogende Heeren Staten-Generaal van de vrije Verenigde Nederlanden” verzocht, dat er acht gegeven zou worden “op de lastering van de Joden, onder ons wonende, en dergenen, die van hen verleid zijnde, van de Christelijke Religie afvallen tot het Jodendom.”

Daar de klachten over de nadelige invloed, die door de Joden op hun Christelijke omgeving werd uitgeoefend, jaarlijks door de Synoden werden herhaald, besloten de Curatoren van de Leidse Hogeschool, een maatregel uit te voeren, die reeds in de 14e eeuw door Paus Clemens V was aanbevolen, “dat er, teneinde de bekering van de Joden te bevorderen, aan elke Universiteit Hoogleraren zouden zijn in de Hebreeuwse taal, opdat men in staat zou zijn, de Joden uit hun eigen boeken te wederleggen.”

Gevolg daarvan was, dat aan de Leidse Hogeschool benoemd werd Constantijn l'Empereur van Oppyck, die grondig ervaren was in de Rabbijnse letteren en die deze betrekking aanvaardde met de titel van Controversiarum Judalcaram Professor. L'Empereur begreep, zijn taak niet beter te kunnen opnemen, dan door het voorbeeld te volgen van een Jood van grote geleerdheid en gaven, die onlangs tot het Christendom bekeerd was, Christiaan Gerson. Deze had de Talmud nader bekend gemaakt en tevens weerlegd, en hij had de raad gegeven, de Joden te beschermen; hun het Woord van God op een plaats, waar geen beelden waren, te laten prediken; niet tegen hen te donderen of te schelden, maar hen met zachtmoedigheid de ene heerlijke Bijbelplaats voor, de andere na, voor te stellen; en wanneer de geleerden over of tegen de Joden schreven, het papier niet door laster en schendtaal te besmetten. Gerson's voorbeeld volgende, gaf l'Empereur, naar een gevonden Handschrift, een werk uit van een Spaanse Jood, hetwelk eigenlijk een inleiding was tot de beoefening van de Talmud, ten einde die beter te doen kennen, en tevens de wijze bekend te maken, waarop de Joden gewoon waren hun leringen te verdedigen; waardoor hij zich de weg tot hun wederlegging baande. Nevens dit werk gaf l'Empereur nog enige andere geschriften uit, die alle de verdediging van de Christelijke waarheid tegen de Joden ten doel hadden. Men had aan deze betrekking niet alleen een aanzienlijke jaarwedde verbonden, maar tevens verschaft men hem ook alle Handschriften en gedrukte werken, welke men oordeelde, dat hem dienstig konden zijn. Hij heeft dezen post tot op zijn dood waargenomen, maar na zijn overlijden is zijn leerstoel niet weer vervuld geworden.

Enige jaren later hield de warme vriend van de Joden, Professor Hoornbeek, zich ernstig bezig met de beste middelen, die in het werk gesteld konden worden tot bekering van de Joden, en schreef daarover een merkwaardig en zeer uitgebreid werk. Na hem werd zijn voetspoor in dit opzicht gedrukt door de grote en godvruchtige Herman Witz, die de overeenkomst van de Joodse en Christelijke godsdienstleer bondig uitéénzette. Ook de Synoden begonnen voor de bekering van de Joden ernstige belangstelling te betonen, b.v. die van Dordrecht, Delft en Leiden in 1676, 1677 en 1678, ten gevolge waarvan de Staten-Generaal de 9e augustus 1678, van hun Commissaris-politiek, Mr. Hendrik Duyff, vernomen hebbende, wat besproken was, besloten te verklaren: "dat het Hun E. Groot Mog. zeer aangenaam zou wezen, dat de dienaren van het Goddelijke Woord door een stichtelijk en voorbeeldig leven, predikingen, schriften, verhandelingen en andere Christelijke middelen bevorderen de bekering van de Joden en andere onchristenen tot de ware godsdienst; zo nochtans, dat geen van die middelen komen aan te lopen tegen de vrijheid van geweten, die H.E. Groot Mog. aan al de ingezetenen van het land altoos hebben gelaten, en alsnog verstaan te laten; maar dat dezelve niet zouden kunnen goedvinden daartoe nieuwe of anderemiddelen bij de hand te laten nemen."

Inmiddels hield de achtenswaardige Fr. Spanheim nog in datzelfde jaar een belangrijke Redevoering over de oorzaken van het voortdurend ongeloof van de Joden en de middelen, tot hun bekering aan te wenden.

In het jaar 1711 gaf de Theologische faculteit van de Hogeschool te Leiden het volgende advies:

"Wij kunnen niet nalaten, onze hartelijke genegenheid te betuigen tot de Joodse natie, als uit welke de Christus zelf en het Christendom geboren is, en van welke wij zo grote en heerlijke beloften hebben, van de kerk door hun toevloeiing eens te zijner tijd verheerlijkt te zullen zien, tot roem van de almachtige, goedertieren God. Uit welken hoofde dan niet alleen ons dagelijks gebed tot God voor de zaligheid van Israël, maar

ook onze ernstige wens en bede bij Hun Edel Grootmogenden is, dat zij gunstiglijk mochten gelieven te volharden in hun beschouwing en toegenegen weldadigheid omtrent dat volk, of zulks ook, benevens de inwoning in een aan grove afgoderij, bijgelovigheid en geestelijke dwingelandij van het Pausdom gezuiverd land, een middel in de hand van de Heere mocht zijn tot hun gewenste bekering.”

Allerlei roepstemmen lieten ten gunste van de Joden zich horen. Hendrik Groenewegen liet aan zijn verklaring van de Brief aan de Hebreëen een hartelijke toespraak voorafgaan aan het verstrooide Jodendom. Izaak Vossius schreef een merkwaardige Toespraak aan de Joden. Jurieu, vroeger Hoogleraar te Sedan, gaf als Predikant te Rotterdam een werk uit over de Vervulling van de Voorzeggingen, en plaatste in het tweede deel een treffende Toespraak aan de Israëlieten. Jacob Gusset schreef een Wederlegging van de geleerde Jood, Rabbi Izaak. Hulsius voerde lange tijd schriftelijk strijd met de Jood Jakob Abendana naar aanleiding van zijn werk Over de laatste heerlijkheid van de Tempel. En kenschetsend is de titel van een Verhandeling van Ds. P. Nieuwland: Beknopt onderzoek, of alle mogelijke en middellijke wegen tot inwinning van de Joden reeds zijn aangewend van de kant van de Christenen, dan of er nog niet een mogelijk middel overblijft.

Menige Leraar van de Gemeente heeft dan ook door woord en daad liefde voor Israël betoond en ook getracht, bij anderen die liefde te wekken. Liefde heeft altijd behoefte zich te openbaren, en daarom, wie de Joden waarlijk liefheeft, kan tegenover hen niet zwijgen van de Enige, in Wie zaligheid voor zondaren is. En waar dat getuigenis van het geloof wordt gebracht, laat God het aan Zijn zegen niet ontbreken. Menige Israëliet werd dan ook voor de Heiland gewonnen, ook aanzienlijke mannen, zoals de Rabbijn

FREDERICUS RAGSTAT A WEILLE,

Die op de eerste zondag des jaars 1669 te Kleef werd gedoopt, als prediker te Spijk in ons vaderland grote ijver openbaarde voor zijn broederen naar het vlees, en o.a. een rijke Jood, Talon Faro genaamd, dopen mocht.

Voor ons ligt een gedicht van Ds. Henricus Nahuys, gedateerd Hoornaer 2 maart 1685, waaraan wij de volgende regels ontleen:

*Godts Geest toog Noách aen, die ons doe al voorseyde,
Hoe Godt Sem zeeg 'nen sou en Jafet wijt uytbreyde:
Ja hoe Godt wonen sou in Sems in Salems hut,
Waerom hy selfs sou zijn een vyer 'ge muur en schut.
Doch hoe dat eens Godts Raed besluyten sullen baren,
Hoe dat dat woeste volck van de heyd'nen heyscharen,
Den Moor, de Africaen, de Heere sonder feyl
Sal brengen in syn Kerk, dat toont hier van Van deer WEIL:
Van wiens verblinde hert Godt eens het deksel weerde,
Dien Rabbi Israëls, vermaerde Schrift-geleerde,
Brenge uyt de goede schat nu van syn hert weer voort
Dat goede hemel-nieu, dat van ouds is gehoort.
Godt breyde Japhet uyt, hy wone in Sems tenten.
O Godt van Schem uw Naam zy koket ook bekent, en
Geef dat u heerlijkheys geduchte Majesteyt
Bij Schem recht zy gevreest, by Jafet uytgebreyt.
Dat Jood, en Heyden, Turck, en alle Afgodisten,
Door een bandt verknocht, te saam als een Christen*

*Uytgalmen Zions heyl, verkondigen uw lof,
Die geestelyck zaedt verkrijgt in veelheyt als het stof.
Wanneer sal Heer, na 't Woord van de Heyd'nen volheydt ingaen?
Israël nu verhart van syn verstocktheyt afstaen?
Dien Goël nemen aen? dien Coninck hulde bien?
Ach! wie sal leven dan, wanneer dit sal geschien?
Geluck hem die 't sal sien!*

Behalve een Verhandeling over Noachs Profetie (Gen. 9: 27), voorafgegaan door het verhaal van zijn bekering, heeft hij een werk van ruim 600 bladzijden uitgegeven, getiteld: De Heerlykheyt Jesu Christi.

Meer bekend dan á Weille werd **SALOMON DUTSCH**, die in 1767 te Amsterdam werd gedoopt, bij die gelegenheid de voornaam Christiaan aan de zijkant heeft toegevoegd en later als predikant te Mijdrecht heeft gearbeid.

De geschiedenis van de Wonderlijke Leidinge Gods omtrent een blinden leidsman van de blinden, voor het eerst in 1768 uitgegeven, vindt nog altijd een groot, aantal lezers. Met dankbaarheid brengen wij hier in herinnering, wat wij in Deel II, hoofdstuk 4, hebben medegedeeld over de liefdevolle en getrouwe arbeid door de zendelingen van de Broedergemeente, Leonhard Dober en Samuel Lieberkuhn (Rabbi Samuel van Zeist), onder de Joden in ons vaderland verricht.

Toch moet ook bij een geopend oog voor het goede, dat aanwezig was, worden erkend, dat Da Costa recht had om in 1858 te verklaren: “dat levendige belangstelling in de wederaanneming van Israël, hoezeer bij uitzondering gevonden, in Groenewegen, in Heijtwijs, Chevallier, Manger, en ook in de zó geachte Brakel, nimmer zo algemeen is geweest als spot, verachting en verdrukking.”

“Die verachting,” zo ging hij voort, “rust nog ten dele zelfs op bekeerde Israëlieten, ten onrechte en verkeerd proselieten genoemd, daar zij niet zijn vreemden, ingeënt in de olijfboom, maar echte takken, tot de boom behorende.”

In het begin van de 19e eeuw was dan ook van arbeid onder Israël in ons vaderland geen sprake meer. En nu behaagde het God, twee rijk begaafde mannen uit Israël, Capadose en Da Costa, tot Christus te leiden, en door hen nieuwe ijver en nieuwe liefde voor Israël onder de Nederlandse Christenen te wekken.

In het jaar na hun doop riep Da Costa zijn vriend toe:

*Wel! te wapen dan! te paard!
Met het machtig woord van de Heere
eindelozekrijg verklaard.
In de naam, die we énik eren,
(Van de God van Israël,
Van de God van de twee Verbonden,
Van de Kruisheld, in Wiens wonden
we onze zielsgeneezing vonden)
Aan de in oproer staande Hel!*

*Wèl dan! waar Zijn wil ons zendt,
Spreken, onverschrokken spreken,
Waar de wereld Hem ontkent,
Hem belijden, onbezweken;
En als alles (moet het) zwicht,*

*Onverwonnen, schuldloos lijden,
In dat lijden ons verblijden,
En het Hem ter glorie wijden;
Dit is Christen Ridderplicht!*

ACHTSTE HOOFDSTUK

De Arbeiders van de Vereniging in Nederland

Het Amsterdamse Comité van Vrienden van Israël verklaarde in 1860: “Wij zullen voorts, zo God wil, trachten, het Evangelie onder Israël te verspreiden door het uitzenden van een bekwame Evangelist, die wij reeds voor het eerste jaar in onze dienst hebben genomen, nadat hij zijn studiën aan het Seminarie van de Vrije Schotse Kerk alhier had geëindigd.” Deze Evangelist, later de eerste zendeling van onze Vereniging, was onze Broeder Johann Schlitt.

JOHAN SCHLITT

Hij was geboren de 31e december 1836. Al vroeg toonde hij een vrolijk, opgeruimd karakter te bezitten, en van de Heere een schone aanleg ontvangen te hebben. Hij had een zeer sterk geheugen, wat hem later bij de arbeid in het Godsrijk uitnemend te stade kwam.

Toen hij de jongelingsleeftijd bereikt had, openbaarde zich ook in hem de macht van de zonde. Niet dat hij zich aan grove uitspattingen schuldig maakte: daarvoor bewaarde hem de Heere. Maar toch, hij meende het zo heel gemakkelijk buiten de levende God te kunnen stellen, en in het boek van de natuur, dat hij gaarne las, alles te vinden wat hij nodig had. Dikwijls heeft hij later aan zijn vrienden medegedeeld, hoe hij, op Paasmorgen in het jaar 1855 ontwakende, een ongelovige en medelijdende glimlach niet terug kon houden, toen hij zijn moeder en zovelen zag heengaan naar de bedehuizen, om daar te horen van een Dode, die levend geworden was. En toch, diezelfde Paasmorgen richtte ook hij zijn schreden naar de plaats, waar Ds. J. de Liefde toen predikte; hij wilde toch eens horen, wat deze klapper zeggen zou. Daar hoorde hij deze getuige van Christus aanvangen: “Wellicht zijn er onder mijn hoorders, die, deze morgen ontwakende, met een medelijdende glimlach hebben neergezien op hen, die geloven, dat een Dode weer levend geworden is.” Dat trof hem. Dat was voor hem. “Dat was,” zoals één van zijn oudste vrienden het later heeft uitgedrukt, “dat was voor hem de roepstem van de Heere: “Ontwaak, gij die slaapt, en sta op uit de doden, en Christus zal over u lichten!”

Toch kwam hij er toen nog niet toe, om het hart over te geven aan de Heere Jezus Christus. Maar de Heere hield niet op, aan hem te arbeiden. Op zekere avond leidde God zijn schreden naar het lokaal van de Jongelingsvereniging onder de handwerkstand. En deze Vereniging, die door Gods genade voor zovelen reeds tot een eeuwige zegen geworden is, werd het middel ook tot zijn bekering. Hij leerde zich in Christus verliezen, en kon welhaast uit zalige ervaring roemen in de kracht van Christus' bloed.

Toen werd het de lust en de keuze van zijn hart, om de Naam van de Heere Jezus te prediken aan zijn medezondaren. De weg daartoe werd hem door God gebaad. In het jaar 1857 werd hij opgenomen als kwekeling van het Schotse Seminarie te Amsterdam.

Met grote opgewektheid volgde hij de lessen, en steeds heeft hij met hartelijke dank aan zijn God in het goede geroemd, dat hij aan het Seminarie te danken had. Al spoedig werd het hem duidelijk, voor welk gedeelte van de arbeid in de wijngaard van de Heere hij door de Heere was bestemd. Toen hem dan ook de vraag werd gedaan, aan wie hij na voleindigde leertijd het Evangelie zou wensen te verkondigen, klonk zijn antwoord, een antwoord, door geheel zijn volgend leven bevestigd: “Aan de Joden!”

“Aan de Joden!” — Is het te verwonderen, dat dit zijn leermeesters, vooral Da Costa en Schwartz, een oorzaak van grote blijdschap was? Dadelijk werd hij dan ook reeds door Dr. Schwartz in zijn vrije uren aan het werk gezet; hem werd opgedragen, onderwijs te geven aan Joodse mannen en vrouwen, die in de waarheden van het Christendom wensten onderwezen te worden.

Hoe langs zo meer werd Schlitt in zijn keuze versterkt, om onder Israël te gaan arbeiden. En toen hij in 1860 zijn eindexamen had afgelegd, had de Heere de weg voor hem bereid, en begon hij namens de Vrienden van Israël zijn arbeid. Toen namelijk de Amerikaanse Christenen, van wie in het 6e Hoofdstuk gesproken is, vernamen wat de gevolgen waren van hun uitreiken van een traktaat, zonden zij aan Dr. Schwartz een som geld, opdat hij in staat zou zijn, tijdelijk een helper aan te stellen. Juist had Schlitt zijn eindexamen afgelegd, toen Dr. S. dit geld ontvangen had, en zo was de weg gebaad, en toen in 1861 de Nederlandse Vereniging voor Israël werd opgericht, had hij, die haar eerste Zendeling zou worden, reeds een jaar onder de Joden gearbeid.

“Eerst de Jood!” Aan dat beginsel van zijn Leraren is Schlitt trouw gebleven. Toen Dr. Schwartz in 1864 voor de laatste maal de jaarvergadering leidde, sprak Schlitt o.a. tot hem: “Het was vooral uw uitlegging van de profetieën van Jesaja, die bij mij de lust deed ontstaan, onder dat volk te gaan arbeiden, waarvan die profeet zulke heerlijke dingen heeft voorzien.”

“Eerst de Jood!” Dat is immer de taal van zijn hart gebleven. In 1863 bedankte hij voor een beroep naar de Evangelische Gemeente te Kortrijk.

Op verzoek van het Bestuur van het Nederlands Jongelingsverbond, in overleg met het Bestuur van onze Vereniging, wijdde hij een deel van zijn tijd en krachten aan de zaak van de Jongelingschap. Het toenemend aantal Jongelingsverenigingen was hem stof van grote blijdschap, maar was tevens oorzaak, dat hij begon te gevoelen: ik moet mij hieraan onttrekken, of ik zal ongeschikt worden voor mijn arbeid onder Israël.

En die laatste arbeid wilde hij niet opgeven. Toen te Zwolle op het Jaarfeest van het Nederlands Jongelingsverbond het besluit genomen werd, dat voortaan een eigen Agent voor de zaak van de Jongelingsverenigingen zou werkzaam zijn, werd aan Schlitt de vraag gedaan, of hij als zodanig zou willen optreden. Een beslist ontkennend antwoord werd op die vraag door hem gegeven: Israël had de eerste plaats in zijn hart. Nog een jaar bleef hij op de oude wijze voortgaan, toen hij in 1878 zijn ontslag vragen moest als Agent van het Nederlands Jongelingsverbond. Dat ontslag werd hem op de meest eervolle wijze gegeven; en op dezelfde dag werd hij benoemd tot lid van het Hoofdbestuur van genoemd Verbond.

Twintig jaren ruim heeft hij gearbeid voor het Godsrijk. Gearbeid onder Israël en de Volken; onder ouden en jongen. Gearbeid in bijna geheel Nederland. Hij had de gave van het woord, en sprak uit het diepst van zijn hart. Steeds was het er hem om te doen, om de zielen tot Christus te leiden. Daarom was dan ook immer de enige inhoud van zijn prediking: “Jezus Christus, en Die gekruisigd!” De 23e Psalm was zijn lievelingslied. Hij sprak, omdat hij geloofde; hij had lief, omdat hij door de liefde van Christus zich zalig wist.

“Wees waar!” Dat woord van Da Costa was hem diep in het harte geschreven. Hij was een biddend arbeider. De Vereniging voor Israël had hij hartelijk lief; in de Schotse Zendingskerk, de bakermat van deze Vereniging, arbeidde hij met toewijding en trouw; voor de Christenen uit Israël klopte zijn hart en de vergaderingen met hen behoorden tot de aangenaamste van zijn leven; van de afdeling Amsterdam en het Kindergenootschap voor Israël was hij een hoog gewaardeerd President. God had hem

een diepe blik gegeven in het profetisch woord; daarvan kunnen zij allen getuigen, die hem in de Bidstonden voor Israël hebben gehoord; daarvan getuigen die zeer vele artikelen, welke door hem geleverd zijn voor “De hoop van Israël” en voor het blaadje “De Ladder van Jakob,” ondertekend met de bekende initialen J. S.

Onverwachts, in de bloei van zijn leven, is hij ons ontvallen. Nee, dat had niemand kunnen vermoeden, toen hij zondagavond 6 maart 1881 in de Schotse Zendingskerk het Evangelie verkondigde, dat hij daarom schier niet eindigen kon, omdat het zijn laatste woord was, in Amsterdam in het openbaar gesproken! Daaraan dachten de Broeders Geel en Korff niet, toen hij dinsdag 8 maart met hen te Baambrugge getuigde in een openbare samenkomst in het belang van de uit- en inwendige zending, dat dit zijn laatste woord was tot de Christenen in het belang van Israël, zijn laatste pleidooi, om van de Christenen liefde te winnen voor het oude Volk van God! Dat kwam niet in iemands gedachten op, toen hij woensdag 9 maart in de vergadering met de Broeders en Zusters uit Israël een warm woord sprak naar aanleiding van het 6e vers van de berijmde 25e Psalm, dat wij op de volgende vergadering reeds treuren zouden over zijn heengaan! Nee, dat dachten die Joodse Christenen ook niet, welke hij donderdag 10 maart bezocht, dat dit zijn laatste gang was tot hen, en dat hij ’s avonds door een vreselijke ziekte zou worden neergelegd op het ziekbed, dat ook, en zo spoedig, zijn sterfbed worden zou!

Toch was het alzo! Vrijdagmorgen vernamen wij de treurmare. Wat was hij ziek en wat had hij het lichamenlijk benauwd! Maar van binnen was het licht en vrede, en blijdschap in de Heere! “Groter dan de Helper is de nood toch niet! In Christus is het altijd goed!” zo sprak de zieke. En het lied van de Psalmist was hem die avond bij felle lichaamssmart tot troost: “In God is al mijn heil, mijn eer!” enz. (Ps. 62 vs. 5).

Veel werd er die dagen voor hem gebeden en hij verklaarde, de kracht van die voorbede te ervaren. Nadat hem zaterdagmorgen zijn lievelingspsalm was voorgelezen, vermeide hij zich later in het 3e vers van Ps. 130: “Ik blijf de Heere verwachten.”

Bestendig verkeerde hij in gevaarvolle toestand, maar tegelijkertijd was het steeds leven en vrede! Wanneer hij sprak over de benauwdheid van zijn lichaam, voegde hij er immer aan toe: “maar van binnen is het licht”. “Op Nieuwjaarsmorgen” zei hij: “sprak ik naar aanleiding van Christus’ woord: “Zie, Ik ben met ulieden al de dagen tot aan de voleinding van de wereld!” Dat ondervind ik thans: Christus is met mij!” En Zaterdagavond verklaarde hij: “Da Costa heeft gezegd: “Christus heeft de vredevlag geplant op de troon van Gods heiligheid! Daarin staat geschreven: “Vrede door het bloed van het kruis!” zo is het Amen, ja Amen. Zo is er dan geen verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn.”

Kalm zag hij de toestand onder het oog. “Ik lig aan de rand van het graf. God alleen is machtig, mij daarvan terug te brengen. Wil Hij mij voort laten gaan: het is goed! Wil Hij mij terugbrengen: het is goed! Al wat God doet, is goed! In de grootste smarten blijven onze harten in de Heere gerust.”

Was er zondag nog enige hoop, dat God hem sparen zou, in de nacht, die daarna kwam, verergerde zijn toestand zodanig, dat hoe langer hoe meer de hoop begon te verflauwen, en wij het ergste vreesden. Maandag (14 maart) begon hij afscheid te nemen van degenen, die hem omringden. Van zijn vrouw; van zijn kind; van zijn familie; van zijn mede-arbeider; van een paar vrienden. Er was grote smart rondom zijn sterfbed, maar er was ook grote vertroosting. Zijn inwendige toestand drukte hij uit in de welbekende woorden:

“Niets van mij, en ’t al van Hem, zo komt men in Jeruzalem!”

O.a. zei hij tot zijn medearbeider: “Doe mijn vredegroet aan de Vereniging voor

Israël!” Later: “Zeg aan de Gemeente, dat ik heenga in het geloof in die Christus, die ik in eenvoudigheid verkondigd heb. Zeg aan de Gemeente, dat de kracht van dat geloof thans door mij in het sterven ondervonden wordt.” Enige uren vóór zijn dood zochten wij nog eenmaal tezamen het aangezicht van God. Van hartelijke instemming gaf hij blijk, en zei daarna: “Dat was nu het laatste gebed. Straks begint het ware danken!”

Na een poos sprak hij: “Ik lig nu geheel gereed, wachtende tot de Heere mij tot zich neemt. Het is nu niets meer, dan de strijd tussen het leven en de dood. Ik zie daarin duidelijk, dat de dood niet behoort tot onze menselijke natuur, zodat door mijn toestand de waarheid van de Bijbel bevestigd wordt.”

Nu hoorde men hem getuigen:

“k Zal eeuwig zingen van Gods goedertierenheên, niet hier, maar Boven”; en dan weer: “Ik zie alles voor mij voorbijgaan, van Genesis af tot de Openbaring toe; ik verlies mij in de eeuwigheid!”

Zijn lievelingsvers uit de Gezangbundel (Gezang 130 vs. 6) bood hem ook nu troost, terwijl hij even daarna het “*Veilig in Jezus’ armen*” deed horen. En toen hij de werkingen van de dood reeds in zijn aderen gevoelde, riep hij met luide stem uit: “Excelsior! vrede door het bloed van het Kruis!”

Dat was zijn laatste woord. Nog ruim een uur daarna bleef hij in volkomen bewustzijn ter neerliggen. Van ogenblik tot ogenblik zag men hem vellen door de zeis van de dood. Nog één snik! Te 10 ¼ uur ging hij in, in de vreugde van zijn Heere!

De 18e maart werd zijn stoffelijk overblijfsel aan de schoot van de aarde toevertrouwd. Hoeveel belangstelling en hoevele tranen! De Heren Puttelaar, Geel, Korff, Wilkens, Wijle, Neidlinger en P. van Eik spraken bij het graf of in de kamer op de begraafplaats, en het Schotse Zangkoor zong bij het graf van zijn Ere-Voorzitter: “Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven,” en één van Schlitt’s geliefkoosde liederen: “Hoe zalig verlost te zijn door Jezus’ bloed!”

Grafwaarts was voor hem hemelwaarts. Zo zij het eenmaal voor allen, die dit lezen zullen!

Had Br. Schlitt in het eerste jaar van zijn werkzaamheid zendingsreisjes gemaakt met de Christen uit Israël, Br. L. de Leeuw, als zendeling van onze Vereniging werkte hij aanvankelijk samen met de Christen uit Israël, Br. Bremer, die van augustus 1862 tot maart 1863 voor de Vereniging werkzaam was. In de plaats van laatstgenoemde Broeder werd in juni 1863 als zendeling van onze Vereniging benoemd onze broeder Cornelis Geel.

CORNELIS GEEL

Laat ons even luisteren naar hetgeen deze broeder sprak, toen hij op het 3e jaarfeest (8 september 1863) als zendeling was ingezegend.

“Nauwelijks,” zo verhaalde hij o.a., “was de keus in mijn hart ontstaan om de Heere te dienen, of ik gevoelde een sterke begeerte in mijn ziel ontbranden, om in het koninkrijk van de Heere werkzaam te zijn; maar uit vrees, dat deze begeerte een hartstocht was, durfde ik haar geen gehoor geven, en zocht haar op allerlei wijzen te onderdrukken, dat mij twee jaren mocht gelukken, toen op een zekere dag een dochter van Abraham tot mij kwam en zei: “In De Heraut worden jongelingen voor het Schotse Seminarie gevraagd, daar moest u heengaan.” Ik betuigde haar mijn leedwezen, dat zij mij dit zei, daar nu mijn begeerte met vernieuwde kracht begon te herleven, maar zij liet mij niet met rust voordat ik met haar naar Ds. Schwartz geweest

was; en ziet, om kort te gaan, ik werd door het Bestuur van het Seminarie aangenomen. Deze Heren vroegen mij in welk gedeelte van de wijngaard van de Heere ik werkzaam wilde zijn, onder Joden of Heidenen, enz.; waarop ik hun antwoordde, dat indien God mij bekwaamheid zou geven, Hij mij wel in dat gedeelte zou leiden, waar Hij mij gebruiken wilde.

“Er verliep enige tijd; het Seminarie hield op te bestaan; ik werd door enige Heren in staat gesteld mijn studiën nog een half jaar voort te zetten, en juist dit half jaar heeft God willen gebruiken, om door het onderzoek van de Profetieën, het lezen van “de hoop Israëls,” het zien van de treurige toestand, waarin Israël zich thans bevindt, het onderwijs van een Leraar uit Israël, liefde voor het oude volk van Hem in mijn hart op te wekken. Ik deelde dit aan Br. Schlitt mede, en werd aangenomen door de Nederlandse Vereniging voor Israël, die mij voor haar rekening nog een jaar liet studeren, om mij na vijftien maanden proeftijd, die thans verstreken zijn, als haar zendeling aan te nemen en in te zegenen.

“Waarom is dat verleden in het heden zo belangrijk voor mij? Omdat God Israël tot middel heeft willen gebruiken, om mij in deze werkzaamheden te leiden: een dochter uit Israël, de Profetieën aangaande Israël, en een Leraar uit Israël.”

Was aanvankelijk de arbeid van Br. Geel meer tot Amsterdam bepaald, terwijl Br. Schlitt de afdelingen en andere plaatsen bezocht, later doorreisde ook hij ons land, om de Joden te wijzen op de Messias, en de Christenen aan te sporen tot liefde en gebed voor het oude volk van de Heere.

Tot juni 1870 was hij als zodanig werkzaam, toen hij zich aansloot bij de Nederlandse Evangelisch-Prottestantsche Vereniging, als wier Evangelist hij tot 1894 te Amsterdam werkzaam was. Toen gaf hij gehoor aan de drang van zijn medebestuurders van de Martha-Stichting, om als Directeur op te treden van deze Stichting, die geheel vrucht was van zijn werk als Evangelist te Amsterdam. Als zodanig heeft hij de arbeid van de reddende liefde mogen voortzetten, totdat hij de 8e juni 1907 in vrede ontslapen is.

Voor velen is hij tot een eeuwig zegen geweest.

Tot het jaar 1881 was hij Secretaris, en van 1881-1894 President van het Kindergehoofdschap voor Israël, en toen hij wegens zijn vertrek naar Alphen zich moest terugtrekken, bleef hij toch als Ere-Lid aan het Bestuur van dit Kindergehoofdschap verbonden.

Ruim twee jaren bleef Br. Schlitt vervolgens alleen arbeiden, toen een opvolger voor Br. Geel gevonden werd in Broeder Meyer Salomon Bromet.

Geboren in het jaar 1839 uit Israëlietische ouders in Suriname, vertrok hij, na het verlaten van de school, naar Demerara, waar hij, in Christelijk-godsdienstige kringen opgenomen, spoedig tot bekering kwam en gedoopt werd.

In 1860, op 21-jarige leeftijd teruggekeerd, predikte hij gedurende 3 jaren in de bovenlokalen van het Waaggebouw in de Engelse taal.

In 1864 vertrok hij naar Engeland, waar hij in het Hackney College zich aan de studie van de theologie wijdde.

Na drie jaren gepromoveerd als Predikant, werd hij voor 3 plaatsen tegelijk beroepen en koos Woodbridge in het graafschap Suffolk, maar werd reeds het volgende jaar van daar naar Londen beroepen.

Te Londen werkte hij 4 jaar. Daarna trad hij in dienst van de Nederlandse Vereniging voor Israël en vertrok naar Amsterdam als Zendeling onder Israël.

In “de hoop Israëls” van november 1872 deelde het Hoofdbestuur mede: “Het heeft de Heere behaagd, tot ons te brengen Br. Bromet, geboortig uit Suriname, laatstelijk predikant te Londen, die, zelf uit Israël gesproten, zich bereid heeft verklaard onder zijn broederen werkzaam te zijn om hun de Christus, Die hij zelf gevonden heeft, te

verkondigen. In het begin van december a.s. hopen wij Br. Bromet reeds in zijn gewichtige werkkring te zien treden.”

De arbeid van Br. Bromet, in december 1872 aangevangen, werd door hem voortgezet tot maart 1876. Tengevolge van een bezoek aan Londen, om getuige te zijn van het werk van Moody en Sankey, werd het zijn begeerte om in deze geest op algemeen terrein door woord en lied te evangeliseren. Hij vroeg en verkreeg daarom ontslag als Zendeling van onze Vereniging, en behalve door andere uitgaven blijft de herinnering aan hem voortleven door zijn vertaling en uitgave van de Liederen van Sankey, die bij duizendtallen hun weg gevonden hebben.

In 1885 keerde hij in Suriname terug om zijn moeder te bezoeken en predikte er in de Hervormde Kerk. Omdat hij het Protestants godsdienstig leven zo slap vond, besloot hij zijn krachten te wijden aan het geestelijk heil van zijn Vaderland.

In 1886 vertrokken naar Nederland om de nodige maatregelen voor zijn vestiging in Suriname te treffen, was hij in 1887 terug en stichtte de Vrije Evangelisatie Gemeente. Dank zij de financiële steun van vrienden in Holland en Schotland, verrees reeds in 1888 het aardige kerkje van de gemeente. In 1897 stichtte hij de Christelijke School, aan welker hoofd een Hollandse hoofdonderwijzer staat, en later een Fröbelschool.

Ook voor het geestelijk leven van volwassenen zorgde hij. Hij slichtte de Christelijke Jongelingsvereniging en bijna gelijktijdig de Christelijke Jongedochtersvereniging, de Vereniging Dorcas, enz.

Steeds onvermoeid, deed hij al wat in zijn vermogen was om vooral de eerste Vereniging te bezielen. Hij hield lezingen, die meestal ook voor het grote publiek toegankelijk waren en waarvan de laatste, over de grote Neger-professor Booker Washington, in druk is verschenen.

Ook was het zijn voorbeeld, dat Zondagsscholen, Christelijke zangcursussen en kerkkoren in het leven riep.

In 1888 had hij het voorrecht, zijn beide zusters, na openbare belijdenis van haar geloof, te mogen dopen, en bij zijn bezoek aan ons land in 1897 deelde hij ons mede, dat hij ook zijn broeder had mogen dopen en dat deze nu zijn mede-arbeider was. In mei 1905 is ook deze Arbeider van de Vereniging in vrede ontslapen.

Thans blijft nog over, iets te zeggen van de beide andere Zendingen van onze Vereniging, maar, al hebben zij langer gearbeid dan de Broeders, van wie reeds gesproken is, toch, omdat zij nog in het land van de levenden en in de dienst van onze Vereniging zijn, zal dit iets natuurlijk zeer weinig zijn.

Als opvolger van Br. Bromet werd benoemd Broeder Frederik Willem Adrianus Korff, geboren 15 sept. 1849, sinds 1862 werkzaam bij het Christelijk onderwijs te Amsterdam en sinds 1 januari 1874 tevens als Godsdienstonderwijzer bij de Ned. Hervormde Gemeente alhier. De 15e mei 1876 werd hij door het Hoofdbestuur als Zendeling van de Vereniging benoemd; 1 augustus 1876 begon hij de arbeid en tot heden is hij voor onze Vereniging werkzaam. Op de avond, waarop hij aan de Leden van de Afdeling Amsterdam werd voorgesteld (28 juli 1876), zei Br. Bromet tot hem: “Ik heb enkel maar kunnen zaaien. Geve de Heere het u, vrucht te aanschouwen op uw arbeid!”

Wij zijn dankbaar, dat die wens van zijn voorganger vervuld is geworden.

Nog 413 jaar mocht Br. Korff met onze oudste Zendeling, Br. Schlitt, samenwerken, en toen deze ons ontvallen was, schreef de oude heer J. Ephraim, de Christen uit Israël, die zich in die tijd zo vaak in ons blad deed horen, aan het eind van een opstel, getiteld: Waakt, want gij weet niet in welk uur de Heere komen zal.

Eindelijk bidden wij, dat de Heere spoedig een andere arbeider in de dorre Israëlietische wijngaard zende, opdat veel van zijn ranken herleven en vruchten

voortbrengen, waarover de engelen zich verheugen. Bidden wij ijverig, want een goed opvolger van onze waardige Schlitt is moeilijker te vinden dan een Keizer van alle Russen, in plaats van hem, die niet zou zijn vermoord, indien de onverlaten hadden geloofd aan de verantwoordelijkheid van de mensen aan de Heere van leven en dood die, hoewel de schuldige geenszins onschuldig houdende, toch gaarne vergiffenis schenkt aan alle zondaren, die zich in oprechtheid tot Hem bekeren.”

Toch kon de heer J.W. Marx, de toenmalige Secretaris van onze Vereniging, in het oktober-nummer van “de hoop Israëls” mededelen, dat het Hoofdbestuur een opvolger van Br. Schlitt had benoemd, n.l. Broeder Albregt van Os, geboren 17 februari 1856, eerst werkzaam aan de Diakoniescholen te Amsterdam, later als Godsdienstonderwijzer te Leiden. In de algemene vergadering van 3 oktober 1881 werd hij afgevaardigd tot zijn arbeid, die hij de 1e november d.a.v. aanvaardde en die hij mag voortzetten tot op deze dag.

NEGENDE HOOFDSTUK

Zegen op de Arbeid

“Ik schaam mij het Evangelie van Christus niet; want het is een kracht Gods tot zaligheid een iegelijk die gelooft, eerst de Jood, en ook de Griek.” zo heeft de Apostel Paulus geschreven (Rom. 1: 16). En omdat het Evangelie van Christus een kracht is van God tot zaligheid, kunnen wij er zeker van zijn, dat het altijd en overal, waar het gepredikt wordt, zijn gezegende werking zal doen. Dat wordt ook in het midden van de Joden waargenomen, en daarom kunnen en mogen wij dit overzicht van de geschiedenis van onze Vereniging niet ten einde brengen, zonder in enige feiten te hebben aangetoond, dat ook de arbeid van de zending onder de Joden, hoe rijk dan ook aan bezwaren en teleurstellingen, toch door de genade Gods geen onvruchtbare arbeid is. Maar hoewel wij tot eer van onze God iets gaan verhalen van de zegen, die Hij op onze arbeid heeft gelieven te schenken, zullen wij daarbij de soberheid niet uit het oog verliezen, en alleen maar spreken van die Broeders en Zusters uit Israël, die reeds in Christus ontslapen zijn. Dat wij daardoor gedrongen zijn, meer dan een treffende geschiedenis van de latere jaren achterwege te houden, betreuren wij wel, maar toch meen wij goed te doen als wij dit beginsel handhaven.

In het algemeen houden wij in onze arbeid rekening met het woord van Da Costa, dat de zegen niet ligt in het maaien, maar in het zaaien. Trouwens, de zegeningen, welke God ons geschonken heeft, laten zich niet in cijfers uitdrukken. “Het bureau van deze statistiek wordt in de hemel gehouden,” hoorden wij op het vierde Amsterdamse Zendingsfeest ds. H. PIERSON zeggen, toen hij de vraag beantwoordde of er in zijn arbeid te Zetten ook bekeringen voorkwamen. Wij nemen ook in betrekking tot de resultaten van onze arbeid dat woord over, en terwijl wij voor een volledige beantwoording van de vraag, of er ook in onze Zendingsarbeid bekeringen voorkomen, naar dat bureau verwijzen, voegen wij er met ootmoedige dank aan onze God bij: Er is ook in deze tijd in het midden van Israël een overblijfsel naar de verkiezing van de genade, en ook aan onze Vereniging heeft de Heere het voorrecht geschonken, kinderen van Abraham te leiden tot Christus. Er zijn Israëlieten hier of elders in de naam van de Heere gedoopt, voor wie onze Vereniging het middel mocht zijn, om hen bekend te maken met de Heiland. Er zijn Israëlieten, die door de dienst van onze Vereniging de boodschap van het Evangelie hebben vernomen en, hoewel nog niet gedoopt, in meerdere of mindere mate de kracht van het Evangelie hebben ervaren. Er zijn Israëlieten, die onderwezen worden in de waarheden van het Evangelie en van wie wij hopen, dat zij straks een eer van Christus mogen zijn. Zovelen zijn reeds in vrede ontslapen, mannen en vrouwen uit Israël, die eenmaal in vijandschap tegen Christus hadden geleefd, maar die zijn heengegaan, roemende in de genade van de Heere, die ook aan hen verheerlijkt was.

Wij denken b.v. aan een Broeder uit Israël, **L. d. L.**, die, gedoopt zijnde, een brief van zijn vader ontving, waarin deze schreef, dat hij in Amsterdam komen zou, om zijn zoon uit de klauwen van Dr. Schwartz te redden. En twee maanden later deelde deze broeder in de Bestuursvergadering mede hoe grote verrassing de Heere hem had bereid. Zijn vader was gekomen, maar God Zelf had diens hart gebroken, en had hij op vloek zich voorbereid, zijn vader had hem gezegend, en de Schriften van het Oude Testament uit de handen van zijn zoons aanvaard. En dat deze Schriften gelezen waren, bleek later, toen een jongere broeder van hem, die nu zo heerlijk verrast was, tot Br. Schlitt zei: “Spreek toch niet weer tot mij, want ik heb de smart van mijn

ouders gezien over de doop van mijn broeder, en ik heb beloofd, dat, zo lang zij leven, ik blijven zal die ik ben!”

Groot is de vijandschap van de Joden tegen diegenen uit hun volk, die hun geloof in de Heiland hebben beleden, en op allerlei wijzen wordt die vijandschap geopenbaard. In 1861 ontsliep een Broeder uit Israël, Emmanuël Bosboom, die met zijn gehele gezin door Ds. Schwartz was gedoopt. Als turfdrager moest hij in alle delen van de stad zijn werk verrichten, en menigmaal moest de politie hem ontzetten uit de handen van de Joden. Meestal bediende men zich van jongens van 12 à 14 jaar, om hem van de bruggen met steen te werpen, en een steenworp, die hem trof in de rug, was oorzaak van een langdurig lijden, dat eindigde in zijn dood. Geen klacht over zijn lijden werd vernomen; veel minder een aanklacht tegen de bewerkers daarvan; maar menigmaal bad hij: “Heere, reken hun deze zonde niet toe!” En vaak verzekerde hij: “Het gebed dat ik voor hen doe is tot hun zaligheid.”

Enige tijd ging voorbij en wederom vroeg een Israëlietische huisvader om onderwijs in de waarheden van het Christendom. Door hetgeen hij zelf in de Schriften van het Oude Testament had gelezen, en door hetgeen hij bovenal vernomen had van zijn zuster, die hij zelf nog voor weinige maanden, toen zij Christus wilde belijden, had tegengestaan, gevoelde hij zich opgewekt om het Evangelie nader te leren kennen. Vele waren de moeilijkheden, die ook hij in de zogenaamde Jodenhoek moest doorstaan, zodat hij ten laatste genoodzaakt was in een ander, door Christenen bewoond, gedeelte van de stad zich metter woon te vestigen. In de straten, die bijna uitsluitend door Joden bewoond worden, bestaat namelijk voor de Israëliet, die Christus wenst te belijden, geene vrijheid, ja hij staat aan allerlei baldadigheden en zelfs aan levensgevaar bloot.

Het grootste bezwaar leverde evenwel zijn huisvrouw op, die een ijverige Jodin was en, gelijk zij zich uitdrukte, voor een ton goud haar geloof niet zou willen veranderen. Zij wist toen niet, dat het Christendom het waarachtige Jodendom van Mozes en de Profeten is, en dat de Jood, die Jezus bekent, een schat ontvangt, die kostelijker is dan goud en veel fijn goud. haar vijandschap was groot, zodat zij zelfs het eten voor haar uit de kerk komende man niet wilde bereiden. Maar zij was geneigd om te horen, en even eerlijk als zij haar vijandschap uitsprak, even eerlijk nam zij aan, wat haar uit de Schriften van het Oude Verbond als de wil en de weg van de God van Israël aangewezen werd.

Haar eerste indrukken sprak zij in deze woorden uit: “Indien het Christendom waar is, zullen wij veel te verantwoorden hebben!” Langzamerhand werd het haar duidelijk, dat het Christendom waar is, en begon haar eigen verantwoordelijkheid haar zwaar te wegen. Zij hield aan de Joodse ceremoniën vast, totdat zij duidelijk verstond, dat niet wat in de mens ingaat, maar wat uit hem voortkomt, hem verontreinigt; en voorts: dat de mens niet uit de werken van de wet, maar uit genade gerechtvaardigd wordt. Het kostte haar een zekere strijd, voor zij besluiten kon in een Christelijke kerk te komen, maar toen zij er eindelijk toe besloot, gevoelde zij telkens de nabijheid van de Heere op krachtige wijze.

Zij was sedert jaren lijdende en had vele aanvallen van benauwdheid. Maar wanneer zij enigszins wel was, aarzelde zij niet voor allen, ook voor Joden, die zij van vroeger kende, haar overtuiging uit te spreken en haar geloof in Jezus als de beloofde Messias te belijden. Toen zij veertien dagen voor haar dood een bezoek ontving, verklaarde zij, dat zij in vroegere dagen onder zodanig lijden met het hoofd tegen de muur had willen lopen, maar nu haar ziel in geduld en lijdzaamheid bezitten kon; dat zij, voor zij Christus kende, niet verdragen kon, dat in haar tegenwoordigheid van sterven werd

gesproken, dat zij nu daarentegen de dood met vrede in het hart tegemoet zag. “Wat geeft mij,” zo vervolgde zij, “hiertoe kracht? Wat anders dan het lijden en sterven van Jezus?” Voorts gaf zij haar begeerte te kennen om gedoopt te worden, en alzo Jezus èn voor haar man èn voor haar kinderen èn voor de Israëlieten als haar Messias te bekennen. “Ik heb,” zo vervolgde zij, “vroeger onverholten mijn afkerigheid van het Christendom uitgesproken, en nu beken ik evenzeer vrij uit, wat de Heere voor mijn ziel uit genade heeft gedaan.”

Donderdag, 's avonds te 7 uur, werd zij in tegenwoordigheid van haar man en haar vier kinderen, van haar zuster en verscheidene Christelijke vrienden door de doop in de gemeente van Christus opgenomen. Toen haar herinnerd werd, dat zij door die belijdenis van haar volk en maagschap verstoten zou worden, antwoordde zij: “Sedert ik Jezus gevonden heb, kan ik dat verlies dragen.” Herhaaldelijk riep zij uit: “Hoe verheugd ben ik, hoe verheugd ben ik, dat ik zover ben!” Zij werd gedoopt in de volle verzekerdheid van het geloof, wetende dat zij van een hevige tegenstandster veranderd was in een eenvoudige discipelin van Jezus.

Op vrijdagavond werd zij wederom bezocht. Zij kon niet veel spreken, maar wilde dat men met en voor haar bad. En op de vraag: “Wat zullen wij bidden?” antwoordde zij: “Dat ik spoedig ontbonden en bij mijn Heere mag zijn.”

Zaterdagochtend om elf uur, ontsliep zij met volkomen bewustzijn en in stille vrede. Zij was in korte tijd zeer toegenomen in genade, en zij, die de laatste van de geroepenen scheen te zijn in het huisgezin, is de eerste geweest, die verwaardigd werd haar Heere te belijden, in zijn kracht te lijden, te sterven, nee, te ontslapen, om in zijn heerlijkheid op te staan.

De volgende dinsdag werd zij op het toenmalige Leidse kerkhof op eenvoudige en stille wijze begraven. Aan hen, die om haar groeve geschaard stonden, werd herinnerd, dat de buitengewone deelneming haar oorzaak vond in het buitengewone dat aan dit graf werd aanschouwd; en dat zij, die in de naam van de drieënige God gedoopt zijn, wel behoorden te bedenken, of ook zij wisten, dat Christus hun leven en sterven hun gewin was; dat zij behoorden toe te zien, of ook zij de doop met de Heilige Geest ontvangen hadden en gestorven waren en opgestaan met Christus tot een nieuw God geheiligd leven.

Langs menig ruw gelaat biggelde toen een traan, terwijl een vrouw in diepe ontroering van hart uitriep: “Hoe heerlijk donderdag eerst gedoopt en zaterdag reeds in de Heere ontslapen te zijn!”

De wegen van de Heere met de kinderen van de mensen zijn zeer verschillend. De één roept Hij in de vroege ochtendstond en de ander te elfder ure, maar over allen, die Hij krachtig roept door de Heilige Geest, ontfermt Hij zich in grondeloze goedertierenheid. Bij Hem is geen aanzien des persoons; in Christus is noch man noch vrouw; beiden het sterke en het zwakke geslacht zijn, om zo te spreken, zwak voor Hem, en beiden worden sterk door de kracht van Zijn algenoegzame genade.

Zoals vele Joodse vrouwen, was ook zij, wier geschiedenis nu volgt, onbekend met Mozes en de Profeten. Zij kende, zoals zo velen van haar Joodse zusters, de plichtplegingen, waarvan de stiptste waarneming door de Rabbijnen geëist wordt, maar haar eigen hart kende zij niet en zij bekommerde zich weinig over haar zaligheid. De meeste Joodse vrouwen verkeren helaas in een staat van onwetendheid en onverschilligheid omtrent de dingen, die strekken moeten tot haar behoud en niet zelden gebeurt het, dat juist zij de heftigste tegenstandsters worden van hen, die Christus wensen te belijden, en wel omdat zij aan allerlei bijgelovigheden hechten en daarom gemakkelijk door dweepzucht worden vervoerd. Zij kon lezen noch schrijven,

was in de boeien van de zonde verstrikt geraakt, maar leerde haar ellende gevoelen en in haar ontstond de oprechte behoefte om èn van de schuld èn van de macht van de ongerechtigheid verlost te worden. Het was moeilijk haar de letters te leren; daarentegen luisterde zij hoe langer hoe meer met hartelijke belangstelling naar de verkondiging van verlossende, van verzoenende liefde. Zij mocht zich verheugen in de Zaligmaker, Die door de Farizeeën terecht verweten werd, dat Hij zich in grondeloze goedertierenheid over tollenaars en zondaren ontfermt, en haar geestelijke levensgeschiedenis heeft grote overeenkomst met die van de blindgeborene, die de Heiland het licht van de ogen geschonken heeft. Deze blindgeborene was een eenvoudig man en kon slechts weinig antwoorden op de tegenwerpingen van de Schriftgeleerden, die hem met allerlei strikvragen trachtten te verwarren. Daarentegen kon hij in volle vrijmoedigheid en zalige ervaring belijden: “Eén ding weet ik, dat ik blind was en nu zie,” en ook deze onze zuster wist, dat de Heere haar de wijsheid had geschonken welke Hij Zijn kinderen openbaart en die vrede, die alle verstand te boven gaat.

Haar was veel vergeven en zij had veel lief. Zij moest na haar belijdenis van Christus vele lichamelijke smarten verduren, maar temidden van die smarten gevoelde zij steeds behoefte aan de vertroosting van het Evangelie; ook in de grootste benauwdheid bleef haar hoop gevestigd op de Heere, haar Zaligmaker. En toen haar lijden zwaar en haar kracht gering was, kroop zij als het ware van haar kamer naar het huis van gebed, om de prediking van het Evangelie te komen bijwonen, en met haar Broeders en Zusters in Christus aan de dis van de Heere te kunnen aanzitten, en zich op haar moeilijke weg door Zijn verbroken lichaam en vergoten bloed te laten versterken.

Eindelijk was haar lichaam gesloopt en het uur van het sterven naderde met rasse schreden. Zij kon niet veel meer spreken, want haar benauwdheid was groot, maar op de vraag: “Hoe staat het nu met uw ziel?” luidde het duidelijk antwoord: “Mijn hart heeft vrede door de genade van Christus”. In die verzekerdheid en in het genot van die vrede heeft zij de verschrikkingen van de dood overwonnen.

Werd op het eerste Jaarfeest van onze Vereniging een Israëliet gedoopt, herhaalde malen werden binnen de muren van de Schotse Zendingskerk mannen en vrouwen uit Israël door de doop in de gemeente van de Heere ingelijfd. Wij kunnen niet alles vermelden en stippen slechts aan. Zo werden op de late Paasdag 1866 een moeder en haar dochter gedoopt en op de 26ste mei 1867 weer een vrouw.

Wij mogen niet vergeten melding te maken van de **weduwe Overman geboren Sara d’Ancona**.

Zij werd door Ds. van Meeteren in de Nieuwe Kerk te Amsterdam gedoopt en als lid van de Ned. Herv. gemeente aangenomen. Zij bewandelde in stilte haar weg en voorzag in de laatste jaren van haar leven door een kleine koophandel in haar levensonderhoud, hoewel dit met veel moeite en zorgen gepaard ging. Zij kwam in aanraking met één van de zendelingen van onze Vereniging en bezocht de Schotse Zendingskerk, waar haar ziel door het woord van het leven werd verkwikt, zodat zij daar bijna iedere zondag te vinden was. Een hevige ongesteldheid maakte haar opneming in één van de ziekenhuizen noodzakelijk, waar zij slechts weinige dagen verpleging behoefde, maar die weinige dagen hebben getuigenis gegeven, wiens eigendom zij was; zij heeft, roemende en juichende in haar Heiland, van haar leger aan omstanders en medeverpleegden het Evangelie van de genade verkondigd en op hartroerende wijze getuigd van de dierbaarheid, die er is in Jezus Christus, Die de

Opstanding en het Leven is; het 10de vers van Ps. 68 werd met stervende lippen door haar uitgesproken en toen zij de laatste regels naderde, legde zij bijzondere nadruk op de woorden: “Hij kan en wil en zal” en riep met verheffende stem: “Ja, dat zal mijn Jezus doen.”

In dat geloof ontsliep zij, nadat zij daags te voren haar 58ste levensjaar had bereikt.

Op zondagavond 18 juli 1869, werd door Ds. Th. J. Meyer de doop toegediend aan *een jeugdige Israëlietische*. Ds. Witteveen predikte bij die gelegenheid over 1 Petr. 3: 21a. Merkwaardig was het antwoord van een Joodse huismoeder, die op 25 september 1871 de doop ontving. Ds. Meyer vroeg haar of zij waarlijk geloofde, dat Jezus is de Christus, de Zoon van God, de Zaligmaker van zondaren. Zij antwoordde: “Ik geloof dit niet alleen, maar ik weet het; want Hij heeft mijn zonden weggenomen en mijn hart heeft vrede in Hem gevonden.” — De dag van haar doop was Israëls Grote Verzoendag. Een paar dagen later verklaarde zij: “Wat was dat een heerlijke Grote Verzoendag! Vroeger bracht ik de Verzoendag in verveling door en nu werd ik op die dag in het verbond met de Messias opgenomen.” Enige maanden leed zij aan een dodelijke kwaal, maar te midden van veel lijden van het lichaam was haar ziel verheugd in de Heere sinds zij de Messias had mogen vinden. Dikwijls zei zij: “Het gaat bij mij van binnen beter dan van buiten.” Haar lichaam werd door de tering gesloopt, maar haar geestelijk leven nam van dag tot dag door de werking van de Heilige Geest toe. Eindelijk werd zij door de dood van het lichaam van de smarten verlost en mocht zij ingaan in de rust, welke overblijft voor het volk van God. Naar het uur van sterven zag zij gedurende de laatste weken van haar aanzijn reikhalzend uit, omdat zij wist, dat de dood voor haar een doorgang zou zijn tot het eeuwige leven. Aan haar graf werd door Br. Schlitt er terecht op gewezen, dat ook in haar weer gebleken was, hoe er te allen tijde onder Israël een overblijfsel is naar de verkiezing van de genade.

Op de 21 januari 1872 werden door Ds. A. van Andel **een drietal Joodse knapen gedoopt**. Zij waren de kinderen van de vrouw wier uiteinde wij hierboven beschreven. De vader, zelf twee jaren vroeger gedoopt, had zijn kinderen tot de doop geleid.

Toen de vader gedoopt werd, had zijn vrouw hem verlaten en de knapen meegenomen. Zij werd ziek en in een Joods gesticht verpleegd, maar de smadelijke wijze, waarop men daar over haar man sprak, keerde haar hart weer tot hem, zodat zij hem weer opzocht en weer met hem woonde. Door Br. Schlitt bezocht en onderwezen, werd zij voorbereid voor de doop die, zoals wij reeds zagen, weldra door de dood werd gevolgd.

Op dezelfde avond dat haar drie kinderen gedoopt werden, werd ook een Joodse vrouw gedoopt.

Heerlijk was het getuigenis dat Br. Schlitt uit de mond van **Levi B.** mocht vernemen. Deze was een sjouwerman en weinig ontwikkeld. Hij sprak niet veel en droeg ook met zwijgend geduld de bespottung, die hij van zijn “Christelijke maats” te verduren had. In de vroege morgen van 16 januari 1871 werd Br. Schlitt bij hem geroepen.

Hij lag reeds enige dagen te bed en was reeds een paar malen door de zendeling bezocht. Nu riep hij uit en wel met krachtige stem: “Het wachten is op u, u hebt mij tot Christus gebracht, ik wens dat u mij zult uitgeleiden naar de hemel.” Hij sprak dit uit, opgericht in zijn bed, met tranen van blijdschap op het aangezicht, maar op een toon zo vast, dat de zendeling niet geloofde hier een stervende voor zich te hebben. Daarom sprak deze met hem over het gevaarlijke van zelfbedrog en over het

noodzakelijke van zelfonderzoek in dit opzicht. Hij gaf daarop voldoende antwoord en gaf de verzekering dat zijn hoop op de rechte grond was gevestigd. “En nu,” sprak hij verder, “zeg aan de vrienden en aan mijn broederen naar het vlees, dat ik vergeving van al mijn zonden heb in het bloed van Christus en dat de Heere mij nu thuis haalt.” Hij sprak nog enige dergelijke woorden en daarop ging de zendeling met hem in het gebed. Een kwartier later gaf hij nog een helder antwoord en daarna hief hij zijn ogen en handen naar boven en riep uit: “Kom, Heere Jezus! kom haastig, Heere!” Nog enige weinige ogenblikken en hij was niet meer hier beneden.

In het negende jaarverslag van onze Vereniging werd het ontslapen betreurd van Broeder **Jeremias Meijerstein**, “de ijverige, vurige Christen uit Israël en getrouw getuige,” lid van het Bestuur van de Afdeling Amsterdam.

Een Israëlietische jongeman, door Ds. Meyer gedoopt, moest, om de vervolging en de dwang van zijn familie te ontgaan, de wijk naar het buitenland nemen en een geleerde rabbijn, door Ds. Van Andel gedoopt, moest om de vreze van de Joden verwijderd worden.

Door Ds. Van Andel werden **twee jongelingen van 15 en 17 jaar gedoopt**. Hun vader was Christen, maar de moeder was een Jodin. De vader was reeds overleden, maar de moeder had geen bezwaar tegen de wens van haar kinderen om gedoopt te worden. Zij woonde deze plechtigheid bij en hoorde met zachtmoedigheid het woord van de vermaning dat tot haar kwam.

In de maand november 1872 ging één van onze Broeders uit Israël, **Hamburger** genaamd, op zeventigjarige ouderdom de ruste van de Heere in. Toen hij de begrafenis van Da Costa bijwoonde en het grote aantal zag dergenen, die deze uitnemende Christen uit Israël de laatste eer bewezen, zeide hij: “Hier heeft God Zijn woord bevestigd: die Mij eren, zal Ik eren.” Onze Broeder Hamburger was een begaafd Christen. Hij was een man vol diepe wijsheid en grote mensenkennis, die veel en velerlei gelezen had en zeer grondig rekenschap wist te geven van de hoop, die in hem was. In de laatste weken van zijn leven hier op aarde was zijn lichamelijk lijden zwaar, doch zijn ziel was stil in de Heere. Hij kon zeggen: “Ik weet, mijn Verlosser leeft.” Vóór zijn einde sprak hij nog tot menigeen een woord van vermaning. Zo wees hij zijn broeder, die nog Israëliet was en van het Evangelie niet wilde weten, op het ene nodige. Een Jodin, die hem bezocht, werd door hem met de Oud-Testamentische zegen gezegend. Na het uitspreken zei hij: “Ik, die in Christus geloof, heb u met woorden van het Oude Testament gezegend, om u te doen zien, dat het Oude en het Nieuwe Testament één zijn.” Zijn ontslapen was vrede.

Aan de avond van 5 april 1875 werd in de Schotse Zendingskerk een Israëliet, met name **Filip T.**, na onderwezen te zijn geworden in de waarheden van het Christendom en belijdenis van het geloof te hebben afgelegd, door de Heilige Doop in de Christelijke kerk opgenomen. Namens het Bestuur van de Schotse Zendingskerk werd hem een Bijbel en een psalm- en gezangboek aangeboden.

Een Joodse vrouw, door een vrijzinnig predikant gedoopt, kwam in aanraking met Br. Schlitt. Zij kwam tot de rechte kennis van zonde en genade en tot de overgave van haar hart aan de Heere.

Een zeer oude Joodse vrouw, die Christus had gevonden en in Zijn naam was gedoopt, verklaarde op haar ziekbed: “Ik wens ontbonden te worden, want ik weet dat Mijn Verlosser leeft; Hij heeft mij gekocht met Zijn dierbaar bloed.”

Een Joodse jongedochter kwam enige jaren geleden tot de kennis van Jezus Christus. “Wie had het ooit gedacht,” zei zij, “dat ik zo gelukkig zou worden! Jaren geleden werd een oom van mij in de achterhoek van Gelderland gedoopt. Als zijn naam bij ons in huis genoemd werd, ging mij een rilling over het lijf. Het is nog geen jaar geleden, dat ik een traktaatje kreeg en toen ik er de naam “Jezus” in zag, scheurde ik het uit vijandschap aan stukken. En toch is de Heere zo goed voor mij geweest, dat Hij mij zo wonderbaar leidt.” Zij mocht zo spreken, want haar weg was, hoe moeilijk ook, tevens een bewijs voor de wonderbare leiding van de Heere. Wij geven hier ook aan haar geschiedenis een plaats.

R. V. G. werd de 9e september 1848 uit streng Joodse ouders geboren te A. in G. Van haar vroegere herinneringen stippen wij alleen aan, dat zij later met dankbaarheid gedacht aan enkele ware Christenen in haar geboorteplaats, die bij zware beproevingen, welke over het vaderlijk huis kwamen, aan haar ouders hartelijke liefde bewezen hebben. Na de dood van haar moeder verliet zij haar geboortestad, en diende achtereenvolgens bij verschillende Joodse families. Haar vader en haar beide broeders bleven te A. gevestigd.

Onze jonge dochter had onder het ouderlijk dak een streng Joodse opvoeding ontvangen, en was, wat helaas zo weinig het geval is, volstrekt niet onbekend met de heerlijke geschiedenis van haar volk. Toen zij echter dienstbaar werd, kwam zij in aanraking met verschillende Israëlietische huisgezinnen, waar de voorvaderlijke instellingen niet meer in ere waren, en ten gevolge daarvan verdwenen ook bij haar van lieverlede de indrukken, die zij als kind ontvangen had. Maar daarmee verdween geenszins haar vijandschap tegen het Christendom.

Maar de goede Herder ontfermde zich over haar en hield niet op, dit verloren schaap van het huis van Israël te zoeken, en... Hij heeft haar gevonden, en Hij heeft haar gered! Zij kwam in “Te Huis”, een Christelijk vrouwenlogement alhier. Een Christen had er haar gebracht, toen zij, ten gevolge van gebrekkig lichamelijk gezicht, zonder dienst was. Daar begonnen de ogen van haar geest geopend te worden, en het deksel van Mozes begon te wijken. In de geest van de liefde sprak de directrice zeer ernstig met haar. Zij gevoelde iets van de zoete invloed van het Christelijk leven. Zij sprak: “U hebt iets, wat ik niet bezit. Ik heb geen vrede.” Op haar verzoek kwam de zending en sprak met haar. Zij deelde haar geschiedenis mede. Zij opende haar hart. Zij verklaarde geen zaligheid te hebben gevonden in de Joodse godsdienst. Zij, die vroeger een traktaat aan stukken gescheurd had, omdat er de naam Jezus in stond, zij begeerde thans onderwezen te worden in de weg van het heil.

Daar werd gesproken en daar werd gebeden. Zij werd gewezen op het gewichtige van deze stap, op de vijandschap van vader en broeders, op de verwerping door haar volk. Zij bleef beslist bij haar verlangen, ook na een paar dagen van ernstig overleg. Toen werd dan ook haar dringende begeerte ingewilligd. Zij kwam in dienst bij Christenen te V. Na korte tijd kwam zij hier echter terug. Haar natuurlijk oog was in treurige toestand. Zij was nochtans vol goede moed.

“Wat zal er nu van u worden?”

“Dat weet de Heere. Hij zal zorgen.”

“Maar wanneer u thans tot de Joden terugkeerde, zouden zij u ongetwijfeld aannemen en verzorgen. Ik weet dat met zekerheid.”

“Dat nooit. Ik heb nu voor het eerst de Christus leren kennen, en ik zal Hem getrouw

blijven. De Heere zal voor mij zorgen. Ik heb Hem gebeden om een dienst, en Hij zal er mij één geven.”

Haar vertrouwen werd niet beschaamd. Nog diezelfde dag verkreeg zij een dienst van de Heere bij vrienden van Israël alhier. Sedert die tijd heeft zij geregeld onderwijs ontvangen. Het duurde echter niet lang of haar geloof werd op een zware proef gesteld.

Op zekere zaterdag ontving zij een bezoek van een nicht, een Joods meisje, bij de heer C., een Israëliet alhier, dienstbaar. O.a. zei deze nicht: “U doet uw vader zoveel verdriet aan, door bij Christenen te dienen;” waarop het antwoord volgde: “Ik heb mijn vader lief, maar ik moet toch God meer liefhebben dan mijn vader.” — Maar ziet, terwijl zij met elkander spraken, bracht de brievenbesteller aan onze R. een brief. Zij brak die open, en nu ontstond tussen haar en haar nicht het volgende gesprek:

“Wat! een brief openbreken op Sabbat!”²

“Ja, mijn Rustdag is morgen.”

“Bent u dan gedoopt?”

“Nee, nog niet, maar ik hoop toch gedoopt te worden.”

“Dan wilt u mij ook zeker verleiden?”

“Nee, verleiden wil ik u niet, maar ik hoop wel, dat u nog eens zo gelukkig mag worden, als ik nu ben; dat de Heere uw ogen opene, opdat u de Zaligmaker mag leren kennen.”

“Ik wil toch zo graag vriendin van je blijven, maar dan moet u ook eens bij mij komen.”

“Dat kan ik niet, maar als u bij mij wilt komen is het goed.”

De nicht ging heen en deelde één en ander mee aan haar heer en ook aan haar oom te Arnhem. Enige dagen later was ons Joodse meisje alleen thuis. Wie kwam daar tot haar? De heer C., bij wie haar nicht diende.

Hij. Bent u de dochter van v. G.?

Zij. Ja, mijnheer.

Hij. Van de oude v. G.?

Zij. Ja, van v. G. te Arnhem.

Hij. Indien u dan nog zoveel belang stelt in uw oude vader, dat u hem zien wilt, dan is daartoe gelegenheid.

Zij. Waar is mijn vader?

Hij. Ginds aan de hoek.

Zij. Och, laat hij hier komen. Ik ben alleen thuis.

Hij. Nee, hier komt hij niet.

Nu ijlt zij naar haar vader, die zij in lang niet gezien had, valt hem om de hals en lokt hem naar het huis, waar zij dient. Nu gaat ook de heer C. mee naar binnen, en zo bevindt zij zich tegenover haar 72-jarige vader en een haar vreemde Israëliet.

Daar vangt een hartroerend toneel aan. De oude vader bidt en smeekt zijn kind, toch met hem mee te gaan naar A., waar goed voor haar gezorgd zal worden, en zij zich over niets te bekommeren zal hebben. Zij zal haar oude, grijze vader toch deze smart en droefenis niet aandoen, om nog langer op de weg van afval en Godverzaking voort te wandelen!

“Vader!” zegt zij, “ik heb u lief, nog veel liever dan vroeger; en ik wil alles doen wat u vraagt, maar dit ene niet. Ik heb nu voor het eerst de Messias keren kennen, en ik mag Hem niet verloochenen, want dan zou ik mijzelf ongelukkig maken.”

De oude man wordt boos over die tegenstand van zijn dochter, en hij vraagt: “Wie

² De lezer weet, dat dit de Israëliet niet geoorloofd is.

heeft u dan toch verleid?”

“Niemand heeft mij verleid, vader! Maar de Heere heeft mij gezocht en mij Zijn woord leren kennen, en nu ken ik de Zaligmaker.”

Nu barstte haar vader in hevige woede uit. Vreselijke vervloekingen sprak hij uit over zijn kind, en viel toen in zwijm in de armen van zijn dochter. Dat deze hevig geschokt was, behoeft zekerlijk niet te worden gezegd. Maar ook nu ondersteunde haar de Heere met de rechterhand van Zijn sterkte, en gaf Hij haar de kracht, om staande te blijven en getuigenis af te leggen voor Zijn naam.

Nog hield de aanval niet op. Terwijl zij ieder ogenblik vreesde, dat haar oude vader door een beroerte getroffen zou worden en sterven zou, sprak de heer C. haar toe, nu eens met zachte, dan weer met harde en verwijtende woorden: “Hoe kunt u toch nog langer bij die vervloekte blijven wonen? U hebt uw vader toch veel te lief om hem de dood aan te doen. Ga toch maar mee, en u kunt alles krijgen wat u begeert.” En dan weer: “U bent vervloekt; u bent de moordnares van uw vader; God zal u vloeken, enz.” Maar zij beleed haar geloof en getuigde van har Heiland. Die hoge woordenwisseling had de opmerkzaamheid van een buurvrouw uitgelokt. Zij snelde toe om de vader te helpen, en toen deze tot zichzelf gekomen was, sprak de buurvrouw: “’t Is ook wel vreselijk, als een vader ziet, dat een kind van zijn geloof afvalt. Als één van mijn kinderen Rooms of Jood werd, zou ik het ook verschrikkelijk vinden. Een mens moet bij zijn geloof blijven.” (!!!)

Wij delen opzettelijk alleen de feiten mee en onthouden ons van commentaar. De belangstellende lezer gelieve zelf over één en ander ernstig na te denken. Toen eindelijk de vader en de andere Israëliet toornig waren vertrokken, herinnerde R. aan de buurvrouw het woord van de Heiland: “Wie vader of moeder liefheeft boven Mij, is Mijns niet waardig.”

Een uurtje ongeveer na het vertrek van haar vader ontving R. een tweede bezoek. Nu kwam mevrouw C., om haar te zeggen, dat haar vader half dood per vigelante bij haar was gebracht, en dat zij zich haasten moest, zo zij haar vader nog levend wilde zien. De list gelukte niet. De Heere gaf haar genade, om stil te zijn, en later heeft zij vernomen, dat haar vader nog diezelfde dag naar zijn woonplaats was teruggekeerd.

Omstreeks 14 dagen daarna kwam één van de Amsterdamse rabbijnen haar, of liever haar heer bezoeken. Het doel van de rabbi was de invloed in te roepen van de Christen, opdat het Joodse meisje niet afvallig zou worden van haar godsdienst. “Een verlicht, beschaafd, ontwikkeld man toch weet, dat allen, die de enige God aanbidden, zalig worden; men zij Jood, Christen of Mohammedaan, maar ieder moet blijven in zijn geloof.”

Dat die bewering tegenspraak ondervond, behoeft nauwelijks gezegd te worden. Een ernstig gesprek volgde. De rabbi wilde R. zelf niet spreken, want “wat zou dat baten? Als zij tegenover haar oude vader verhard gebleven is, zal zij om mij nog veel minder haar plannen laten varen.” En toen onze jonge dochter toch in de kamer kwam, waar de rabbi zich bevond, zei hij haar: “Moet u nu in deze weg volharden? U bent de moordnares van uw vader, die in het gasthuis te sterven ligt. God zal er u voor straffen.”

“Nee, mijnheer!” was het antwoord, “ik vermoord mijn vader niet, ik heb hem nog veel liever dan vroeger. Maar ik wenste, dat u eens wist, mijnheer! hoe gelukkig ik ben. Ik hoop, dat u nog eens zo gelukkig mag worden; dat uw ogen geopend mogen worden en u de Christus mag leren kennen.”

“Ja, dat weten we wel. Altijd hetzelfde. U bent te dom om te redeneren, maar dit zeg ik u: u gaat verloren. De gedachte, dat u uws vaders dood verhaast hebt, zal u tot in

eeuwigheid geen rust laten.”

Toen ook deze poging ijdel gebleken was, kwamen “de laatste woorden” van haar vader uit A. Een brief vol verwensingen en vervloekingen, de één nog erger dan de andere! Treurig bewijs voor de vijandschap van de grijsaard! Een brief, die wel bij vernieuwing de zenuwen schokte, maar het geloof niet verminderde. Want “als God zegent, wie zal dan vloeken”?

Dat zulke openbaringen van vijandschap haar smart veroorzaakten, begrijpt ieder die dit leest, maar zij werd er niet door geschokt in haar geloof. Toen zij de dag na het bezoek van haar vader de ontmoeting mededeelde aan de zending, en deze tot haar zei: “Nu stondt u toch ook heel alleen tegenover uw vader, die vijandige Israëliet en die ongelovige Christin,” antwoordde zij: “Nee, niet alleen, want ik heb zo krachtig ervaren, dat de Heere met mij was, dat mijn geloof daardoor veel sterker geworden is.”

Bovenstaand bezoek van de vader had plaats 18 juli 1879, terwijl het bezoek van de rabbijn gebracht werd de 28e juli d.a.v. Uit de aantekeningen van de zending voegen wij hier nog bij, dat de rabbijn volstrekt niet begrijpen kon, hoe het mogelijk is, dat een Christen er zich over verblijdt, wanneer een Jodin Christin wordt. Hij erkende, dat zijn voorvaderen weleer proselieten hebben gemaakt, maar dit waren Heidenen, maar, zei hij, “allen, die de enige God aanbidden, worden zalig.” Toen hem gevraagd werd naar zijn tempel en offers, antwoordde hij: “De tempel is verwoest, en daarom zijn natuurlijk de offers afgeschaft.” Maar de vraag naar de oorzaak van de tempelverwoesting kon hij niet beantwoorden. Tot R. zei hij o.a., dat God thans geen wonderen meer doet, zodat Hij niet in haar hart gewerkt kan hebben, “maar zo gaat het met dat domme volk! Hun wordt wat voorgepraat, en dan komt van voorpraten napraten!”

Maar van napraten kon hier allerminst sprake zijn. “Toen ik onlangs”, zo sprak zij enigen tijd later, “de bekeringsgeschiedenis van Dr. Capadose las, dacht ik: voor mij zullen zij zoveel moeite niet doen. En nu ondervind ik ook de vreselijke vijandschap van mijn familie.” Met grote blijdschap ontving zij de 23ste mei 1880 de H. doop.

Korten tijd daarna gevoelde zij zich gedrongen, aan één van haar broeders te schrijven. Maar hoe vreselijk was het antwoord, dat zij van hem ontving, en dat bewaard blijft nevens de bovengenoemde brief van haar vader als treurige bewijzen voor de vijandschap van de Joden tegen het Evangelie van Christus. Aanhoudend bad zij om de bekering van haar vader, maar op zekere tijd verklaarde zij, dat dit haar niet meer mogelijk was, zonder dat zij daarvoor een oorzaak kon noemen. Daar vernam zij van iemand, dat haar vader gestorven was, maar enige dagen later bereikte haar weer een tegenovergesteld bericht. Eén van onze zendelingen bezocht toen haar familie, en vernam dat de vader gestorven was. Men had het natuurlijk niet nodig geoordeeld, om dat aan de dochter mede te delen: die was immers dood!

“Och,” sprak haar schoonzuster, “indien u enigen invloed op haar hebt, zorg dan, dat zij nooit hier in de stad komt, want als mijn man haar ziet, begaat hij zeker een misdaad, en dan worden ik en mijn kinderen daardoor nog ongelukkig.”

“Maar het is toch vreselijk, om zoveel vijandschap te koesteren jegens uw zuster, omdat zij de Messias van Israël beleden heeft!”

“Wat doet zij zich met ons te bemoeien! Voor enige tijd is hier een Christen Jood geworden, en toen hij na de besnijdenis ernstig ziek was en zijn moeder hem kwam bezoeken, wilde hij niets meer van haar weten. Laat zij dan ook zo doen.”

“U bent ook moeder, niet waar? Welnu laat ons de gevallen eens zo tegenover elkaar plaatsen: een Christen is Jood geworden en wil niets meer weten van zijn moeder, en

een Jodin is Christin geworden, maar is vol liefde blijven denken aan haar vader en haar broeders. Wat trekt u meer aan?"

Natuurlijk kon zij niet ontkennen, dat het laatste aantrekkelijker was, maar dadelijk vroeg zij: "Is u nu de man, die haar voortgeholpen hebt?"

"Uw zuster had niet nodig voortgeholpen te worden. Vroeger diende zij bij Israëlieten en thans dient zij bij Christenen."

"Dient zij bij Christenen? Is zij dan niet getrouwd?"

"Ik heb haar gekend van het ogenblik af, dat zij met het Christendom in aanraking gekomen is, maar ik heb nooit iets van een huwelijk gehoord."

"Maar waarom heeft zij zich dan laten dopen," riep de vrouw met de grootste verbazing uit, "als u haar niet voortgeholpen hebt, en als zij niet getrouwd is!"

Die vraag baande de weg tot de verkondiging van het Evangelie aan deze dochter van Israël, die ten slotte enige traktaten aannam.

Welnu, deze zuster uit Israël, die om Christus' wil zoveel smaad heeft verdragen, is thans in de heerlijkheid. De laatste tijd van haar leven was zij lijdende, maar zeer opgewekt en blijmoedig in de Heere. Onderscheidene malen is zij in het huis, waar zij verpleegd werd, bezocht, en bij het laatste bezoek, dat haar vóór haar ontslapen werd gebracht, was haar ziel zeer vrolijk in haar God en Zaligmaker. Zij was toen zeer werkzaam met het schone lied:

*Ik geloof de schuldvergeving
Enkel om des Middlaars bloed.
In mijn eigen werk en waarde
Is geen troost voor mijn gemoed.
Alles, alles is genade.
Hoe strafschuldig ik dan zij,
Ja, mijn Vader! ik gelove,
Al mijn schuld vergeeft Gij mij.*

Gez. 52 vs. 10

Ook van deze dochter van Abraham mag worden getuigd: "Zalig zijn de doden die in de Heere sterven!"

Wonderlijk zijn vaak de leidingen van de Heere. Een Jood uit Rusland, Samuel Koski, die als leraar onder Israël werkzaam was geweest, werd van Rusland naar Berlijn geleid en van Berlijn naar Amsterdam, waar hij de eerste levende indrukken van het Christendom ontving. Van Amsterdam bracht de Heere hem naar Londen, van Londen naar Ermelo en van Ermelo weer terug naar Amsterdam, waar hij vervolgens geregeld onderwezen werd en gedoopt, bij welke plechtigheid mede het woord werd gevoerd door Ds. Ris Lambers, toen te 's Grevelduin Kapelle.

De 10^e oktober 1855 doopte Dr. Schwartz de ruim 40-jarige Israëlietische, Hendreintje Cohen, weduwe van Isaac Simon Houtkruijer. Zij heeft de leeftijd bereikt van ruim 72 jaar, en vooral de laatste jaren van haar leven heeft zij lijdende doorgebracht. Onder alles bleef haar geloof ongeschokt, en steeds was zij dankbaar voor de grote genade, welke de Heere haar bewezen had door haar te brengen tot het geloof in de Heiland. Was zij vroeger een streng orthodoxe Jodin, thans roemde zij in het dierbare bloed van de verzoening van Jezus Christus haar Heere, en in dat geloof is zij de 10^e September 1887 in vrede ontslapen. Zij heeft, zo vaak zij kon, getrouw getuigd van haar Heiland, zowel tot Israëlieten als tot naam-Christenen. Aan haar groeve verhaalde de heer Geel, dat deze zuster uit Israël het middel was geweest, waardoor hij in aanraking was

gekomen met Dr. Schwartz, ten gevolge waarvan hij het Schotse Seminarie heeft bezocht en voor de arbeid in het Evangelie is opgeleid. De enige zuster van de ontslapene, elders woonachtig, kon door haar hoge leeftijd bij de begrafenis niet tegenwoordig zijn. Jaren geleden zat Zuster Houtkruijer te luisteren naar de prediking van een Leraar, in wiens woonplaats haar zuster leefde. Na de prediking ging zij tot die Leraar, om iets aangaande haar zuster te vernemen, en, wie schetst haar blijdschap, toen zij vernam, dat ook haar zuster voor enige tijd de Heere Jezus beleden had en in Zijn naam gedoopt was geworden!

Hanna Delgado werd de 8ste maart 1814 te Amsterdam als kind van Joodse ouders geboren. Als jongedochter trad zij in het huwelijk met Abraham Aldenberg, maar nog geen elf jaar later moest zij het weduwkleed aantrekken, en met haar vijf kinderen, twee zonen en drie dochters, zijn verlies betreuren. En dat betreuren was ernst. Zij was reeds verre op haar dagen gekomen, toen zij nog het gemis betreurde van de geliefde echtgenoot.

Wat is het keerpunt in haar leven geworden?

Als orthodox Joodse vrouw las zij op zekere dag, dat in de Schotse Zendingskerk zou gesproken worden over de Grote Verzoendag. “Wat weten die volksverleiders te zeggen van mijn Grote Verzoendag?” zo klonk het van de lippen van de weduwe, en vol toorn ging zij er heen om dat te vernemen. Maar daar werd een pijl afgeschoten, die haar trof in de ziel, en tengevolge daarvan kocht zij een Bijbel, die zij, als de dagtaak ten einde was gebracht, in stilte onderzocht. Nu onder een bedstede en dan bij een Christelijke buurvrouw moest deze Bijbel verborgen worden om de vreze van de Joden. Drie jaren lang duurde dit verborgen onderzoek van het Woord van de Heere, terwijl zij nu en dan een bijbellezing of een predikatie op de vroege morgen bijwoonde. Veel genoot zij in die tijd van de prediking van Ds. J.P. Hasebroek en van de heer T.M. Looman.

Toen deze stille voorbereidingstijd haar tot beslissing gebracht had, ging zij naar Dr. C. Schwartz, om te worden ingelijfd in de Gemeente van de Heere. Ontzettende moeilijkheden moest zij toen doorworstelen. Zij moest voor de Rabbijnen komen, die trachtten haar van ongelijk te overtuigen, maar zij beriep zich op de Bijbel, en men kon haar niet brengen tot de erkenning, dat zij dwaalde. Zij weigerde elk aanbod, dat men haar deed, en wilde van haar kinderen niet scheiden, omdat zij, zoals zij zich uitdrukte, “hen wilde bekend maken met haar Jezus-God.” Maar nu was het haar onmogelijk, langer in de Joodse wijk te wonen. Zij moest, in de letterlijke zin van het woord, met haar kinderen vluchten, en vestigde zich in een Christenbuurt.

Maar nu kwam een andere moeilijkheid. Door de invloed van de familiebetrekkingen weigerde de oudste zoon bij zijn moeder te wonen. Tot tweemaal toe moest zij hem, met behulp van de politie, van de familie, tot wie hij gegaan was, terughalen. Natuurlijk kon er onder deze omstandigheden geen sprake zijn van zijn doop, toen de dag aanbrak, waarop zijn moeder met de vier jongere kinderen het heilig Sacrament ontvangen zou.

Thans slaan wij *het doopboek op van de Schotse Zendingskerk*, en vinden daar van de hand van Dr. Schwartz die anderen datum, waarvan wij boven gewag maakten. “De zes-en-twintigste december van het jaar 1856 gedoopt,” en dan volgen de namen van de moeder en van vier van haar kinderen. Hoe levendig herinnert de schrijver zich die dag, waarop hij als zevenjarige knaap voor het eerst in dat Kerkgebouw kwam. Weinig kon hij toen vermoeden, dat hij later in diezelfde kerk zoveel malen het Woord van de Heere zou mogen verkondigen, en dat hij later door zijn werk weer in

aanraking zou komen met deze gedoopten. Slechts met een enkel woord zij het feit aangestipt, dat moeder en kinderen die hele dag in de kerk moesten blijven, omdat de vele Joden, die aan de ingangen van het kerkgebouw op hen stonden te wachten, hun het heengaan beletten.

Was er blijdschap in het hart van de moeder over de genade, door de Heere aan haar bewezen, diep smartte het haar, dat haar oudste zoon, al was hij bij de plechtigheid tegenwoordig, niet met haar de doop kon ontvangen. Maar een gesprek, dat na de openbare godsdiensttoefening door Mr. Isaïc Da Costa met hem gevoerd werd, had ten gevolge, dat hij de Bijbel ging onderzoeken en na anderhalf jaar op eigen belijdenis de Doop ontving.

Die datum, 26 december 1856, was de dag bij uitnemendheid in haar levensgeschiedenis. Hoe menigmaal hebben wij op de 2e Kerstdag met haar en haar kinderen de Heere gedankt voor zijn barmhartigheid, aan haar verheerlijkt! En toen zij oud werd en zwak; toen het gehoor en het gezicht steeds minder dienst bewezen; toen het haar niet meer mogelijk was, haar Bijbel te lezen, toen werd het verlangen sterker, om naar de Heere te gaan. Ten huize van een gehuwde dochter mocht zij haar leven ten einde brengen, en bij elk bezoek, ook al kende zij de bezoeker niet dadelijk, bleek, dat haar hart naar de Heiland uitging en haar vertrouwen gegrond was op Zijn zoenverdiensten. Kalm en zacht is zij de 29e augustus 1904 ontslapen.

Haar oudste zoon is haar de 8e november 1908 gevolgd. zijn hoop was op de genade Gods in Christus.

Een zeventigjarige Joodse vrouw kende geen hogere behoefte dan dat God haar altijd voedsel voor haar en haar beide hondjes geven zou. Toen kwam één van de zendelingen met haar in aanraking, die haar een Bijbel gaf en haar aanbod van tijd tot tijd tot haar te komen om met haar over het gelezene te spreken. Zij nam dit voorstel aan en begon de Heilige Schrift te onderzoeken. Zij was een zeer ontwikkelde vrouw en werd getroffen door hetgeen thans door haar gelezen werd. Nooit te voren had zij de geschiedenis van haar volk vernomen. Des te meer werd zij nu verrast door het vernemen van de leidingen van de Heere met Israël, bovenal door Zijn grote liefde geopenbaard in Jezus Christus. Hem leerde zij kennen als de Messias aan de vaderen beloofd en op tweeënzeventigjarige ouderdom beleed zij in het midden van de gemeente Zijn Naam en ontving zij de Heilige Doop. Nog dertien jaren daarna heeft zij als Christin geleefd en het was een genot, de hoog bejaarde te horen gewagen van hetgeen zij in haar eenzaamheid genoot in de gemeenschap met Christus. Eindelijk werd zij ziek en begonnen de gebreken van de ouderdom zich in die mate te openbaren, dat het noodzakelijk was dat zij werd opgenomen in het gesticht voor ouden van dagen. “Ik ga nu naar het moederhuis,” sprak zij; “spoedig hoop ik naar het Vaderhuis te gaan “ Haar wens werd vervuld. Ook een andere. Na een hevige hoestbui zei zij eens: “Als ik een ogenblik rust heb, vraag ik de Heere of ik hier mag inslapen en boven ontwaken,” en zo is het geschied. Zij is in letterlijke van het woord ontslapen in de Heere.

Eigenaardig was de toebrenging van **een zoon van Abraham**, die schriftelijk onderwijs ontvangen heeft, omdat hij buiten Amsterdam woonachtig was en uit zijn Roomse omgeving herwaarts kwam om zijn geloof in de Christus te belijden.

Eén van de Zendelingen kwam op reis in aanraking met **een Joodse vrouw**, die al spoedig verhaalde, dat zij Christin geworden was. “Leeft de oude Goslinsky nog?” vroeg zij onder andere en toen haar een bevestigend antwoord gegeven was, verhaalde

zij: “Toen hij enige tijd gedoopt was, kwam hij met zijn tas met Bijbels aan het huis waar ik diende. Ik liet hem binnenkomen en sprak tot mijn Joodse meesteres: “Laat ons de afvallige de deur uitwerpen!” Wij deden dit en toen hij op de stoep stond gaf ik hem bovendien nog een stomp in de rug. Toch heeft de Heere mijn vijandig hart verbrijzeld en ben ook ik Zijn genade deelachtig geworden. O, vraag toch aan Goslinsky, dat hij mij vergeve, wat ik in mijn boosheid en vijandschap heb gedaan.” Dat broeder Goslinsky deze mededeling met blijdschap vernam, behoeft niet gezegd te worden. — Ook deze eerwaardige Broeder is nu reeds enige jaren in de rust. Hij had veel geleden om Christus’ wil. Op de dag, waarop hij gedoopt werd, verlieten zijn vrouw en kinderen hem en zij volhardden in hun vijandschap tot de einde toe. Kort voor zijn dood wenste hij hen nog eenmaal te zien en althans een zoon en een dochter kwamen uit het noorden van ons land herwaarts om hun zieke vader te bezoeken. Eén van ons ontmoette hen aan het ziekbed van de oude Broeder. Lang en ernstig werd daar gesproken over de weg van de zaligheid, en aan het eind daarvan richtte de oude vader zich op in zijn bed en sprak op plechtige toon: “Ik sta nu als met mijn beide voeten in het graf en nu zeg ik niet als de Joden: ik hoop zalig te worden, maar ik weet dat ik zalig ben. In mijzelf heb ik niets dan duizend ongerechtigheden, maar al die ongerechtigheden zijn niet in staat om de hemel voor mij te sluiten, want mijn Messias, de Heere Jezus Christus, heeft ze alle voor mij gedragen en betaald aan Golgotha’s kruis.” Eu nu begon hij zijn kinderen te smeken, dat zij toch Mozes en de Profeten zouden onderzoeken, opdat ook zij Hem mochten leren kennen, die het hart van hun vader in de nabijheid van de dood met zo grote vrede vervulde. Ook deze Broeder getuigde dikwijls in zijn langdurige ziekheid hetgeen te lezen staat op de Oosterbegraafplaats te Amsterdam op het graf van een andere Christen uit Israël: “Ik weet mijn Verlosser leeft.” En hij, die in dat graf rust, een zoon van Abraham naar het vlees en de geest, was een zeer vurig belijder van de waarheid van het Evangelie. Hij schaamde zich het Evangelie van Christus niet, maar verkondigde steeds, waar er gelegenheid toe was, aan Joden en naam-Christenen, het heil dat zijn ziel in Jezus had gevonden.

De 14de april 1827 werd te Amsterdam aan het Israëlietische echtpaar **Gazan** een vijfde zoon geboren, die de namen Abraham Jozef ontving. Zijn ouders waren vrome, streng orthodoxe Joden, die deze zoon, evenals hun andere kinderen, vroeg bekend maakten met zijn godsdienstplichten. Hij toonde veel belangstelling in de studie van de Talmud, waardoor de hoop ontstond, dat hij eenmaal Rabbijn zou worden, maar deze verwachting is niet verwezenlijkt. Hij had een helder hoofd en stelde zich niet tevreden met wat hem door anderen over de godsdienst werd medegedeeld. En zijn nadenken over deze dingen had tot gevolg, dat hij zich door de Joodse godsdienst niet bevredigd gevoelde.

Dit gevoel van onvoldaanheid bracht hem er toe, een godsdienstig gesprek aan te knopen met een bekende, een Christen. Deze man was een Roomse, en natuurlijk kende Gazan toen nog niet het onderscheid tussen Roomse en Protestantse Christenen. Toen de Roomse bekende hem dan ook uitnodigde, om eens mede te gaan naar de Mozes- en Aäron’s kerk (een Roomsche kerk in het hart van de Joodse wijk te Amsterdam), gaf hij aan die uitnodiging gehoor. Maar wat hij daar zag en hoorde, was niet in staat, hem bevrediging te schenken. Zeer onvoldaan verliet hij de Roomse kerk, vast besloten, daar nooit weer terug te keren.

Intussen duurde zijn onrust voort, en of hij, zoekende naar rust, zó in de Schotse Zendingskerk gekomen is, — of dat iemand hem op dat gebouw en de arbeid, die daar geschiedde, gewezen heeft, — genoeg, op zekere zondagmorgen begaf hij zich naar

dat kerkgebouw. Aanvankelijk luisterde hij met instemming naar de prediking, die ontleend was aan een woord uit de vijf Boeken van Mozes. Maar als de Prediker voortging en tot zijn hoorders sprak over Jezus van Nazareth als de Vervuller van de profetie, als de Messias, aan de vaderen beloofd, kan Gazan het in die kerk niet langer uithouden. Het werd hem daar te benauwd: hij moest naar buiten. Maar buiten gekomen, was hij toch eigenlijk over zichzelf zeer ontevreden. Het was duidelijk, zo oordeelde hij, dat die Prediker onwaarheid gesproken had, maar hij had hij dan tegen die onwaarheid niet moeten getuigen? Eindelijk besloot hij, terug te keren en het verschuldigde alsnog te doen. Toen hij bij de kerk kwam, was de godsdienstoefening reeds geëindigd, en waren de hoorders vertrokken. Maar aan de koster, wijlen Broeder L.G. Verburg, deelde hij mede wat zijn begeerte was. En deze, die zich verblijdde wanneer een Israëliet over godsdienstige onderwerpen wilde spreken, geleidde hem naar de consistoriekamer, waar hij tegenover de Prediker stond. Onbeschroomd sprak hij zijn oordeel uit over het gedeelte van de prediking, dat hij gehoord had; gedeeltelijk betuigde hij zijn instemming, maar gedeeltelijk ook, en dat tamelijk heftig, zijn afkeuring. Hieruit ontstond een ernstig gesprek. Het behandelde gedeelte van de H. Schrift werd besproken in het licht van andere uitspraken van het Oude en Nieuwe Testament; verklaringen van de Talmud werden getoetst aan het getuigenis van Mozes en de Profeten, en ten slotte ging hij heen, nog niet van de waarheid overtuigd, maar toch wel met de indruk, dat er vóór het Christendom meer te zeggen is dan hij ooit had gedacht.

Wat hij daar in de Zendingskerk had vernomen, kon hij niet meer vergeten. Hij werd her- en derwaarts geslingerd en wist niet of er ergens rust te vinden was, en zo ja, waar dan de plaats van de rust zou zijn. Hij kon niet nalaten met zijn vader te spreken over hetgeen zijn hart vervulde. Maar in plaats van bij zijn vader raad en voorlichting te vinden, werd hij door deze ruw behandeld, en ten slotte ontzegde zijn vader hem de ouderlijke woning.

Waar nu heen? Hij was met zijn overtuigingen te veel Jood om zich tot de Christenen te kunnen begeven; en bij zijn volksgenoten ontmoette hij slechts wantrouwen en vijandschap. Zo besloot hij dan, Amsterdam te verlaten, en op reis te gaan. Pogingen, om elders werk te vinden, mislukten, zodat hij het een artikel van waarde na het andere verkopen moest om in zijn levensonderhoud te voorzien. Ten slotte wist hij geen raad meer en keerde naar het ouderlijke huis terug. zijn gehele bezitting bestond uit zijn koffertje en een dubbeltje. Hij is heer, neemt een kruier om zijn koffertje te dragen, waarvoor hij het dubbeltje betaalde, en komt thuis. Hoe wordt hij ontvangen? Zijn vader werpt het koffertje naar beneden en beveelt hem het huis te verlaten.

Waarheen thans? Hij wist het niet. Acht en twintig dagen en nachten heeft hij gezworven door Amsterdam, geslapen op een bank of in een kelderingang en geleefd . . . ja waarvan? Hij had maar weinig meer, dat verkocht kon worden en hij leed onbeschrijfelijke ellende. In die toestand werd hij eens door zijn broeders aangetroffen, die hem wreed mishandelden. Maar ondanks al deze ellende bleef hij volharden. Hij zocht rust voor zijn arm zondaarshart.

Daar herinnerde hij zich de naam van een Christen uit Israël, en hij besloot deze te zoeken. Omdat zijn pogingen ijdel waren, ging hij naar buiten om een poos te rusten. Op een bank zag hij vier mannen zitten, kennelijk Joden van geboorte. Drie van hun bleken doofstom te zijn, en de vierde sprak tot hen door middel van de gebarentaal. Gazan vroeg waarover zij spraken. — “Over hetgeen wij in de kerk gehoord hebben,” was het antwoord. — Nu noemde hij hun de naam van de man wiens woonplaats hij zocht, en de ene, die spreken kon en die later bleek de gezochte zelf te zijn,

antwoordde: “Ik zal u daarheen brengen.”

Zo kwam Gazan ten huize van de oude Broeder **Van Gelderen**, Christen uit Israël, en hij werd er uitgenodigd aan de dis. O, hoe gaarne zou hij deze uitnodiging hebben aangenomen, maar toen hij zag, dat er soep op tafel stond, waarin varkensvlees was, was het hem niet mogelijk, zijn afkeer te overwinnen. Hoe hongerig ook, kon hij de gedachte niet verdragen, varkensvlees te eten, en hij ging weg.

Toch kwam hij terug en de gesprekken, die Br. Van Gelderen met hem voerde, hadden tot gevolg, dat hij zich door dezen tot Mr. Isaäk Da Costa liet leiden. Met meer dan gewone belangstelling werd hij door deze ontvangen. Met hoeveel dankbaarheid herinnerde hij zich nog veertig jaar later, hoe hij werd gereinigd en verzorgd, maar ook, met hoeveel wijsheid en liefde hij werd gedragen in zijn afkeer van “onreine spijs.” Da Costa heeft er voor gezorgd, dat Gazan spijs ontving, welke hij als Jood volgens zijn godsdienstwetten gebruiken mocht.

Werd zo voor zijn lichaam gezorgd, het spreekt wel van zelf, dat ook in zijn geestelijke behoeften voorzien werd. Nu kon hij vragen en al zijn bezwaren uitspreken, en werd hij ingeleid in het Woord van de Heere. Door Mr. Da Costa kwam hij bij Dr. Schwartz, wiens leerling hij werd, en door wie hij de 18e november 1860 in de Schotse Zendingkerk werd gedoopt.

Was de vijandschap van zijn familieleden groot, toen hij nog zocht naar de waarheid, nog groter werd zij, toen hij door de Doop zijn geloof in Christus beleden had. Op een zondag zag zijn vader hem uit de Zendingkerk komen. In woede ontstoken, greep zijn vader hem aan, wierp hem op de grond, en trapte hem zo geweldig op het hoofd, dat hij als dood ter neer lag. Enige schippersvrouwen redden hem uit de handen van zijn vader en brachten hem in veiligheid in een schip, maar hij heeft tot zijn dood toe op zijn hoofd de herinnering gedragen aan deze mishandeling.

Nadat hij enige tijd te Amsterdam had vertoefd en aldaar in het huwelijk was getreden, werd het, met het oog op de vijandschap van de Joden, beter voor hem geoordeeld, dat hij buiten Amsterdam een werkkring vond. Zo ging hij als colporteur van de Boekhandelaar H. de Hoogh op reis en God maakte zijn weg voorspoedig, overal waar hij kwam. Voor ons ligt een schrijven van Broeder P.J. Milborn (nu ook al ontslapen) die toen te Middelburg woonde en die o. a. het volgende geschreven heeft:

“Wij hadden hem hartelijk lief. Hij is 5 á 6 weken bij ons geweest, bezoekende al de dorpen op Walcheren, waarin de Heere hem rijkelijk zegende. Hij was niet bang om zijn Heere te belijden. Te Middelburg kwam hij eens op zaterdag in de vleeshal. Hij zag daar een Joodse slager vlees verkopen. Hij sprak hem aan en wees hem er op, dat hij zijn wet overtrad. Hij rookte intussen een sigaar, wat de slager deed zeggen: “U doet hetzelfde, want u mag vandaag niet roken!” Br. Gazan beantwoordde hem, en daaruit ontspon zich zulk een belangrijke discussie, dat al de slagers zich rondom hen plaatsten en hun werk in de steek lieten. De Joden waren er zo op uit om te weten in welk hotel hij logeerde, dat de goede Vriend bekommerd was over de glazen in mijn winkel. Ik stelde hem daaromtrent gerust.”

Toch had hij met dit colportage-werk zijn eigenlijk levensdoel nog niet gevonden. Maar de Heere leidde hem aan Zijn hand. Op een stoomboot was hij in gesprek met enige Joden, die zo woedend werden over zijn getuigenis van de Christus, dat zij hem over boord wilden werpen. Hij werd gered door de tussenkomst van de kapitein, die hem naar een andere kajuit bracht, waar hij kennis maakte met de heer Kirkpatrick, door wiens bemiddeling hij straks naar Leuven ging als colporteur van het Brits- en Buitenlands Bijbelgenootschap.

Zeven en dertig jaren is hij als zodanig werkzaam geweest, en het was ons een voorrecht, vaak veel goeds van hem en zijn werk te vernemen, menigmaal hem te ontmoeten, wanneer hij zijn vakantie te Amsterdam doorbracht en voorts nu en dan briefwisseling met hem te houden. Ds. J.H. Wiersma, die hem in België heeft gekend, schreef in "Uit mijn Wijk", 6e Jrg. Febr. 1904: "Hij was een broeder uit Israël, die veel en onverschrokken heeft gearbeid en voor niet weinigen tot zegen is geweest." In het Christelijk Volksblad van 13 februari 1904 lezen wij van de hand van de heer F. Chrispeels: "Uit Israël geboren, kon hij ook met Da Costa zingen: "Ik ben geen zoon van de lauwe Westerstranden." Zijn hele fysionomie tekende zulks dan ook, en in dienst van zijn Heere en Heiland kwam hem zijn Israëlietisch karakter dikwijls te pas. Het getuigenis van zijn Goël schaamde hij zich niet, en in het herbergen van de Broeders was hij zeker niet de minste. Voor het werk van de Heere had hij altijd zijn penningske over, terwijl een arme door hem nooit ledig weggezonden werd. Toch was dit alles hem geen steun tot zaligheid, maar een gevolg er van, want ook Broeder Gazan wist wat het was uit genade te leven."

Toen het zwakke lichaam hem niet meer toeliet, te doen wat hij vroeger gedaan had, brak voor hem de rusttijd aan, dien hij in zijn geboortestad heeft doorgebracht, en die slechts ruim een jaar heeft geduurd. Dat hij nog zo spoedig zou heengaan, was door niemand verwacht. Kort maar smartelijk was zijn lijden. Aan de morgen van de 6 februari 1904 stonden wij aan zijn stervenssponde. De Heere gaf hem heldere ogenblikken, zodat wij voor de laatste maal konden spreken over de enige Heiland en de verlossing, door Hem aangebracht, en nog eenmaal ons konden verenigen in gebed en dankzegging. Enige uren daarna is hij zacht en kalm ingeslapen.

Had deze Broeder in zijn jeugd om Christus' wil moeten breken met allen, die hem lief waren, enige jaren vóór zijn dood werd hij voor een andere proef geplaatst. Hem werd namelijk veertig duizend gulden aangeboden, wanneer hij nog wilde terugkeren tot het Jodendom. Maar onze Broeder verklaarde, dat Jezus Christus hem veel meer waard was dan veertig duizend gulden, ja dan alle schatten van deze wereld, en hij maakte van die gelegenheid gebruik, om zijn volksgenoten, die hem dit aanbod deden, te doen verstaan, welke schatten hij in Jezus Christus gevonden had.

Een Zuster uit Israël, die tot bekering gekomen is door het vernemen van het woord van de Heere Jezus: "Die geloofd zal hebben, en gedoopt zal zijn, zal zalig worden; maar die niet geloofd zal hebben, zal verdoemd worden," had tal van jaren na haar doop, ook in tijden van ziekheid en beproeving, geleefd in de blijdschap van het geloof. Op zekere morgen vernam één van ons, dat zij door een beroerte getroffen was. Hij verhaalt: "Ik vond haar naar het lichaam wel onder de invloed van haar ziekheid, maar naar de inwendige mens blijmoedig in haar God en Zaligmaker. Voor de laatste maal spraken wij over het heil dat in Jezus is, ook in het aangezicht van de dood, en toen wij voor het laatst samen baden, sprak zij ieder woord na, hoe gebrekkig dat ook ging. Maar toen ik "Amen" had gezegd, volgde haar "Amen" nog niet. Wat was het aandoenlijk te horen hoe zij in haar eigen woorden de Heere dankte voor de genade, door Hem bewezen aan haar, eenmaal een dwalend schaap uit het huis van Israël, maar sinds tal van jaren bekeerd tot de Herder en Opziener van haar ziel! En toen haar "Amen" uitgesproken was, zei zij nog eenmaal met haar gebroken stem haar lievelingsvers, het laatste van Gezang 54, met die treffend schone laatste regels:

*"Op Uw genade zal ik leven,
Op Uw gená de doodsNIK geven,"*

en daarop volgde de laatste regel, zoals zij hem zo vaak had uitgesproken:

“O, Heer, ik weet aan Wie ik mij vertrouw.”

Dat waren de laatste woorden, welke zij verstaanbaar heeft kunnen spreken. Welgelukzalig zijn zij, die van deze aarde scheiden, vertrouwend op de Heere Jezus Christus. Wij zullen ze wedervinden voor de Troon.

In januari van dit jaar ontsliep een andere **Zuster uit Israël**, die voor enige jaren met haar man tot de belijdenis van Christus gekomen is. En in het aangezicht van de dood heeft God haar genade gegeven, om los te worden van haar man en van haar negen kinderen en te belijden, dat haar enige hoop was op de zoenverdiensten van Christus.

De 18e maart was het de laatste maal dat wij stonden aan de geopende groeve van een Broeder uit Israël, **Louis Wenze**, die in de ouderdom van 89 jaren was ontslapen. Toen hij zijn 85e jaardag mocht beleven, wenste iemand hem toe, dat God hem nog veel jaren sparen zou. “Ik dank u wel,” sprak de oude Broeder, “maar ik neem uw wens toch niet aan.”

“Wilt u dan niet nog gaarne lang leven?” vroeg de bezoeker.

“Waarom zou ik dat wensen?” was het antwoord. “Mijn vrouw is naar de hemel. Als ik sterf, ga ik ook naar de hemel, omdat de Heere Jezus mijn Zaligmaker is. Kinderen hebben wij nooit gehad. Waarom zou ik dan nog gaarne lang hier willen blijven? Als God dat wil, ben ik bereid. Hij laat het mij aan niets ontbreken. Maar, wanneer u mij vraagt wat ik liever doe, dan zeg ik: Ik ga liever vandaag dan morgen, want ik zeg het Paulus na, dat ontbonden worden en met Christus zijn verre het beste is.”

Ook ongedoopten zijn in vrede ontslapen. Eén voorbeeld slechts. Eén van ons had twee jaren in betrekking gestaan met **een Joodse man**, toen deze de wens uitsprak, zijn leerling te mogen worden. Hij werd opgenomen in ons “Te Huis,” ontving een jaar geregeld onderwijs, maar moest toen naar een Ziekenhuis, om, naar hij hoopte, door een operatie genezen te worden van een ontzettende ziekte. De operatie mocht echter niet plaats hebben; genezing was niet mogelijk; hij moest sterven. Toen heeft het de Heere behaagd, wasdom te geven aan het zaad dat drie jaren in zijn hart was uitgestrooid. Hij kwam tot besliste overgave aan de Heiland, heeft met grote trouw van zijn geloof getuigd, ook tegenover zijn familiebetrekkingen, en de laatste woorden, die de Zendeling van hem vernam, waren deze: “Jezus alleen!”

Bij zijn begrafenis getuigde de Zendeling van de almacht van Gods genade, en toen kwamen twee broeders van de ontslapene de Zendeling danken voor wat hij aan hun broeder had gedaan.

Gode alleen de ere!

Wij moeten eindigen. Is het niet duidelijk zichtbaar dat de zendingsarbeid onder Israël door de Heere wordt gewild en dat Hij ook het werk van onze Vereniging genadiglijk gezegend heeft? De ervaring van Zijn trouw en goedheid in de jaren, die voorbijgingen, spore ons aan om in Zijn Naam blijmoedig voort te gaan, om met alle macht te doen al wat onze hand te doen vindt tot bevordering van het heil van Israël. Laat ons goed doende niet vertragen; laat ons aanhouden in het gebed; laat ons getuigen door woord en wandel en verzuimen wij ook niet geschriften onder Israël te verspreiden, die op het ene nodige wijzen. Een Israëliet kwam tot ons, die elf jaren vroeger een traktaat had ontvangen, daardoor gebracht was tot het onderzoek van de

Schrift en na elf jaren onderzoek kwam belijden, dat Jezus van Nazareth de Messias Israëls en zijn Heiland was. Hij is wegens familieaangelegenheden elders gedoopt en thans in het Evangelie werkzaam. Zo heeft God gezegend en Hij zal zegenen en doen zien, dat het Evangelie van het kruis van Christus een kracht Gods is tot zaligheid een iegelijk die gelooft, eerst de Jood en ook de Griek.

En wat zullen wij nu aan al het gezegde toevoegen? Is het nog nodig, het goed recht van de zending onder Israël te handhaven? Of aan te sporen tot deelneming aan deze arbeid? Of op te wekken tot het gebed voor Abrahams zaad? Zeker, wij zouden zo gaarne van grote scharen gewagen, maar tot op deze dag blijven het eerstelingen, die uit Israël worden ingezameld. Wie, die Israël liefheeft, zou het niet begeren, dat een beweging naar het Christendom heen zich baan brak in het midden van het Jodendom? Maar wij wensden de dag van de kleine dingen niet te verachten en ons vast te houden aan de beloften van God, die ons verzekeren, dat de dag van de grote dingen komen zal. Ja, van de grote dingen, als de Heere in zijn heerlijkheid komen zal; als Israël als volk tot Hem zal worden bekeerd; als de wederaanneming van Israël voor de wereld als het leven uit de dood zal zijn; als de aarde vol zal zijn van de kennis van de Heere, gelijk de wateren de bodem van de zee bedekken.

“Och, dat Israëls verlossing uit Sion kwame!”

En is dat in waarheid de bede van ons hart, omdat wij de Heiland liefhebben en verlangen naar de komst van Zijn Rijk; omdat wij om Zijntwil Zijn volk liefhebben en verlangen naar hun waarachtig heil, — dan kan het niet anders of wij zullen in gehoorzaamheid aan Zijn bevel gaarne medearbeiden en medebidden, opdat de boodschap van de genade in steeds wijdere kring onder Israël worde verbreed en haar zegenrijke werking moge doen in menig Jodenhart.

In de Naam van de Heere Heere treedt onze Vereniging met goede moed de tweede halve eeuw van haar bestaan in, biddende dat de Almachtige ook door ons Zijn werk moge voortzetten in het midden van Zijn volk.

BIJLAGE

THIRZA, OF, DE AANTREKKINGSKRACHT VAN HET KRUIS

TWAALFDE DRUK

Door C. Koppenol

ROTTERDAM

J. M. BREDÉE'S N.V. BOEKHANDEL EN UITGEVERSMIJ

INHOUD

Recensies

- 1. Het geheimzinnig kerkbezoek**
- 2. Een openhartige bekentenis**
- 3. Donkere wolken**
- 4. Een geweldig onweer**
- 5. Om Christus' wil gescheiden**
- 6. Een gezegend ziekbed**
- 7. In Christus verenigd**

RECENSIES

Boekbeoordeling in bijblad van “De Christelijke Familiekring: tijdschrift voor zondagsschool en huisgezin”, 1907

't Gaat baas Mertens goed. Zijn smederij is een welbeklante zaak. Hij hamert er lustig op los en voelt zich met zijn jonge vrouw recht gelukkig. Andries, hun enig kind, zal, wordt de vurige wens van de ouders vervuld, eenmaal in de plaats van zijn Vader 't handwerk drijven. Helaas, die enige zoon wil niet, wordt een zoon van de verkeerdheid, een nagel aan de doodkist van zijn brave vader, die van verdriet sterft, als zijn zoon in de vreemde omdooft. De weduwe blijft achter, treurende bovenal om de verloren zoon. Tranen zijn haar spijsdag en nacht en een gedurig gebed gaat uit haar hart op tot de Heere. De gelijkenis van de Verloren Zoon geeft haar kracht om te hopen. Eindelijk keert de zoon weer. Te midden van zijn zondig leven brengt God hem tot staan. Hij hoort in de nacht de stem van zijn moeder, die voor hem bidt en gaat heen om haar te zien. Men begrijpt, hetgeen volgt. De inkleding van dit verhaal is zeer eenvoudig, de strekking ligt voor de hand. 't Is een mooi boekje, begrijpelijk genoeg voor kinderen van 10 jaar en ouder. 't Zal niet nalaten een gunstige invloed uit te oefenen op de harten van de jeugdige lezers. Thirza, een Joods meisje, dochter van een bankier, herinnert zich in haar troosteloosheid over de dood van haar moeder, een tekst, die zij als kind op de Christelijke school heeft geleerd: “Komt allen tot mij, enz.” Daardoor aangespoord tot Bijbelonderzoek komt zij tot de overtuiging, dat Jezus is de Christus en na hevige strijd wordt Gods genadewerk in haar en later ook in haar vader volbracht.

Dit boekje geeft kostelijke kinderlectuur. In keurige taal en stijl weet de schrijver (schrijfster wellicht) onze belangstelling gevangen te houden. Met de grootste kracht en natuurlijkheid wordt ons de inwendige verandering van de beide hoofdpersonen getekend. De strijd tussen natuur en genade in de ziel van Thirza's vader is werkelijk schoon en roerend. De vele teksten, die aangehaald worden, zijn van de eerste tot de laatste steeds met oordeel gekozen. Nergens is enige matheid. In warme toon, zonder ooit in de preektrant te vervallen, gaat de schrijver als in een adem door en maakt het ons niet mogelijk het boekje ter zijde te leggen, voor we het einde weten. Gaarne zal dit verhaal door onze jongens en meisjes van 13 jaar gelezen en herlezen worden en ook op ouderen zal het stellig de gewenste indruk maken. Geheel met de inhoud in overeenstemming is het motto van het boek: “En Ik, zo wanneer ik van de aarde zal verhoogd zijn, zal hen allen tot mij trekken.” (Joh. 12: 32 en 33). Wij kunnen het boekje met warmte aanbevelen. Mocht het na deze negende druk nog een tiende beleven, dan zouden we de uitgever in overweging willen geven, door een grotere lettervorm beter te zorgen voor de hygiëne van het oog.

Boekbeoordeling van Kinderlectuur voor de Zondagsschool door de Commissiën van “Jachin”, 1907

Eén van de beste boekjes van de nieuw beoordeelde uitgaven uit dit verslag. Thirza is een Joods meisje van aanzienlijke huize. In haar jeugd is zij leerlinge van een Christelijke school, waar zij, nog heel klein, de eerste indrukken van het Christelijke geloof ontvangt. Na de dood van haar moeder worden deze schijnbaar uitgewiste indrukken weer levendig. Zij wordt gedreven tot onderzoek van de waarheid, niet het gezegende gevolg, dat zij eerlang Jezus van Nazareth erkent als de beloofde Verlosser. Uit behoefte van het hart zoekt zij nu de bijeenkomst van een Christelijke gemeente bij te wonen. Het daar herhaaldelijk gehoorde, alsook de omgang in het gezin van de predikant, met wie zij in kennis komt, worden zó gezegend, dat zij de Heere Jezus als haar Heiland en Zaligmaker aanbidden leert. Niet langer durvende zwijgen van de heerlijke verandering, die met haar heeft plaats gegrepen, brengt zij haar vader daarmee in kennis. Deze echter vervloekt zijn geliefde enige dochter, omdat zij de door hem gehate Nazaréner heeft aangenomen. Daarop wordt hij ziek. Ook nu wil hij nog niets van Thirza, aan wie het ondertussen gelukt is, in de ziekenkamer door te dringen; weten. Zij blijft trouw in de belijdenis en volhardt in het gebed voor haar vader, die eindelijk getroffen wordt door haar kinderlijke gehoorzaamheid en zelfopofferende liefde. Na een lange en menigmaal bange strijd wordt ook hij eindelijk toegebracht, en aanbidt hij de Messias, die hij eerst verachtte en haatte. Het verhaal bevat zeven hoofdstukken met opschrift. Taal en stijl zijn goed verzorgd. De lettersoort kon iets groter zijn, ofschoon de druk helder genoemd mag worden. Drie goed getekende plaatjes helpen de door de tekst gemaakte indruk versterken. Wij blijven er op aandringen, dat een enkele zinsnede onder het plaatje vermelde, welk moment in beeld gebracht is, al moeten wij erkennen, dat dit hier zeer duidelijk spreekt.

De verhaaltrant is eenvoudig en treffend. Het werkje maakt geheel en al de indruk, historie te geven, en wijst allen, die het lezen zullen, getrouw de weg ter zaligheid. “Ik ben gevonden van degenen, die naar Mij niet zochten,” is de waarheid, die op aandoenlijke wijze in de toebrenging van dit gezin uit het Oude Bondsvolk tot de aan Israëel beloofde Messias aan het licht treedt. De strijd van de vader en de dochter tussen het oude ongeloof en de werking van de Geest in het hart, kan niet nalaten, de belangstelling levendig te houden, temeer omdat beiden tot de overwinning worden geleid door getrouw gebruikte maken van het zwaard des Geestes, d.i. Gods Woord. Nadruk wordt er op gelegd, hoe Thirza haar vader treft door haar wandel, door haar zelfopoffering en tedere genegenheid, niettegenstaande zij door hem is vervloekt. Zij versiert haar geloof met goede werken. We vinden hier niets van het overdrevene, dat dikwijls zulke boekjes ontsiert; ’t is alles naar het leven getekend.

Op de titel zou misschien enige bedenking te maken zijn. Het kruis toch stiet de geërgerde Jood veeleer af dan dat het hem aantrok. De gekruiste Zaligmaker overwint hem door zijn almachtige genade. Doch het heeft ook bezwaar, de titel van een boekje, dat voor de 9de maal gedrukt wordt, te wijzigen. ’t Is ons geen wonder, dat dit werkje reeds een negende druk beleeft. Wij bevelen het van harte aan. Mild worde het verspreid en velen zij het ten zegen.

1. Het geheimzinnig kerkbezoek

In een van de voorsteden van een grote handelsstad stond een kleine kerk. Daarheen voert ons onze geschiedenis en wel op de voorlaatste zondag van de lijdensweek. Reeds was de godsdienstoefening begonnen. Het gezang tot lof van het geslachte Lam eindigde. De predikant, een waarachtig getuige van het Woord des Kruises, stond op het punt zijn leerrede te beginnen, toen er nog iemand in de kerk kwam. Het was een vrouw, zorgvuldig in sluier en mantel gewikkeld, die stil met vreesachtige tred binnensloop, de eerste lege stoel kort bij de deur innam, en zich verlegen achter een pilaar zocht te verbergen. De blikken van de gemeente richtten zich deelnemend op haar, want ze werd al voor allen een voorwerp van nieuwsgierigheid; voor de gelovigen echter een voorwerp van innige deelneming. Geen wonder, sinds de eerste zondag van de lijdensweken was dit vreemde meisje elke rustdag op dezelfde wijze bij het begin van de predicatie in de kerk gekomen en verliet ze die even stil onder het laatste gezang van de gemeente. Niemand kende haar. Duidelijk bleek het, dat ze onbekend zocht te blijven, maar haar gespannen aandacht en de blijkbare gemoedsbeweging, die haar meermalen in hoorbaar snikken deed uitbreken, trok ieders aandacht. Zodat ze voor de predikant en de gemeente een persoon was geworden van hun voorbede en belangstelling. Zó was ze ook nu weer gekomen en had stil en heimelijk haar bijna verborgen plaatsje bij de deur ingenomen.

De predicatie begon. Met innige warmte sprak de predikant in zijn inleiding over de kracht van het bloed van Jezus Christus, terwijl hij wees op het voorbeeld aan Israël gegeven, op het bloed van het Paaslam aan de posten van de deuren, waar de doodsengel was voorbij gegaan. De onbekende luisterde met toenemende ontroering. Zichtbaar was ze getroffen, toen de predikant de tekst voorlas: "Zijn bloed kome over ons, en over onze kinderen," (Matth. XXVII. 25). Hij koos die tot onderwerp van behandeling, *om deze uitroep van de Joden aan de gemeente voor te stellen als een woord van vloek en als een woord van zegen.*

Met aangrijpende ernst sprak hij van de diepe val van Israël, in de ongelukkige verwerping van zijn Koning. Hij bediende zich van dit schrikwekkend beeld, om het als een spiegel ter waarschuwing aan de Christelijke gemeente voor te houden. Daarom toonde hij haar al die grote en onschatbare voorrechten, welke de Heere aan Israël, het volk van Zijn verkiezing, had gegeven. Hij herinnerde aan dat woord, vol Goddelijke liefde en weemoed: "Jeruzalem, Jeruzalem! Hoe menigmaal heb ik uw kinderen willen bijeenvergaderen, gelijk een hen haar kiekens bijeenvergadert onder haar vleugelen, maar gij hebt niet gewild."

Hij toonde aan, hoe de Heere bij Zijn Koninklijke intrede in Jeruzalem, van de Olijfberg op de stad ziende, over haar weent en uitroept: "Och, of gij ook bekende, ook nog in deze uw dag, wat tot uw vrede dient! Maar nu is het verborgen voor uw ogen."

Ieder woord was als een scherpe pijl in het hart van de vreemdelinge. Toen de ernst van deze schildering toenam, werd haar gemoedsaandoening steeds meer zichtbaar, haar snikken hoorbaar. Daarop herhaalde de predikant de verschrikkelijke vloek, die het hele volk over zich en hun kinderen had ingeroepen. Hij toonde, hoe die vloek over hen gekomen is; schilderde de verschrikkelijke verwoesting van Jeruzalem. Hij sprak met medelijdende weemoed over de diep ellendige toestand door de Heere verstoten te zijn, waarin het Joodse volk van de ene eeuw tot de andere blijft liggen. Hij toonde zo met kracht de trekken van dat beeld, wat als een ernstige spiegel tot waarschuwing aan de Christenheid voor ogen is gesteld.

De kracht van deze voorstelling had de gemeente zichtbaar aangegrepen. De hoogst gespannen opmerkzaamheid, de diepste stilte heerste in de kerk. De vreemde wendde alle krachten aan, om haar ontroering te onderdrukken, of ten minste te verbergen.

Juist wees de predikant met medelijden op de arme kinderen Israëls, hoe ze allerwegen verstrooid zijn, als levende getuigen van de verschrikkelijke vloek, die het bloed van Jezus over hen brengt, die het in ongeloof verwerpen.

Op eenmaal, onder deze treffende schildering, wordt de ademloze stilte gestoord door een doordringende gil. Plotseling richt zich ieders blik naar de plaats van de onbekende. Ze is op de grond flauwgevallen. Ogenblikkelijk schieten enige dichtsbijzittende vrouwen toe, om haar op te heffen en uit de kerk te brengen. De echtgenote van de predikant volgde haar en verzocht de vrouwen, het flauwgevallen meisje in de nabij gelegen pastorie te brengen.

Zij, een nadenkende, stille en zachtaardige Maria, had van het begin af de geheimzinnige vreemdelinge met belangstelling gadegeslagen. Dien morgen in het bijzonder had ze haar blik en haar gedachten niet van haar kunnen afwenden. Nu werd ze bezorgd, dat het vreemde meisje veel pijn zou hebben, als ze weer tot zichzelf kwam en zich in een onbekend huis, onder zoveel en velerlei mensen bevond, die haar met nieuwsgierige blikken aanstaarden. Daarom liep ze de vrouwen snel achterna. Ze liet de bewusteloze in haar huis dragen en daar op de sofa neerleggen. Ze verzocht toen de vrouwen naar de kerk terug te keren, omdat ze het verder wel alleen kon en wilde bezorgen. Zo bevond ze zich dan met het vreemde meisje alleen. Toen ze zich spoedde om haar van de verborgen gehouden kleding te ontdoen, haar sluier terugvloog en de hoed afnam, werd ze verrast door de bijzonder schone trekken van een jong meisje, dat nog in diepe bewusteloosheid buiten kennis, bleek als een marmeren beeld, op de sofa voor haar lag. De gelaatstrekken waren haar geheel onbekend. Al haar kleding droeg echter blijken van rijkdom en van voorname stand.

Maria, - zo heette de vrome predikantsvrouw, - liet haar ogen met welgevallen op deze edele, jeugdige gestalte rusten. Onder stille gebeden haastte ze zich, in werkzame liefde de gewone middelen aan te wenden, om daardoor het flauwgevallen meisje tot bewustzijn terug te roepen. Het duurde echter lang, voor de eerste sporen van het weerontwakend leven zich vertoonden. Eindelijk sloeg ze flauw de ogen op. Maria stapte uit tere bezorgdheid, om haar door het onverwacht gezicht van een vreemde niet dadelijk te doen verschrikken, naar achter en sloeg haar met opmerkzaamheid gade. Het meisje begon enkele woorden te fluisteren. Maria hoorde aandachtig toe en boog zich stil over haar heen. Het waren de woorden van de vloek die ze afgebroken herhaalde: *"Zijn bloed ... kome ... over ons, ... o God! ... ook over de kinderen ... of Gij heilige God! Wee! wee mij! ik, arm kind van Israël ... Zijn bloed op mij!"*

Daar overweldigden opnieuw de angst en de smart van hart het zo-even teruggekeerd bewustzijn en ze zonk nog dieper dan te voren in bewusteloze toestand.

Deze weinige, afgebroken woorden waren de deelnemende Maria door het hart gegaan. Ze kon haar tranen niet weerhouden. Eén blik op dit raadsel was haar nu reeds gegeven. De onbekende was dus een dochter Israëls, een Jodin. Dit bevestigde dan ook de oplettende beschouwing van haar gezichtstrekken.

Maar zo'n jong en rijk Jodenmeisje in de kerk, en zó aangedaan en ontroerd *door de wonden van het Kruis!* ze zag hierin onmiskenbaar een krachtig genadewerk van de Geest en in die diepe angst en smart het teken van het werk des Heeren! In dat alles vermoedde Maria dat er een nog verborgen, maar heerlijk bewijs van de trouw van de Heiland voor zondaren in lag. Ze vernieuwde nu met dubbele liefde en ijver haar bemoeienis om de bezwijmende weer bij kennis te brengen.

Juist was Maria over haar heen gebogen, - terwijl ze de tranen van deelnemende liefde niet kon weerhouden, die de weemoedige en blijde ontroering van haar hart deden vloeien, - toen het vreemde meisje haar ogen opsloeg. Haar eerste blik viel op het gezicht van Maria.

"Waar ben ik? Wie is dat?" Vroeg ze verward. "Is dat een engel? Maar engelen wenen niet, - of, wenen ook de engelen over het arme Israël? O, wij kinderen van vervloeking!"

En in haar smart wrong ze haar handen ineen, terwijl ze dit uitriep.

2. Een openhartige bekentenis

Maria greep haar hand, drukte die zacht en met de uitdrukking van teer medelijden zei ze: "Wees gerust! Je bent in de handen van zusterlijke liefde. Want hoewel je mij geheel onbekend bent, voelt mijn hart zich toch op het innigst tot je aangetrokken. Wees maar rustig!" Onder deze bemoedigende woorden was ze geheel tot haar bewustzijn gekomen. Ze verkeerde zichtbaar in grote verlegenheid, niet wetend hoe het kwam, dat ze zich in een vreemd huis en bij onbekenden bevond.

Maria raadde haar gedachten en behandelde haar met minzaam gevoel. Ze verzocht haar vriendelijk een verkwikking aan te nemen, terwijl ze vertelde waar ze was en wat haar in de kerk was overkomen.

"Ach ja, ik weet het nu weer al te goed," zei ze met die uitdrukking van angst, die haar opnieuw aangreep. "O, dat verschrikkelijke woord: *Zijn bloed kome over ons en onze kinderen!* O, hoe ging het mij als een dolksteek door het hart!"

"Bedaar toch!" antwoordde Maria, "want voor jouw, dat hoop ik met vertrouwen, is deze vloek in een zegen veranderd. Over jouw roept het bloed van het Lam Gods: *genade! genade!*"

"Ach, u kunt goed spreken. Als u eens wist wie ik ben!"

"Daarnaar vraag ik niet, je geheim is mij heilig. Maar dat weet ik, je mag zijn, wie je wilt, voor elk die zijn zonden oprecht gevoelt en belijdt, is de Zaligmaker van zondaren gereed hem in genade aan te nemen."

Terwijl Maria dit zei, vatte ze weer de hand van het meisje, en zag haar liefderijk aan. Het vreemde meisje werd zeer bewogen en streed met zichzelf. Ze wilde haar gezicht afwenden, maar kon het niet en sprak deze woorden: "Wat bent u vriendelijk jegens een onbekende! Uw liefde doet mij zo goed. Aan u zou ik mijn hart wel willen uitstorten. Maar ach, ik ben bang dat ge u dan van mij zult afkeren."

Toen Maria minzaam lachend het hoofd schudde, ging ze verder: "Wel, zou u geen haat tegen mij voelen, als ik u zei tot welk volk ik behoor? Kunt u liefde hebben voor een kind van vervloeking, voor een dochter Israëls, voor een Jodin?"

"Dat je een dochter van Abraham bent verraadden mij al de woorden, die je bij het ontwaken uit je bewusteloosheid uitriep. Ik heb nu echter een vast vertrouwen, dat je ook in de voetstappen van het geloof van Abraham, de vader van de gelovigen, zult treden. Niet waar? Je zoekt Jezus, de Gekruiste? Je bent mijn lieve zuster."

Het meisje zweeg een ogenblik. Uit haar ogen blonk de dank voor de liefde, die voor haar verscheurd hart een verkwikkende balsem was. Daarop zei ze: "Ja, ik moet u mijn hart uitstorten. U moet mijn geschiedenis horen. Misschien geeft mij dat ook enige rust voor mijn gemoed."

De fijngevoelige Maria wilde, terwijl ze haar bezorgdheid te kennen gaf, voorkomen, dat het meisje wellicht in de spanning van haar gemoed, iets mocht meedelen, waar ze naderhand berouw van zou hebben. Op de herhaalde verzekering, dat een openhartige

meedeling thans een behoefte voor haar was, was Maria echter, - terwijl ze haar nodigde eerst iets tot verkwikking te gebruiken, - met vreugde bereid het verhaal aan te horen. Niet zozeer tot voldoening van haar nieuwsgierigheid, maar ze verwachtte een zegenrijk genot voor haar hart.

"Ik heet Thirza S.," zo begon het meisje, en Marie hoorde toen tot haar grote verwondering, de haar bekende naam van de grootste Joodse bankier uit de stad, van wie men zei, dat hij een vorstelijke rijkdom bezat.

"U ziet mij verwonderd aan, mevrouw? Ja, ik ben mijzelf een wonder, als ik er aan denk, wat in de laatste tijd met mij is voorgevallen. Maar dit durf ik vrijuit zeggen: Ik geloof van ganser hart, dat uw Jezus de beloofde Messias is. En ach, hoe graag wenste ik ook deel te hebben aan Zijn genade! Ik heb geen andere begeerte meer in mijn hart, dan dat Hij ook mijn Heiland moge worden. O, was ik toch als Christin geboren! maar nu....."

Maria viel haar in de rede met de troostende woorden: "De Heere Jezus heeft gezegd: 'Wie tot Mij komt, zal ik geenszins uitwerpen.' Daarom mag je vast vertrouwen, 'dat Hij, die het goede werk in u begonnen heeft, het ook voleindigen zal'. Maar, hoe heeft de Heere je tot dit inzicht gebracht? Dit is mij nog een raadsel."

"Ja, mij niet minder". Zoals ik mij duidelijk herinner, ontving ik de eerste indrukken als kind in een Christelijke school. Mijn vader, die een bijzonder streng Israëliet is, - en helaas, de hevigste haat tegen Jezus en tegen het Christelijk geloof koestert, - moet het zeker voor geheel onmogelijk gehouden hebben, dat ik op zo'n jonge leeftijd al indrukken van dien aard kon ontvangen, anders zou hij mij niet naar zo'n school hebben gezonden. Ik las daar met de andere kinderen in het Nieuwe Testament, leerde de teksten en versjes evenals zij: ik herinner mij thans duidelijk, dat de geschiedenis van Jezus en in 't bijzonder Zijn lijden mij diep trof. Ik werd ouder, kwam op een andere school, en de eerste indrukken uit de lagere school waren vlug vergeten. Zo groeide ik op. Voor mijn wereldse vorming werd zeer nauwkeurig gezorgd. Mijn vader onderwees mij in de Joodse gebruiken, die hij met de uiterste nauwkeurigheid waarnam. Maar mijn hart bleef onder deze gebruiken koud, en ik had er verder ook geen behoefte aan.

Ik bleef het enige kind van mijn ouders en daaruit kunt u wellicht begrijpen dat alles meewerkte dat ik als kind, in alle ijdelheid opgroeiend, mijn begeerten als jong meisje zocht te bevredigen. Ach, met schaamte denk ik nog aan die jaren die ik in de ijdelheid heb doorgebracht. Toch gevoelde ik mij gelukkig en vrolijk, zonder dat er ernstige gedachten in mij opkwamen. Maar het was allemaal schijn.

Dat werd in korte tijd werkelijkheid, want ons gezin trof een verschrikkelijke slag. Mijn moeder, aan wie ik bijzonder gehecht was, werd ziek en binnen korte tijd is ze gestorven. Het is nu bijna vijf maanden geleden en o, wat heeft deze slag mij zwaar getroffen! Het heeft mij alle levensgenot ontnomen.

Thirza kon haar tranen niet meer tegenhouden, waarop Maria tegen haar zei: 'Toch heeft de Heere het ten goede gekeerd. hij heeft je uitwendig levensgeluk verstoord om je, tot het hoogste en alleen ware geluk te brengen, Thirza.

Ach, mocht dit vervuld worden, dan zou het mij na het verlies van mijn moeder nog kunnen vertroosten. U hebt gelijk, dat het verlies van mijn moeder mij uit de ijdelheden verdreven heeft. Dat is ook wonderlijk gegaan, wat ik verder wil vertellen.

Ons huis was een verblijfplaats van ongestoord geluk, maar na het sterven van mijn moeder werd het een plaats van eenzaamheid. Mijn vader was en bleef diep bedroefd,

door het verlies van zijn vrouw, aan wie hij met een zeldzame tederheid verbonden was. Hij was niet te troosten. Hij zocht troost bij mij en begrijpelijk gaf hij nu al zijn liefde en genegenheid aan mij. De anders zo strenge en ingetogen man had ik nooit zo teer gekend en mijn hart sloot zich met alle kinderlijke liefde bij hem aan. Het was onze enige troost om in de stille eenzaamheid bij elkaar te zitten en de herinneringen aan zijn vrouw en mijn lieve moeder op te halen.

Overdag had mijn vader toch nog afleiding van zijn verdriet, door zijn werkzaamheden. Ik bleef dan treurend in de eenzaamheid in mijn kamertje achter.

Op een dag hadden wij uren lang over onze geliefde gesproken, toen mijn vader plotseling werd weggeroepen. Ik bleef alleen achter en liet mijn tranen de vrije loop hebben. Ik voelde mij eenzaam en van alles verlaten. Mijn hart scheen te zullen breken van verdriet waaronder ik gebukt ging. Ik smachtte naar troost in mijn brandende smart. Niet wetend waar het vandaan kwam, kwam mij op het onverwachts voor de geest: *Komt herwaarts tot Mij, alle die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven.*

Daar heeft de Heere je al met zulke woorden van de genade tot Zich gelokt. Hij is toch onuitsprekelijk goed,"

"Ja! ik geloof thans ook vast, dat de Geest Gods mij deze woorden te binnen bracht, die van de lagere school af mij in 't geheugen gebleven waren. Want vroeger, dat weet ik zeker, heb ik nooit de geringste herinnering aan zulke Bijbelplaatsen gehad. Ik was verwonderd, hoe ik aan deze woorden kwam. Ik dacht er over na, waar ik die wel gelezen, of gehoord mocht hebben en wie ze had gesproken. Eindelijk viel het mij in, dat ik ze op de school in het boek van de Christenen gelezen en geleerd had. en dat het Jezus was, die ze had uitgesproken.

Dat ontroerde mij smartelijk. Die woorden waren mij zo dierbaar geworden. Het was mij, als vermoedde ik, dat mij daar de éنية balsem voor de wonde van mijn hart werd aangeboden. Maar u weet wel, mevrouw, hoe groot de verblindheid van mijn arm volk is, en welk een haat en afschuw ons tegen Jezus en het geloof van de Christenen ingeprent wordt.

Daar had het ook mijn vader in zijn Joodse ijver niet aan ontbroken. U kunt nu licht denken in welk een strijd mijn hart geraakte. Ik wilde deze woorden uit mijn gedachten zetten en zei tot mijzelf: "Dat is niet voor u, dat gaat u niet aan", maar ze weken niet van mij. Het was mij, als wanneer iemand, die van dorst versmacht, een fontein getoond wordt, die hij niet bereiken kan. Ik werd gedurig onrustiger. Eindelijk dacht ik: "Als ik maar eerst eens met zekerheid weet, of deze woorden dan werkelijk in het boek van de Christenen staan! Misschien zijn ze door Jehovah Zelf gesproken.

Ten einde dat te onderzoeken, verlangde ik naar een Nieuw Testament. Eindelijk viel mij in, dat ik er op de kamer van mijn dienstmeisje, die een Christin is, wellicht een zou vinden. Ik kon het verlangen niet weerstaan, dadelijk daarnaar te kijken en vond wat ik zocht. Schuw sloop ik naar mijn kamer terug, alsof ik een diefstal had gepleegd. Ik sloot mij op en begon met angstige vrees, alsof ik een zeer groot kwaad deed, het boek te doorbladeren. Menige plaats waarop mijn aandacht viel, en menige geschiedenis wekte bij mij zwakke herinneringen uit mijn kinderjaren. Ik hield mij echter daarbij niet op, maar bleef ijverig zoeken naar de woorden, die mij voor de geest stonden. Ik vond ze tot mijn vreugd ook weldra. Maar toen ontdekte ik met schrik, dat het werkelijk Jezus was, dien mijn vader mij had leren verfoeien, die deze woorden gesproken had. Maar was het mij niet mogelijk met mijn onderzoek op te houden. Ik las het hele hoofdstuk, herlas het en kon de wens niet onderdrukken: 'Ach, was je maar een Christin! Dan waren deze lieflijke troostwoorden ook voor jouw! Maar nu zijn ze niet voor jouw.'

Ik ontroerde bij die gedachten. Daar zag ik mij ... maar vergeef mij, mevrouw! Ik vermoei uw geduld met mijn uitvoerig verhaal. Maar die avond, met alles wat er toen in mij omging, staat mij zo levendig voor de geest. Ik heb het nog nooit, nooit durven wagen er tot iemand over te spreken. Daarom verzoek ik u het mij te vergeven als ik er zo over uitweid."

De predikantsvrouw verzekerde haar, dat ze met de grootste deelneming luisterde en dat juist uitvoerige mededeling haar zeer aangenaam was. Ze moest dus op die wijze verdergaan, als het haar niet te sterk aangreep.

"O nee, antwoordde Thirza, integendeel, het doet mij onuitsprekelijk goed, mijn hart eens te kunnen uitstorten. Terwijl ik die plaats in het boek las en herlas, vielen mij de daaronder aangehaalde teksten in 't oog. Daar stond er een uit Jesaja en een andere uit Jeremia. 'Hoe? dacht ik, dat is toch uit onze boeken?' Want hoe onwetend ik ook, helaas, in Gods Woord gebleven was, waren mij toch die namen niet vreemd gebleven. Dit verraste mij. Het boek, dat ik gehaald had, was een volledige Bijbel. Ik bladerde of ik die plaatsen ook kon vinden, en vond Jeremia 31: 25 deze tekst: "Want Ik heb de vermoeide zielen dronken gemaakt, en Ik heb alle treurige ziel vervuld." O, hoe goed deed het mij, dat zoiets in onze boeken stond. Ik zocht nu ook in het boek van Jesaja, en las hoofdstuk 55: 1-3, de uitnodiging: "O, al gij dorstigen, komt tot de wateren!" U kent zeker die tekst. Dit trof mij in de ziel. Ik las het kapittel geheel door, sloeg het blad om en vond als opschrift boven een ander hoofdstuk: *Christus' lijden en opstanding*. Ook dit las ik. Het was, zoals u al vermoeden zal, Jesaja 53.

Hoe ik daarbij te moede was, kan ik u niet zeggen. Ik herinnerde mij levendig de geschiedenis van het lijden van Jezus, zoals ik die op school gelezen had. De vroegere sinds lang vergeten indrukken ontwaakten weer. Ik zocht de lijdensgeschiedenis in het Nieuwe Testament, las die en kon de aandoening van mijn hart niet meer meester blijven. De treffende overeenkomst met de voorzeggingen van de Profeten voerde mijn verrassing ten top. Plotseling kwam bij mij de gedachte op. "Ja, wie weet, of dat in onze boeken wel zó staat, als in het boek van de Christenen." Mij viel in, dat ik ook een Joodse overzetting van het Oude Testament had, die mij eens door een van mijn bloedverwanten als geschenk was gegeven. Ik haastte mij naar mijn boekenkast. Daar stond het boek in zijn prachtige band, nog nooit gebruikt. Want wat had ik voorheen naar zulke boeken gevraagd? Ik sloeg de teksten op en bevond, dat ze wat de zin betreft, getrouw overeenstemden met datgene wat ik gelezen had. Onder het vergelijken van de teksten trof mij bijzonder dit woord: "Wij dwaalden allen als schapen, wij keerden ons een iegelijk naar zijn weg. maar de Heere heeft ons aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen." Ik kan u niet zeggen, hoe dat in het binnenste van mijn hart drong. Juist als zulk een verdwaald en verloren schaap kwam ik mezelf voor, zó eenzaam, zó verlaten. En nu dat woord: "Ons aller ongerechtigheid!" Het was als een dolksteek in mijn hart. Ik had er nooit enig denkbeeld van gehad, wat zonden zijn. Daarom was het nooit in mij opgekomen, mij als een zondares te erkennen.

Een ontzettende onrust maakte zich van mij meester. Ik sloeg de boeken dicht en wilde het uit mijn gedachten zetten. En zei mismoedig tot mijzelf: "Dat komt van het lezen in dat Christelijk boek." Ik hoopte verlichting te vinden en nu drukte het mij nog duizendmaal zwaarder op het hart. Intussen kwamen mij die woorden weer zo levendig voor de geest: "Komt allen tot Mij, die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven!" Mijn hart werd door de wisselende denkbeelden zó geschokt, dat ik werkelijk blij was toen ik aan tafel geroepen werd, hopen aan andere dingen mijn

gedachten te geven.

Zorgvuldig verborg ik mijn Nieuwe Testament en ging naar mijn vader. Deze merkte mijn gedrukte stemming, maar vermoedde de oorzaak niet en ik waagde het ook niet, er hem het geringste van te laten blijken. Zodra het mogelijk was, keerde ik naar mijn kamer terug en ging naar bed, om in de slaap de rusteloos strijdende gedachten en de pijnigende aanklachten van mijn hart te ontvluchten. Rust vond ik echter niet. Mijn gemoed was te ontroerd en hield zich steeds bezig met wat ik gelezen had.

Ziet u, mevrouw, zó is het met mij begonnen en op deze manier is het ook met mij verdergegaan. Ik wist mij een Bijbel aan te schaffen, en elk uur dat ik alleen kon zijn, bracht ik nu met het lezen van het Nieuwe Testament door. Het werd mij al spoedig een ontwijfelbare zaak, dat Jezus de beloofde Verlosser, de Koning Israëls is. Daarover was nu mijn geloof wel vast, maar elke dag kwamen mijn zonden groter en verschrikkelijker voor mijn geest. Ik geloof wel, dat Jezus zondaren zalig maken kan; maar ach, is Hij ook voor mij gekomen?"

"Mijn lieve Thirza, geloofd zij over u, de genade van de God uwer vaderen." Zo sprak Maria, die met levendige deelneming haar verhaal gevolgd had. "De Heere Jezus, die getrouwe Herder, is u nagegaan in de woestijn en heeft het verloren schaap gezocht, en - niet waar? - Hij heeft het ook gevonden."

"Ach! soms voelde ik zulk een waarachtige troost en vrede in mijn hart, als bij mij de gedachte levendig was dat Jezus ook al mijn zonden gedragen heeft. Ik kon dan zo uit de grond van mijn hart tot Hem bidden. Nooit vergeet ik het, hoe ik te moede was, toen ik voor de eerste maal mijn knieën boog in de Naam van Jezus en Hem uit mijn overvloeiend hart alles durfde klagen en zeggen, als had ik persoonlijk met Hem gesproken. Toen gevoelde ik mij geheel verlicht. Vermoeid en belast was ik tot Hem gekomen, en Hij verkwikte mij met de troost van de vergeving van mijn zonden. Dat was op de zondag toen ik voor de eerste keer hier in de kerk ben geweest. O, wat was die preek gezegend voor mijn hart! En de volgende leerredenen niet minder. Het was alsof sprak de predikant alleen voor mij preekte. Ik kon de troost van de vergeving van de zonder mij zo recht toe-eigenen. Maar heden, dat woord van de vloek!"

Maria viel haar in de rede en vroeg, wat haar aanleiding had gegeven, om juist hier naar de kerk te komen.

"Ik denk, dat dit een bijzonder goedertieren leiding van God is geweest," antwoordde Thirza. "Voornamelijk, als ik op uw grote en onverdiende goedheid jegens mij zie. Ik had al spoedig, naarmate de waarheid Gods in mijn hart werkte, behoefte, om een levend getuigenis daarvan te horen. Omdat ik geen mens kende, waagde ik het niet mij aan iemand te openbaren.

Maar om in 't geheim eens een Christelijke godsdienstoefening bij te wonen, ja, die wens werd bij mij steeds levendiger. Bij een wandeling met mijn vader viel mij uw fraai gelegen kerk, in de stille voorstad in het oog. Dadelijk rees bij mij de gedachte: "Daarheen moest je zondag gaan, daar ben je zeker, dat niemand je kent."

Ik deed dit dan ook. De indruk die de preek op mij maakte, heeft bij mij voor altijd beslist. Ik kon nauwelijks de volgende zondag afwachten. En nu voel ik, dat ik zonder de Heere niet meer kan leven. O, als Hij mij maar niet verstoet! Ik ben zó bevreesd!"

3. Donkere wolken

Gedurende dit gesprek was de kerk uitgegaan, maar de predikant had uit zorgvuldigheid vermeden in de kamer te komen, toen hij hoorde dat zijn vrouw nog met de vreemde alleen was. Bij het einde van haar verhaal, zette Thirza zich op de sofa en trachtte tevergeefs de tranen te weerhouden, die de onmiskenbare getuigen waren van de verslagenheid van haar hart, dat door het gevoel van haar doemwaardigheid diep gebogen en verbroken was. Op de vraag van Maria, of ze ook haar man wilde toestaan met haar te spreken, verzocht Thirza dit dringend. Ze voelde behoefte aan zijn toespraak en had ook geen vrees meer, daar nu toch de sluier van het geheim verscheurd was,

De vrouw van de predikant verliet de kamer, deedde haar man in 't kort het noodzakelijkste mee, en bracht hem toen bij Thirza.

In het gezin was ze zeer verlegen. Zijn vertrouwenwekkende hartelijkheid maakte haar echter spoedig openhartig. De Heere gaf haar een rijk gezegend uur door dit gesprek. De vertrouwelijke mededeling aan de echtgenote van de predikant had haar al grote verlichting gegeven.

De troost van het Evangelie drupte als balsem in de brandende wonden van haar hart. Het schrikbeeld van de vloek week voor de vaste, onwrikbare woorden van de genade. Ze voelde zich weer als een, die vrede gevonden had in de Heere. Het bloed van Jezus betoonde zich aan haar hart als het bloed van de verzoening. Ze genoot de dierbare nabijheid van de Zaligmaker zoals nooit voorheen; en tegelijkertijd voor de eerste keer de zaligheid van de gemeenschap van de Heiligen. Bovenmate was ze verheugd, en prees de Heere voor Zijn genaderijke leiding met haar op deze morgen.

Eensklaps echter gleed een donkere schaduw over haar hart, waarin aanvankelijk de heldere, vrolijke zonneschijn van de genade straalde. Het was de herinnering aan haar afgestorven moeder, de gedachte aan haar vader.

"Ach, mijn arme moeder!" riep Thirza in diep verdriet uit. Een ontzettend denkbeeld sneed haar door de ziel: "die teergeliefde moeder in de eeuwigheid en zonder Hem gekend te hebben, die alléén kan zalig maken! En mijn vader! ... Hij met zijn haat tegen de Gekruiste! O, hoe zal het hem als een dolksteek door het hart gaan, als hij te weten komt, wat er met mij is voorgevallen!"

"Dus je vader weet nog niets van de verandering, die in je heeft plaats gehad?" Vroeg de predikant.

"Nee, hij heeft wel bemerkt, dat ik in de laatste tijd iets bijzonders op het hart moest hebben, maar hieraan zal hij ook van verre niet denken. Ik ben zo bang dat hij het besterven zal, als hij het verneemt. Zijn gezondheid heeft door het verlies van mijn moeder al veel geleden. En daarin ken ik mijn vader, hoe teer zijn hart ook aan zijn enig kind gehecht mag zijn, hij zou mij eerder lichamelijk dood wensen, dan mij toe te staan, dat ik in de Gekruiste geloof. O God, wat zal dat worden?"

"Heb goede moed, Thirza!" Zei de liefdevolle Maria, "je zult ook daarin ondervinden, hoe trouw de Heere de Zijnen door alles heenvoert. De Apostel zegt: "Werp al uw bekommernissen op Hem, want Hij zorgt voor u." En David vermaant in de 37ste Psalm: "Wentel uw weg op de Heere, en vertrouw op Hem. Hij zal het maken." Houd je daaraan vast."

"Ja," hernam de predikant met ernst, "dat is zeker, de Heere zal Zich juist in deze

zaak, waarvan ik het gewicht met je gevoel, aan je betonen als de goede, trouwe Herder, die de lammeren in Zijn schoot verzamelt, en op Zijn armen draagt. Maar Hij heeft ook gezegd: "Een iegelijk dan, die Mij belijden zal voor de mensen, dien zal Ik ook belijden voor Mijn Vader, die in de hemelen is; maar zo wie Mij verloochend zal hebben voor de mensen, dien zal Ik ook verloochenen voor Mijn Vader, die in de hemelen is," Matth. 10: 32.

Thirza ontstelde zichtbaar bij dat ernstige woord. Ze bekende, dat reeds voor enkele weken bij het lezen van de Schrift, deze woorden haar hart getroffen en haar veel onrust veroorzaakt hadden. Het was haar een bijna onverdraaglijke gedachte, dat zij, indien wel niet voor God, dan toch voor de mensen huichelde, heimelijk in Gods Woord las, en als een dief in de kerk sloop. Maar ze durfde er niet aan denken, welk een opschudding het geven zou, als ze dit aan haar vader openbaarde.

"Naar het oordeel van de wereld, naar andere mensen, vraag ik helemaal niet," zei Thirza, "... maar mijn vader! De arme man heeft niemand in de wereld dan mij! En ik heb hem nu in daarin moeten afvallen, wat hem het heiligst is. Hij zal mij verstoten, dat weet ik, zodra hij hoort, dat ik Christin ben. Hij zal mij vervloeken. O, was het slechts om het uitwendige te doen, dat zou ik kunnen verdragen. Verstootte hij mij uit zijn huis, ontnam hij mij zijn vermogen, ik wilde graag armoede en gebrek lijden; maar dat mijn teergeliefde vader voor mij zijn hart zal sluiten, dát is mij te zwaar!"

Thirza weende en Maria met haar.

De predikant gevoelde diep de zwaarte van het offer, dat de Heere van haar eiste. Hij bewees haar dat de Heere niets vraagt, wat Hij ook niet geeft, en dat Hij nooit boven vermogen verzocht laat worden. Hij hield haar de beslissende uitspraak des Heeren voor: "Wie vader of moeder lief heeft boven Mij, is Mijns niet waardig,"

Dat woord gaf de doorslag in het hart van de jonge dochter. Het levendig gevoel van de dierbaarheid van Jezus, dat ze in haar hart ondervonden had, schonk haar moed en opgeruimdheid, om voor Zijnentwil er alles voor op te offeren.

Bij het einde van het gesprek, toen de doorgegangene tijd haar vermaande naar huis terug te keren, voelde ze zich onweerstaanbaar gedrongen, zonder uitstel haar vader te bekennen, wat de Heere in haar gewerkt had. Ze wilde het dus nog dezelfde avond in de Naam des Heeren wagen. Haar hart beefde, toen ze dit besluit de predikant meedeelde.

Hij hield haar troostvolle beloften voor, die krachtig op haar werkten, inzonderheid dat woord. "Vrees niet, Ik ben met u! wijk niet, want ik ben uw God, Ik heb u verlost, Ik heb u bij uw naam geroepen, gij zijt de Mijne."

Maria verzekerde haar, dat ze biddend aan haar gedenken zou.

"Willen wij ons eerst nog in 't gebed verenigen, voor je vertrekt?" vroeg de predikant. Thirza verlangde niet anders. Samen knielden ze neer voor de onzichtbare Heere, Wiens levendige tegenwoordigheid ze zo genadig ondervonden had. De predikant bad met zalving van de Geest. Thirza was zeer bewogen. De Heere zegende haar met milde hand. Ze werd vervuld met de vertroosting Gods en vrolijk in 't geloven. Zulke uren had ze nog nooit beleefd.

Maria geleidde haar door de tuin, opdat ze onopgemerkt in de stad zou kunnen komen. Ze verzocht het meisje haar bezoek dikwijls te herhalen, en verzekerde haar, dat ze voor haar als een zuster was geworden. Thirza nam met vreugde deze uitnodiging aan, en wist geen woorden te vinden, om haar dank uit te spreken voor de liefde, die haar door deze vriendelijke mensen betoond was.

Maria wees alle dank van zich, op de Heere.

4. Een geweldig onweer

Zo ging Thirza stil verheugd en toch angstig bewogen naar huis. Toen ze met haar vader aan tafel zat, sprak ze vrijer en vrolijker tot hem, dan sinds weken het geval geweest was. Ze had het graag gewaagd, in de eerste opwelling van de vreugde die haar hart smaakte, het beslissende woord van de bekentenis uit te spreken. Maar ze waren niet alleen, de middag bracht ze stil op haar kamer door. Hoe meer echter de avond naderde, des te angstiger en beklemd werd het haar om het hart. Nog een zwaar uur van worsteling met de Heere wachtte haar. Liever had ze de beslissende verklaring nog uitgesteld. O, hoezeer voelde ze behoefte aan de vertroostende woorden van de predikant! Hoe graag had ze Maria in haar nabijheid gehad. Maar ze was helemaal alleen, op de Heere aangewezen.

Men riep haar aan tafel. Ze kromp ineen want nu was het ontzettend ogenblik gekomen. Vooraf wierp ze zich nog neer voor de Heere, en smeekte Hem vurig om Zijn genadige nabijheid.

Aan tafel sprak ze weinig en nog minder at ze. Haar vader was buitengewoon teer jegens haar. Haar bewogen stemming viel hem spoedig in 't oog. Hij zocht de oorzaak daarvan in de treurigheid over het verlies van haar moeder, en wilde haar opbeuren door de verzekering van zijn innige liefde. Ieder woord van vaderlijke genegenheid was haar een steek door het hart en wekte in haar nieuwe strijd. De tafel werd afgenomen en ze zat alleen tegenover hem.

"Nu! nu!" Sprak een stem in haar binnenste. Maar het hart was van bange beklemdheid samengeperst ze kon geen geluid voortbrengen. Zwijgend zag ze voor zich.

"Thirza, mijn kind, wat scheel je u toch?" Vroeg hij en greep teer haar hand.

Thirza hief de ogen op. Haar betraande blik ontmoette het oog van haar vader, dat met de innigste liefde haar aankeek. Ach, zijn liefde was anders haar hartelust geweest, maar nu vermeerderde die haar angst. Hoe kon ze nu dat woord uitspreken? Het was haar, alsof ze een mes zou nemen om haar vader in het hart te stoten. Met een diepe zucht sloeg ze de ogen weer neer, ze kon de blik van haar vader niet weerstaan. Deze werd bezorgd. "Kind! Wat hebt je toch op het hart? Zeg het mij toch! Verlang je misschien iets? Spreek alleen maar. Je weet toch hoe graag ik alles doe, om mijn Thirza gelukkig en vrolijk te zien. Jij, je bent toch het enige, dat ik nog op de wereld bezit. Wil je wellicht iets van mij?"

Thirza schudde weemoedig haar hoofd; spreken kon ze niet. Hij wilde haar in zijn armen trekken, ze zank op haar knieën en verborg snikkend haar gezicht in zijn schoot. De oude man was buitengewoon ontroerd. Hij legde de hand op haar hoofd en zegende haar met de priesterlijke zegen. De zegenende woorden vielen haar als een hemelse dauw op het hart. Ze riep tot de Heere die de binnenste gedachten kent, en in Wiens hand het hart van alle mensen is, dat Hij neigt als waterbeken. In plechtig zwijgen was de vader over de dochter gebogen. Haar stemming was hem een onverklaarbaar raadsel. Hij hoorde haar zuchten en vernam het stille fluisteren van haar gebed

"De Heere vervulle al uw begeerten," zei hij, met de woorden van de Psalm. En Hij legde zijn hand weer zegenend op haar hoofd.

En zie, zijn zegenwens werd verhoord in hetzelfde ogenblik toen hij hem uitsprak. Maar zeker op een manier zoals hij niet vermoedde. De Heere verhoorde genadig het angstgeschrei van Zijn kind, en verleende haar kracht en vrijmoedigheid. Nauwelijks had haar vader deze woorden gesproken, of zij, in blijmoedigheid van het geloof opziende, zei met een vaste stem: "Amen, om Jezus Christus' wil!"

Het woord was gezegd. De Israëliet kromp ineen, als had een vergiftig dier hem gestoken. Zijn ogen, zo-even nog de heldere spiegel van een teer bezorgd, vroom zegenend vaderhart, verstijfden van ontzetting, schrik en afschuw, en rolden wild, vol vuur van toorn en woede. De duistere kracht van de verblinding, de diep ingewortelde haat tegen de Nazaréner, het stijfhoofdige vasthouden aan de van de vaderen geërfde gewoonten, bezielde hem geheel. Hij sprong op als wilde hij vluchten voor de bliksem van het woord, dat opeens het hele hart van zijn dochter ontsluitte en het raadsel daarvan op een zo'n verschrikkelijke wijze had opgelost.

Snikkend omklemde Thirza zijn knieën nog vaster. Haar hele lichaam beefde. Maar ze voelde de levendige nabijheid van haar Heere. Haar vader was als door het onweer getroffen. Eindelijk vond hij woorden voor zijn toorn.

"Wat? Wie heeft dat gedaan? Op de lippen van mijn dochter die vervloekte Naam? Vervloekt zij ..." —

"O vader, vloek niet!" gilte Thirza. "Laster de Heilige Naam van mijn Heere en Heiland niet! Lieve vader, vloek Jezus niet. Hij is de Messias Israëls!"

Toen brak de duistere woede van de ongelukkige man uit in de ontzettende vloek, die de arme kinderen van het, in blindheid en ongelooft verzonken Israël, over de Heilige Naam, door welke alleen zaligheid mogelijk is, plegen uit te spreken: "Vervloekt ze die Naam; Hij worde uitgedelgd, voor altijd en eeuwig; en verrotte de tong, welke Hem uitgesproken heeft."

Wie rilt niet bij het horen van zulke ontzettende woorden? Hoe doorboorden ze het hart van Thirza!

Ze omklemde haar vader nog vaster, die zich van haar wilde losrukken.

"Ach, vader, vader!" riep ze smekend.

"Ik heb geen dochter meer! Die afvallige is uit mijn hart gescheurd! Weg met u, gij vervloekte! Je moet mij niet meer onder de ogen komen, tot je de Nazaréner vloekt!"

Met deze woorden, in hevige toorn geuit, rukte hij zich onstuimig van haar los. Hij verstootte zijn dochter, die zich krampachtig aan hem klemde, met hevig geweld van zich en stormde de kamer uit.

Thirza was bewusteloos neergezonken. Toen ze weer bij kennis kwam en zich het gebeurde levendig herinnerde, klonken de woorden van de vloek nog in haar oren, waarmee haar vader haar van zich had gestoten. Ze geraakte in zware aanvechting, maar vond in het gebed verlichting en troost. De glans van Gods aangezicht verlichtte haar in het diepe duister van de verzoeking, als ze in stille eenzaamheid in haar kamer met de Heere worstelde. De gehechtheid aan haar vader wekte in haar een bange strijd, tot ze het woord van de Psalmddichter vond: "Want mijn vader en mijn moeder hebben mij verlaten, maar de Heere zal mij aannemen." Dat woord klonk levend in haar hart. De liefde van haar vader had opgeofferd om des Heeren wil. Maar de liefde van God door de Heilige Geest werd rijkelijk uitgestort in haar hart. Ze genoot de zaligheid van de liefde van Jezus, en als een verkwikkende balsem drupte in de brandende wonden van haar hart troost uit Zijn bitter lijden. Het was haar tot versterking, aan haar Christelijke vrienden in de voorstad te denken en zich in de geest met hen te verenigen voor de troon des Heeren.

Zo wisselden in die bange nacht, die geen verkwikkende slaap voor haar had, vurig worstelen in felle smart, met liefelijke vertroosting van de genade elkaar af. 's Morgens was ze tamelijk kalm. Ze had hartelijk voor haar vader kunnen bidden en hoopte, dat hij, als de eerste toorn voorbij was, niet meer aan het verschrikkelijk

woord van de verstoting zou denken. Zoveel te smartelijker viel het haar, toen in plaats van het gewone verzoek om aan het ontbijt te komen, ze dit op uitdrukkelijk bevel van haar vader, op haar kamer ontving. Ze liet eerst haar tranen de vrije loop, schreef hem toen enkele regels met de innigste verzekeringen van haar liefde; hem dringend verzoekende, dat hij haar wilde toestaan bij hem te komen. Hij zond het briefje direct terug, met de woorden daaronder geschreven: *"Als Christin nimmer."* Het middagmaal werd eveneens op haar kamer gebracht. Haar vader wilde alleen eten.

In de namiddag liep ze vlug naar de voorstad, naar de pastorie die haar zo dierbaar was geworden. Maria ontving haar met open armen. De Christelijke liefde van de vrome predikantsvrouw deed haar zo goed, dat ze zich aanmerkelijk verlicht voelde, toen ze aan haar deelnemende vriendin het hart had geopend.

De predikant kwam er ook bij. Ze lasen samen in Gods Woord. Hij moedigde haar aan tot vast vertrouwen op de Heere en gaf haar vooral dit woord te overdenken: "In stilheid en vertrouwen zal uw sterkte zijn." Hij vermaande haar in het gebed voor haar vader aan te houden en zijn bekering van God af te smeken, op hoop tegen hoop.

Eer ze scheidden, verenigden ze zich nog in het gemeenschappelijk gebed. Thirza keerde gesterkt naar huis terug, ze gevoelde zich minder eenzaam en verlaten door de gemeenschap met deze gelovigen.

5. Om Christus' wil gescheiden

Zo verliepen meer dan acht dagen. Thirza had haar vader nog niet weer gezien. Meerdere keren had ze haar verzoek vernieuwd. Het antwoord bleef echter hetzelfde. Ze gaf de hoop op iets op hem te overwinnen omdat ze zijn onbuigzame halsstarrigheid in zaken, de godsdienst betreffende, kende. Menige keren probeerde ze of ze hem ook soms toevallig in huis kon ontmoeten. Maar tevergeefs. Hij scheen haar met opzet te vermijden. Hem tegen zijn uitdrukkelijk verbod in zijn kamer op te zoeken, waagde ze niet. Zo verdeelden zich dan haar dagen tussen de stille eenzaamheid op haar kamer en de bezoeken in de pastorie, waar ze dagelijks enige uren van verkwikkend genot doorbracht.

Bijzonder aan haar hart gezegend, was de godsdienstoefening op Palmzondag, die ze nu vrij en openbaar, onder geleide van haar vriendin bijwoonde. Jezus werd haar dagelijks dierbaarder. Wat haar uitwendig ontnomen was, ontving ze inwendig duizendvoudig terug. Haar hart hield intussen niet op over de diepe verblinding van haar vader te treuren, en om de redding van zijn ziel tot God te roepen. Meerdere keren kreeg ze ook troost en vertrouwen, dat God haar gebed verhoren zou. Op welke wijze echter, kon ze zich in 't geheel niet voorstellen. Zo werd Thirza, onder de zware beproeving innerlijk rijk vertroost en werd op allerlei wijzen de trouw van haar Herder gewaar.

De ongelukkige vader beleefde intussen vele moeilijke dagen. Hij zat ook meest eenzaam en kon slechts met moeite zijn noodzakelijkste bezigheden verrichten. Hem ontbrak echter alle licht en troost in de duistere nacht van de smart, waardoor hij zich overvallen zag. De dood van zijn echtgenote had hem zwaar getroffen, maar onvergelykelijk veel zwaarder was dit éne woord uit de mond van zijn dochter. In het eenzaam nadenken over zijn smart, maakten zich allerlei gedachten van hem meester. Dikwijls kwam het denkbeeld in hem op zelf te gaan onderzoeken, wat de Profeten van de Messias gezegd hebben. Ook meermalen nog het verlangen naar de liefde van de enige dochter die zijn vreugde en zijn trots geweest was. Zodat hij enkele keren op het punt stond, tot haar te gaan of haar te laten roepen. Maar de diep ingewortelde haat

tegen de Gekruiste verstikte weldra elke zachte neiging. In zijn knagend verdriet verteerde hij.

Thirza had het gebed, had Gods Woord, had de verkwikking van de Christelijke gemeenschap. Haar arme vader moest daarentegen al deze versterkingen missen en werd geheel aan al het lijden van zijn verdriet overgegeven. Het was daarom volstrekt niet te verwonderen dat zijn gezondheid, die door het onverwacht verlies van zijn vrouw al zozeer geschokt was, onder deze nieuwe slag geheel werd geknakt. Een slepende koorts tastte hem aan, die hem spoedig op het ziekbed neerwierp.

Op zekere morgen zag Thirza de koets van de dokter voor de deur. Bevangen door een angstig vermoeden, ondervroeg ze haar dienstmeisje. Ze hoorde dat haar vader ernstig ziek was.

De arme Thirza! Ze was door deze nieuwe slag als overweldigd. Ze klaagde zich aan als de moordnares van haar vader. Het duurde enige tijd eer ze zich herstellen kon. Toen waagde ze het nog eenmaal haar vader smekend te verzoeken, of hij haar toestond hem te verplegen. Maar weer het oude, wrede antwoord, wat haar diep door het hart sneed. Ze hoorde van het dienstmeisje, dat haar vader een verpleger had aangenomen en er anders niemand bij hem mocht komen.

Met een bezwaard hart ging ze 's middags naar de voorstad. Maria weende deelnemend met haar. De predikant spoorde haar aan tot volhardend vertrouwen op Hem, Wiens raad wonderbaar is, en Die dat vertrouwen altijd heerlijk doet uitkomen. Na korte tijd kwam ze enigszins gesterkt terug. Maar de gedachte aan de ziekte van haar vader drukte haar zwaar toen ze het ouderlijk huis weer binnenkwam.

Op weg naar haar kamer ging ze voorbij het vertrek van de zieke. Ze luisterde of ze misschien zijn stem hoorde, maar alles was stil daarbinnen. Onwillekeurig hield ze de hand aan de kruk van de deur om die te openen, maar de moed ontzonk haar, ze waggelde naar haar kamer. Haar hart smolt weg in wenen en bidden. Hoe graag had ze alles aan haar vader ten offer gebracht, maar het enige, dat hij juist verlangde kon ze niet prijsgeven. Ze was bereid alles te doen als ze hem slechts zien kon en in de verpleging aan zijn ziekbed de aandrang van haar tere kinderliefde kon voldoen.

De verzoeker greep haar geweldig aan met het verwijt, dat ze onrechtmatig handelde, door op deze manier de natuurlijke banden te verscheuren. Want ze had haar geloof toch geheim kunnen houden? Met dergelijke influisteringen werd ze door de duivel gepijnigd. Ze kwam meer dan ooit te voren in de zeef van de aartsvijand, die haar begeerde te ziften als de tarwe. Maar de Heere stond haar ter zijde. Ook voor haar gold het woord van de getrouwe en barmhartige Hogepriester: *"Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude."*

Hoe zwak ze ook werd in de ure van de verzoeking, zo zelfs dat haar alle kracht begaf, ze hield echter worstelend vast aan Hem, die de sterren telt en de wonden van verbroken harten heelt. De smeltgloed van de Goudsmid, die de Zijnen loutert en keurt, was hevig. Maar de Goudsmid bewaakte en bestuurde nauwkeurig de kracht van het vuur. Het geloof kwam krachtiger en gezuiverd uit de aanvechting tevoorschijn. Ze smeekte thans ernstiger dan ooit om behoud van het leven van haar vader. Ze bad de Heere de toegang tot het ziekbed voor haar te openen. Toen stond ze getroost op om tot haar vader te gaan.

Toen ze aan de deur van de ziekenkamer was, verloor ze de moed. Ze wilde teruggaan en tot de andere dag wachten. Ze luisterde of ze iets hoorde. Maar het was stil, als het zwijgen van de dood. Het angstig vermoeden, dat haar vader gestorven kon zijn, greep haar plotseling aan, en in die angst opende ze plotseling de deur en ging de kamer binnen. Daar stond ze nu aan het ziekbed. Hij had haar binnentreden niet bemerkt en

lag in onrustige koortssluimer. Ze boog zich over hem heen om de geliefde trekken te beschouwen, welke gezicht ze zo lang onthouden was. Maar ach! hoe sneed het door haar ziel toen ze de verandering zag, die deze weinige dagen hadden teweeggebracht! Ze verschrok van het bleke, vervallen gezicht, dat de onmiskenbare tekenen van diep verdriet droeg.

Zij wenkte de verpleger weg te gaan en zette zich stil naast het bed, vast besloten zich niet van de plaats te laten verdrijven die haar als dochter toekwam. Zo zat ze een poos in biddende gedachten verzonken. Ze keek dikwijls naar de bekommerde en door ziekte misvormde trekken van de zieke en lette angstig op elke beweging. Eindelijk begon hij zacht als in de slaap te spreken. "Thirza! Thirza!" riep hij met de uitdrukking van de innigste liefde. Het meisje luisterde met angstige spanning. Het deed haar hart goed deed, want het was een bewijs dat zijn vaderhart, ten minste in de koortsdromen, met de oude teerheid voor haar bezielde was. Ze boog zich voorover, achter het bedgordijn dat haar voor de blik van de lijder verborg, om des te beter de zachte klank van de liefde te kunnen vernemen. Daar sloeg hij, ontwakend, zijn ogen op, zacht roepend: "Thirza! Thirza! Mijn kind, waar ben je toch?"

Thirza kon zich niet bedwingen, ze knielde naast het bed neer, greep de hand van haar vader, en die vast omklemmend, zei ze: "Hier ben ik, mijn lieve, lieve vader!"

Haar gevoel overweldigende haar. Onder hete tranen boog ze zich over hem en drukte een kus op de brandende lippen, alsof ze het woord van die vloekspraak daarvan weg wilde kussen en ze toesluiten voor ieder hard woord van verstoting. Ze zag hem toen weemoedig, biddend aan. Haar tere blikken moesten de tolken van haar gevoel en van haar bede zijn.

De zieke was nu tot volle kennis gekomen. De aanblik van zijn beminde, enige dochter, haar kinderlijke liefkozingsen, voorheen zijn dagelijkse vreugde, nu zo lang door hem onthouden, deden hem zo goed, dat ze voor een ogenblik het harde woord van de verstoting terughielden. Blijkbaar was hij in hevige gemoedsstrijd.

Maar ach, de Jood verkreeg over de vader de overhand. De ingewortelde haat tegen de Heilige Gods, die als een vreeslijke vloek op het gevallen Israël rust, verstikte zijn zo krachtig opgewekte teerheid. Hij trok zijn hand terug, die Thirza nog vast hield en zo bars als hij, na hetgeen vooraf was gegaan, maar kon wezen, vroeg hij kortaf: "Wat doet jij hier, meisje?"

"Lieve vader, uw Thirza is hier, om u op te passen en te verzorgen en om de uwe te wezen, gedurende uw ziekte. Ik wil zo graag weer als voorheen uw kind te zijn. Dat mag ik immers, nietwaar, lieve vader?"

"Verlaat gij dan dat vervloekte geloof?"

"O, spreek daarvan niet, vader, ten minste nu niet. U bent zeer ziek en dat grijpt u thans te sterk aan. En wie kan u toch in uw ziekte zo goed oppassen als uw Thirza, die u altijd zo lief gehad hebt? U hebt immers niemand meer op de wereld dan mij, en wilt u mij ook van u stoten? O nee! Dat kunt u niet. Ik laat mij nu niet van u scheiden. U vergunt mij immers hier te blijven, lieve vader?"

De oude Israëliet zuchtte diep en zweeg. Hij trok nu zijn hand, welke ze bij de laatste woorden in de hare genomen had, niet terug en verdroeg haar tere liefkozingsen.

Hoe dankbaar en vrolijk was ze dat hij haar stilzwijgend toestond bij hem te blijven! Ze maakte zich direct gereed om 's nachts bij hem te waken. Met nauwgezette opmerkzaamheid sloeg ze onvermoeid iedere beweging van de beminden zieke gade. Ze was bezig met hem nu eens verkwikking toe te reiken dan weer zijn kussens goed te leggen, en waar en wanneer het nodig was, hem te dienen.

De eerste nacht aan het ziekbed van haar vader was voor haar bijzonder gezegend en gewichtig, omdat ze zich herinnerde, dat het de gedachtenis aan de lijdensnacht van de Heere was. Daar zat ze in de stilte van de ziekenkamer, alleen met haar Bijbel. Ze las de lijdensgeschiedenis met een belangstelling als nooit te voren. Ze was in de geest in Gethsémané, en werd gezalfd met de vreugdeolie van de Geest. De rijke zegen van de nacht maakte haar ook de ontbering minder zwaar, toen ze op Goede Vrijdag het gelui van de klokken hoorde en met verlangen aan de kerk in de voorstad dacht. Ze wilde echter niet wijken van het ziekbed.

In het begin sprak haar vader niet met haar. Ze sloeg echter zorgvuldig acht op hem, en las elke wens in zijn ogen. De zieke gevoelde het grote onderscheid tussen de verpleging zelfs van de trouwste dienaar en die van een liefhebbende dochter. Soms vroeg hij haar het een en ander, dankte een enkele keer voor een dienst, maar begon anders geen gesprek; wat ook Thirza niet zocht. Ze was zeer tevreden, dat ze bij haar vader mocht zijn en hem oppassen. Ja, vaak kreeg ze de vrijmoedigheid, om in deze omstandigheden, welke ze als een geschenk van God beschouwde, een onderpand te zien, dat de Heere nog grotere dingen zou doen dan deze. De stilte van de ziekenkamer deed haar goed. Ze zat met tere opmerkzaamheid aan het bed van de geliefde zieke. Als hij sliep, zocht ze vertroosting en sterkte door het lezen van Gods Woord.

Zo gingen de eerste dagen voorbij. De zieke werd langzamerhand vriendelijker, sprak ook nu en dan met haar, echter altijd met enige terughouding. Zó verliepen enkele dagen tot het Paasfeest naderde. Thirza had tijdens de Paasnacht weer gewaakt. Toen het klokgelui de feestmorgen aankondigde, verkwikte ze zich met het lezen van de geschiedenis van Maria Magdalena. Het was haar, of ook ze de groet van de Verrezen Koning in haar hart vernam. Ze genoot dankbaar de heerlijke Paasvreugde. Ze verlangde zeer naar de gemeenschap van de Christenen, maar stond in tweestrijd of ze haar vader enige tijd verlaten zou. Deze had een tamelijk goede nacht gehad. De voorjaarszon scheen helder en vriendelijk in de kamer, Alles scheen mee te werken, om Thirza het hart vrolijk en opgeruimd te maken, en dit drukte zich in haar hele voorkomen uit,

"Je bent heden zo vergenoegd als een kind?" Zei haar vader.

"Ik ben toch ook uw kind, lieve vader? En zou ik mij niet verheugen over de goede nacht, die u gehad hebt? En wist u slechts de oorzaak van mijn vreugde ...!"

Thirza brak af, om niet meer te zeggen. Haar vader werd ernstig. Daarna zei hij zachtjes: "Je moet echter vandaag de lucht genieten. Het schijnt een schone dag te zijn. Anders wordt je ook nog ziek."

Deze trek van vaderlijke liefde deed haar zeer goed. Eerst wilde ze niet. Omdat hij er echter op aandrong, gaf ze zich vrijheid hem voor enige uren te verlaten.

Zij snelde naar de kerk in de voorstad. In de samenkomst van de gelovigen genoot ze de zoete vertroosting van de Paasgeschiedenis. Hemelse vrede en hemels licht daalden in haar ziel. De leraar predikte over de geschiedenis van Maria. Het was voor haar de geschiedenis van haar eigen hart en ze werd zeer gesticht door het Woord van waarheid. Nauwelijks gunde ze zich na de kerk de tijd om haar zusterlijke vriendin mee te delen, welke genade de Heere haar uit- en inwendig bewezen had; en keerde toen verkwikt en gesterkt naar het ziekbed terug.

De geneesheer verklaarde, dat het hoogtepunt van de ziekte voorbij was. Hij schreef deze gunstige wending vooral toe aan de weldadige invloed, welke de tere trouw van de dochter op het gemoed van de zieke uitoefende. Zeker vermoedde hij de ware stand

van zaken niet. Hij had de diepe droefheid van de patiënt over de dood van zijn echtgenote als de oorzaak van de ziekte beschouwd. Maar toen hij verklaarde, dat de gunstige wending die de ziekte genomen had, voornamelijk was te danken aan de trouwe liefde van de verpleegster, richtte de vader op Thirza een dankbare blik, die haar met vreugde vervulde. Haar hart bracht echter de dank toe aan Hem, Wie deze alléén toekomt.

6. Een gezegend ziekbed

Zo verliepen verscheiden weken. Thirza kon slechts zelden en dan voor zeer korte tijd, Maria bezoeken. Maar dit gemis werd haar enigermate door een bijna dagelijkse briefwisseling vergoed. De brieven van de schrandere, ervaren, oudere zuster deden haar veel nut. Nu en dan voegde de predikant ook een woord tot opbeuring daarbij. Daar ze overdag weinig tijd tot schrijven had, omdat ze voor haar vader onontbeerlijk was, gebruikte ze de stille, nachtelijke uren die ze aan het ziekbed doorbracht, om haar hart voor haar geliefde zuster in Christus open te leggen en Gods Woord biddend te onderzoeken.

Thirza bemerkte niet zelden, dat haar vaders oog nadenkend op haar rustte. Vooral dan, als hij meende onopgemerkt te zijn, verraadde zijn blik de tere liefde van zijn vaderhart, of de grote bewondering van het gedrag zijner dochter. Want hij kon het niet ontkennen dat die onvermoeide, dag aan dag, week aan week gelijkmatige liefde van Thirza, haar volhardende trouw en vooral haar stille vrolijkheid en rust, een diepe indruk op hem maakten. En dit te meer, omdat hij tevoren Thirza van een geheel andere zijde gekend had. Bij al haar natuurlijke beminnenswaardigheid en teerheid jegens haar vader en moeder, toonde Thirza tevoren maar al te duidelijk de nadelige invloed, die de omstandigheid dat ze het enig, vertroeteld kind van rijke ouders was, op haar uitgeoefend had. Ze was gewend al haar wensen bevredigd te zien. Ze was zeer op genoegens gesteld, en vooral uiterst gevoelig en licht geraakt.

Thans echter zag vader tot zijn verwondering deze zelfde dochter dag en nacht onvermoeid hem verplegen. Met onverminderde vrolijkheid liet ze voor hem weken lang haar genoegens, elke uitspanning, ieder vermaak staan. Zonder dat men bemerken kon dat dit voor haar een opoffering was. Ze scheen geen andere wens te kennen dan die om haar vader te mogen dienen.

Tijdens de langzame vordering van zijn herstel was de oude man vaak zeer verdrietig en zijn natuurlijke drift uitte zich dan in onvriendelijke, dikwijls harde en ondankbare woorden. Thirza bleef echter altijd gelaten. Of, als haar gevoeligheid ontwaakte, werd ze die toch spoedig meester. Dit alles moest de vader als een besliste verandering van het karakter van zijn dochter in 't oog vallen. Geen wonder dat zijn blik meermalen met welgevallen op haar rustte. Maar plotseling verdonkerden dan zijn trekken weer en verzonk hij in zwaarmoedige gedachten. Hij peinsde erover wat hem een vloekwaardige afval van de God van Israël toescheen. Het denkbeeld: "mijn dochter een Christin", wondde hem als een scherpe pijl. En toch, hij kon het niet ontkennen dat er verband bestond tussen deze verandering in Thirza's gedrag en haar geloofsverandering.

Deze overwegingen verontrustten hem hevig. Hij voelde het steeds meer dat zijn stijfhoofdige haat tegen het Christendom zwakker werd door de kracht van de liefde, die uit al het doen en laten van zijn dochter hem omringde. Hoezeer hij hiermee werkzaam was, vermeed hij echter zorgvuldig, zelfs van verre, deze snaar aan te roeren. Thirza wachtte zich evenzeer te spreken over wat haar hart, met betrekking tot

haar vader, vervulde. Ze bad des te ijveriger voor hem, naarmate ze duidelijker enige schemerende stralen van hoop bespeurde. Het woord, waarop de predikant haar eenmaal opmerkzaam maakte, was haar van gewicht geworden: 1 Petrus 3: 1. "Opdat ook, zo enigen het Woord ongehoorzaam zijn, ze door de wandel van de vrouwen, zonder woord, mogen gewonnen worden."

Op zekere middag had Thirza, menende dat haar geliefde zieke sluimerde, zich van het bed verwijderd en de Bijbel in de hand genomen. Deze werd dagelijks meer haar onschatbaar kleinood. Nauwelijks had ze enige minuten gelezen, of ze hoorde de zieke zich bewegen. Ze keek naar haar vader. Hij had zich opgericht en boog zich buiten het bed. "Wilt u iets hebben?" vroeg ze.

"Nee, ik kan niet slapen. Je bent aan het lezen, lees mij iets voor."

Thirza beefde bij dit verzoek en wist zelf niet, of het meer van angst dan van vreugde was. In het eerste ogenblik meende ze direct om te slaan en iets uit de Psalmen of de Profeten te lezen,

"Lees slechts, wat je daar juist aan het lezen was!" Sprak toen haar vader. Nu was het beslist. Onder zuchten tot de Heere, dat Hij zich door Zijn Woord kenbaar mocht maken, waagde ze het haar vader uit het Nieuwe Testament voor te lezen. Ze was juist begonnen met het Evangelie van Johannes en begon nu weer van voren af aan. Ze las met spanning, maar met zalige ontroering van hart. Haar vader hoorde enige verzen.

"Wat lees je daar toch?" vroeg hij verwonderd,

"Hoor maar, lieve vader!" Verzocht ze vriendelijk en las verder. Daar kwam vers 17,³ en daarin de zo gehate naam van Jezus Christus. Ze sprak die Naam met vrees, echter met vaste stem uit. Op hetzelfde ogenblik viel vader haar in de rede, maar niet, zoals ze gevreesd had met de verschrikkelijke vloek; alleen met de opmerking: "Dacht ik niet dadelijk, dat is zeker het boek van de Christenen? — Thirza, Thirza!"

Hij zei dit met zachtere stem, weemoedig het hoofd schuddend. Thirza zag hem met de uitdrukking van smekende liefde aan. Toen hij zijn gezicht afwendde, om zijn tranen te verbergen, las ze verder. De zieke had zich van haar afgekeerd. Ze wist niet, of hij sluimerde of luisterde. Ze las tot het einde van het tweede hoofdstuk. Toen mompelde hij: "Dat is toch alles maar fabel en leugen. het laat zich alles wel mooi horen, maar ze vertellen van die Gehangene, wat ze willen."

"Houd op," zei hij tot Thirza. "Houd op met lezen! Het is toch alles leugen."

Thirza aangemoedigd door de toegevendheid, waarmee hij zich het lezen gewillig had toegelaten, waagde het hem te antwoorden.

"Zal ik nog een weinig lezen? Daar komt juist een geschiedenis van een voornaam geleerde en overste van ons volk; die u zal bevallen."

Haar vader legde zich zwijgend op de andere zijde. Thirza las het gesprek van de Heere met Nicodémus. Het ernstige woord, over de noodzakelijkheid van de wedergeboorte las ze met meer klem.

Plotseling keerde de zieke zich op zijn leger om en vroeg: "Wat was dat? Lees dat nog eens!"

Zij herhaalde wat ze gelezen had. Hij luisterde met zichtbare spanning en opmerkzaamheid, en had zich in het bed opgericht. Ze kwam aan vers 14 en 15, waar de Heere van de koperen slang spreekt. Thirza vroeg onbevreesd haar vader naar deze geschiedenis, die haar niet bekend was. Hij deelde haar die mee. Waarop Thirza overeenkomstig de aanwijzing van de bijgevoegde, gelijkkluidende teksten in het boek Numeri, hoofdstuk 21, had opgeslagen en las die voor.

³ "Want de wet is door Mozes gegeven, de genade en de waarheid is door Jezus Christus geworden." Joh. 1:17.

"Hoe?" Vroeg vader verwonderd, "dat is toch uit onze Wet? Staat dat dan ook in het boek van de Christenen? Geef dat boek eens hier!"

Hij nam de Bijbel, bladerde daarin, vond er de boeken van Mozes, de Psalmen, de Profeten, sloeg toen het door Thirza gelezen hoofdstuk op, en las zelf het 16e vers, het troostwoord van het Evangelie: *"Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon heeft overgegeven, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve maar het eeuwige leven hebbe."*

Hij vertoefde met zijn gedachten enkele ogenblikken bij dit woord. Maar op eenmaal ineenkrimpend, alsof hij zich op de rand van een afgrond zag, wierp hij het boek op de deken terug, en diep zuchtend, wendde hij weer het gezicht van Thirza af.

Thirza begreep wel, wat er in hem omging en legde zwijgend het Boek weg. Haar hart was vol stille dank tot de Heere. Ze zag Zijn genadeleiding in het voorgevallene. Haar gebed om de bekering van haar vader was vuriger dan ooit te voren.

Er werd verder tussen hen daarover niets meer gesproken, maar sinds die tijd las Thirza steeds in het bijzijn van haar vader, in stille afwachting, dat de Heere weldra opnieuw de deur zou openen. Dat haar vader zeer ontroerd was door hetgeen hij gehoord had, kon ze duidelijk aan hem bespeuren. Te meer toen hij de volgende dag, zonder enige aanleiding, zijn dochter vroeg: "Zeg eens, Thirza, hoe luidt ook die plaats over de wedergeboorte, die je gisteren las?"

Thirza herhaalde eenvoudig die woorden, zonder er iets bij te voegen, maar verheugde zich in stilte over het bewijs, dat hij de kracht van dit woord in zijn hart gevoelde.

De inwendige zielestrijd, waarin hij kennelijk zich bevond, maakte hem zeer prikkelbaar en verdrietig. In een kwade luim brak hij eens, na een slechten nacht, waarin de hoest hem erg geplaagd had, hevig tegen zijn trouwe verzorgster uit. Thirza weende, maar bleef zachtmoedig en vriendelijk. Later scheen haar vader zijn onrecht te voelen, en leed daarover te dragen. Na de middag begon hij er zelf over, dat hij haar verdriet had gedaan. Thirza liet hem niet ter zake komen, vooral niet toen hij van vergeving begon te spreken. Ze verzekerde hem haar trouwe liefde en overlaadde hem met liefkozingen.

"Ja," zei hij, getroffen door de teerheid van zijn dochter, "dat moet ik zeggen, je bent mij een raadsel. Je was altijd wel een lieve dochter, maar die verandering die er met je is voorgevallen, kan ik niet begrijpen."

"De nieuwe geboorte, door het geloof in de Messias," fluisterde ze.
Haar vader was verlegen, maar niet onvriendelijk.

Week en zachtzinnig zei hij. "Thirza, zeg mij eens oprecht, wie heeft je toch verleid tot het Christelijk geloof? Ik kan het in 't geheel niet begrijpen, hoe dat heeft kunnen toegaan. Vertel mij eens alles."

Thirza voldeed graag aan dit verzoek. Wat kon haar meer gewenst zijn, dan zo'n aanleiding, door haar vader zelf gegeven, om de kracht van het Woord des Kruises hem voor te houden! Ze vertelde openhartig met het vertrouwen van een kind en met de warmte van een wedergeborene, de weg waarlangs Gods genade haar gevoerd had. Toen ze sprak van de indrukken op de lagere school ontvangen, zuchtte de vader diep: "Dus van daar, van die school komt de vloek over mijn huis? Had ik dit slechts kunnen vermoeden!"

"Zeg liever, de zegen, vader!" Antwoorde Thirza, vertrouwelijker en moediger gemaakt door zijn zachtzinnigheid, — "ten minste voor mij, en wie weet"

"Je weet niet, wat ik weet," viel haar de vader weemoedig en ernstig in de rede.
"Vertel het mij verder"

Thirza ging verder. Toen ze hem van de Schriftuurplaatsen sprak die op de Messias betrekking hebben, in 't bijzonder Jesaja 53, en hem die teksten voorlas, hield hij haar met enige hardheid voor, dat ze als meisje, én ongeleerd, zich niet moest aanmatigen, de Wet en de Profeten te willen uitleggen. Dit past alleen aan geleerden en die gaven geheel andere uitleggingen van Jesaja 53. Hij wilde toen met de gewone tegenwerpingen en Schriftverdraaiingen van de Rabbijnen de waarheid van haar geloof bestrijden.

Maar Thirza merkte op, dat hij tegen de indruk die de waarheid op hem maakte, zocht te strijden, om de kracht van de overtuiging te keren. Zij antwoordde hem daarom met de beslistheid en warmte van het oprecht geloof. "Daarmee kan ik mij niet inlaten. Ik ben zeker een ongeleerd meisje en onkundig in zulke zaken. Maar vader, dit betuig ik u nadrukkelijk, ik zeg, wat ik ondervonden heb. Dit althans weet ik: *al mijn zonden zijn me vergeven en de Heere Jezus is de mijne en ik ben de Zijne*. O, lieve vader! Mocht ook u ervaren in uw hart, wat een zaligheid dát is. Ach, dat u God bidden mocht, of Hij u de ogen opene."

De vader verhinderde haar verder te spreken en scheen ontevreden. Maar hij was blijkbaar door haar woorden meer getroffen dan hij in zichzelf wilde bekennen. Hij gebod haar verder te gaan met haar vertelling.

Ze kwam tot de preek van die zondag, aan de woorden, die haar toen als woorden van een vervloeking zo vreeslijk ontroerden, maar die nu echter als woorden van een zegen, een verkwikkende balsem waren. Met bijzondere nadruk sprak ze deze uit. "*Zijn bloed kome over ons en onze kinderen!*" Ze verhaalde hem alles dat zich uit die preek onuitwisbaar in haar hart had gedrukt. Ze schilderde met de natuurlijke redeneerkracht van 't gevoel haar diepe smart bij de gedachte aan de vloek, die op haar, op haar vader en op haar, reeds voor Gods gericht opgeroepen moeder rustte.

Toen ze van haar moeder sprak, ontroerde de vader en deed een diepe zucht. Het was duidelijk, dat hij met alle inspanning streed tegen de ontroering, die zich van hem meester maakte. Hij gebod Thirza te zwijgen. Het spreken vermoeide hem. Hij wilde een weinigje sluimeren.

Thirza was ook zeer bewogen, en een stil gebed tot de Heere deed haar goed. Dat ze in 't bijzonder voor het heil van de ziel van haar vader bad, behoeft geen verzekering. Een zacht geruis stoorde de diepe, plechtige stilte van de ziekenkamer. De zieke bewoog zich en opmerkzaam luisterend, meende Thirza hem te horen spreken. Ze boog zich stil over hem. Hij sprak in zichzelf, of in 't gebed met God. Thirza ving de klank op van het woord *bloed*, ze lette nog scherper op en hoorde duidelijk, dat de zieke dit woord herhaalde. Haar hart klopte sneller van inwendige vreugde. Blijkbaar was haar vader met dat woord bezig. Toen sloeg hij de ogen op, zag haar enigszins bevreesd aan en vroeg: "Wat wil je, kind?"

Toen Thirza hem vriendelijk daarop geantwoord had, hoe ze meende, dat hij het een of ander verlangde, lag hij een poosje stil en vroeg toen, alsof hij uit diep gepeins tot zichzelf kwam: "Zeg eens, Thirza! staat in dat boek van de Christenen ook niet een spreuk van dat bloed, 't welk rein maakt van zonden?"

Verrast door deze vraag, antwoordde Thirza met een lachje: "U meent zeker deze tekst: *Het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon, reinigt ons van alle zonden.*"

"Ja, die zal het zijn."

"Deze schone plaats had ik nog op school geleerd en ze viel mij juist in, toen ik over mijn zonden zo bekommerd was. Maar mag ik ook vragen, lieve vader, hoe u toch aan deze woorden komt?"

"Ach, mijn kind, zwijg daarvan! Je weet niet, hoe het mij daarbij te moede is."

"Mag ik dan niet weten, van wie u ze gehoord hebt? U hebt toch zeker nooit in een Christelijk boek gelezen?"

De vader zweeg. Thirza eerbiedigde dat stilzwijgen.

Na een poosje zei hij, in hevige gemoedsbeweging, waartegen hij tevergeefs geworsteld had: "Ik kan het niet verzwijgen, het brandt op mijn hart, Thirza, je moet het weten. Maar spreek er dan met mij ook geen woord meer van. Het is nog nooit over mijn lippen gekomen, en ik meende dit geheim mee in het graf te zullen nemen. Dat woord heb ik uit de mond van je stervende moeder gehoord. Het waren haar laatste woorden."

Het kostte hem grote inspanning dit uit te spreken, Overweldigd door de meest tegenstrijdige gevoelens, die elkander in zijn hart kruisten, zonk hij in de kussens neer en bedekte zijn gezicht, om zijn tranen te verbergen. Luide snikken en afgebroken uitroepen verrieden echter zijn inwendige strijd.

Thirza was niet minder aangedaan. Ze vertrouwde nauwelijks haar oren. Ze was verrast door deze mededeling, de bekentenis van de laatste woorden van haar stervende moeder. Hoe, was dan ook zij, gereinigd door het bloed van het Eeuwig Verbond, verschenen voor het aangezicht Gods? O, hoe graag had ze nog meer gehoord, hoe graag aan haar vader nauwkeurige inlichtingen gevraagd! Ze durfde dit echter niet, de ontroering van de zieke weerhield haar. Zo bleef voor haar nog een dichte sluier over deze woorden van haar ontslapen moeder hangen. Ze vermoedde echter in dit raadsel een openbaring van de genade. Een schemering van hartverblijdende hoop voor de zaligheid van de vurig geliefde moeder straalde in haar hart. Ze liet haar tranen de vrije loop, Het waren tranen van aanbidde en ootmoedige dankbaarheid over de wonderbare volheid van de genade Gods! In stilte verheugde ze zich met onuitsprekelijke blijdschap.

De zieke was door afmatting in een diepe sluimering gevallen. Die ogenblikken meende Thirza te mogen besteden, om haar deelnemende vriendin in de pastorie van de voorstad de belangrijke gebeurtenis mee te delen. Haar gedachten regelend, herinnerde ze zich, dat haar vader gedurende de laatste uren van zijn overleden echtgenote met de zieke alleen geweest was. Hij had met een angstige beweging, die haar toen reeds in het oog was gevallen, iedereen, zelfs haar, van haar stervende moeder verwijderd gehouden. Ook trok het nu haar opmerkzaamheid, dat haar vader nooit zo bitter vertoornd neergezien had op alles, wat met Christus en het Christendom in verband stond, dan sinds de dood van haar moeder. In dit alles vermoedde ze een verband met de woorden, die haar moeder op haar sterfbed gesproken had.

De gevoerde gesprekken hadden een nadelige invloed gehad op de voortgang van de herstelling van de zieke. De dokter beval alle aanleiding tot gemoedsbeweging zorgvuldig te vermijden, ten einde de gewone prikkelbaarheid van de zenuwen niet te vermeerderen. Thirza hield aan in het vurig gebed om de bekering van haar vader, maar zocht geen aanleiding om met hem daarover te spreken. Ze merkte duidelijk, dat hij inwendig grote onrust en hevige strijd had, hoewel hij er zich niet over uitliet. Intussen gebeurde het toch meer, dat hij liet voorlezen, ook wel soms zelf het Nieuwe Testament in de hand nam. Hoewel hij het echter meestal spoedig met een vertoon van vrees en afkeer weer weglegde. Het Evangelie van Johannes had zij, bij kleine gedeelten tegelijk, haar vader reeds geheel voorgelezen. Hij had ook eens, toen hij een brief van haar vriendin Maria in haar hand zag, daarnaar gevraagd en er aanleiding in gevonden, zich de geschiedenis van de verandering van zijner dochter verder te laten

vertellen. Wat Thirza hem nu vertelde, maakte een bijzondere indruk op hem, vooral wanneer ze hem op zijn verzoek iets uit de brieven van Maria voorlas.

Dit gaf aan Thirza volkomen vrijheid, om haar bezoeken in de voorstad voor haar vader niet meer geheim te houden. Ja zelfs, wanneer ze 's zondags naar de kerk wilde gaan, zei ze het rondborstig. Hij zag haar dan weemoedig aan, zuchtte en zweeg.

7. In Christus verenigd

Zo waren enige weken op de ziekenkamer verlopen. Het was beiden zeer aangenaam, dat de dokter streng alle bezoek verboden had, want ze hadden beiden behoefte aan de eenzaamheid. En daar ze geen bloedverwanten in de stad hadden, waren ze ongestoord bij elkaar. Nauwelijks verschenen de eerste warme voorjaarsdagen, of de geneesheer drong er op aan, dat de zieke zich naar zijn, nabij de stad gelegen landgoed zou begeven, om door de frisse buitenlucht volkomen te herstellen.

Op een lieflijke voorjaarsdag reed Thirza met haar vader naar buiten. De weg voerde door de voor haar zo welbekende voorstad. Toen ze in het voorbijrijden het kerkje met de stille pastorie door de bomen zag glinsteren, wees ze in een opwelling van vreugde haar vader op deze voor haar zo gewichtige plaats. Hij scheen dit echter niet goed op te nemen en wendde zich onwillig af. Trouwens in de laatste dagen was bij Thirza twijfel gerezen over de gemoedstoestand van haar vader. Hij was meer tot zichzelf ingekeerd, had altijd dadelijk 't gesprek op iets anders gebracht, als Thirza maar van verre iets scheen te zullen aanroeren van datgene, waarvan ze het liefst sprak, omdat het haar hele hart vervulde. Ja, hij had haar vertrouwelijke vragen, of ze hem iets zou voorlezen, zo wrevelig en scherp met 'nee' beantwoord, dat zij bang was geworden. Sindsdien had ze het niet meer gewaagd hem dit voor te stellen.

Het argeloze, onbevooroordeelde meisje, kende de diepte van de strijd niet, waardoor het hart van de oude man heen en weer geslingerd werd. Naarmate met de genezing van zijn lichaam ook zijn geestvermogens in kracht toenamen, verdween de weekheid van gemoed die tijdens de ziekte hem beheerste. Het helder en vast beraden verstand, dat hem als man van grote werkzaamheid kenmerkte, deed zich weer gelden. De hardnekkige stijfhoofdigheid, waarmee hij aan de Joodse instellingen van de vaderen trouw had vastgehouden, verhief zich weer tegen de onvruchtbare geest van de vrijzinnige Verlichting, die onder de Joden van zijn stand, reeds lang alle banden van de vaderlijke inzettingen, evenals die van de Goddelijke wet verworpen had.

En nu zijn dochter een Christin! En hij zelf ook op het punt, om overtuigd te worden van de waarheid van het Christelijk geloof! Hij ontstelde, zo menigmaal hij er aan dacht. Zodat er dikwijls ogenblikken kwamen, waarin hij met verkropte verontwaardiging worstelde tegen de kracht, die de waarheid over hem verkregen had. Hij knarsetandde als hij de banden voelde waarin hij gevangen zat en wilde achteruitslaan tegen de prikkel, die hem dreef tot de Gekruiste, Die hij zo vaak had vervloekt. De duidelijkheid van de vervulling van de Profetieën en soortgelijke bewijsgronden, hadden een machtige overtuigingskracht voor zijn verstand. Terwijl de eigenlijke spoorslag voor hem was, het inwendige getuigenis van de kracht van het Evangelie in zijn Thirza. Daartegen was zijn twijfel niet bestand. Want het was hem te openbaar, te zichtbaar welk een verandering met haar was voorgevallen. Alleen één zaak kon hij niet goed begrijpen. dat ze van haar zonden sprak en zich in nederigheid des harten, met ongeunstelde armoede van geest als een zondares verootmoedigde. Daar kwam met alle geweld zijn Farizees eigengerechtigheid tegenop. Want hij was in zijn wettische gezindheid en weldadigheid vol goede werken. Zo streed in zijn gemoed

hevig de natuur tegen de genade. Hoe meer hij gewaar werd, dat de vesting van het Jodendom, die hij voor onoverwinnelijk had gehouden, op haar grondvesten begon te wankelen, des te onstuimiger werd zijn strijd tegen de waarheid.

In zo'n gemoedsstemming was hij op zijn landgoed gekomen. De eerste nacht die hij daar doorbracht, was zeer onrustig. De gejaagdheid van zijn ziel liet hem geen slaap vinden. Zijn gedachten slingerden hem heen en weer, als een stormachtige zee. Eén woord, waarvan hij zich niet kon losmaken en dat, toen Thirza hem de laatste maal uit de Bijbel had voorgelezen met bijzondere kracht in zijn gemoed was gevallen, was dit: *"Zij zullen Mij aanschouwen, Dien ze doorstoken hebben."* Dat zweefde hem onophoudelijk voor de geest.

Dan herdacht hij de hoofdzaken van de lijdensgeschiedenis en was hij in zijn gedachten op Golgótha onder het Kruis. Dan herinnerde hij zich plotseling weer de uitdrukkingen van zijn haat tegen de Gekruiste en zijn verschrikkelijke vervloeking. Hij voelde zich bovenmate ongelukkig. Het oordeel van de wereld over zijn dochter, zijn toekomstige houding tot haar en wat de mensen wel zouden zeggen, als ook hij Christen werd, dat alles bestormde zijn gemoed. Daarbij kwam de gedachte aan de laatste woorden van zijn echtgenote. Hij was geheel verward en in zijn opgewekte hartstochtelijkheid verwenste hij zichzelf en de zwakke toegevendheid, waarmee hij zijn dochter toegelaten had, weer bij hem te komen en zelfs over de Nazaréner tot hem te spreken,

Tegen de morgen viel hij in een onrustige sluimering. Toen hij ontwaakte scheen de voorjaarszon vrolijk en helder in zijn kamer. Maar in zijn hart was geen zonneschijn. Hij meende in het naastliggend vertrek zijn dochter te horen. Hij luisterde. Het scheen hem het fluisteren van een gebed. Hij verliet zijn bedstee, wierp de slaaprok om en trad in de kamer. Het was, zoals hij gedacht had. Hij vond Thirza biddende op haar knieën.

Ze was zeer blijmoedig ontwaakt. De schone frisse voorjaarsmorgen had haar blijde stemming verhoogd. Zacht was ze naar het bed van haar vader geslopen. Omdat ze hem nog sluimerend had gevonden, had zij in de naaste kamer gaande, haar Nieuwe Testament ter hand genomen en haar lievelingsgeschiedenis, de Paasmorgen van Maria Magdalena in Jozefs hof gelezen; en daarbij de vredegroet van de Heere in haar hart ontvangen. In het zalig genot van het oprecht geloof was ze biddend neergezonken voor de Heere. In 't bijzonder had ze Hem voor haar vader gebeden, dat boven het morgengloren van de genade de Zon van de Gerechtigheid krachtig mocht opgaan en de nevelen van de twijfel mocht scheuren.

Daar trad hij onverwacht binnen ...! Verrast en beschaamd sprong ze op, om hem met kinderlijke liefde de morgengroet te brengen. Ze zag dadelijk de duistere wolk op zijn gezicht. Ach, hoe graag had ze de teergeliefde vader een deel van de zaligheid gegund, die haar hart vervulde. Ze liep met hem naar de tafel. Hij greep naar het openliggende boek. Het woord, dat hem die nacht zo vervolgd had, viel hem dadelijk in 't oog: *"Zij zullen Mij aanschouwen, Dien ze doorstoken hebben."* Hij werd getroffen.

Thirza, niet vermoedende, wat in zijn binnenste omging, legde terwijl ze vertrouwelijk haar vader omvatte, haar hand op het Boek, dat hij nog in zijn hand hield, keek hem aan met de uitdrukking van innige geloofsvreugde in het oog, en uit de volheid van haar hart kwam de biddende vraag: "Nietwaar, lieve vader! U gelooft ook in Jezus, de Gekruiste?"

Deze vraag viel in zijn gemoed als een vonk in een kruitkamer. Er volgde dadelijk een

verschrikkelijke uitbarsting van zijn hevig ontroerd en geprikkeld gemoed. Heftig rukte hij zich uit de armen van zijn dochter los en stootte haar onstuimig van zich. Hij greep het blad waarbij de Bijbel openlag, met razende woede, scheurde het er uit; slingerde het Boek in een hoek, sidderend over het gehele lichaam door de hevigheid van zijn gemoedsbeweging.

Op de verschrikte Thirza richtte hij een doorborende blik, en met bevende lippen riep hij: "Vervloekt ze die Naam!" Een met de ingehouden vloek tegen de heilige God op de lippen, viel hij ter aarde, als had een wrekende bliksem Gods hem getroffen. De hevigheid van de gemoedsbeweging was te sterk voor zijn overspannen zenuwen. Bewusteloos en zonder teken van leven lag hij daar.

Welk een vreeslijke, ontroerende omstandigheid was dit voor Thirza. Een bliksemstraal bij heldere hemel, die op zo'n verschrikkelijke wijze al haar hoop en vreugde vernietigde. Voor het ogenblik stond ze als verstomd bij dit geheel onverwachte voorval. Maar toen haar vader voor haar ogen als levenloos op de grond neerstortte, toen week ook haar kracht en ze zonk neer, over hem heen. Ze klaagde zich aan als de moordnares van haar vader en deed zich de bitterste verwijten over de onbezonnenheid, waardoor ze deze omstandigheid veroorzaakt had. Spoedig echter gaf een stroom van tranen lucht aan haar geprangd gemoed en ze vond in het gebed troost bij de Heere.

God schikte het liefderijk, dat juist de dokter kwam, toen de toegesnelde bedienden voornemens waren de bewusteloze man in het bed te dragen. Hij was er reeds vroeg, om te zien hoe de patiënt het rijden bekomen was. Spoedig kon hij de angstig bezorgde Thirza de geruststelling geven, dat het slechts een door hevige gemoedsbewegingen veroorzaakte, onmacht was, die langzamerhand in een rustige sluimering en ontspanning overging. Hij beval Thirza de verzorging van de zieke aan en gebod inzonderheid de grootste rust.

Zo zat ze dan stil en eenzaam aan de bedstee van haar vader. Haar gedachten waren levendig bezig met het voorgevallene. Het was haar een pak van het hart nu ze de zekerheid had, dat het leven en 't bewustzijn waren teruggekeerd. De verschrikkelijkste gedachte was het voor haar geweest, dat haar vader door een beroerte getroffen, met een vloek tegen de Heere op zijn lippen in de eeuwigheid voor Gods gericht gesteld zou zijn. En dat ze zelf aanleiding daartoe had gegeven. Haar bekommerde blik had zich toen tot God gewend met de vraag: "Heere, waarom, waarom is dit voor mij de weg?"

Ze was thans geruster, had zich van de plotselinge schrik hersteld en kon zich in stille gebeden tot God keren. Wat in het gemoed van haar vader gebeurd was, kon ze zich in 't geheel niet verklaren, en dat lag nog als een zware steen van bekommering op haar hart. Toen kwam haar de vraag van de bezorgde vrouwen te binnen: "Wie wentelt ons de steen van het graf?" Ze kreeg een schemering van hoop: als deze steen ook eens voor je afgewenteld was, zonder dat je het wist?

In gedachten verzonken, zat de dochter aan het bed van haar vader. Dikwijls zag haar blik met zorgzame liefde op de sluimerende man. Langzamerhand werd de slaap onrustiger. Hij scheen te ontwaken. Zijn lippen bewogen zich. Thirza boog zich om te horen of hij wellicht iets begeerde. Wat ze verstaan kon, verraste haar. Het waren de woorden: "*God - mijn zonden - Messias!*" En daarop duidelijker onder diepe zuchten: "*Ach! ik kan geen genade meer vinden! - te laat, te laat!*" -

Thirza werd bewogen. Ze dankte de Heere en vatte groter vertrouwen op Zijn genade.

De vader ontwaakte, nog afgemat, maar merkbaar verkwikt. Thirza lachte hem vriendelijk toe en terwijl ze zijn hand drukte zei ze: "Gode ze dank voor Zijn genade!" "Genade? Ach, Thirza, voor mij is geen genade!"

"Wees maar stil, lieve vader!" viel hem Thirza met bezorgdheid in de rede. "Spreek nu niet. De dokter heeft bevolen, dat ge u rustig moet houden!"

De vader zweeg een poosje, nam het hem toegereikte geneesmiddel en hield intussen zijn blik met een uitdrukking van angst op Thirza en dan weer naar boven gericht. Hij verbrak toen het stilzwijgen met de uitroep: "*Ik ben verloren! Ik ben verloren!*"

Thirza wees hem op de genade van de God van Israël.

"Is er dan genade voor mij?" vroeg hij in grote zielsangst.

Thirza ontstelde op deze vraag, terwijl ze de nadelige gevolgen van de gemoedsbeweging vreesde. Ze wilde hem, hoezeer het haar ook verheugde zo'n vraag van hem te horen, toch tot stilte aanmanen. Tevergeefs; hij herhaalde nog dringender zijn vraag. Ze sprak hem van Dien, die gekomen is om zondaren zalig te maken. Ze wees hem op *het Lam Gods, dat de zonden van de wereld wegneemt*. Ze zei: "Ach! dat u toch geloven kon in de Gekruiste!"

"O! Spreek mij niet van Hem. Dien heb ik zo gelasterd en gevloekt. Die neemt mij niet aan!" Antwoordde hij, zijn handen wringend van angst.

Thirza herinnerde hem aan het gebed van Jezus voor Zijn moordenaars: "*Vader! vergeef het hun, want ze weten niet wat ze doen!*" Ze vertelde hem van Saulus, de lasteraar en vervolger van de gemeente. Ze bad hem, het tot zijn troost te wagen, Hem aan te roepen: "*Jezus! Gij Zone Davids! ontferm U mijner!*"

Haar vader had het gezicht naar de muur gekeerd. Thirza bad stil voor hem. Ze gevoelde, dat nu het beslissende ogenblik gekomen was. Ze kon deze onverwachte wending niet verklaren. Ze dacht daarover nu niet dieper na, maar verheugde zich met een beklemd en bewogen hart over het werk des Heeren, dat ze voor ogen zag. Ze dacht weer aan de afwenteling van de steen van het graf: 'Was dan dat verschrikkelijke verschijnsel de aardbeving geweest, die de rotsen van het graf deed splijten? Was een engel des Heeren gekomen en had hij de steen afgewenteld? Was het angstgevoel over de zonde, waarvan ze nooit tevoren bij haar vader iets bemerkt had, het ruisen van de voetstappen van de Levensvorst tot dit graf?'

De biddende gedachten van Thirza werden afgebroken door de stem van haar vader, die met opgeheven handen uitriep: "*Jezus, Gij, Zone Davids, ontferm U mijner!*" Daar kwam voor de eerste maal de Naam, in Wie alléén heil is, over zijn lippen!

Met welke ontroering Thirza dit hoorde, laat zich niet beschrijven. Ze zonk naast het ziekbed op de knieën en haar dankgebed verenigde zich met de bede van haar vader. In de hemel was vreugde over een zondaar, die verloren en nu door de Zaligmaker van zondaren gevonden werd.

Nu was de slagboom opgeheven. De vader was een ootmoedig, om genade smekend, zondaar, die in het bloed van het Genadeverbond verzoening zocht; en hoewel nog slechts in de eerste ontkieming van het geloof, deze ook hoopte te vinden. Thirza verkondigde hem, zo goed als ze het verstond, het Evangelie van de Genade Gods, in Hem, die voor zondaren een vloek werd, om hen van de vloek te verlossen.

De volgende dag reeds vroeg in de morgen, hield voor de ons welbekende pastorie in de voorstad een rijtuig stil: de koetsier gaf aan de vrouw van de predikant een brief over. Maria was door de brief verrast, maar die verrassing steeg tot verbazing, toen ze de weinige regels welke hij inhiel, gelezen had. Ze geloofde nauwelijks haar ogen. De brief was van Thirza en luidde als volgt:

*"Aanbid met mij de wonderbare genade des Heeren! Mijn vader begeert zeer dringend de Predikant te spreken, en zendt daarom ons rijtuig om hem te halen. Komt u met hem zo spoedig mogelijk hierheen!
Mijn hart verlangt naar mijn getrouwe vriendin. Laten wij ons met elkaar verheugen over de wonderen van de genade."*

Weinige ogenblikken daarna bevonden zich de predikant en zijn vrouw reeds op weg. Ze waren nog nauwelijks van hun eerste verwondering bekomen en in het gebed op deze gewichtige samenkomst voorbereid, toen het rijtuig stilhield en Thirza met open armen haar vriendin ontving. Ze vertelde hen, wat er voorgevallen was. Haar vader had tegen de avond enigszins meer rust gekregen, maar was echter nog zeer bevreesd, dat voor hem geen genade was. 's Morgens had hij zijn dochter, die naast zijn bedstee zat, verrast door de vraag: "Wat denk je, zou je vriend, de dominee, wel bij mij willen komen, als ik om hem zond?"

Thirza had dat vrolijk met "ja" beantwoord en zonder uitstel naar de stad gezonden. De oude man was ten hoogste bewogen, toen Thirza de predikant aan zijn bed bracht. Het gesprek werd rijk gezegend. De getrouwe dienaar van het Woord des Kruises ontving veel wijsheid en genade, welke hier ook nodig was. De Heere toonde Zich hierbij tegenwoordig. Inzonderheid zegende de Heere het gebed, waarmee de predikant dit eerste onderhoud besloot. Bij het afscheid nemen moest hij beloven, zo mogelijk, dagelijks zijn bezoek te herhalen.

De oude Israëliet had een zware strijd te doorstaan. Eindelijk ging ook voor hem ten volle de Zon van de Gerechtigheid op. Hij kwam tot de blijmoedigheid des geloofs en tot de troost van de vergeving van zijn zonden.

De bezoeken, die de predikant, meest door zijn vrouw begeleid, nu dagelijks op het stille landgoed, dat een Bethanië geworden was, aflegde, werden spoedig tot geregeld onderzoek van Gods Woord bestemd. Waarbij aan vader en dochter beiden nadere onderwijzing in de weg ter zaligheid werd meegedeeld. Ze werden daardoor krachtig gesterkt in hun geloof. Vooral verkreeg de oude vader, door het zoeken in de Heilige Schrift, en in 't bijzonder door het lezen van het Oude Testament bij het licht van het Nieuwe, een groot en nooit gekend genot, een krachtige geloofsversterking.

Omdat het herstel van de vader ook verblijdende vorderingen maakte, beleefde Thirza dagen met hem, zoals ze die nog nimmer gekend had. Haar vader was haar uit de dood teruggegeven en zij aan hem. En welk een band verenigde thans hun harten! Vaak, als ze met elkaar baden, of in vertrouwelijke gesprekken zich met elkaar onderhielden, dachten ze samen aan het thans dubbel smartelijk gemis van de dierbare overleden vrouw en moeder. Toen vertelde de vader ook uitvoerig aan Thirza de geschiedenis van haar sterfbed. Gedurende de laatsten nacht had moeder in de koorts veel van vuil en vlekken aan haar kleren en haar handen gesproken, en was opeens er over begonnen, hoe Thirza uit de school komende deze Bijbelplaats noemde: "Het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon, reinigt ons van alle zonden."

De oude man was dit zeer hard gevallen, vooral daar ze die tekst zo dikwijls en zo luid herhaalde. Hij verwijderde daarom iedereen van het ziekbed en bad overluid de Joodse gebeden voor stervenden. De zieke was daarop in een diepe sluimering gevallen, die haar het einde tegemoet voerde. Vóór ze de adem uitblies, had ze echter het brekend oog nog eens opgeslagen, haar man aangezien en met bijzondere nadruk gezegd: *"Het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon, reinigt ons van alle zonden."*

En met dat woord was ze gestorven. Het was nu voor beiden een lieflijke troost, in deze belijdenis een stil verborgen genadewerk te herkennen. Dat één zaadkorrel van het levende Woord van God, uit de lagere school door de mond van het kind in het hart van de moeder gedragen, na een reeks van jaren op het sterfbed deed ontkiemen.

Zo verliepen enige weken. De gezondheid van de oude man was hersteld en hij kon zijn beroepsbezigheden weer opvatten.

Ze wilden echter aan de terugkeer naar de stad *een openlijke belijdenis van de Heere Christus* verbinden.

Zo voert ons dan het slot van onze geschiedenis nog eenmaal in de kerk van de voorstad. Er is een bijzonder talrijke schare opgekomen als op een feestdag. Op het koor knielen Thirza en haar vader neer, om de Heilige Doop te ontvangen.

De predikant heeft gepredikt over de woorden: *"Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen."*

Thirza hoort het nu echter als het woord van zegening. Beiden belijden verheugd hun geloof voor God en de gemeente. Ze ontvangen in de Doop het Goddelijk onderpand en zegel van de aan hen betoonde genade. Ze wandelden in de Heere als levende getuigen van de kracht van het Woord des Kruises.

Hun roem is: *"Ik ben met Christus gekruist; en ik leef, maar niet meer ik, maar Christus leeft in mij. En hetgeen ik nu in het vlees leef, dat leef ik door 't geloof des Zoons van God, die mij liefgehad heeft, en Zichzelven voor mij heeft overgegeven."*

Bijlage B

**In het magazine van de Free Presbyterian Church, bestemd voor de jeugd,
werd ca. 30 jaar geleden onderstaand artikel afgedrukt.**

Het betreft een toespraak van een Joods man, die tot het Evangelielicht kwam

'Deze week vieren wij het Pascha, broeders. Toen ik hier zat, dacht ik eraan hoe jullie dit bezien. De zuurdesem zal uit uw huizen wel weggedaan zijn, om daarna de matze⁴ en het gebraden lam te eten. De diensten in de synagoge zullen door u ook bezocht worden en de voorschriften van de Talmoed zullen ook opgevolgd worden.

Maar, weet u wat er vergeten is, broeders, wat God het eerst van alles eist? Hij heeft niet gezegd: Wanneer Ik jullie de matse zie eten, of het lam, of wanneer Ik jullie naar de synagoge zie gaan. Maar Zijn Woord was: *Wanneer Hij het bloed zien zal aan den bovendorpel en aan de twee zijposten, zo zal de HEERE de deur voorbij gaan.* Exodus 12:23. Broeders, daar kunt u nu niets voor in de plaats stellen. Het enige wat jullie nodig hebben is: bloed, bloed, bloed!'

'Bloed! Dat is een ontzettend woord voor iemand die wel met grote eerbied opziet tegen het allerheiligste in de Joodse tempel, maar toch géén offer brengt. Waar u ook naar kijkt in de Heilige Schrift, u komt overal het bloed tegen, maar hoe u ook zoekt, in het hedendaagse Jodendom vindt u het bloed niet meer!'

Na een korte pauze sprak de oude Jood verder: 'Ik ben bijna zeventig jaar geleden in Palestina geboren. Als kind heb ik de wetten, de psalmen en de profeten moeten bestuderen. Al heel vroeg bezocht ik de synagoge en leerde ik Hebreeuws van de rabbi's. Eerst geloofde ik het, toen men zei dat onze godsdienst de enige ware godsdienst was. Maar toen ik wat ouder werd en de wetten wat nauwkeuriger ging bestuderen viel het me op wat een belangrijke plaats het bloed innam in allerlei ceremonieën.

Het trof me eveneens dat in de voorschriften waarin ik was grootgebracht het bloed helemaal niet meer werd genoemd. Steeds weer las ik Exodus 12 en Leviticus 16 en 17. Vooral deze laatste hoofdstukken deden mij sidderen als ik dacht aan de Grote Verzoendag en aan de plaats die het bloed daar inneemt.

Dag en nacht klonk deze ene regel in mijn oren: Het is het bloed dat verzoening aanbrengt voor je ziel. Ik wist dat ik de wet had overtreden, ik had verzoening nodig. Steeds op de Grote Verzoendag sloeg ik mij op de borst, terwijl ik de noodzaak van de verzoening beleed, maar die was alleen te verkrijgen door bloed. Maar er was geen bloed!

In mijn nood heb ik op het laatst bij een wijze en eerbiedwaardige rabbi mijn hart uitgestort. Hij zei tegen mij dat God vertoornd was op Zijn volk, want Jeruzalem was in handen van de heidenen, de tempel was verwoest en een moskee was op die plaats gebouwd. De enige plaats op aarde waar we overeenkomstig Deuteronomium 12 en Leviticus 17 offerbloed mogen vergieten, was ontheiligd en ons volk was verstrooid.

4 Matze (Hebr. מצה, matze, matze. Duits, Hebreeuws meervoud מצות, matze, matzo Duits - zelfs Jiddisch מצה, matze, matze Duits, Jiddisch meervoud מצות, matzes meestal bekend Matzen), en ongezuurde broden, is een dun plat brood, de traditie van religieuze en gelieerde Joden tijdens de Pesach wordt gegeten. Matze is van water en een van de vijf korrels van tarwe, rogge, gerst, haver of gespeld zonder rijstmiddel gemaakt. (Wikipedia)

Daarom was er geen bloed. God Zelf had de wijze waarop de plechtige dienst van de Grote Verzoendag moest worden uitgevoerd afgesneden. De rabbi vervolgde: 'Nu moeten we ons richten op de Talmoed en vertrouwen op Gods genade en op de verdiensten van onze vaders.'

Ik probeerde me tevreden te stellen, maar ik kon het niet. Er was iets in mij wat scheen te zeggen dat de wet niet veranderd was, ook al was onze tempel verwoest. Niets anders dan bloed kon verzoening geven voor de ziel. Wij durfden nergens anders bloed te vergieten tot verzoening dan op de plaats die de HEERE verkoren had. Daarom bleven we uiteindelijk zonder verzoening. Deze gedachten vervulden mij met schrik. In mijn nood raadpleegde ik veel andere rabbi's. Ik had maar één grote vraag: '*Waar kan ik het bloed der verzoening vinden?*'

Ik was de dertig al gepasseerd toen ik Palestina verliet en in Constantinopel kwam, met mijn nog steeds onbeantwoorde vraag, die me maar niet los liet. Mij ziel was ontzettend verontrust over mijn zonden. Op een avond liep ik door een van de smalle straatjes van die stad, toen ik een bordje zag hangen, waarop een vergadering voor Joden was aangekondigd.

Uit nieuwsgierigheid deed ik de deur open en ging naar binnen. Juist op het ogenblik dat ik een stoel pakte hoorde ik een man spreken: *En het bloed van Jezus Christus Zijn Zoon, reinigt ons van alle zonde* 1 Joh. 1:7. Het was mijn eerste kennismaking met het Christendom. Ik luisterde ademloos toen de spreker vertelde hoe God verklaard had dat er zonder bloedstorting geen vergeving is, maar dat God Zijn eniggeboren Zoon had gegeven, het Lam Gods, om voor goddelozen te sterven, en van allen die in Zijn bloed geloven, worden de zonden en ongerechtigheden vergeven. Dit was de Messias uit Jesaja 53. Dit was de lijdende Borg uit Psalm 22. O broeders, ik had het bloed der verzoening eindelijk gevonden. Ik geloofde het!

En nu lees ik zo graag in het Nieuwe Testament om te zien hoe alle schaduwen van de wet in Jezus Christus vervuld zijn. Zijn bloed is gestort tot vergeving van de zonde. Dat heeft aan Gods eis voldaan en het is het enige middel tot zaligheid voor Jood en heiden.

Bijlage C

Salomon Moses FLESCHE 1812-1862

In het hart van de Amsterdamse Jodenbuurt, Uijlenburg 12, werd op 29 juni 1812 uit het huwelijk van de handelaar in oude kleding Moses Hartog Flesch (de akte vermeldt 'Vies'; [hatelijke opmerking!]) en Mariane Salomon van der Goen een zoon geboren: Salomon Moses. Een paar jaar later stond de vader als schoolonderwijzer te boek. Al spoedig vertrok de familie naar Edam, waar Moses Hartog reeds in 1826, 41 jaar oud, overleed.

Einde 1830 als vrijwillig schutter dienst genomen hebbende, maakte Flesch in augustus 1831 in België de Tiendaagse veldtocht mee en verwierf het metalen kruis. Hij was voor die tijd vrij lang: 1.74 m. en had een ovaal gezicht, hoog voorhoofd, lichtbruine ogen, grote neus, spitse kin, donkerbruin haar en wenkbrauwen. In 1835 werd hij gewoon milicien en bleef tot in 1839 als veldartillerist onder de wapenen.

Intussen was hij op 16 augustus 1837 in Amsterdam gehuwd met de dienstbode Sara Izaak de Jongh (geb. te Gendt-Geld. op 19 augustus 1812). Uit dit huwelijk werden minstens elf kinderen geboren, waarvan er maar twee volwassen werden. Sara bleef haar onrustige man (ze verhuisden meer dan vijfentwintig maal en woonden in wel zeven provincies) altoos zeer toegewijd. Na in Monnickendam en Amsterdam gewoond te hebben was de familie in Broek in Waterland gevestigd, waar Flesch koopman, maar ook winkelier en makelaar was.

Nog op Walcheren in het fort Rammekens ten oosten van Vlissingen, onder dienst zijnde bemerkte hij in 1839, dat onbekenden twee uit het Engels vertaalde traktaatboekjes in zijn ransel hadden gestopt. Deze boekjes vormden het 'oorspronkelijke middel' tot de bekering van het echtpaar Flesch. Sara had zich aanvankelijk verzet en er dreigde zelfs een scheiding, maar uiteindelijk kwam zij in 1840 nog eerder tot een vast geloof dan haar man.

De reactie der Joden kwam fel voor de dag; de rabbijnen vervloekten het paar en menigmaal werd Flesch naar het leven gestaan. In een stampvolle, goed bewaakte dienst in de Hervormde Kerk van Broek in Waterland werd het echtpaar met hun zoontje Mozes gedoopt (zie geschr.); de predikant (ds. H. Bitter?) preekte op die Pinksterdag n.a.v. Handelingen 2:37-39. Na in september 1843 naar Kampen verhuisd te zijn ontrok de familie zich aan de Hervormde Kerk en sloot zich aan bij de Afscheidenen.

In 1844 gevoelde Flesch roeping om predikant te worden en daartoe verhuisde hij naar Ommen, waar hij ging studeren bij ds. A.C. van Raalte. Toen deze in november d.a.v. naar Arnhem vertrok, ging de familie Flesch naar Hogeveen, opdat van daaruit de studie bij ds. W.A. Kok te Ruinerwold kon worden voortgezet. Daar de afgescheiden gemeente te Meppel student Flesch beriep voor hulpdiensten, vertrok het gezin in oktober 1845 naar dat stadje. Als 'voorganger in de Godsdienst' arbeidde Flesch er enige maanden voor weinig geld, maar in voorjaar 1846 bleek de kerkenraad achtereenvolgens meer te verwachten van student Bosch en gemeentelid Kloppenburg. In mei 1846 rondde Flesch zijn nauwelijks tweejarige studie af, verkreeg een attest volgens art. 8 der D.K.O. en deed met goed gevolg peremptoir examen voor de vanaf 26 mei te Groningen bijeen zijnde verenigde provinciale kerkvergadering van de drie

noordelijke provincies. Daarna vertrok hij spoorlags met de zijnen naar Elburg, waar hij eind mei als eerste leraar der Afscheiden gemeente het predikambt aanvaardde.

Na enkele maanden in Amersfoort beroepen, werd hij daar op 22 november 1846 bevestigd en deed er intrede, overigens buiten medeweten van het Utrechtse kerkverband. In voorjaar 1847 werd hij echter na colloquium en preek 'als lid der klasse' erkend. Tussen de kerkenraad en predikant ontstonden al spoedig ergerlijke twisten over wijze van preken, de slechte pastorie en het traktement.

In najaar 1847 keerde Flesch zijn gemeente de rug toe, verkreeg van de welgestelde mevrouw Zeelt (Baambrugge) een woning in 's-Graveland, ging haar als huisprediker dienen en preekte overigens waar men hem maar riep, o.m. in Edam, Hilversum, Zeist en de kring van Wormser te Amsterdam. Censuur en schorsing volgden, doch het kerkverband poogde objectief tot een vergelijk te komen. Vooral ds. S. van Velzen nam het voor Flesch op.

Uit beroepen naar Dordrecht en Harlingen, koos hij het laatste en vatte in het noorden, zonder bevestiging, reeds in juni 1848 het ambtswerk op. Nadat in Noord-Holland zijn zaak eindelijk vereffend was volgde toch nog de bevestiging.

Spoedig nam Flesch een tweede beroep naar Dordrecht aan, werd daar op 27 april 1849 bevestigd en bleef er vier jaren werkzaam. In 1850 ontstonden ook daar weer conflicten over preekwijze en financiën. Hij werd beschuldigd van geldzucht, scheurmaking, meined, laster en een 'dorre en letterlijke bediening'.

Na schorsing door de classis onttrok Flesch zich met vele gemeenteleden, ging op zichzelf staan, leefde in 1851 mee met de Gelderse vleugel der Afscheidenen en was van voorjaar 1852 tot najaar 1853 aangesloten bij de Kruisgemeenten. Ds. C. van den Oever bevestigde hem nogmaals in Dordrecht. Met geld van mevrouw Zeelt kocht hij een kerk met pastorie aan de Kuipershaven. Ondanks alle waardering in het nieuwe kerkverband ontstonden er in 1853 weer hevige twisten, zelfs zo dat ds. Van den Oever Flesch eens bij de keel greep. Op 1 augustus onttrok hij zich, verloor al zijn aanhang, poogde als boekhandelaar in zijn onderhoud te voorzien en verliet de stad.

In zijn vertrouwde Edam was Flesch vervolgens een half jaar lerend ouderling bij de Afscheidenen met f 15,- maandsalaris. Toen nam hij een beroep naar de Afscheiden gemeente van Minnertsga aan en was daar — zonder bevestiging — in 1854 enige maanden werkzaam. Een slepende kwaal belemmerde hem in zijn activiteiten, twee zonen (14 en 7 jaar oud) ontvielen hem binnen een uur tijd na het eten van vergiftigde bessen en zelf verviel hij in tyfuskoorts.

Zijn broer Hartog uit Edam kwam hem zijn christelijke leefwijze verwijten, waarna Flesch zich losmaakte van de gemeente, naar Amsterdam verhuisde en per brief en advertentie liet weten, dat hij tot het Jodendom terugkeerde. Hij gaf toe aan 'listige verzoeken', maar de gevorderde afzwering van de Heere Jezus en een afwassing van de doop vonden niet plaats. Integendeel, na deze 'veertigdaagse verzoeking' keerden Flesch en de zijnen terug en in de 'Persiaansche' kerk hield hij een boetepreek (zie geschr.) n.a.v. Petrus' verloochening. In eigen kringen - ook te Ouderkerk aan den Amstel - bleef hij tot najaar 1856 'evangelieverkondiger'.

Toen vertrok de familie uit Amsterdam naar Zutphen en daarna naar Nijmegen en Tiel; Flesch was toen in hoofdzaak manufacturier. In Tiel werden zijn vrouw en twee kinderen en later ook hijzelf na schuldbelijdenis toegelaten tot de Afscheiden gemeente (december 1858 resp. juli 1859) en genoten daar wederkerig van drie jaren vredige broederschap.

Pogingen om weer tot het leraarschap toegelaten te worden strandden echter op categorische weigeringen van zowel de kerkvergadering in Zuid-Holland als de

Synode te Hoogeveen. Flesch was nog even in het midden der vergaderde broeders (11 juni 1860) en reageerde op de afwijzing door een onttrekking. De familie verliet Tiel, woonde tot april 1862 in Heukelum en vervolgens enige maanden in Gorinchem, in beide plaatsen lidmaten der Hervormde gemeente.

Tenslotte kon Flesch weer een kansel bestijgen. Gedurende een half jaar diende hij een van Van den Oever afgescheiden kuisgezinde groepering in Rotterdam en in het kerkje aan de Goudseweg trok zijn prediking vele hoorders. Op 27 november preekte hij voor het laatst, over '*Aldaar zal geen nacht zijn*' (Openb. 22:5a), reeds op 9 december 1862 sleepte de borsttering hem ten grave, 'na een smartelijk, doch zeer onderworpen lijden.'

De weduwe en zijn aanhangers gaven per advertenties van zijn leven en arbeid een waarderend getuigenis en een grote schare volgde de begrafenisstoet. '*Ik weet mijn Verlosser leeft*', waren zijn laatste woorden.

Zijn weduwe hertrouwde in 1863 met de aanvankelijk kuisgezinde trasmolenaar Gerret van Velzen uit Dubbeldam en beiden voegden zich met schuldbelijdenis bij de Afgescheiden gemeente van Dordrecht. Zij ontsliep op 12 februari 1870, 57 jaar oud.

De in druk verschenen preken van Flesch geven blijk van uitgebreide Schriftkennis en dogmatische studie; ze bevatten menig eigen gemaakt vers. Zijn moeilijk karakter, zijn menigmaal sluw optreden, zijn impulsiviteit en onberekenbaar gedrag hebben echter zowel hem en de zijnen, als de aan zijn zorg toevertrouwde gemeenten veel leed bezorgd.

Geschriften

1. Een blik van Nebo op het tegenbeeldige Kanaan ter gelegenheid van den Hemelvaartsdag, het Krooningsfeest van den Koning Israels, Jezus Christus; Dichtmatig Ontboezemd door Eenen vrijgekochten Israëliet uit de Israëlieten, Dordrecht z.j.
2. De ware boetvaardigheid voor God gaat immer gepaard met het verlaten van de plaats der ongerechtigheid (leerrede 10 december 1854), Amsterdam 1855.
3. Het gezag en de onschendbaarheid van Gods Woord door Paulus gehandhaafd (leerrede 13 januari 1856), Amsterdam 1856.

Overgenomen uit: *Predikanten en oefenaars*, uitgave Den Hertog, Houten